

ІНСТИТУТ ДОСЛІДІВ ВОЛИНІ

Проф. І. Огієнко

УКРАЇНСЬКИЙ
СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК

Накладом Товариства "Волинь"

Вінніпег

1978

Канада

**УКРАЇНСЬКИЙ
СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК**

RESEARCH INSTITUTE OF VOLYN

Prof. I. Ohienko

**UKRAINIAN
STYLISTIC DICTIONARY**

SECOND EDITION

Published by Society of Volyn

Winnipeg

1978

Canada

ІНСТИТУТ ДОСЛІДІВ ВОЛИНІ

Проф. І. Огієнко

**УКРАЇНСЬКИЙ
СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК**

Підручна книжка
для вивчення української літературної мови

ВИДАННЯ ДРУГЕ

Накладом Товариства "Волинь"

Вінніпег

1978

Канада

Редакційна колегія ІДВ й Т-ва „Волинь”: д-р Ю. Мулик-Луцик, д-р С. Радчук, о. д-р С. Герус, м. прот. С. Кіцюк, ред. М. Подворняк, д-р Іраїда Тарнавецька, о. мгр. С. Ярмусь, інж. І. Онуфрійчук.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Коли нам доводиться поручити українському читачеві чергове видання праці сл. п. Митрополита Іларіона, — робимо це з почуттям вдовolenня, — так бо стаємо все ближче і ближче до сповнення морального зобов'язання перед Автором; Він бо перед своїм упокоєнням поручив був виключне право на друкування й перевидання Його праць управі Т-ва „Волинь”. Волиняни досі видали 13 книжок Митр. Іларіона. А оце перевидаємо Його чергову — дуже цінну — працю **Український стилістичний словник**.

Український стилістичний словник — це праця, за яку буде вдячний кожний учень, студент і вчитель української мови; батькам він стане у великій пригоді в ділі збагачення власного знання української мови і в навчанні її своїх дітей. Цей словник — це підручна книжка для вивчення української літературної мови для всіх, хто бажає кращого знання цієї мови, і тим ми цей словник поручаємо.

Український стилістичний словник, як публікація Української книгарні й антикварні у Львові, вперше був виданий в друкарні Наукового Т-ва ім. Шевченка 1924 р. Дане наше видання, — з додатком заголовної сторінки англійською мовою і повним перескладанням передмови й пояснення скорочень, — це його друге видання; воно виходить накладом Т-ва „Волинь” в Вінніпезі.

ПЕРЕДМОВА

Для практичного вивчення літературної української мови, крім коротких граматичних відомостей, ми майже нічого не маємо, тому давно вже я бажав заповнити цю помітну прогалину і скласти для вжитку нашого широкого громадянства підручного Українського Стилiстичного Словника. Для цього зібрав був я багато потрібного матеріалу, але, на жаль, я давно вже не маю при собі того цінного джерела для наукової праці.

Наші загально-вживані Словники української мови, — „Київської Старини” (під редакцією Б. Грінченка) на Україні Великій та Є. Желехівського в Галичині й Буковині, — це Словники живої народньої української мови, а тому для довідок на вивчення мови літературної вони не завжди можуть бути корисними.

Так, Б. Грінченко до свого Словника вносив усе, що мав під рукою, бо дивився на нього, як на Словника живої народньої мови всіх її говірок, — тому в Словнику цім знайдете дуже багато форм, що їх в літературній мові ми ніколи не вживаємо, починаючи з слів типу **однорал** (генерал), **патрет** (портрет) і кінчаючи силою форм, вживаних тільки в західних говорах (напр.: **жег-**

нати, запукати, же, жеби і сотні інших). Форм західно-українських взагалі, галицьких зокрема, Грінченко подає надзвичайно багато, але подає їх так, що звичайний читач ніколи не знає, чи ж в літературній мові українській їх можна вживати, чи вживати їх не прийнято (напр. **блат**, **де** ви йдете і сотні інших). Цитуючи збірні джерела, такі як „Труди” Чубинського чи „Приказки” Номиса, Грінченко ніколи не зазначає теї місцевости, де автор джерела записав собі те чи інше слово, — і тим уводить читача в блуд, ніби такої форми в літературній мові можна вільно вживати. Крім цього, дуже багато взяв Б. Грінченко із Словника Є. Желехівського таких слів, що їх на Великій Україні ніколи не вживають.

Те саме, але ще в більшій мірі треба сказати й про Словника Є. Желехівського, — це теж Словник не літературної української мови, а Словник західно-української, зокрема галицької живої народньої мови, куди внесено сотні слів, яких не можна порадити вживати в літературній нашій мові. Так, в Словнику Желехівського знаходимо надзвичайно багато полонизмів і слів чисто місцевих, часто знаходимо дві форми — свою й чужу — без зазначення, якої ж уживати (напр. **встид** і **стид**).

Дуже часто по цих Словниках взагалі не знайдете потрібної собі стилістичної чи правописної довідки: так, в Словнику Б. Грінченка знаходимо, напр., ятер, ра (але чи ятера, чи ятра — не відо-

мо), кошіль, ля (кошеля? чи кошіля?); так само: ромен, ну; люципер, ра; магніт, ту; ясень, на; ремінь, ню; погріб, ба; мудрець, ця: молодіж, жі; літ, ту; далечінь, ні; теплінь, ні і сотні інших. Те саме, — тільки в більшій мірі, — знаходимо і в Словнику Є. Желехівського.

Крім зазначених причин примусило мене взятися за складання Стилістичного словника ще й те, що за останній час скрізь помічається в нас надзвичайно велике бажання мати для всього українського народу одну спільну літературну мову. В наслідок певних історично-політичних причин літературна мова в Галичині стала, головним чином через свої полонізми, такою, що її зовсім не розуміє або розуміє дуже мало широкий загаль на Великій Україні, і тому багато з теї великої культурної праці, що робиться в Галичині, стає корисною тільки для неї самої, але не придатною для Великої України*). В Галичині тепер це вже зрозуміли, а тому за останній час помічається тут велике бажання писати мовою „наддніпрянською”, цеб-то літературною мовою Великої України.

---

*) Напр. галицькі шкільні підручники не мають ніякого вжитку на В. Україні тільки через свою мову; і справді, багато з них писано неможливою мовою, — якимсь чудним жаргоном; не кажу про книжки релігійні, — там особливо багато полонизмів; а між тим на цих книжках виховується будуча Україна...

На наших очах надзвичайно швидко народжується в Галичині нова літературна мова, що складається з елементів своїх і нових, свіжих елементів з Великої України; звичайно, як в кожний переходовий час, знаходимо тут також чимало дивних та недокладніх форм і новотворів.

Те саме помічаємо й на Великій Україні. Тут же є певне бажання ближче пізнати літературну мову Галичини, де-що вже звідсі й перейнято, але часто переймається як раз не те, що варте, а цим тільки псується та засмічується літературна наша мова. А через те, що останніми роками до українського життя вертається дуже багато осіб, котрі мови нашої давніше не знали чи знали її мало, тому до нашої мови на Великій Україні вноситься чимало виразів та форм російських, а це теж каламутить чистоту нашої літературної мови.

Народня мова в Галичині (в західних говорах взагалі, особливо в Закарпатті) має надзвичайно багато цікавих залишків старовини як в формах, так і в словах, що давно позникали на широкім просторі Великої України; старі форми мови звичайно все змінюються на нові, — це нормальний процес життя мови, — але старі слова мусимо зберігати, як скарб свій споконвічний; от з цього цінного скарбу в першу руч мала б скористати Велика Україна (з незнання історії мови в нас ці галицькі залишки старовини часто звуть москалізмами).

Отож, укладаючи цього Стилiстичного словника, я й мав собі на оцi допомогти, в мiру можности, обом кордоном подiленим сторонам — Великiй Украiнi й Галичинi — ближче пiзнати мову одна одноi, i тим облегчити такий помiтний уже процес утворення спiльної украiнської лiтературноi мови, одноi для сходу й заходу її. От тому я й внiс до свого Словника багато таких слiв, що постiйно вживаються в Галичинi, але зовсiм невидомi на Великiй Украiнi; з теi ж причини умiстив я також чимало слiв, що мають не однакову форму в нас i в Галичинi.

Кожне явище мови я скрiзь дослiджую iсторично, бо вважаю, що iсторичний метод працi дає науковому дослiдниковi найбільше об'єктивности, а ця **об'єктивнiсть була менi головним провiдником** у цiлій оцiй працi. Розумiти правильно життя мови можна тiльки тодi, коли будемо знати iсторiю її; а серед нашого широкого загалу так мало як раз цього iсторичного знання своєї рiдноi мови. Ось тому я скрiзь дбав i форми слiв, i рiжницi мiж мовами Великоi Украiни та Галичини освiтлювати з погляду iсторичного.

З цiєю ж само метою я часто подаю етимологiю слова, що освiтлює нам чи зрозумiння його, чи його правопис; походження слова, звичайно, я подаю тiльки там, де цього потрiбно в зазначених цiлях.

Чужi слова дуже часто вживаються на Великiй Украiнi i в Галичинi в рiжнiй формi, а тому

я вніс їх до свого Словника в великому числі. Як раз чужі слова роблять найбільш помітну різницю між літературними мовами Великої України та Галичини, а це примусило мене звернути на них дуже пильну увагу. Замічу тут, що коли форма чужого слова в Галичині різниться від форми того ж слова на В. Україні, то вона все однакова з формою польською, цеб-то має польське походження. Форми ж чужих слів на В. Україні дуже часто однакові з формами московськими, але це більше тому, що за віки XVI—XVIII ми, українці, занесли до Росії надзвичайно багато чужих слів, які в нас на В. Україні все появлялися на 100—200 років раніше, ніж в Росії; ось тому ніяк не можна дивитися на однаковість форм чужих слів на Великій Україні і в Росії як на позички з московського*); якусь форму, скажемо **клас**, ми українці рано занесли до Росії разом з школою, а форма **кляса** буде виключно формою польською**).

В Галичині дуже багато слів вимовляють відмінно, не з тим наголосом, як на Великій Україні, тому до Словника свого я вніс чимало таких слів, що різняються наголосом; подав я також і ті ви-

---

*) Дакладніше про це див. **И. Огієнко**, Къ вопросу объ иностранныхъ словахъ, вошедшихъ въ русскій языкъ при Петрѣ Великомъ, „Русскій Филологическій Вѣстникъ” за 1911 рік, кн. 3 і 4.

**) Докладніше про це див. мою працю: „Українська культура”, видання 2-е, Берлін, 1923 р., в різних місцях.

падки, коли наш наголос різниться від наголосу російського.

Взагалі я пильнував подати в своїй праці стільки матеріялу, щоб вона стала справді підручною книжкою для вивчення української літературної мови, книжкою, потрібною кожному, хто тільки пише по-українському. Ось тому, крім чисто стилістичних вказівок, я подав досить матеріялу для історичного зрозуміння нашого правопису, і тішу себе надією, що книжка моя може стане добрим ґрунтом для усталення й нашого правопису на певних підвалинах. Таким чином я пильнував подати до рук нашого громадянства популярну книжку, де в науково-об'єктивній формі кожний зможе знайти собі ту чи іншу потрібну йому вказівку та довідку.

Збудував я свою працю на таких джерелах: 1) давня українська мова, поскільки її можна пізнати по старих пам'ятках; 2) сучасна жива народна мова; 3) українська літературна мова по творах наших письменників (та по щоденній пресі) Великої України й Галичини; і 4) мова всіх слов'ян, поскільки це було потрібним для порівняння явищ нашої мови з такими ж явищами інших слов'янських мов, бо метод порівнявчий часто давав мені світло до пізнання явищ рідної мови.

З особливим натиском підкреслюю, що **ніде я не виступаю законодавцем мови**, — скрізь я тільки об'єктивний історик того, що було і що єсть в житті нашої мови. Ніде я не осуджую ніякої

форми, — бо всі вони витвір живого життя, — я лише констатую самий факт, яким він єсть; ось тому дуже часто я подаю форму велико-українську й галицьку, історично аналізую їх обидві, але присуд про їх вартість та живучість лишаю сказати самому життю. Замічу тут тільки, що наша власна українська мова в її ріжних численних говірках така багата, така колоритна, що просто гріх перед своїм Народом поповнювати літературну мову нашу непотрібними позичками з мов чужих, скажемо з польської чи московської; мова Галичини має так багато старих споконвічних наших слів, що було б непростимим гріхом спокійно дивитися, як ця мова, — дзеркало давнього стану нашого, — потроху, але невпинно зтягується чужими елементами, мов та людина, що попала в тягуче болото...

Звичайно, Словник мій не повний, до чого в великій мірі спричинилася небувала доріжня друку, бо вона не дала мені змоги вмістити до Словника всього потрібного матеріялу, який я тепер маю; але все найнеобхідніше читач знайде таки в цій книжці. Компетентна критика вкаже недогляди цієї праці моєї, а я все корисне й об'єктивне з подякою прийму на увагу при другім, може збільшенім виданні цієї праці, щоб книжка моя стала справді корисною для нашого широкого

громадянства*). Звичайно, може де-коли й стою я на непевному ґрунті, але я свідомий того, що в праці своїй подаю нашому громадянству багато матеріялу для роздумування на різні язикові теми, часом і гіркі.

Виступаючи з першою спробою „Українського стилістичного словника”, я буду вважати, що хоч до певної міри досяг своєї мети, коли книжка моя послужить заохотою до глибшого познання історичної долі рідної мови**), а також до більшого пильнування чистоти її.

Одне бажання було найголовнішим у автора при складанні цієї книжки, — бажання дати до рук нашого широкого громадянства працю корисну,

---

*) Мені дуже корисно було б почути голос самих читачів в тих питаннях, про які я пишу в цій книжці; цікаво було б знати також, яких слів читачі не знаходять в Словнику. Хто б хотів писати, прошу адресувати: **Винники коло Львова.**

**) В цій Словникові мали появитися, як додатки, такі мої праці: 1) Система українського правопису, з історичними замітками для усталення нашого правопису. 2) Милозвучність української мови, історично-фонетичний нарис. 3) Чужі слова в українській мові, історично-порівнявчий нарис для усталення правопису та вимови чужих слів в нашій мові. 4) Про наголос чужих слів в українській мові. 5) Коротка стилістична граматика української мови. Популярний курс з історичним освітленням. Щоб не збільшувати розміру цієї книжки, зазначені тут праці друкуються окремо, хоч і звязані з Словником одною провідною думкою.

котра навчила б його справді чистої, — на власних основах збудованої, — літературної мови, а тим самим і привчила б його більше любити та реально шанувати мову свою рідну, цю найпершу підвалину життя Народу, як окремої нації.

А коли я може не досяг цього гарячого свого бажання, нехай оправданням буде мені бодай те, що писано цю книжку в обставинах, мало сприятливих для наукової праці.

Проф. Іван Огієнко.

Віннікї.

26. XI. 1923.

А.

А, злучн. найчастіше протиставний: Нехай думка, як той ворон, літає та кричає, *а* серденько соловейком щебече та плаче, Шевч. Вже вдавнину вживали *а* зам. *і*, *та*, але це було дуже рідко. Під *п.* впливом в Г. дуже часто вживають *а* зам. *і*, *та* (*et*): Можна було визирати на поле між дном воза *а* землею, Мак. „Ярош.“ 154. На В. У. ніколи не вживають *а* зам. *і*, *та*: Два *та* два — чотири, в Г.: два *а* два — чотири.

Абажур, -жура, з фр. Лямпя *під* білим абажуром, Коц. 57.

Абакум див. Авакум.

Аби вдавнину часто вжив. зам. *щоби*, *ut*: пошлися кь братѣ своемѣ, *аби* ти помоглѣ, Пов. вр. літ (по Радз. і Акад. сп.) 6601 (1093) р. Це старе *аби* вже зовсім зникло на В. У. в значінні *щоби*, вживається тільки в значінні *колиб тільки*: Аби люде, *а* піп буде, Погов. В Думах укр. *аби* в розумінні *щоб* нема зовсім. В зах.-укр. говорах, під впливом *п.*, ще часто вжив. *аби* зам. *щоб*: Велів спочити, *аби* набралися сил, Фр. „Зах. Б.“ 14.

Або, в Г. часто *ібо* *п.* В Г. часто вжив. *або* на початку непрямих питайних речень зам. *чи*: Або я знаю, хто? Мак. „Ярош.“ 21. На В. У. такого звороту вживають не часто, частіш *чи*, а не *або*.

Абрагам див. Аврам.

Абрикос м. р. або абрикóса ж. р.

Абсúрд м. р., мн. абсúрди, а не абсурда *п.*;
з лат. absurdus.

Аваку́м, з *’Авваку́мъ*; не вживати Абакум з *п.*

Ава́нс, ава́нсу з фр. avance; в Г. аванз *нм.*

Авансува́ти, -сúю з фр. avancer, а не аванси-
рувати *м. нм.* В Г. аванзувати з *нм.*

Авантю́ра з фр. aventure ж. р. В Г. авантура
з *п.* awantura. Також: авантю́рник, авантю́рний
з фр., в Г. з *п.* авантурник, авантурний.

А́вгуст, *’Августъ*, *αὐγουστος*; в Г. часто
авгу́ст.

Ави́рон, *’Акиронъ*; в Г. Авірон *п.*

Авра́м, *’Авраамъ*, *’Авраам*, Овра́м; не вжи-
вати Абрагам з *п.* Abraham.

А́вто в літ. укр. мові с. р. і часто не відмі-
нюються: Разом з авто впали в рів. Але через
поширення цього слова за останній час стали
його й відмінювати: Випав з авта, їхав автом,
Дорош. Спом. I. 65. В Г. звичайно відмінюють:
Пані їхала в авті „Діло“ 9983.

Автомобі́ль, -білю м. р., автомобі́лем; *автомо-
бі́левий* — належний до самого автомобі́лю: авто-
мобі́лева рúчка; *автомобі́льний* — взагалі до авто-
мобі́лів відносний: автомобі́льний сезон.

Авторитет́ний, а не авторитативний.

Аге́нція, аге́нт, а не аєнція, аєнт з *п.* аєнсја,
aјent.

Агита́ція, агитувáти за кого-що: Аг. за ви-
бори, за війну. В Г. аг. за ким-чим: Агітація за
війною, — це *п.* Див. акція.

Агитувáти, а не агитирувати *м. нм.*

Ада́м, *’Адамъ*, гр. *’Ада́м*; в Г. А’дам з *п.*

Адвока́т, адвока́та з лат. advocátus; в Г. адво́-
кат *п.* Див. менапáт

Административний з фр. *administratif*, англ. *administrative*. В Г. адміністраційний з н. *administracyjny*.

Адреса ж. р. з фр. *la adresse*; пор. ще: нм. *die Adresse*, срб. *адреса*, чс. *adresa i adres*, каш. *adresa*, болг. *адрес*, м. *адресь*, п. *adres*. Рідше *адрес* м. р. Писати *на* адресу, а не *по* адресі м.

Адріанопіль, з -нополю.

Аж (з *ажє*) в часових побічних реченнях вживається лише в сполученні з словами *поки*, *доки*, з *не* або без *не*: Поралася, *аж* поки наварила обідати, Гривч. „Під. тих. в.“ 221. Не вийдеш звідтіля, *аж* *доки* *не* віддаси, Нов. Зав. в перекл. Кул. Мт. 5²⁶. В Г. в цих випадках вживають просто *аж*, — це *п.*: Нічого не розуміли, *аж* доїхав Ковч під саме село, Бирч. „Вас. Рост.“ II. 153.

Азбука, азбучний, азбука; в Г. азбука, азбучний.

Азів, Азова; море Азівське або Озівське.

Азіят, а не азіат; азіятський.

Академік — це член Академії Наук або студент якоїсь Академії (академіст). В Г. з *п.* академіками звать і студентів університету. Див. студент.

Академія — так в Г. з *п.* називають святкування якогось письменника, чи взагалі свято з лекцією на культурно-освітню тему; на В. У. — літературний вечір чи ранок, присвячений комусь.

Айсхіль г. н. див. Есхил.

Акафіст, акафісту, акафістъ з гр. *ἀκάθιστος*; не вживати: акафіст *п.*

Акварель, акварелі ж. р. з фр. *la aquarelle*, або *аквареля*.

Акваріум або акваріум м. р. чи акварій, аква-

рія м. р., мн. акваріуми чи акварії. В Г. з *n.* акваріум с. р., мн. акварія.

Акрида ж. р. або акрид м. р., але вжив. частіш у мн. *акриди*; давні: *акрида* або *акридъ* з гр. *ἀκρίς*.

Аксиома ж. р. з гр. *ἀξίωμα*; в Г. *аксіом* м. р. з нм. *das Axiom*: Є це *аксіом* „Діло“ 10064.

Акт, *акту* м. р. з лат. *actus* (і *actum*), мн. *акти*; в Г. мн. з *n.* *акта*. Записати до *актів*, а не до *акт n.*

Актор, *акторка* з лат. *actor*, гр. *ἄκτωρ*, англ. *actor*; рідше *актьор*, *актріса* з фр. *acteur, actrice*; пор. *м.* *актёръ*, *актріса*, *n.* *aktor, aktorka*.

Акцент, *акценту* з лат. *accēntus*; в Г. *акцент n.* Мн. *акценти*.

Акціз, *акцізу* м. р. з нм. *die Akzise*, фр. *la accise*, болг. і срб. *акциз*, чс. *akciz*. В Г. *акциза* ж. р. з *n.* *аксуза*.

Акціонер, *-не́ра* м. р. з фр. *actionnaire*, нм. *Actionair*; в Г. *акціонар* з *n.* *акcjonaryusz*.

Акціум, *Акціуму* м. р. і відмінюється; в Г. під *n.* впливом не відмінюють: В битві під *Акціум*, Корд. Іст. 40.

Акція за кого-що: ак. за збірку; в Г. ак. за збіркою *n.* Див. *агитація*.

Алгебра, *алгебри* з араб. *al gebr*; нм., іт. і англ. *algebra*; в Г. *альгебра* з *n.*

Але, в укр. пам. XVI—XVII в. *але*; в Г. *але* з *n.* Злучник *алеж* визначає більшу певність, як *але*, м. вѣдь; не плутати *але* з *алеж*.

Александр, *-дра*, з *Александръ*, але звичайно — *Олександр*.

Алізарін м. р. або *алізаріна* ж. р. з італ.

Альбом, *альбому* з фр. *album* (вимова: *аль-бѳм*), мн. *альбѳми*; а не *альбум*, *n.* *album*.

Алькова ж. р. з ар. al qobba, ісп. alcoba, іт. alcova; або альков м. р. з фр. alcôve.

Альпи, Альп; рідко: Альпів.

Алфавит, алфавиту м. р. з гр. *ἀλφάβητον*; в Г. альфавет з н. alfabet.

Амбона г. н. див. амвон.

Амвросій, **Імвросій**, *Ἀμβρόσιος*; в Г. Амврозий або Амброзий з н. Ambrozy.

Амвон, давнє амѣвонъ з *ἀμβων*; в Г. амбона з н. ambona.

Амінъ з гр. *ἀμῆν*, *ἀμίνъ*, але вдавнину інколи було й *ἀминъ*.

Амністія з гр. *ἀμνηστία*; в Г. амнестія з н. amnestja; гр. η споконвіку ми читаємо тільки як *и*, а не *е*.

Амнистувати, а не амнистирувати м. н.м.; в Г. амнестувати з н. amnestować.

Амфітеатр м. р., мн. -атри, а не -атра н.

Анаграма ж. р. з гр. *ἀνάγραμμα*; в Г. анаграм м. р. з н. anagram.

Аналіз, аналізу м. р. з гр. *ἀνάλυσις*; в Г. аналіза за н. analiza.

Аналої м. р. з сер. гр. *ἀναλόγιον*, або *налої*.

Ананіїв, Ананієва.

Анастасій, **Інастасій**, *Ἀναστάσιος*; в Г. Анастазий з н. Anastazy.

Анастасія, **Інастасія**, *Ἀναστασία*, **Настя**; в Г. Анастазія з н. Anastazja.

Англієць, англійця, а не англичанин м.; англійський правильніше, як англійський.

Ангол, **ангола** або **янгол**, **янгола**, — це загальновживані на В. У. форми; давнє *ангелъ*; в Г. ще й *ангіль*.

Андрій, **Андрія**, з *Ἰνδρέй*, гр. *Ἀνδρέας*.

Андріян, **Індріянъ**, **Ідріанъ**, *Ἀδριανός*, рідше — **Адріян**.

Анекдот, анекдоту м. р. з гр. *ἀνέκδοτος* через фр. anecdote; в Г. анекдота ж. р. з н. anekdota.

Анектувати, а не анексувати м. нм.

Анілін м. р. з фр. aniline, нм. das Anilin; в Г. аніліна ж. р. з н. anilina (а це з іт.).

Анкета — зібрання відомостей про щось лише писемно; в Г., як і в н., слово анкета вжив. і в значінні збору знавців для вияснення якоїсь справи, — на В. Укр. це — з'їзд, зібрання.

Анна, "Анна, "Анна, вжив. лише в формі Ганна. Вже Полтав. акти 1664 р.: Ганнѣ 9.

Анонімний, а не анонимовий.

Антагоніст м. р.; н. antagonist.

Антипирин, антипирину з гр. *ἀντί* і *πῦρ*; в Г. автипірина ж. р. з н. antypiryna.

Антін, Антона, "Антоній з *Ἀντώνιος*; а. Антѳн.

Антиквар, -ра, мн. -ри.

Антихрист, антихристь з *ἀντίχριστος*, а не анцихрист.

Аорист з гр. *ἀόριστος*; в Г. аоріст.

Апарат г. з н. aparat, на В. У. — ризи, церковна одіж, святий посуд.

Апель г. н. фр. — відозва, поклик.

Апельсін див. помаранча.

Апелювати, а не апеліувати м. нм.

Апеніни, Апенін, а не Апенинів.

Апокаліпсис, апокаліпсису м. р., "Апокаліпсисъ з гр. *ἀποκάλυψις*; в Г. апокаліпса ж. р. з н. apokalipsa.

Аполлон, Аполлона; в Г. Аполльо з н. Apollo.

Апостат м. р.; н. apostata.

Апостол, апостола, апостольський, апостолъ, апостольскій з гр. *ἀπόστολος*; в Г. часом апостол, апостольський, див. Словн. Куз. 21.

Аптіка або апт́ека, давні *ἀποθήκη*, аптека з гр. *ἀποθήκη* (склад, комора). В Г. інколи аптика.

Аптикар, -ра або апт́екар, -ра, мн. -рі.

Ара́вія, *Ἰράβια* з гр. *Ἀραβία*, аравійський, ара́пський. В Г. Арабія з *n.* Arabia.

Арбі́тер, арбі́тра, а не арбі́тр.

Аргуме́нт, аргуме́нту, мн. аргуме́нти, а не аргуме́нта *n.*

Аргументува́ти, а не аргументи́рувати *м. нм.*

Аре́нда, аренда́р, -ря́, арендува́ти з сер.-лат. agenda, — ці форми часті в Г.; на В. У. зви-чайно оре́нда, орендáр, -ря́, орендува́ти.

Арео́метр, арео́метра, а не арео́метр; Areometer.

Аре́шт (народне: гарешт), арешта́нт, арештува́ння (в Г. арешто́ванє), арештува́ти, арешто́ваний, з нм. Arrest; арест *м.* з фр. arrest; мн. арешти, а не арешта *n.*

Арифме́тика або арихметика з гр. *ἀριθμητική*; форма аритметика з *n.* Див. Ф.

Аромáт, аромáту *м. р.* з родов. відм. гр. *τὸ ἄρωμα* — *ἀρωμάτ-*, мн. аромáти; ц.-сл. *ἀρωμάτγъ*, мн. *ἀρωμάτγъ*. В Г. аро́ма, або аро́мат, мн. аро́мата з *n.*

Аро́н, Аро́на, *Ἰλαρώνη* з гр. *Ἰλαρών*; в Г. А'рон *n.*

Артезіа́нський колодязь чи а—ка кривниця; в Г. артезі́йська кирниця з *n.* artezyjska.

Арти́кул або артику́л, з лат. articulus; мн. артику́ли.

Арти́ль, арти́лі *ж. р.*

Арти́ст, *р. в.* артиста *м. р.*; *n.* artysta.

А́рфа, рідко га́рфа, з нм. Harfe, а це — з сер.-лат. harpa, гр. *ἄρπη*; *n.* harfa або arfa.

Арха́нгол, арха́нгола, з *ἀρχάγγελъ*; арх. арха́нгел.

Архів, архіву м. р. з лат. *archivum* через нм. *das Archiv*, мн. архіви. В Г. мн. часом *архіва* з *п.*

Архимандрит, -дріта, *архимандритъ* з *ἀρχιμανδρίτης*, лат. *archimandrita*.

Архієпископ; в Г. архієпископ *а.*

Аршін, мн. аршини, аршин (а не аршинів).

Асавула див. осавула.

Асекурація *г. п. лат.* — забезпечення, страхівка, страхування. Див. штраф.

Асекурувати *г. п. лат.* — забезпечувати, страхувати.

Асіста *г. п. лат.* — це слово на В. У. не вживане, тут: товариство, оточення, присутність.

Асоціяція, а не асоціація.

Атака ж. р., рідко атак м. р. з фр. *la attaque*. В Г. тільки атак м. р. з *п.* атак: Дістав серцевий атак „Діло“ № 10059.

Атаман, але частіш отаман (з тат.: ата — батько і таман — сила, тьма, 10000 війська). Наші грамоти XV-го в. вже знають це слово: *клатманъ*, а двинські грамоти знають його з XIII-го віку.

Атаназій *г. п.* див. Афанасій.

Атени *г. п.* див. Афіни.

Атлантичний океан, а не Атлантичеський *м.*

Атом, атому з гр. *ἄτομος*, атомний; рідше атом, атомний з фр. *atom*.

Атон *г. п.* див. Афон.

Атрофувати, а не атрофірувати *м. н.м.*

Атут *г. п. фр.* — на В. У. не вживане слово, тут — кбзир.

Афанасій, *Ἰδανасій* з *Ἀθανάσιος*, частіш — Опанас. В Г. Атаназій з *п.* Atanazy. Див. Ф.

Афэкт, афэкта, мн. афэкти, а не афэкта *п.*

Афінни, Афін, 'Афінны з 'Αθήναι; в Г. Атенѣ з *n.* Ateny. Див. Ф.

Афіша ж. р. з фр. la affiche, з лат. affixa; в Г. афіш м. р. з *n.* afisz.

Афон, Афону, афонський, ц.-сл. 'Αρόνъ. ἄρόν-скій, гр. Ἄρος. В Г. Атон, атонський *n.*; Франко в цім слові постійно писав ф, а не т: На Афоні дзвони дзвонять, „Ів. Виш.“ 37. Спить афонська гора, ів. 35. На афонській горі, „Зах. Б.“ 52. Див. Ф.

Б.

Баба, мн. баби, баб, рідко: бабів.

Бабин, а не бабін.

Бабільон див. Вавилон.

Бабусин, а не бабусін. Бабусині речі, Кв.-Осн.

Бавитися, це — забавлятися, розважатися, бавитися: Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався, Чуб. V. 12. В Г. з *n.* bawić слово *бавитися* визначає часом і пробувати, бути. — Прик. сп.: бав, бався.

Бавовняний, а не бавовняний.

Багáж, багажý, багажém.

Багáтий, багáтїр, багáтїрський, багáтїти, багáтство, — так це слово пишуть і постійно вимовляють на В. У.; давні: **богáть**, **богáтый**, **богáтьство**, **богáтїти**. В Г. вжив. частіш арх. форм: **богáтий** і т. п.

Багáтий, багáтший і багáтїший, *мц.* багатчий. Багатий *на* що (в мові *n.* w со): Багатий на лати та на дрібні сльози, Номис. Либонь же ти на розум не багатий, Гр. Богатий у всілякі тони, Леп. З гл. 16, — це *n.*, треба *на*.

Багáтїр, -ря, -рэві, -рém; а не багáтер *n.*

Багатіти і багатшати *на* щось або чим: Багатіти нашим коштом, Гр. 11.

Багато, р. багатьох, д. багатьом, ор. багатьма, рідше — багатьома. Багато чого: Багато щастя, Гр. „Під т. в.“ 24. В багатьох місцях, а не: в багато місцях *г. з н.*

Багатство; вимова: бага́цтво.

Багнет, багнету; в Г. баїонет з нм. Bajonett.

Багно, багна́; мн. багна, багон.

Бадьорний, частіш — бадьорній.

Бажання, в Г. бажане. Зробити щось *на* бажання, рідше — *з* бажання, а не *по* бажанню.

Бажати, бажāju кому чогось. Бажають сонця і світла, Б. Леп. З жит. 30.

База ж. р. або *базис* м. р. з гр. *βάσις*; нм. Basis, п. baza.

Базар, базáру; базарувати; *мц.* базáрю. базарювати.

Базі, базів.

Байда, Баїди, а не Баїда.

Байдики, баїдиків.

Байдуже *про* або *за* кого-що; в Г. *о* когочо *а. н.* А йому *про* все баїдуже, Кул. „Ч. Р.“ 325. Також: баїдужно.

Байдужий, рідше — баїдужний, а не баїдужній. Баїдужий до кого-чого. Баїдужним стати на кров. Б. Леп. З гл. 97. В Г. частіш баїдужний.

Байдужість до кого-чого, про кого-що; рідше — баїдужність. В Г. частіш — баїдужність.

Баїонет див. багнет.

Баїрак, з баїраку, в баїраці.

Баїрон, а не Баїрон.

Баїстер, баїстра, баїстром.

Баки, баків.

Баклажа́н, з баклажа́ну, з перс. badlijan.

Бакці́ль див. баці́ла.

Бал, ба́лу — оцінка учня в класі, з нм. Ball, м. баллѣ; в Г. з *n.* нота, кляса.

Бал з історії, а не по історії *м.*

Бала́кати про кого-що: Що про те бала́кати, Кул. 162. 164. 401. В Г. балакати *о* що *а. н.*, а часом балака́ти. Бала́кати українською мовою, телефоном, а не: *на* укр. мові, *по* телефону. Не вживати слова „балакати“ де не треба, бо в по-важній бесіді не балакають, а — розмовляють, ведуть бесіду, то́чать мб́ву, гово́рять. Див. по, го-ворити.

Бала́кати, а не балака́ти.

Бала́нс, бала́нсу, з фр. balans, англ. balans; в Г. бі́лянс з *n.* bilans, нм. die Bilanz.

Бале́вий і бальові́й. Бальове́ плаття.

Ба́лтика ж. р. і Ба́лтик м. р., la Baltique, англ. Baltic, п. Baltyka і Baltyk. На В. У. частіш — Балтійське море.

Баль, з ба́лю, на ба́лю і на ба́лі.

Бальза́м, з бальза́му, рідше — бальса́м, давнє валсамъ з гр. βάλσαμος, нм. Balsam.

Бальзамува́ти, а не бальзамирувати *м. нм.*

Ба́льон див. мняч.

Банде́рія г. з *n.* banderja (а це з іт. bandiera): Владику приймали серед дуже численно́ї бандері́ї з двох сіл, „Місіонар“ 1923 р. кн. XI ст. 169. На В. У. не вживається, тут — процєсія, го́норова сторожа.

Бандеро́ля ж. р., а не бандероль.

Банді́т, з банді́та; п. з іт. bandyta.

Банкрот, а не банкрúт *нар.*

Банкротува́ти, а не обанкротитись *м.*

Ба́нно г.; на В. У. — скучно, тужли́во, сýмно, то́скно за ким-чим.

Ба́нтиш і **Бантіш**.

Банувáти г.; на В. У. тужі́ти, сумувáти, ску́чати за ким-чим.

Ба́нька, а не **банка** м.; мн. ба́ньки, ба́ньок.

Ба́ран, **барана**, а не **барана** м., мн. **барані**, -нів.

Ба́ранина, в Г. **баранина**.

Ба́ранович, а не **Ба́ранович**.

Ба́ратинський, а не **Ба́ратинський**.

Ба́рбара див. **Варвара**.

Ба́рва (з чс. *barva*), *колір* (з лат. *color* через н. *color*) — рівновживані, визначають цвіт; давнє наше слово — цвіт, *цвѣтъ*; сам предмет — краса́ка, краса́ка або фа́рба з нм. *Farbe*. Купив краса́ки зеленого цвіту.

Ба́рвінковий, в Г. часто **бервінко́вий**, **барвінко́вий**.

Ба́рвінок, з **барвінку**, з сер.-лат. *pervinsa* нм. *bärwinkel*, чс. *barvinek*, з чс. — п. *barvinek*. В Г. часто **бервінок** (в. укр. позичка давня, коли ще теперішнє нм. *ä* брєніло як *a*).

Ба́рдичів див. **Бердичів**.

Ба́рельєф, **барельє́фу**, з фр. *bas-relief*.

Ба́р'єр, **бар'єру** м. р., з фр. *barrière*; в Г. *баріє́ра* ж. р. з п. *bariera* (а це з іт. *barriera*).

Ба́рзо — загально-слов'ян. слово, у нас вживається з передісторичного часу, але в формі *борзо*, напр. в Іпат. Літ.: **Поиди борже** 506. В Пересопн. Єв. 1556 р. часто. Пізніше це слово вжив. в формі *барзо*; в *Думах* 11 раз: **барзо** рано 83. 84 і т. п., і 4 рази *барзе*: **барзе** скоро 104 і т. п. На В. У. ці слова тепер вимірають, заступаються словами: **барзо** — дуже, а **борзо** — скоро, хутко, швидко; але в Г. ці слова ще часті.

Ба́ріло з гр. *βαρέλι* через сер.-лат. *barillus*, *barile*; **барі́лко**, в Г. **барі́вко** м.

Баромéтер, баромéтра, з нм. Barométer, а не барометр.

Басарáбія і Бесарáбія; басарáбський і бесарáбський; м. Бессарáбія, бессарáбській. Сочавська грамота 1395 р.: **Коеводи басаравьского**. В Басарáбії, Коц. 27. Басаравські лани, ів. Рум. Basarabia, фр. Bessarabie, нм. Bessarabien, англ. Bessarabia.

Басéйн, басéйну, з фр. le bassin, нм. Das Bassin, п. basen.

Басма́, басмі́, з тюрк. basmá (відтиск); в Г. ба́сма *n*.

Ба́ста — годі, досить, з іт. basta.

Бастіо́н, бастіо́ну, з фр. bastion; в Г. ба́стіон з *n*.

Бастува́ти див. страйк.

Басурме́н, бесурме́н, частіше бусурма́н; давні: **вусурманъ. бесурманинъ.**

Баський кінь, а не ба́ський.

Батарéя; в Г. батéрія.

Батій, Батія́; в Г. Ба́тій *n*.

Батіжо́к, батіжкà, а не батожок *a*.

Бато́рій, Бато́рія, а не Баторого *n*.

Батьки див. родичі.

Ба́тьківський; в Г. ба́тьківський.

Ба́тьківщина; в Г. ба́тьківщина. Див. ві́тина.

Ба́тько, ба́тька, кл. в. ба́тьку; мн. ба́тькі, ба́тьків; див. родичі.

Ба́тюшка *m.*, треба — пан-отець або священник. Див. ці слова.

Ба́тюшков, а не Батю́шков.

Ба́цила *ж. р.* або бацил *m. р.*

Ба́чити, ба́чу, ба́чиш, ба́чать (а не ба́чуть), ба́чучи. Ба́чити на свої очі, рідше — своїми очима. Див. видіти.

Ба́чність *n.*, треба — ува́га, пи́льність, осто-
ро́жність.

Баша́ з тюрк.; в Г. ба́ша *n.*

Башибузу́к, з тюрк. *baş* — голова, *buzuk* —
зіпсутий; в Г. башибожу́к.

Бджола́, мн. бджо́ли, бджі́л; а не бжо́ла. Див.
пчо́ла.

Беатри́че *ж. р.*, не відм.

Бе́бехи, бе́бехів.

Без з родовим відм.: без хати. *Мц.* в зах.-у. вжи-
вається і в значінні „через“: Тікайте без подвіре́,
без садок, Б. Леп. З ж. 58; але в літ. мові *без*
в значінні „через“ не вжив. — Перед всіма ти-
хими звуками *без* в вимові змінюється на *бес*, але
на письмі пишемо тільки *без*.

Без, бе́зу, бе́зом, квітки на безу́ і на бе́зі, мн.
бе́зи, бе́зів. В Г. з п. без, бзу, на бзу, мн. бзи.
Кидає мовчаливі тіни на бзи (треба: бе́зи), Б. Леп.
З гл. 95.

Безвідра́дний *г. м.*, треба — нера́дісний, без-
ра́дісний.

Безві́нно, в Г. безві́нне *a.*

Безві́дний, а не безводний *a. м.*

Безвсти́дний *г. з n.* *bezwstydnny*; на В. У. без-
сти́дний.

Безвсти́дник *г. з n.*; на В. У. безсти́дник.

Безвсти́дни́ця *г. n.*; на В. У. безсти́дни́ця.

Безвсти́дність *г. n.*; на В. У. безсти́дність.

Безгла́дно *г. з n.* *bezwzględnie*; на В. У.: не
зважаючи ні на що, го́стро, суро́во, немилосе́рдно.

Безго́лов'я, ліпше — безголі́в'я.

Безгри́шша, мц. безгри́шшя.

Безко́рисний, а не безкористний; в Г. безко́-
рисний.

Безкра́йї, безкра́його Гр. 241. Степ безкра́йї

М. В. І. 61. Але частіш: *безкрі́йний*: Степ безкрайний топне в млі, Щог. В. 151.

Безла́дний, -ня, -нє Коц. 36, також і *безла́дний*.

Безма́терній, -ня, -нє, а не *безматерний*.

Безма́тній, -ня, -нє, а не *безматний*.

Безнаста́нно г. з нм. ohne Unterlass; на В. У. без переста́нку, пості́йно, невпійно.

Безо́глядний, а не *безогля́дний*.

Безпе́ка г.; на В. У. частіш — *безпéчність*, *спóкій*.

Безперері́вно м., треба: невпійно, пості́йно, без переста́нку.

Безпéчний від чого або про що: Від неї навіки *безпéчний*, Б. Леп. З гл. 62. *Безпéчен* про небезпеку бував, Кул. Батіда 99. *Безпéчно*, арх. *безпéчне*: *Безпéчно* спать полягали, Думи 70. 83. Вимова: *безпéчний* або *безпéшний*.

Безпоко́їти, прик. сп. не *безпоко́їт* і не *безпоко́їт*, але частіш з лат. — не турбу́їт.

Безпосере́дній, -ня, -нє; в Г. *безпосере́дний*.

Безпосере́дньо, а не *безпосередно*.

Безпра́вно, арх. *безпра́вне*.

Безпу́тній, -ня, -нє; в Г. *безпу́тний*.

Безро́га див. свиня.

Безсторóнній, -ння, -ння; в Г. *безсторóвний*.

Безсторóвньо; в Г. *безсторóвно*.

Безу́мний а., частіш — *нерозу́мний*.

Безуслі́вно м.; треба — *безумо́вно*.

Безха́тній, -ня, -нє; в Г. *безха́тний*.

Без'язи́кий, а не *без'язи́чний* м.

Бе́кон, а не *Бекóн*.

Бельвю́ не відм., з фр. Bellvue.

Бемоль, *бемолі* ж. р. Фальшива *бемоль*.

Бенга́льський вогонь. Все залите було зеленим *бенга́льським* вогнем, Коц. 44.

Бендёр, з Бендэру м. р., або Бендэри, з Бендэр.

Бенедікт, частіше — Венедікт.

Бензіна ж. р. г. н. з іт.; на В. У. частіше — бензін м. р. з нм. фр. benzin.

Бенкет, бенкету, хоч фр. banquet, м. банкётъ. Бенкети великі, Думи 130.

Беотія з гр. Βοιωτία, а не Беотія н.

Беранжé не відмінюється.

Бервонó г. а., **брьвно**; на В. У. колóда.

Бервінок див. барвінок.

Бердичів, з Бердичева, а не Бардичів; дав. відм.: к Бердичеву, а не Бердичевові.

Бéрег, частіш — бéріг, з бéрегу, бéрегом (в Г. берегóm), на бéрезі (а не: на берегу м.), мн. берегі (а не: берегà м.), берегів.

Берегті кого-чого або кого-що: Берегти хати або й хату. Берегтися кого-чого: Берегтися вогню. Берегті, зах.-укр. беречі; бережу́, а не берегу́ м.; прик. бережі́, а не берегі́ м.

Бережáни, з Бережáн.

Бережáнин, мн. бережáне, бережáн.

Берéжений — дівприкметник, бережéний — прикметник.

Берéза, мн. берéзи, бері́з; зах.-укр. часто і бéрест: Сосни, берести і дуби, Леп. З гл. 90.

Бéрезень, бéрезня; в Г. звичайно март або березіль, березо́ля. В давнину було: **брьзьнь** і **березозолъ**, але визначали aprilis.

Берéм'я а. зах.-укр., **брьма**, **берема**; на В. У. тягота́, тяга́р.

Бéрест на В. У. звичайно кажуть на березову кóру; зах.-укр. — береза. Див. береза.

Берéстя Литóвське, а не Брест-Литовськ м.

Беречі́ з.-у. див. берегти.

Бéріг див. берег.

Берліг, з берлѳгу м. р., давнє **вѳрлогъ**; а не берлога ж. р. м.

Бєрнє не відмінюється.

Бєсарáбія див. Басарабія.

Бєсіда, давнє **вєсѳда**, по пам'ятках відоме з XI-го віку як — мова, промова; в Г. це гарне слово часте, на В. У. рідше; на В. У. бєсіда чи бєседа визначає ще й гулянку: Я у бєседі булà, мед-горілку пилà, Пісня.

Бєсідник, давнє **вєсѳдникъ**. по пам'ятках відоме з XII-го віку як — промовець; гарне слово бєсідник частіше в Г., на В. У. частіш промѳвець.

Бєстужєв, -жева, а не Бєстужѳв.

Бєсурмєн див. басурмен.

Бєтлєєм див. Вифлєєм.

Бєтсаїда див. Вифсаїда.

Бєтхѳвен, Bethoven, в Г. Бєтговєн Лєп. З гл. 31.

Бєцірк г. м. м., на В. У. не вживається, тут повіт, повітовий уряд.

Бєшіха, з рум. beșike (лат. vesica), а не би-шиха.

Бжолá див. пчола.

Би вживаємо лише по приголоснім звуці: казав би, Думи 144, рад би 111. По голоснім звуці **би** звичайно скорочується (в мові російській не скорочується) на **б**: було б, Думи 70, которому б 137. Часточки **би**, **б** ставимо по **ся**: я згодився б, а в Г. ставлять перед **ся**: викрилобися. Часточки ці переважно ставимо по дієслові, рідше по інших частинах мови: я ходив би, рідше: я б ходив. Часточки **би**, **б** пишемо окремо від слів, а в Г. пишуть разом з ним.

Бибиков, а не Бибикѳв.

Бив, билá, бѳло, бѳли а. м., треба: був, булà, булѳ, булі.

Бинда див. стрічка.

Биндюг, з биндюгý, з нм. binden; а не бендюг.

Бинт, бинтá, з нм. Binde, бинтува́ти з нм. binden. В Г. ба́ндаж, бандажува́ти, п. bandaż, bandażować з фр. bandage, bander.

Бйрон, а не Бирóн.

Бистрий *а.*, вживається не часто, частіш в виразах: бистра річка, бистра вода, бистрий на розум, бистрий на очі; в розумінні скорий, жвавий слова бистрий вживається рідко.

Битися, а не бити перестало серце. Битися *за* кого-що, в Г. часом *о* кого-що *а. п.*

Бйтва *а. г. м.*, ліпше бйт.

Бйтком *г. м.*: Бйтком набита саля „Гр. В.“ № 222; в Г. часто. На В. У. тільки: цілком, зовсім, до країв, до берегів.

Бйтопис, з бйтопису *м. р.*; арх. бйтопись *ж. р.*

Бйч *а. г. м.*; на В. У. батіг, палка.

Бйбліотéка з гр. βιβλιοθήκη, лат. bibliothéka, а не бібліотека.

Бйбліотéкар, -ра, мн. -рі; в Г. бібліотекáр.

Бйблія і бйблія, з гр. βιβλία.

Бйбу́ла *г. п.*, на В. У. промокáчка, а бйбу́ла — товстий папір на обгортку.

Бйг, Бйга або Буг, Бýга чи Бог, Бйга річка.

Бйг, Пан Бйг *зах.-укр.*; на В. У. звичайно Бог, рідко Бйг, постійно Господь Бог, а не Пан Бог *п.*

Бйг, з бйгу, бйгом, в бйгý; присл. бйгóm.

Бйгти, з.-у. бйчи, бйгчи; бйжý, а не бйгу *м.*; бйжа́ть, а не бйжуть *мц.*; бйжа́чи, або бйжучи, але частіш бйгши; прик. бйжі, а не бйги *м.*, рідше — бйга́й, з к'ягай. Бйгти *по* когось-щось, а не *за* кимчим: Бйгай-но *по* Тетяну, Коц. 46. Бйгти *за* — це бйгти позаду Собака бйгла за возом. Бйгти *від*

кого-чого: Біжи від гріха, арх. біжи гріха. Бігти дорогою, а не *по* дорозі *м.*: Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом, Чуб. V. 908. Див. по.

Бідкатися чим: Ніколи чужим лихом бідкатись, М. Вовч.

Бідний на щось: Бідний на хліб.

Бідніти на щось: Збіднів на хліб.

Бідняга *а. г. м.*; на В. У. бідняк, бідолáха, бідора́ка.

Біза́нтія див. Византія.

Бій, бійка *за* щось, в Г. *о* щось *а. н.*; бій, бо́ю, в бою́, мн. бої́, бої́в.

Бійка, р. мн. бійок.

Бік, з бо́ку, на бо́ці, а не на боку́ *м.*; мн. бо́ки, а не бока́ *м.*; бо́ків. Вираз: з мого боку чи з моєї сторони — це *п. z tej strony*, а це з *нм. meinerseits*. Я не буду перешкоджати чи заважати, а не: з мого боку не буде перешкоди.

Білити, білю́, білиш, білять, а не білють; білений, а не біляний *мц.*

Біле *г. м.*; на В. У. — білізна, пла́ття, оді́ж чи одéжа, часом — ху́сти.

Біліон, в Г. біліон *п.*

Білка див. вивірка.

Біль, з бо́лю *м. р.*, а не *ж. р. м.*; бо́лем, а не біллю́; мн. бо́лі, бо́лів. Давнє *воль* було *м. р.* або *ж. р.* Затих біль, Гр. 27. Неприспа́ний біль, Черк. I. 83. Пеку́чий біль, Фр. З в. 62. 68. Гострим бо́лем проїняло йому груди, Гр. 316.

Більше або більш вживається для другого ступіня порівняння рідко, — лише при рідких та багатоскладових словах, особливо при дієприкметниках, що звичайно не творять цього ступіня на *-ий* або *-ийий*: Вимовляє ся з більш відкритою

ямою Тимч. 16. В найзруйнованшому будинкові „Діло“ № 10029, ліпше б: В найбільше зруйнованим будинкові. — Не вживати *більш* при звичайнім 2 ступіні: міцніший, а не: більш міцний. — Більше від кого-чого: Ти від нас гріхів більше мавш, Думи 93.

Більшість, більшости, більшістю.

Біля з род. відм.: Мостились біля вікон, Коц. 5.

Біляний *мц.*, треба: білений.

Білянс *г. п.* див. баланс.

Бір, ббору, в бору. Птиця в бору защебетала, Дум. 111.

Бісер, бісерний *г.*; на В. У. бісер, бісерний, давнє *бісеръ*.

Біскуп — тільки у римо-католиків; у православних і греко-католиків — єпископ.

Біфштєкс або біфстєкс, в Г. біфштик, англ. beefsteak.

Біцикль *г. з п.* бісукл, англ. bicycle (вимова: байсейкль); на В. У. тільки велосипед, народнє — лисапєт.

Бічи з.-у. див. бігти.

Блават *г. п. нм.*; на В. У. — волóшка, васильки. У житі волóшки синіють. Без васильків і без рути спочивайте, діти, Шевч. 204.

Блаватний склеп *г. п. нм.*; на В. У. — мануфактурний магазін, продаж матерій.

Благати за, про кого-що: За їх милосердного Бога благали, Думи 87. В Г. бл. о що а. н.: Блавав о поміч Мак. 210.

Благо, в Г. благò; давнє *блáго*.

Благословляти кого-що, а не кому *п.*: Нехай благословить вас Бог, але частіш: Нехай поблагословить вас Бог.

Блазень, блазня, блазнем.

Блакит, блакиту м. р.: Зори на небі з блакиту виринають, Кул. Дз. 145. Мчитесь ви по мглистому блакиті, Фр. З в. 23. Часом ж. р.: Ясна блакить, Коц. 5. В Г. блакить ж. р.

Блакитний, -на, -не, а не блакитній.

Бланк або **блaнок** м. р., р. в. бланка, мн. бланки, бланків.

Блестати г.; на В. У. блищати, блискати. Шаблюки блищали здалеку, Кул. 169.

Блєяти а. г. м.; на В. У. мєкати, бєкати. Ціла отара овець та кіз мекала та бекала, Лев. I. 126.

Бліжній, -ня, -не, давнє **кнжній**, ближнього Гр. 256.

Бліжчий (вимова: **бліщій**), Тимч. 118; в Г. **блізший**. **Бліжче** (вимова: **бліще**) Коц. 34. Гр. 165. 108. 278, в Г. **блізше**.

Близь а. г. м.; на В. У. близько, коло, поблизу.

Близький, а не **блізький** м. **Близький**, близько до кого-чого, часом кого-чого, а не кому-чому *н.*: Він уже близький до смерти або: близький смерти. Близько ляхів живе, Думи 146.

Блиск, рідше **блеск**, з **блєску**, давнє **кнскъ**, **кльскъ**, **кльскъ**; в Г. **лиск** *н.*

Блисканиця, **бліскавий**, **бліскавка**, **бліснути**, **блискучий** — в цих словах початкове **б** на В. У. не відпадає, а в з.-у. під *н.* впливом відпадає. Давні: **кнскання**, **кнскъ** і т. п.. все з **к** на початку слова.

Бліскати, **бліскаю**; **кнскати**, **кнскаю**.

Бліснув, **бліснула**, **бліснуло**, **бліснули**: В полі **бліснув** огонь. **Бліснула** оком на Антося, Свідн. 205. В Г. **блис**, **блисла**, -ло, -ли: В печі червоний **блис** огонь, Леп. З гл. 143.

Блищати, а не блистити; давнє **влицати** і **влицати**. Блищало золото самовара, Коц. 57.

Блідий, а не блідний, рідше — блідний. Блідий місяць, Шевч. 1. Давнє: **вльдий** і **вльдний**.

Бліднути, блід, бліднувши.

Блокувати, а не блокувати *м. н.м.*

Блоха і **блòхà**, мн. блòхи, блìх.

Блуд в Г. з п. визначає — помилка. На В. У. слово *блуд* визначає лише блудання або гріх. *Блудити* — це збитися з дороги, часом — казати неправду: Ото ж тая дівчинонька, що сонна блудила, Шевч. 3. Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, Метл. 78. Світом блудить, Леп. 3 гл. 27.

Блукати світом, а не блукатися.

Блювання; в Г. блюванє.

Блюхер, Blücher; в Г. Бліхер.

Бо в церк.-сл. і давній укр. мові все ставили не на початку речення, а на другім місці, напр. Гал. Єванг. 1144 р.: *иді, измьроша бо ищющєи* Мт. 2²⁰, — *иди, вимерли бо...* В Думах: *Ти ж бо то п'єш-гуляєш* 142. Старші письменники дуже любили цей зворот, але тепер ми вживаємо його лише в поважній бесіді, а в звичайній мові ставимо *бо* на першім місці. — Не слід ставити *бо* зам. *що* в побічних причинових реченнях, як то часто роблять в Г.: Мешканці затревожилися тому, *бо* (ліпше — *що*) боялися війни, „Бож. Спас.“ 50; це проте *арх.*

Боа с. р. і не відмінюється; в Г. *боа п.*

Бобёр, бобрà; арх. бобр.

Бог, Буг і Біг річка.

Бог, мн. бóги, в Г. богі́. Бог заплать *а*. Богу духа винен *а*.

Богадільня, а не богодільня, з давнього **вога д'їла** (для Бога).

Богáтий див. багатий.

Богдан ; в Г. Бóгдан *п.*

Богомíльний Коц. 11, а не богомольний *а. м.*

Богослóвіє с. р., того ж роду болг. богословје, серб. богословје; споконвіку це слово було в нас с. р.: **богословиє**. Під впливом гр. *θεολογία* в XVII віці у нас часом стрічається форма **богословія** ж. р. Відомий твір Кирила Ставровецького носив назву: **Зерцало вóсловіа**, Дзеркало богословія, 1618 р. Але видання посмертні вже мають назву: **Зерцало богословіа**, так в вид. 1696 і 1790 р.

Богуслáv, богуслávський, а не Богослав.

Бодяк, бодáк — часте в Г.; на В. У. звичайно будяк, мн. будякі: На стерні будяк стояв, Свидн. 45.

Боєць, бойця ; в Г. бóець, бóйця.

Божествéнный — це давня укр. вимова; нова з *м.* божéственний.

Божитися; божився, що невинний; в Г.: Божився на свою невинність, Чайк. Мал. 86.

Божник, -ка; в Г. бóжник.

Божниця *г. п.* — синагога; на В. У. частіш кажуть: жидівська школа або просто школа.

Божок, божка; в Г. бóжок, бóжка.

Боз, бозина, бозинóвий *г.*; на В. У. буз, бузина, бузинóвий.

Бойки, бóйків.

Бойовий; в Г. боéвій.

Бойóвище; в Г. боéвіще.

Бокáчіо (з Боккаччіо) не відмінюється.

Бóки, а не бокà *м.*

Болгáрин, мн. болгарі, болгар.

Боліти — це неперехідне дієслово: Мені або в мене болить голова. Довго нога в його боліла, Гр. 122. Нога у його ще болить, Гр. 166. — В Г. під *п.* впливом звичайно вживають слова **боліти**

як перехідного дієслова: Рука боліла його, Мак. 94. Болить мене голова Жел. Сл. 39, — це: *Głowa mię boli*. — Болить голова *за* хліб, в Г. *о* хліб *а. п.* Див. розболітися.

Болотистий, а не болотистий *м.*

Болото, мн. болота, болот. На В. У. в значінні „грязь“ скоріше скажуть: На дворі грязь чи грязюка, а не болото. В Г. з *п.* кажуть болото, а не грязь: Христос зробив болото зі слини, Рудов. 72; це місце у Куліша і Морачевського — грязиво, а не болото.

Болюче стало йому; в Г. болючо.

Боля му. див. біль.

Болячка, р. мн. болячок; давнє *колячка*; в Г. боляк.

Бомага і бумага м. з гр., частіш — папір. Давнє *вумага*. Див. папір.

Бомарше не відмінюється.

Бонапарт Наполеон.

Бондар, бондаря; в Г. боднар; з нм. Büttner; давнє *вотгарь* — бочка.

Бонна, р. мн. боннів або бон.

Борба див. боротьба.

Борджія не відмінюється.

Борець, борця, мн. борці, борців; в Г. борець, борця.

Боржій арх.: Пішов боржій із хати Кул. 268. Слово вже мало вживається, звичайно: скорій, хутчій, швидче.

Барзо, див. барзо.

Борис, Борисъ; в Г. Борис.

Борисфен, а не Бористен *п.*

Борішпіль, з Борішполя, і Борішполь.

Бородавка і бородявка; а не бородавка *м.*

Борозна́, а не бороздна.

Борона́, мн. бброви, борін.

Бороніти, бороню́ (в Г. бороню), бороніш, боронять, а не боронють; прик. сп. бороні́ і боронь; бороненій. Боронити своїх прав або свої права.

Боронітися від кого чого, а не кому-чому *п.* Боронячись од нечистої сили, Гр. 43.

Бороти́, борю́, ббреш, ббрють; ббрений; ббрючись; в Г. ббрю.

Боротися, борюся, ббрешся, ббрються, ббрючись. Боротися *за* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Боротьба́ (вимова: бородьба), в Г. борба́ *а. м.* Боротьба з злими духами, Лев. Пов. 22. Була якась боротьба, Гр. 192. Боротьба *за* владу, в Г. *о* владу *а. п.* У мн. слова *боротьба* ліпше не вживати; р. мн. „боротьб“ — штучний.

Борше *а.*, рідке; частіш — скоріше.

Босій, а не босій *м.* Ходити босоніж, а не босо *п.*

Босіни, босін.

Боска Матка *п.*, треба: Мати Бója.

Бохонець *г.*; на В. У. буханець, буханця.

Бочка, р. мн. ббчок.

Бозязький, а не ббязкий.

Боян, Бояна, а не Ббьян, Ббьяна.

Боярдо не відмінюється.

Боярин, в Г. ббярін; мн. ббяре, ббяр, а не ббярів.

Боятися, боюсь, бояться, боячісь. Боятися кого-чого, а не кого-що: Ббоявся жінки, Гр. 262. 131. Ббоявся тих думок, Гр. 291. Ббоятися *за* кого-що: Боюсь за батька; в Г. б. *о* кім-чим *а. п.*

Браїлів, з Браїлова.

Брак чогось: Брак виховання.

Бракувати на означення недостатку чогось

звичайно вживається неособово і з родовим відмінком: Бракує мені часу (а не: час мені бракує). В значінні перебірати слово *бракувати* вживаємо з причин. відм.: Бракувати груші.

Браслёт м. р., з фр. braselet, англ. braselet; в Г. брансолёта ж. р. з п. branzoleta.

Брат, мн. брати́ і бра́ття.

Братáнич, братáнець, братáнок, братáн, братáниця, братáнка, — це давні наші слова: **братаничь**, **братаньць**, **братань**, **братана**, **братаньна**; слова ці на В. У. вже не вживаються (тут їх заступили слова: племéнник, племéнниця), але в з.-у. вони ще часті, бо підтримуються ще й *n. bratanek*, *bratanka*.

Братёрній, -ня, -не; в Г. братёрний.

Брати, беру́, берéш, беру́ть, беручи́; бра́ний, бра́но, часом бра́тий; в Г. беру́, берéш, бéре. Брати до уваги, або з *n.*: брати на увагу чи під увагу.

Братися кого-чого або до кого чого: Дур голови бере ся Леп. З ж. 9. Воно грама́тки береться, Гр. Болото береться до коліс, Гр. Мокрого поліна вогонь не береться, Прик.

Братіи, браті́ка, зовн. браті́ку, — це звичайна на В. У. форма, загально-вживана, а тому не *m.*, пор. ще: зіма, Вінниця, Чернігів (або в Г.: міну́та, гармі́дер, трубі́ти, проті́в, розхрі́станнї́). Старший браті́ку, одчини ворі́тця, Метл. 170. Іде мій браті́чок зозулі стріляти Метл. 257. У Гр.: Браті́к та сестри́ця 108. 142. 88. Браті́ку 78. Спаси́бі вам, браті́ки 85. 74. Мій батечку, мій браті́ку, хоч ти не цурайся, Шевч. 18. В Думах слово *браті́к* стрічаємо 20 раз. В Г. бра́тик або частіш бра́тчик.

Братній, -ня, -не, давнє **братьній**. Братне тіло, Кул. 148. В Г. братний.

Братчик — це член церковного братства; до середини XVIII-го віку вся Україна була вкрита братствами, до яких належало багато дорослого населення, і вони один одного звали *братчик*: так само звали себе й козаки. Але за XVIII—XIX віки слово *братчик* зникло з загального вжитку, — тепер на В. У. *братчик* — це тільки член церковного братства, а не звичайний брат. Цікаво, що в Думах слово *братчик* не стрічається ані разу, зате *брат* знаходимо 110 раз. Але в Г. постійно вживається слова *братчик* зам. брат, братік, може й під впливом *n. bratczyk*.

Брелок, з брелока, а не брелка; годинник з брелоком.

Бресті, бреду.

Брехання; в Г. брехіт.

Брехати, брещу́, брешеш; в Г. брешу. Брехати *на* кого-що або *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим. Про Карпа набрехано, Гр. 157.

Брехня́; брехнею, а не брехньою; р. мн. брехе́нь, часом брехнів, а не брехонь. Брехня *про* кого-що: Брехня про Зінька, Гр. 284.

Бри́дитися ким-чим (рідко — кого-чого *м.*): Сиротами не бридились, Драг. 169.

Бри́дкий, а не бри́дкий.

Бри́знув, бри́знула, бри́знуло, бри́знули; в Г. бриз, бри́зла, бри́зло, бри́зли.

Бри́зька (з бризга), мн. бри́зьки, бри́зьків Коц. 8. 10.

Бринча́ти, бринчу́, бринчі́ш, бринча́ть.

Бри́тва, мн. бри́тви, бри́тов, а не бритв чи бритвів.

Бри́ти *м.*, ліпше — голіти, голітися; хоч давнє крити, критвити.

Бри́вка, мн. бри́вки, бри́вок.

Бровари, з Броварів.

Брови, брів, а не бровей; бровіма і бровами; в однині рідко: брова, брові, давнє *кѡвъь*, *бровь* ж. р. Чорну брову, Гр. 38, брів Гр. 37. Моргнувши бровами Кул. 323.

Броди, Бродів. Біля Бродів, Бирч. I. 10.

Бронза ж. р. з лат., нм. die Bronze, ж. р. також в болг., серб. і м.; а в чеськім і польськім bronz м. р. з фр. le bronze; в Г. частіш за *п.* бронз м. р.

Бронзовий, а не бронзівий *п.*

Бронхіт м. р., а не бронхітис.

Брошюра з фр. la brochure; в Г. брошура з *п.* broszura.

Брус, бру́са м. р., мн. збірна форма бру́сся.

Брю́гге, з нм. Brügge, не відмінюється.

Брю́лов, Брю́лова.

Брю́ссель м. р. з бельг. Brussel, нм. Brüssel, англ. Brussels; в Г. Бруксе́ля з *п.* Bruksela.

Бряжча́ти (вимова: бряцати), а не брязчати.

Буало́ не відмінюється.

Бу́вший *а.*, ліпше б — давнішній чи колишній.

Буг, Бог і Біг річка.

Бу́дда, Бу́дди.

Бу́де, в з.-у. бу́де.

Буде́нний, -на, а не буденній.

Буде́нь (від *кѡдѣти* — робочий, несвятоквий день, а не „будь який день“), а не буддень.

Будже́т див. бюджет.

Буді́вля ж. р. (а не с. р.), мн. буді́влі, буді́вель.

Буді́вничий, а не будовничий.

Бу́дній, бу́дня, бу́днє, часто — буденний; в Г. бу́дний.

Бу́дто *а.*, часто вживається в Г.; на В. У.: ві́би, па́че, мов, бу́цім.

Будучий, а не б́удучий.

Будучина́, а не б́удучина.

Будь ласка; походить з будь ласкав (у Куліша „Отелло“: будла́ско 19. 44).

Будя́к, будяка́; в Г. бодя́к.

Бузько́, а не б́узько *n.*

Бузьо́к, а не б́узьок *n.*

Буйний, рідше буйний, -а́, -е́; в Г. буйний.

Бук, на буку. На В. У. знають: різки, лóзи, дати хльóсту, але буків не знають; в Г. — дати б́уків.

Букарéштський і букарештéнський.

Буква, мн. б́укви, б́уков, а не букв. Слово *буква* з споконвіку вживається в нас, давнє *вґкы*, а слова *літера* взято від поляків з лат.

Букéт, а не б́укет *n.* Букет квіто́к, в Г. ки-тиця цвіті́в.

Бу́ковий; в Г. бую́вий.

Було́ в рос. мові часто вживається в таких виразах: я пошелъ было, она было вы́ехала; по укр. ці форми треба передавати передминулим часом, а не формами з було: Я пішов був (а не: я пішов було), Вона була ви́ехала (а не: вона було ви́ехала). — Вживається *було* і в безпідметових реченнях, коли присудком вжито страдального діприкметника середнього роду: Козака було вкинено в яму, але він виліз з неї, Козака було дуже побито, проте він видужав. Що такі звороти не москалізм, показує хоча б таке речення з львівського „Ключа Розуміння“ 1665 р. Іоаннікія Галятовського: *Сéрдце йхъ кы́ло наху́лено.*

Бунтува́ти когось чи кимсь.

Бурда́, з тюрк.; в Г. б́урда *n.*

Бу́рити див. руйнувати.

Бурлакува́ння, в Г. бурлако́ваня.

Бурмістер, -стра, з нм. людового burmister, літер. Burgmeister.

Бурну́с, араб. через фр. bourgeois; в Г. бúrнус *n.*

Бу́ря, а не бура; бу́рею, а не бурьою.

Бу́сел, бу́сла і бу́сель, бу́сля. З червоними, як у буслив, ногами, Коц. 45.

Бусурма́н, рідше: бесурмен, басурмен. Див. басурман.

Бута́ *г. н.*; на В. У.: пиха, зарозумілість, чванливість.

Бути, бу́ду, бу́деш, бу́де, бу́демо, бу́дете, бу́дуть, була́, було́, були́; зах.-укр.: буду́, будеш. будé, будéмо, будéте, буду́ть, бу́ла, бу́ло, бу́ли. Бути *за* кого: Була за дружку, Лев. З себе був нечипурний. Був здоровий або був здоровим. Про давноминутий час див. було.

Бутний *г. н.*; на В. У.: зарозумілий, бундючний, пішний.

Буфет див. креденс.

Бухга́лтер з нм. Buchhalter; в Г. бухгалтер з *n.* buchalter.

Бу́цім, з будь сім.

Бчола́ див. пчола.

Бюджéт з фр. budgét, бюджетовий; в Г. бюджет з *n.* budžet.

Бюлетéнь *м. р.* з фр. bulletin; в Г. бюлетін з *n.* biuletyn.

Бюро́ (в Г. б́уро *n.*) з фр. bureau — стіл до писання на високих ніжках (конторка), відмінюється рідко: бюра́, бюро́м. В Г. б́уро за *n.* визна-чає й канцелярію і постійно відмінюється: приїшов з б́ура, зібралися перед б́уром.

Бюрократ, бюрократи́.

Бюст, бюста́, з фр. le buste.

Бюфо́н, Бюфо́на.

В.

В вживається з причиновим відмінком (куди? коли?) або з місцевим (де? коли?); змінившись на *у* може вжив. і з родов. відм.: у брата. По голоснім звуці попереднього слова вживаємо *в*, по приголоснім — *у*: вона *в* хаті; він *у* хаті.

Вавилон, з Вавилону, вавилонський, **Вавилонський**. гр. *Βαβυλών*; не вживати Бабільон, бабильонський *и*.

Вагання; в Г. ваганє, ваганє.

Вада серця або серцева вада.

Важкий, а не *важкий* *м*. Важкий і тяжкий вживаються однаково (але *важкий* частіш в матеріяльнім розумінні ваги, а *тяжкий* — трудний): Тяжко-важко убогому багату любити, Пісня. В тім наметі є скриня важка, вся укована з міді, Фр. „Моїсей“. В Г. слово *важкий* вживається рідко, частіш *тяжкий*, *тяжко* (як в *п*. сієзько). В Паломн. Давида XII в.: **Бѣ горѣхъ каменныхъ пѣть тяжкихъ**. В Думах слово *важко* 5 раз: Важко на світі прожити 112. 114. 116. 117², але: тяжкая неволя 64. 65. 68. 91. 100. Важкий, *важче* Коц. 19.

Вазал див. васал.

Вазелин *м*. р. або вазелина *ж*. р.; *п*. wazelina з *іт*. vaselina.

Вакансія *ж*. р., рідко — ваканс *м*. р.

Валет з фр. valet; в Г. *валет* *и*.

Валіза див. чемодан.

Вальс, з *вальсу*, з фр. valse: Краков'яка одирають, вальса та мазура, Шевч. 138. Слово *валець*, в *п*. wales, на В. У. вжив. лише як простонародне слово. В Г. звичайно *валець*: А з салі *валець* ллєсь тугою, Леп. З гл. 107.

Валюша *ж*. р. або в мн. *валюши* (сукновальня),

з нм. Walk (Walk mühle); в Г. *фóлюш* з п. folusz.

Вáндри, вандрівний, вандрівник, вандрувати з нм. wandern, так постійно в Г.; на В. У. звичайно: мáндри, мандрівний, мандрівник, мандрувати.

Ваніль, з ванілі ж. р., з фр. vanille; в Г. ванілія з п. wanilja.

Вáнна, з ваннів.

Вáпна ж. р.; вдавнину було *кaпнo* с. р., вживане й тепер в Галичині.

Вапня́р, -ра, мн. ·рі.

Вáра *а. г. п.*: І навіть писнуть, сплакати — вара, Фр. З в. 78; на В. У. не знають цього слова, тут: не можна, годі.

Варвára, *Баркáра*, не Барбара *п.*

Вáрвар, гр. *βάρβαρος*; в Г. варвár.

Вáрварство; в Г. варвárство.

Варéник, в Г. пиріг. Див пиріг.

Варіти, варю, вáриш, вáрять, вáрячи, вáрений; в Г. вáрю, варя́ть.

Вáріят *г. п.*; на В. У. не вживається, тут — дуре́нь, нерозу́мний, шалéний, безглу́здий.

Варста́т *г. з п.* warstat; на В. У. верста́т з нм. Werkstat.

Варт або вáртий для м. р., вáрта ж. р. і вáрте для с. р.: він вартий того, вона вáрта, воно варте, вони варті. Форма *вáрто* (а не *варта*) вживається безособово (= м. сто́ить): Варто щось попо́їсти, Грінч. I. 120. Вáртий, а не вартний.

Васáл, васáла м. р. з фр. vassal, васáльний; в Г. вáзал, вазальний за *п.* wazal.

Васеліна див. вазелин.

Васі́льки, а не василькі́ *м.*

Вáтра *г. з рум.* vatre; на В. У. не вживане, тут — огонь, рідше костéр *а. м.*

Ва́хмістер, ва́хмістра, з сер. нм. wachmistr; в Г. вахма́йстер з сучасного нм. Wachmeister.

Ва́шингтон, з -то́ву.

Вберегтіся, уберегтисся кого-чого або від кого-чого; зах.-укр. вберечі́ся.

Вб́йтися в силу, Гр. 83.

Вбіра́тися, в зах.-укр. вбиратися.

Вбі́цяти г.; на В. У. обі́цяти.

Вборо́на г.; на В. У. оборо́на.

Вборони́ти г.; на В. У. оборо́ніти.

Вбу́тий г.; на В. У. обу́тий.

Вва́га див. ува́га.

Вважа́ти за кого-що, а не ким чим м.: Вважати кривду за правду, Гр. 27. Вважає його за чорта, Чуб. Вважаю за свій обов'язок, вважаю за потрібне, а не рахую своїм обов'язком м., рахую потрібним м.

Ввече́рі: Того ж дня ввече́рі, Кул. 416. Увече́рі послухаю, а вранці поплачу, Шевч.; в Г. веча́ром н. м., веча́р а. і ввече́р а., пор.: **Некѣстѣ** **прикодаѣхъ** **вече́рьъ**. Пов. вр. літ, вступ. Див. веча́р.

Ввесь, увесь: На весь рік, Гр. 14. На що тоді весь цей лад, Гр. 241. В Г. весь а. м. Див. весь, увесь.

Вв́иді, ув́иді г. м.; на В. У. на взір, на зра́зок, як.

Вганя́ти г.; на В. У. ганя́ти.

Вглиб, а не вглуб.

Вго́ру Кул. От. 42, Тимч. 111. Скачуть вго́ру, Черк. I. 50. В Г. вгору́. Під го́ру або вго́ру йти — це вверх, на го́ру (в рос. мові „подъ гору“ — це наниз, з гори).

Вда́рити, вда́рю, вда́риш, вда́рять, а не вда́рють.

Вдоволя́юче: в Г. вдоволяючо.

Вда́ча, доброї вдачі, а не добрий *по* вдачі *м.*

Вдвох, а не вдвоїх *м.* чи вдвоїюм *м.*: Верта-
лися вдвох, Гр. 53.

Вдивля́тися в кого-що або до кого-чого: Вди-
вляючися в темряву, Гр. 165. Вдивлятися очима:
Вдивився в мене очима, М. Вовч. Осн. 1862. III.
59, а не вдивляти очи (Леп. З ж. 48: Пильно
вдивляючи свої очи в сірій угол хати).

Вдиха́ння, в Г. вді́ханє.

Вдівéць, вдівця́, а не вдовець *а.* Див. удівець.

Вдова́ по кому: Вдова по священникові.
Я живу у одної вдови по вознім, Леп. З ж. 31.
Вдовува́ти.

Вдово́лити і вдово́льнити.

Вдопта́ти див. доптати.

Вдре див. дерти.

Вдурі́ти *г.*, на В. У. одури́ти, здури́ти.

Вдуси́ти *з.-у.* з *п.*; на В. У. задушити. Див.
дусити.

Вдя́чний кому за що: Я вдячний вам за ласку;
а не: вдячний ласки *п.*

Вдя́чно, в Г. вдя́чне *а.*

Ведéний, а не ведяний.

Ведмі́дь, з ведме́дя — народне; літературне
медві́дь, медве́дя, медведем, або: медві́дя, медві-
де́м; давне *медв'к'дь*.

Ведро́ див. відро.

Вежа́ *г.*; на В. У. мало вживане, тут частіш —
ба́шта (з іт. *bastia* через нм. *Bastei*), рідше вежа.
Давне *вежа* і *в'ѣжа*.

Везти́, везу́, везéш, везу́ть; везений, а не вé-
зяний; віз, вéзла; зах.-у. вéзти; ніколи не скоро-
чуться на *везть*, як в *м.*

Везу́вій, з Везу́вія, лат. *Vesuvius*; в Г. *Везув*
з нм. *Vesuv*.

Векселёвий або **вѣксельний**; в Г. **векслъовий** з п. **weksłowcy**.

Вѣксель, з **вѣкселя**, мн. **векселі**, **векселів**; в Г. **вѣксель**, **вѣксля**, мн. **вѣкслі** з п. **weksłu**, **weksli**.

Велікодень, з **Велікодня**, ік **Велікодню**, **Велікоднем**; вимова: **велігдень**. Давнє **великъ днь** всть вже в **Збірн. 1073 р.**, род. **в. велика днь**.

Великодній, -ня, -не: У **великодню** суботу, **Кв. I. 67**; в Г. **великодний**. Давнє було: **великодньою** **крѣмъ** **Збірн. 1073 р.**

Велитень, **вѣлитня**, **велитѣнський** **Коц. 9. 19. 21. 54** (від „**великий**“); часто також: **вѣлетень**, **вѣлет**, **велетѣнський**.

Вѣлич, **вѣличі** ж. р.

Вѣличний, -на, -не, а не **величній**; в Г. **вѣличний** або **величавий**.

Вѣличність, в Г. **вѣличність**.

Веліти *a.*, часте в Г.; на **В. У.** частіш **приказувати**.

Велосипѣд, **велосипѣду** з фр. **vélocipèd**; в Г. **вельоципед** з п. **welocyped**, або **рѣвер** з англ. **через n. rower**.

Вельзевул, **вельзевѣлъ**; в Г. **часом** **Вельзебул** *n.*

Вельможа *a.*, р. мн. **вельмѣж** і **вельмѣжів**; на **В. У.** це гарне слово мало **вживається**, тут частіш **чуже магнат** або **пан**. Давнє **вельможа**.

Вѣпер, **вѣпра**, **вѣприк**, **вѣпріна**, **вѣпрѣвина**, **вѣпрѣвий** — старі **укр. слова**, часто **вживані** в **зах.-укр.**, від **давнього кепрь**; на **В. У.** ці слова вже **забуто**, там **постійно**: **свиня**, **свиніна**, **свинячий**. Див. **свиня**.

Вербá, **кличн. в. вѣрбо**, мн. **вѣрби**, **вѣрб**.

Вѣрблюд, -да; **вдавнину** було **вельвлюдъ**

і **верблюдъ**; п. wielbłąd. В Г. вельблюд, на В. У. тільки верблюд.

Верблюжий: Верблюжі горби, Коц. 16; в Г. гельблужий.

Вергати, верéчи *а. зах.-укр.*, з давнього **вкргати**, **вкршти**; на В. У. звичайно — кидати.

Вергілій, Vergilius, а не Виргілій.

Вéремя *а. г.*, р. в. вéремени: Коли настане вéремя святе, Леп. З гл. 155; на В. У. тільки: час, годіна, погóда. Див. урем'я.

Вéресень, вéресня (від назви рослини *вéрес*, що цвіте в цім місяці) — так з *п.* звать у нас місяць сентябр зам. жовтень; але вдавнину, правда дуже рідко, було: **крьсьнь** чи **вереснь** як назва дев'ятого місяця. Див. жовтень.

Вереснєвий, а не вересньовий.

Верéта — вжив. на Поділлі і інших зах.-укр. гов.; в сх.-укр. — *рядно*; в Г. часто *плáхта*.

Веретéно, а не веретенó *м.*; мн. веретéна, веретén.

Вірівка, верйóвка *а. г. м.*, на В. У. вірьóвка, вірóвка *а. м.*; давнє **вкрвь**, **кврвь**. Вірьовка шморгнула через трамок, Гр. 183. Див. вірьовка.

Вермишэль, -шéлі ж. р., або вермишéля, -шéлі ж. р.

Версáльський, в Г. верзáльський.

Вéрсія з фр. version, в Г. вéрзія *нм.*

Верста́ і верствá, мн. вéрсти, р. верст чи верстóв — як міра, або: верств — громадських кол. Ми проїхали добрих п'ять верстов, Коц. 28. Давнє **верста**.

Верстáт див. варстат.

Вертáти, вернú (в Г. вёрну), вёрнеш; вёрне-ний, рідко вёрнутий. *Вертáти* — віддавати взяте назад, повертати щось; *вертáтися* — приходити

самому назад: Верни мені позичені гроші і вернися додому. Ми вернем вам добро, Кул. 227. У Гр.: Позичив лантуха та й досі не вернув 184; Грицько вернувся додому сам. 177. Череваниха вже не вернулася до столу, Кул. 325. В Г. під *п.* впливом постійно зам. *верну́тися* кажуть *верну́ти*: Твій сон вертає до тебе (треба — вертається), Фр. З. Б. 220. Див. повертати.

Вёртер, Вёртера.

Вертіти, верчу́, вёртиш, вёртить, вёртять (а не вертють *мц.*), вёртячи (а не вёртючи), вёрчений; в Г. вёрчу, вертиш.

Верх, до вёрху, звёрху, на вёрсі; в Г. до верху́, зверху́, до верха, зверха. Верх кого-чого: летів верх дерев. Од вёрху до низу, Кул. 5.

Вёрхи їхати, а не верхом *м.* В Г. слова *верхи* часом вживають зам. *повёрх*: Лежать верхи воріт, Бирч. II. 66.

Вёрхній, -ня, -не, давнє *вєрхній*: Верхній город, Кул. 63. В Г. верхній, -на, -не.

Верш див. вірша.

Весéлий, веселіший, а не весельший; вéсело весéло, веселіше, а не весельше.

Весéлість наступає по нудзі, а не по журбі; слово супротивного значіння — нудьга́, ску́ка. Не плутати з словом радість. Зібралось молоде товариство, і веселість панувала цілий вечір. Весела пора дитяча пролетіла як сон.

Весéлощі, весéлощів.

Весéльце, мн. весéльця; весéльців.

Весілля, мн. весілля́, весіллів і весіль; повстало з *вєсєлиє*; зах.-укр. весіле́, подільське весіля́.

Весі́нній, -ня, -не, давнє *вєсьній*; в Г. весі́нний. Але зам. весі́нній частіше вживаємо *весня-*

ній, з *весцьный*: Весняний день. Зійшло сонце веснянеб, Рудч.

Весло, мн. *вёсла*, *вёсел*.

Весна, *весні*, *весні*, *вёсн*, ой *вёсно*, мн. *вёсни*, *вёсен*. а не *веснів*.

Веснушки г. м.; на В. У. *ластовіння*: Має *ластовиння* на виду, *Ном. № 266*. Усе лице обсіло *ластовиння*.

Веспасіян, -на; в Г. *Веспазіян п.*

Весті, *веду*, *ведеш*, *вів*, *велá*, *велó*, *велі*; зах.-укр. *вёсти*; в Г. *вёла*, *вёло*, *вёли*.

Вестибюль м. р. з фр. *vestibule*, нм. *Westibül*; в Г. *вестибуль* з п. *westybul*.

Весь г. з *всь*; на В. У. звичайно *ввесь* по голоснім звуці, *увесь* по приголоснім; відміна: р. *всьóго*, *всьéї*, *всьéїї*; д. *всьóму*, *всьíї*; ор. *всім*, *всею*, *всьéю*; мс. *всім*, *всьíї*; мн. *всі*, *всьіх*, *всьім*, *всьіма* (в Г. арх. форми: *всьéго*, *всьéму*, *всьéми*; зам. *всьéї* тут часом *всьóї*). — Не зловживати занадто частим вживанням слова *цїлий* зам. *увесь*; див. *цїлий*. Не вживати місцевого виразу *всей* зам. *ввесь*. Див. *ввесь*, *увесь*.

Ветеринар, -ра, мн. -ри.

Ветеринарний; в Г. *ветеринаріїний п.*

Вечерніці, *вечерніць*.

Вечеря, *вечері* ж. р., давнє *вечеря*.

Вечеряти, *вечеряю*; давнє *вечеряти*, часом *вечерати*; в Г. інколи *вечеряти*, *вечеряю*.

Вечір, а не *вечер а*. чи *вечор*; р. в. *вечора* (частина дня) і *вечору* (*вечірка*), а не *вечера а.*; *увечері*, *ввечері* (в Г. *вечером м. п.* або *вечір* чи *ввечір а*). Давнє *вечерь*. Див. *ввечері*.

Вечірній, -ня, -не, давнє *вечерній*. Сияють скрізь *вечірню тїнь*, Кул. 218. *Зоря вечірняя* або *вечерова*. В Г. *вечірній*.

Вечірна відправа; арх. Вечерня.

Вечоріти, а не вечеріти.

Вженіти г.; на В. У. оженіти.

Вженітися г.; на В. У. оженітися. Див. оженити.

Вжесточітися а. г. м.; на В. У. озвіріти, завзятися, запékтися (ожесточитися а. м.).

Вживати кого-чого, а не кого-що: Хліба-соли уживала, Кул. 190. **Речей краденихъ вживалъ** Полтавські акти 1670 р. ст. 192. Більш уживаний, а не вживаніший.

Завтра, узавтра, рідше: завтра; давнє **завтра**.

Взагалі не змінювати на *узагалі*.

Взаїмний, взаїмно, взаїмність (не вживати взаємний) а. г. м.; на В. У. це рідкі слова, тут: обопільний, обопільно, обопільність.

Збагатити г. п.; на В. У. збагатити.

Взглядно г. п. нм., часто вживане в Г. слово, але зовсім не відоме на В. У.; значіння слова *взглядно*: або, чи, а саме, а власне, точніше кажучи. Вибори, взглядно правибори, Леп. З ж. 9. В Г. це слово перейняте з п. *względnie*, а це — точний переклад нм. *bezüglich* або *beziehungsweise*.

Взглядом, часто вжив. в Г., з п. *względem*; на В. У.: до, відносно, стосовно, щодо, супроти, для.

Вживати на, за, про поміч; в Г. о поміч а. п.

Взірець, взірця, а не взорець.

Взноситься за церквою гора г. п.; на В. У. піднімається, стоїть, знаходиться гора.

Зріст г. з п. *wzrost*; на В. У. зріст, зрбсту: Сама красна, чепурна, хорошого зросту, Мл. л. сб. 203.

Взяти, візьмú, візьмеш, візьмè, візьмуть, взяла,

взяло, взяли; в Г. вóзьму, вóзьмеш, вóзьме, вóзьмуть, взяла, взяло, взяли. — Уже встаровину було дві форми: старша **възьмж** — вона дала **вóзьму**, **вóзьмеш** і т. п., — ці форми стрічаються скрізь по В. У., але частіше в зах.-укр. говорах; і **възьмж** — ця форма дала: **візьму**, **візьмеш** і т. п., звичайні на В. У. форми. — Взяти *за*: Взяв собі за жінку туркеню, Кул. 13; За підставу можна взяти, Тимч. 95. — Взятися *до* кого-чого: Взятися до горілки, Гр. 248, Взявся до роботи, Коц. 11. — Для надання більшої сили дієслову ми часом добавляємо до нього дієслово *взяти*: Чи не краще (землю) було б нам узяти та продати, Гр. 92. Таке вживання слова *взяти* знає наша мова, як і інші мови, з найдавнішого часу: **Възяхъ книги чисти, ѓлагов а̀нау̀нѡси**, Патер. Син. XI в. л. 70. Пор. ще в Єванг. Матв. 13³¹ і 13³³, де цей вираз відомий ще з X-го віку: *взяв та й посіяв, взяла та й поклала*. Але зловживати частим вживанням цього *взяти* не слід, напр.: *Візьми скажи йому; або: Візьму та й утоплюсь*, Кул. От. 37.

Ви в півн.-укр. і буковин. гов. часто брешуть як *ві*: літературна вимова не вживає цього *ві*.

Вибачайте, вибачте, пробачте, перебачте, простіть, даруйте, а не *вибачаюсь* (це дослівний переклад вульгарного *м.* *извиняюсь*, хоч цю форму *извиняюсь* має вже П. Беринда в своїм Словнику 1627 р.). — **Вибачити** кому, а не кого: Подорожньому і Бог вибачає, Ном. № 11374. **Вибачити** на чім, рідко на що: **Вибачайте** на цім слові, М. Вовч. Іжте, умочайте, на друге вибачайте, Ном. № 12022.

Вибивати очі ким, Гр. 7. Зараз і почне їй очі хлопцями **вбивати** (а не колоти *м.*), Мир. Пов. I. 119.

Вібігти, **вібіжу**, **-жиш**, **вібіжать**, а не **ви-**

біжуть; зах.-укр. вибічи або вибігчи; в Г. вібігну.

Вібірки, вібірків, рідко — вібірок.

Вибліскувати; в Г. виліскувати *n.*

Вивдячитися, часте в Г.: Коб лиш прожив, то вивдячусь тобі, Щур. Рол. 104. На В. У. *віддячити* кому: Віддячим диявольським синам, Стор. М. Пр. 51.

Вівірка *a. g. n.*, давнє *к'кверница*, часте в Г.: Звинна, як вівірка, Фр. З. Б. 26. На В. У. не відоме, тут тільки *білка*, давнє *б'лка*.

Вівідувати чого: Це такий пан, що ума вівідує, Гр. Сл. I. 149.

Виводини, виводин.

Виводити, виводжу, виводиш, виводять, а не виводють; віведеній.

Віворот, на віворот; зах.-укр. на віворіт.

Вівчитися чого: Вивчитися рідної мови, М. Лев. Грам. 3. Див. вичитися.

Вів'язатися часто вживається в Г. зам. *вийти*: Добре ти вивязався зі свого завдання, Бирч. I. 9. Премієр вивязався з того завдання, „Діло“ № 10035. Під час нападу вивязалася сутичка, „Наш Прапор“ № 12; це з *n.* *wywiązać się z czego*. На В. У. такий зворот не вживається, тут: вийшов, вийшла; на В. У. вів'язатися — це пов'язатися хусткою: Вив'яжеться шовковою хусткою, Г. Барв. 364.

Вігад див. відкривають.

Виганя́ти, виганя́ю, вигоніти.

Вигідний, вигідно, а не вигодний, вигодно.

Вигляда́ти кого-чого: Долі виглядала.

Вигля́дини, вигля́дин.

Вигóда, р. мн. вигід.

Вігон або вігін, з вігону.

Виграва́ти, **виграю́**, **вигра́ш**, **віграв** — в кар-

ти; вигравáю, вигравáеш — на чомусь: На бандурі вигравав.

Вид, в Г. часто вживають *на вид*: На вид татарина я злякався; на В. У.: Побачивши татарина, злякався. Див. ввиді.

Видáвця м. р. з п. wydawca; треба видавeць.

Видéлка ж. р., мн. видéлки; або *видéльце* с. р., мн. видéльця; часом *видéлко* с. р., мн. видéлка; р. мн. видéлок або видéлець чи видéльців; з п. widelec, мн. widelcy; чс. vidličku; м. вилка, вилки; давнє *килиця*. Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках, Лев. I. 398. Була закуска на видельцях, Свидн. 203.

Відерти, відеру, відереш, відере; в Г. арх.: відру, відреш, відре, відруть; див. дерти. Відерти у кого або від кого: Швидко відеруть у нас душу з тіла, Кул. 265; в Г. видерти кому: Хотять їм керму видерти, „Укр. Гол.“ № 194, — це арх.

Видимий — давня укр. вимова; нова — відимий м.

Віділ див. відділ.

Відістати, відістатися г.; на В. У. дістати, -ся.

Відіти, віджу (а не видю), відиш, відів, видати, — ці арх. слова вільно вжив. в Г., на В. У. зам. них вжив. форми від *бáчити*. В Думах, багатих на старі форми, слова *видати* вжито 20 раз. Давнє *кидѣти*, *кидати*.

Виднітися, а не видніти: Тяжкі рани виднілись в місці не одним, Фр. З в. 213.

Відно частіш вживається на В. У.; в Г. частіш видко. Нічого не видно, Кул. 267. З вікон видно було церкву. Коц. 47.

Відушити; зах.-укр. відусити н.

Вієднати н., треба: віпросити, добути, дістати.

Віже, віжеї *п.*, треба: вище.

Вижидання, в Г. вижіданє.

Вижидати кого-чого, а не на кого-що *п. н.м.*:

Вижидай козаченька, Метл. 13. Див. ждати.

Вижина *г. п.*; на В. У. вишина; давнє **вышина**.

Віжний *г. п.*; на В. У. верхній. **гбрішніі**,
вішніі; давнє **вышній**.

Віжший *г. п.*; на В. У. вищий.

Віза ж. р., мн. візи; в Г. візо с. р., мн.

віза *п.*: Ті віза „Н. Пр.“ № 22.

Византія, **Бизантія**; в Г. часом Бізантія *п.*

Візбрати, зах.-укр. **візбирати**.

Візбірки, **візбірок**.

Визволяти, в Г. визваляти з *п. wuzwalać*.

Визиваюче; в Г. визиваючо.

Візір з фр. vizir; в Г. **везир** з *п. wezyr*.

Визнавати, визнаю, -бш, а не визнаваю. **Ви-**
знавати за потрібне, а не потрібним *м.*

Визувати, а не визирувати *м. н.м.*

Визуватися *г.*; на В. У. роззуватися.

Віїджати, а не виїджати.

Віймати *г.*; на В. У. **віняти**, **віймати**.

Війти на доктора, на дяка.

Віклад *г. п.*, на В. У. **лєкція**. Див. **лєкція**.

Віключно — це з *м.* **исключительно**; **ліпше б**
казати — **чисто**, **геть чисто**, **самий**.

Вікористати — це з *п. wykorzystać* а це —
дослівний переклад *н.м. ausnützen*; чи не **ліпше**
було б — **покорістуватися**, **скористати** з чого.

Вікришки, **вікришок**.

Вікрутаси, **вікрутасів**.

Вікрутєнь, **вікрутня**.

Віла, **вил**.

Вілла, **вилл**.

Віліскувати *г. п.*; на В. У. **вібліскувати**.

Вілиці, вілиць.

Вілізти на дяка.

Вілляти, віллю, віллеш: з давнього **вълнати**, **вълню**.

Вільно і Вільна, часом Вільня.

Вильоти, вильотів.

Вимагання, а не вимогання.

Вимагати, а не вимогати. Вим. чого: Справа вимагає розсліду.

Вімазати — це помазати, забруднити: Чоботи вимаже гарненько дьогтем. Рудч. Ск. I. 213; в Г. вживають це слово з п. wumazać — зам. стирати, викреслювати. Витри дошку, в Г. змажи таблицю *n.* Див. змазувати.

Вимінати *г.*; на В. У. омінати, обмінати, минати, обходити.

Вимовляння; в Г. вимавляння з п. wumawianie.

Вимовляти; в Г. вимавляти з п. wumawiać.

Вімогти, зах.-укр. вімогчи.

Вімочки, вімочок.

Винаймати, винайміти *г.* з п. wunajmować, wunajać; на В. У. наймати, наняти: Пішов наймати наймита, Рудч. Ск. I. 170. Найняв маістрів, *ib.*

Вінайти, вінаходити *г. н.*; на В. У. знайти, відкрити.

Вінахід *г.* з п. wunalazek, а це з нм. Erfindung; на В. У. відкриття. Див. відкриття.

Вінен, вінний — це в боргу або винуватий в чім: Богу духа вінен. Чи вінен той голуб, що сокіл убив, Шевч. Я в тім не вінен, або: я того не вінен, або: Немов він тому вінен, Леп. З ж. 7. В Г. часто вживають *вінен* зам. повинен, мусів, — це *n.* winien: Чи вінен був я те зробити. Добре

в Шур. Рол. 115: Граф Ганелон — будь там Роланд і *вінен* — тобі сповнити службу був *повінен*. В Г. часто з *н.* *винен* чому: Їх признано винними заговору „Діло“ № 9909, треба — в заговорі.

Винимати *а. м.*, треба *виймати*.

Вінники, з *Вінників*, рідше з *Вінник*.

Вінниця і *Вінниця*, давнє **В'книця**; *вінницький* і *вінницький*, давнє **в'кницький**. Нарід часто вимовляє: *Віниця*. *Винницький* запис 1520 р.: **Староста в'кницький**.

Виносити, *винóшу*, *винóсиш*, *винóсив*, *винóсила*, *випóсили*; в Г. *виносіти*, *виносіла*.

Винуватий, а не *виноватий*; *винуватий* в чім: *винуватий в розбої*, а не *в розбою н.*

Виображати, *віобразити г. н.*; на В. У. *малювати*, *змалювати*, *намалювати*.

Виображенє *г. н.*; на В. У. *образ*, *змалювання*, *малюнок*.

Виобразування *г.*; на В. У. *віховання*, *освіта*.

Випадати — це *випасти*, *впасти з чого*: Рак з кошеля випав, *Ном. № 13371*. В Г. часто *вжив*. з *н.* в значінні *вибігати*, *виходити*, *вискакувати*: Разом *стрілити*, *потім випасти в поле*, *Мак. 158*.

Випекти, *випечу*, а не *випеку м.*; *прик. сп. в'печи*, а не *випеки м.*; *зах.-укр. в'печи*.

Випиратися *кого-чого* — це *н.*, треба: *відмовлятися*, *зрікатися*, *кинути*.

Віпис, *в'пису м. р.*; *арх. випись ж. р.* вже не *вживається*. *Луцький запис 1586 р.*: **к'ниськ к'родськкй л'цккй**.

Випитувати і *випитуватися* *про щось*: Все *випитував* *про батька*. В Г. *вип. о що а. н.* або *за чим*.

Віпливсти, *рідко в'плисти*.

Виповідати, *в'повісти* — це *висловлювати*:

Кожен нарід виповідає свої думки по своєму, „Основа“ 1862. IX. 108. В Г. часто вжив. з *n.* wурowieść в значінні оголосити, оповістити; в Г. виповісти помешкання *n.* — відмовити чого або в чім; виповісти війну *n.* — оголосити війну.

Виполоскати, виполіскувати; в Г. віполокати *n.*

Виполоски, віполосків.

Віпорожні, віпорожнів.

Віпорювати, віпорюю.

Віпочати *г. n.*; на В. У. спочіти, відпочіти.

Віпроводжати, рідко випроваджати; в Г. випроваджати з п. wурgowadzać.

Віпрохати і віпросити. Див. просити.

Віпустити, віпущу, віпустять, а не випустю, віпустють *мц.*

Віпуцувати *г. n.*; на В. У. вічистити.

Вірватися від чого, з чого, а не чому *а. n.* Вирвався, як Пилип з конопель, Ном. № 3153.

Віректи, -ся, вірікати; зах.-укр. віречи, -ся *а.* Вир. від чого або чого: Віреклися Божого закона, Рудов. 47.

Віринати і вінірати.

Вірівняння; зах.-укр. вірівнання *а. n.*

Вірівняти, вірівнювати; зах.-укр. вірівнати, вірівнувати *а. n.* Див. рівняти.

Віребляти; в Г. вірабляти, з п. wуrabiać.

Віростати; в Г. вірастати, з п. wуrastać. Віріс на парубка, А. Чайк. Мал. 17.

Вісівки, вісівок; в Г. часом *отруби* *а. м.*, але частіш *Грис* (також і на В. У.).

Вісіти, з *кис'кчи*, а не вісіти. Див. повиснути.

Віскочити, віскочу, чийш, віскочать, а не вискочуть *мц.*

Віскрібки, віскрібків.

Вискубувати, виску́бую.

Висловитись за що: Висловився за прийяття до школи; в Г. висл. за чим: за прийяттям *n*. Див. агитація.

Вислухати кого-чого або кого-що: **Вислухати** скарги Пилиповой, Полт. акти 1667 р. ст. 117. Мусів цього вислухати, Чайк. Мал. 84.

Висо́ка школа *г.*: Де твої високі школи, Мак. Рев. 62. На В. У. тільки *віща* школа.

Висо́ко, а не високо́ *м*.

Високоповажаний див. поважаний.

Виспівувати чого: Цілий день пісень виспівув.

Вісповідатися гріхів або в гріхах: **Вісповідатися** гріхів своїхъ, „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 21.

Виста́ва, рідко виставка з *м*.

Вістаратися чого або про що, в Г. *о* що *а. н.*: Вистарався дозволу.

Вистача́ти, вістачити, а не вистарчати, вистарчити *n*.

Віступці, віступців.

Вісхнути, вісхпу, вісхнеш, вісхнуть, вісхла, вісхлий — це часто вживані зах.-укр. форми під *n*. впливом; на В. У. вони не відомі, тут: вісохнути, вісохну, вісохнеш, вісохнуть, вісохла, вісохлий. Див. сохнути.

Віта́нія див. Віфанія.

Віта́ти, з **вітати**, — так постійно в зах.-укр.; на В. У. віта́ти, — теж давня форма, пор. **вітати**. На В. У. вітати кого-що: Він давно уже сонце вітає, Олесь. В Г. дуже часто вживається форма: *Витай нам*, sei willkommen, — це з *n*. *witaj nam*: Витай нам, Петре, Мак. Яр. 117. Витай мені зі святами, з весною, Леп. З гл. 169; цієї форми на В. У. зовсім не знають, — тут ві-

тати тільки кого, а не кому: вітай нас, вітай мене. Вітати чим, з чим, або на що: Вітаю святом або з святом.

Вітекти, зах.-укр. вітечи; вітекти, вітечу (а не витеку м.), вітечеш, вітечуть (а не витекуть м.), вітекла, також: вітікти, вітічу, вітікла. Див. текти.

Витирати в що або об що: Нема у віщо витерти сірника, Гр. Сл. I. 192. Витер огню деревом об дерево, Рудч. Ск. II. 106.

Віткати, вітчу, вітчеш, вітче, вітчуть, а не виткаю, виткаш.

Вітовкти; зах.-укр. вітовчи.

Витлоєм див. Вифлоєм.

Витревати, витревáлий, витревáлість г. н.; на В. У. вітерпіти, терпелівий, винóсливий.

Віучитися, але частіш — вівчитися чого: За рік усього вивчився, Рудч. Ск. II. 115. Чи ти вивчив історію — звичайний з м. шкільний вираз на В. У., треба: чи ти вивчився історії. Вивчити когось, вивчитися самому чогось. Див. вивчитися, учитися, вчитися.

Вифанія, **Вифаніа**, гр. Βηθανία; а не Бетанія, н. Betanja.

Вифлоєм, **Вифлоємъ** з гр. Βηθλεєм, — так по всій Україні; не треба — Бетлеєм, з п. Bethlehem.

Вифсаїда, **Вифсаїда**, з гр. Βηθσαϊδά; а не Бетсаїда, з п. Betsaida.

Віхіснувати г.; на В. У. використати.

Виховзатися, виховзнутися г.; на В. У. віслизнути, висковзати.

Виховувати — привчати людину до зовнішньої пристойности. *Виховання* — це зовнішня чемність, уміння пристойно триматися на людях; не плутати з словом „освіта“. *Вихований* — хто

добре знає світські звичаї, чемний на людях; не плутати з словом „освічений“.

Виховуюче; в Г. виховуючо.

Виходити, виходжу (а не виходю), виходиш, виходять (а не виходють *мц.*), виходила, виходили; в Г. виходіти, виходів, -діла, -діли.

Вихоплений, а не вихопляний.

Віхор, з віхру, віхром: Їздець як віхор, Кул. 92. В Г. *вихора* ж. р.; Віщуючи страшну вихору, Фр. З в. 156. Давнє *вихъръ* м. р.

Віцофатись г. н.; на В. У. вертатись, відступити, піти назад.

Вичітувати про кого-що; в Г. о кім-чим *а. н.*

Вишенський Іван, а не Вишенський.

Вишина, давнє *кышина*; в Г. часто вижина *н.*

Війшка, а не віжка *н.*

Вишнєвий, давнє *кышнєкый*, а не вишньовий.

Вішній, -ня, -не, давнє *кышній*; в Г. вішний або віжний *н.* (часто в географічних назвах); Вішній Волочек, а не Віжній *н.*

Вишукувати кого-чого (рідше — кого-що): Вишукує травиці, Кул. Іов. 88. Зілля всякі вишукує, М. Вовч. II. 8.

Віщий (з вишчий), в Г. висчий; віще, а не вишей *н.*; віщати. Вищий головою, а не на голову *м.* або *о* голову *н.*

Виявляти див. зраджувати.

Вів г. мц., треба — віл. вола.

Вівсяний, а не овсяний.

Вівтар, давнє укр. *ѡлтарь*: нове — вівтар: з вівтаря, вівтарем.

Вівторок, до вівтірка, рідше — до вівторка; в Г. часто *втóрок* *п.*; що-вівтірка, а не що вівторок *н.*; у вівторок, а не вівторок *а.* Давнє *кторъникъ*.

Вівця, вівці, мн. вівці, овéць.

Вівчар, -ря, мн. -рі; вівчарський.

Від повстало фонетично правильно з **отъ**, як з **онъ** стало **він**; форма **від** панує в зах.-укр. говорах, а в східно-укр. говорах і в мові літературній панує **од** (тому, що **від** — це правильно-фонетична форма, вона з часом запаує і в східно-укр. говорах і в літературній мові). — Не можна в однім письмі вживати то **від**, то **од**, — ніби з вимог милозвучности: по голоснім **від**, по приголоснім **од**; не пишемо ж ми в однім письмі он і він, або ольха і вільха. — **Від** при порівнянні: Гірш од татар, Кул. 183. Хиба ж таки я послідніший од усіх, Ном. № 2039. — Від давна, від учэра, від двох літ, від тіжня, від року, від кількох днів, від місяця — це часті в Г. форми з *n.*, нм. *seit*; на В. У. нема цих форм, тут: здавна, з вчорашнього дня, вже два роки, вже тиждень, вже рік, кілька днів, вже місяць і т. п. — Починати **від** цього, рідше — **з** цього. — Ласка **від** Бога дана, Тимч. 10.

Віда́й *a. g.*; на В. У.: певне, видно, знати, мабуть, десь, либонь.

Відати що або *про* що; в Г. *о* що *a. n.* Ніхто того не відає, як хто обідає, Ном. Петрусь про те не відає, Кул. 181.

Відбі́тка *ж. р.*: Окрема відбитка з журналу; м. оттискъ, чс. otisk, п. odcisk або odbitka, срб. штампа.

Відбіга́ти вже з давнини вживається з применником або без нього: **Сего отъв́гнүти** Панд. Апт. XI в. л. 34, **Часто отъв́гаше от манастира** Жит. Феод. XII в. л. 38. Так само й тепер: Власних скарбів одбігали, Кул. Досв. 116. Сон одбіг од мене. В Г. відбігати звичайно без примен-

ника: Була єдина людина, що не відбігла ще єї, Фр. З верш. 234.

Відбірати, зах.-укр. відбирати. Відбірати *від* кого або *в* кого: Ти більше не будеш відбірати у мене (або: від мене) душу, Рудч. Ск. II. 23. В Г. звичайно відбирати кому щось: Народови відберуть і се, що дали зі страху, Мак. Яр. 293.

Відбрешу; в Г. відбрешу.

Відвезти, відвезу́; рідше: відвезті́. -

Відвідини, відвідин.

Відвороть, навідвороть *г.*, з п. *naodwrót*, м. наоборотъ; на В. У. навпакі́, навпак, як раз інше: Спали головами навпакі́, Г. Барв. 392.

Відгадувати що або чого: Відгадували загадок.

Віддала́, -ло́, -лі́; в Г. віддала́, -дало, -дали.

Віддалений двома кроками, рідше — на два кроки *а. м.*, а не *о* два кроки *п.*

Віддасі, зах.-укр. відда́ш.

Відділ і **відділ** в Г. розрізняють за п. *oddział* і *wydział*: *відділ* — частина цілого взагалі, *відділ* — окрема частина чогось, більш самостійна. На В. У. слова *виділ* нема, тут тільки *відділ*, а тому нема й штучного польського розрізнення цих слів.

Віддячити кому, а не кого *м.*: Віддячим диявольським синам, Стор. М. Пр. 51.

Відень м. р., а не Віна ж. р.; з Відня або з Відню.

Відємний *г.* з п. *odjemny*; на В. У. — негативний, недобрий, злий.

Відживу́, відживе́; зах.-укр. віджию, відживе *а. п.*

Відзив *м.*, треба: одповідь, рецензія, думка.

Відзначаюче; в Г. відзначаючо.

Відбірати див. відбирати.

Відкашельну́ти г.; на В. У. відкашляну́ти.

Віді́мстіти кому за що.

Віді́пняти г.; на В. У. відп'ясти́, відпинати́, відпну́.

Відказати — це відповісти: Вона стала, йому одказала: здоров, козак-серце, Пісня. В Г. з *n.* часто вживають відказати зам. відмовити.

Відка́шляти, в Г часом відка́шлати Леп. З ж. 45.

Відкля́кати г.; на В. У. частіш — верну́ти, зрі́кты́ся.

Відкрива́ють те, що вже було, але про що не знали: відкриття Америки або електричності в повітрі. *Вига́дують* те, чого досі не було: вигад порошу або друку. Не плутати цих слів.

Відку́шувати, а не відкусувати.

Відле́глий вісім миль, а не *о* вісім миль *n.*, рідше — на вісім миль.

Відло́мок, рідше відла́мок, п. odłamek.

Відмо́вити в чім або чого. Відмовляти, а не відмавляти, п. odmawiać.

Відна́йти г. *n.*; на В. У. знайти, розшукати.

Відне́сти в Г. часто вжив. з *n.* зам. мати, одержати: віднести побіду *n.* — перемогті́, звоюва́ти, побідіти; При експльозії 4 особи віднесли тяжкі рани, „Наш Пр.“ № 13, на В. У.: При вибуху 4 особі тяжко поранено.

Відніма́ти у кого що.

Відно́сини, відно́син. Штучного слова *відносини* ліпше уникати.

Відно́сно часто вживають у нас в розумінні *m.* „относительно“ (а це пересаджено з нм. *betreffend, in betreffs*) зам. нашого: що до, на це, проти, супроти: Накази що до добрих звичаїв. **Заняв** негативне становище супроти заведення

пашпортів. Супроти його ніхто не встоїть, Гр. IV. 230.

Відношення, р. мн. відношень. У тому або в цім відношенні — це переклад м. „въ этомъ отношеніи“ (а це з нм. *in dieser Beziehung*), треба: з того погляду, тому, того, тим, тут, що до, в тім напрямі, з цього боку, в цім і т. п. — Вираз: в усіх відношеннях — це з м. „во всѣхъ отношеніяхъ“, треба: усім, усіма сторонами.

Відняти, віднімú і відіймú, віднімі і відіймі. Відняти у кого що.

Відо- при дієсловах, часто вживане в Г., на В. У. не вживається, тут відомі тільки *оді-*, рідко *віді-*: одібрати, одігнати, одіб'ю, одіграти, одізва́тися, одімкну́ти, одімсти́ти, одіпха́ти, одірва́ти, одісла́ти, одіспа́ти, одітхну́ти і т. п. (а не: відобрати, відогнати і т. п., рідше: відіграти і т. п.).

Відомий, відóмо, в Г. відомий, відомо.

Відомість, а не відомость; відóмістю, в Г. відомостею *a*. Від. *про* кого-що, в Г. *о* кім-чím *a. n.*

Відпадáти від кого-чого, часом відп. кого-чого.

Відпис, відпису м. р.

Відпочíну, відпочíнеш, відпочíне *г.*; на В. У. відпочíну, відпочíнеш, відпочíне.

Відплатíти кому за що; в Г. часом відплатитися.

Відплину́ти, відпливі́, відпливі́ть, в Г. відплиніть; відплив, -влá, -влò, -влі́, в Г. відпли́ла, -пли́ло, -пли́ли.

Відповідáти кому-чому: Кожному знакові відповідав, Тимч. 5. Відповідати *з* історії, а не *по* історії *м.*; див. по.

Відповідний Коц. 11, рідко: відповідній Ном. 336. Відп. чому: Відмінюєся відповідно речівни-

кам, Тимч. 8. Стане на ногу, відповідню тому ухові, Ном. № 336.

Відповісті, -вім, -вісі, -вість, -відять; прик. сп. **відповідай**, -дайте (в Г. **відповідж**, -віджте); **відповіла**, -ло, -лі, в Г. **відповіла**, -віло, -віли. **Відповісти** — це **відповідати**, **давати відповідь**, а не **відмовляти** *n.*

Відпоручник — часто **вживане** в Г. слово, **виковане** з *нм.*; на В. У. — **представник**, **заступник**, **післанець**.

Відпочити, **відпочину**; в Г. **відпочати**, **відпичну**.

Відпустка *ж. р.*, а не **відпуск** *м.* Див. **урльоп**.

Відріжнення, а не **відрізнення**.

Відріжнати, а не **відрізняти**.

Відрікатися, **відректїся** (**зах.-укр. відречїся**) **від кого-чого** або **кого-чого**.

Відрó, з **відрà**, *мн.* **відра**, **відер**; **дві відрі** Гр. 89; в Г. **ведрó**, з **ведер**. Давнє **кѣдрó**, рідше **було й кедрос**.

Відробляти; в Г. **відрабляти**, з *п.* **odrabiać**.

Відручний лист, **часте** в Г.: **Відручне письмо** **короля „Діло“ № 10068**; це з *п.* **odręczne pismo**. На В. У. — **власноручний лист**.

Відсахнутися **кого-чого** або **від кого-чого**: **Одсахнувся** **жінки й дитинки**, **Мнж. 187**. **Відсахнувся** **від непевного товариша**.

Відсі або **відсіль**, **відсіля**, в Г. **відси**. **Повстало так**: давнє **отъсельк** — **отсель** — **відсіль** — **відсі**.

Відступатися **від кого-чого**: **Еней од неї одступався**, **Котл. В Г.** **звичайно відступати** **кого-чого** *a. n.*: **Не відступав його ні на хвилю**, **Леп. З ж. 50**.

Відтак — **штучний новотвір** в Г. (з *нм.* **darauf**, **sodann**, **hierauf**), **широко вживаний**: **Стріли ще**

сипались якийсь час, а відтак перестали, Фр. З. Б. 153. На В. У. цілком незнане слово (але починає й цюди заходити, див. Коц. 6. 13. 32), тут: по́тім, опісля, згб́дом, тоді, да́лі.

Відтам — часте в Г. з нм. von dort і п. otdąd: Туди йшли кожухи, а відтам пшениця, Фр. З. Б. 56. На В. У. незнане, тут: відти, звідти, відтіля, звідтіля.

Відтепер — новотвір в Г., з нм. von nun: Так було доси, але відтепер не так буде, Фр. З. Б. 72. На В. У. незнане, тут: з цього часу, однині, з того часу.

Відти, відтіль, відтіля, з давніх **отътолѣ, отътоль, отътоли**; в Г. часом і відтів.

Відтоді, відтоді — новотвір в Г., з нм. seither: Відтоді гнів мав, Фр. З в. 105. На В. У. незнане, тут: з того часу.

Відтрусити *а. г. н.*; на В. У. рідке, тут частіше — відкида́ти, відпиха́ти.

Відхреститися від кого-чого: Відхрещуюсь від вас, Чуб. I. 120.

Відціль, відціля́; також: відсі, відсіля, відсіль.

Відцура́тися кого-чого або від кого-чого: Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався, Ном. № 1143. Од старої науки одцурувались, Кул. Тебе рід одцурався, Чуб. V. 558.

Відчалити *а. г. м.*; треба — відпливсти́.

Відчиня́ти двері, в Г. отворя́ти.

Відшукувати кого-чого: Відшукати жита.

Відьма, р. мн. відьом, а не відьм.

Віжки, віжок.

Віза́не *г.*; на В. У. за́клик, поклі́кання.

Віза́ти *г.*; на В. У. за́кликати, поклі́кати.

Візі́т, візі́ту (або **визі́т**) *м. р.* з фр. *visite*; в Г. **візита** *ж. р.* з п. *wizyta*.

Віз кажуть в Г. на трамва́й або на ваго́н, це з *n*. На В. У. просто — трамва́й або ваго́н.

Візо див. виза.

Візо́к, візка́, а не возок, возка.

Візьму́ див. взяти.

Вії, вії.

Війна́, мн. ві́йни, во́єн. Війна *за* волю, в Г. ві́йна о ко́го-що: Війна о крісло Леп. З ж. 6. Ві́йну оголошують, а не виповідають *n*.

Війт, часом віт, з сер. нм. *voit*. Див. віт.

Вік, у віці (а не у віці) або на віку́. Якого віку або скільки літ має, а не як старий *н.м.*

Вікно́, мн. ві́кна, ві́кон.

Вікові́чний, а не вікові́чний.

Віко́ниця, а не віконни́ця *a. м.ц.*

Віко́нце, мн. віко́нця, віко́нець.

Вільний вхід — це з нм. *frei*, зам. безплатний. Вільний, а не вольний *a*. Вільний від чого або рідко — вільний чого.

Він, вона́, вонò, вони́, зах.-укр. арх. она́, онò, они́, часом (напр. в Буковині) вна, вно, вни; род. в.: його́, її́, в Г. *a*. єго́, го, єї́; дав. в.: йому́, їй, в Г. *a*. єму́, му; прич. в.: її́, в Г. *a*. єї́, ї, ю, ню; ор. в. ним, нею, в Г. часто ньою.

Вінниця — це не *m*. форма, бо й вдавнину писали Кѣница; див. Винниця.

Вінця, без вінець.

Віри комусь п'яти чи йняти.

Вірити, вірю, віриш, вірять, а не вірють *м.ц.* Вірити кому, часом (в значінні довіряти) *на* кого: На його пан вірив, як на рідного брата, Гр.

Вірлі́ний або орлі́ний.

Вірме́нин, а не Армянин чи Ормянин; мн. вірме́ни, вірме́н, часом вірме́нів.

Вірме́нія, а не Арменія чи Орменія.

Вірність, -ности, вірністю, в Г. -стею *а*.

Вірно, в Г. вірне *а*.

Вірувати, вірую — вживаємо лише для релігійної віри: Богу молитися, а чорту вірує (а не вірить), Ном. № 1137.

Вірówka, часом верівка, але не веріювка, давнє *вервь*; в Г. лінва *нм*. Див. верівка.

Вірша ж. р. і вірш м. р., з лат. *versus*, давнє *в'крша* і *в'кршъ*, р. мн. вірш або віршів. В Г. *верш* з п. *wiersz*; на В. У. *вёрша* — знаряддя ловити рибу: Раки, лізьте в вершу, Ном. № 6897.

Вісім, р. в.: восьми і вісьмох; д. в.: восьми і вісьмом; ор. в.: вісьма і вісьмома. Давнє *осмь*, *восмь*.

Вісімдесят, — здебільшого не відмінюється, або ж відмінюються обидві складові часті: восьмидесяти, восьмидесятох.

Вісімнадцять, в Г. вісімнайцять; вісімнадцяті або вісімнадцятьох, вісімнадцятьом, вісімнадцятьма.

Вісник, а не вістник *а*.

Вісь, бси, віссю, в Г. бсею *а*.; давнє *ось*.

Віт звичайно вимовляють, пишуть *війт*. Див. *війт*.

Вітрєць і вітерєць, р. в. вітерця; давнє *в'ктрьць*.

Вітряк, вітряка, у вітряку.

Вітцєвий, вітцівський *а. г.*; на В. У. частіше *батьківський*.

Вітця, частіш *батька* або *отця* (хоч *вітця* форма правильніша).

Вітчйна *г.*, на В. У. *отчїзна* не з *п.*, а з давнього *отъчизна*; *вітчйна* — це на В. У. шинка. У Кул. в „Ч. Р.“: Хто вірний син своєї отчїзни 302, В мене на умі отчїзна 402, Не погубляйте отчизни 302.

Віхоть, з віхтя або віхтю, віхтем, а не віхтьом.
Давнє к'хуть.

Віче, з давнього к'чє, загальноновживане в Г. слово; на жаль, його вже забули на В. У., тут: збори, зібрання або мітинг.

Вічі див. око.

Вічний, -на, -не, рідко — вічній; давнє в'кчкнйй.

Вічно; в Г. вічне *a*.

Віщо, на віщо, через віщо (з на що — на іщо — на віщо).

Вкарáти, частіш покарати.

Вклонáтися, вклонитися до кого або кому: Гарненько вклонився до мене або мені. В Г. вкля- нятися.

Вклякати зах.-укр. *n.*; на В. У. ставати на коліна. Див. клякати.

Вкоротити чого: Вкоротити віку.

Вкрасти, вкраду, вкрадеш, вкраде, вкрадемо, вкрадете, вкрадуть; в Г. вкрадú, -деш, -дє, -демо, -дєте, -дуть. На В. У. звичайно кажуть: вкрасти *y* кого, в Г. вкрасти кому: Пілсудському злочинець вкрав ордери, „Діло“ № 10046, — це *a. n.*

Вкúчно *z.*; на В. У. скучно.

Влáда, а не владà; власть *a*.

Владáр, -рjá, мн. -рí.

Владика див. отець.

Владимир, Володiмир, **Владiмиръ**; в Г. Владимiр, Володимiр.

Влázити, влажу, влазиш, влазять; в Г. влазiти.

Влáсний, а не властний *a.*; власник, власність.

Влáсність, власности, власністю; в Г. власно- стею *a*.

Влáсно, рiдше власне *a*.

Власть *а.*, частіш вла́да (а не владà); вла́стю, в Г. властію *а.*

Власяни́ця, давнє власяни́ця; в Г. власани́ця.

Вло́ви, влові́в. Див. лов.

Влови́ти кого-чого: **рык вловыты**, Опис Брацл. замку 1545 р.

Вменша́тися, вимова: вменчатися або вменьшати́ся.

Вме́рлий, в Г. вмерлі́й.

Вміра́ти, зах.-укр. вмира́ти.

Вміти чого: Вмію цікавих казочок.

Вмо́ва див. умова.

Вна, вно, вни, див. ві́н.

Вне́сок *г.* з п. wniosek, а це з нм. Antrag; на В. У.: предл́оження, пропози́ція, думка, проєкт.

Внет, з п. wnet; треба: відразу, зараз.

Вно́сити, вно́шу, вно́сиш, вно́сять; в Г. вносі́ти. Вносити висновок — це *н.*, треба: з того видно, з того виходить.

Внук, вну́ка *а. г.*, на В. У. частіш ону́к, ону́ка або уну́к, уну́ка. Давнє **внѣкъ**, **внѣка**. Див. онук.

Внутрі́ *а.*, треба -- всере́дині.

Вну́трішній, -ня, -не; в Г. внутрі́шний; а не внутренний.

Внутро́ *а.*, частіш ну́тро.

Вогонь див. огонь.

Вода́, мн. во́ди, від. Піти *по* воду, а не *за* водою: Ой піду я та до броду по воду, Метл. 65. Іти *за* водою — це пропасти: Іди, доле, за водою, а я піду за тобою, Пісня.

Водо́хрещі, Водо́хрещі́в.

Водяний, рідко во́дний.

Воєво́да, р. мн. воєво́д, воєві́д або воєво́дів.

Воє́нний *г. м.*; на В. У. військо́вий, во́йовні́чий.

Вождь, вождя м. р. а., з кожда; в Г. *вожд* з п. *wódz*; ліпше б *вож* з *вожь*. На В. У. слово *вождь* дуже рідке, звичайно — провідник, вобода, отаман.

Воздѹх а.; на В. У. в літературі частіш *повітря* з давнього *повѣтрнє*. Свіжий воздух, свіже повітря Фр. З. Б. 51, а не вільний воздух *п.* чи відкритий воздух *м.* Тепле повітря мовчало, Коц. 54. Весняне повітря потоками лине, Крим.; Учит. Єв. 1619 р. л. 4: "Іїко дѹмъ на повѣтрѣ триваючій.

Возіти, вожу́, вѹзиш, вѹзять; в Г. вѹжу.

Возний; не пишемо: *возьний*.

Возраст м., треба: вік. Людина поважного віку.

Возьму́ див. *взяти*.

Война́ а., треба — *війна*.

Вокруг а. г. м., треба — *навколо, наоколо, навкруги, круг*.

Волати *п.*, треба — *клікати, кричати*.

Волинь, з *Волині* ж. р., а не з *Волиня* м. р. *п.*; *Волинню*. Давнє *Большнь* ж. р.

Воліти а. г.; на В. У. вже мало *вживане*, частіш — *бажати, хотіти, більше хотіти, ставити вище*.

Волода́р, -ря, мп. -рі.

Володи́мир, *Владі́миръ*; в Г. *Володимі́р*.

Волокѣ́ти, зах.-укр. *волочі́, волочу́* (а не *волоку* м.), *волѹчиш, волѹчить, волѹчимо, волѹчать* (а не *волокуть* м.), *волі́к, волокла́, волі́кши, волѹчачи, волѹчений*.

Во́лос, з *вѹлосу*, для мн. збірнa фoрмa: *во́лoсcя*.

Волосни́й, а не *волостни́й* а.

Волосожа́р, -ру.

Волоський, а не волошський.

Волох чи **вѣлах** — румун; Італію інколи звуть **Волохи**, з п. *Włochi*.

Волочі зах.-укр. *а.*; на В. У. **волокті**.

Волхв, **волхва** *а.*; в Г. **мудрець**, **мудрця**. Див. **мудрець**.

Вольний, **вольно**, **вольність** *а.*, треба: **вільний**, **вільно**, **вільність**.

Вольтєр, **Вольтєра**, фр. *Voltaire*, а не **Вольтер**.

Воля, **волі**, **волею**; давнє **воля**, див. **рілля**.

Вона, **воно**, **воні**; зах.-укр. *она, оно, они а.*
Див. **він**.

Вонитувати, з п. народнього *wonitować*, а це з лат. *vomitare*; звичайно кажуть — **блювати**.

Воно в укр. мові часто вживається плеонастично, як формальний підмет в безпідметових реченнях: Щоб воно й сталося, як би батько не наспіли.

Вонпити, **вонтпити** *н.*, треба — не **няти віри**, **недовіряти**, **вагати**ся.

Вонь ж. р. або **воня**, **вонний**, **вонність** — часті в Г. арх. слова, і визначають **пахощі**, **запашній**; на В. У. слово **вонь** — це **сморід**. Давнє **воня** визначало **пахощі**, але давнє **воняти** визначало **пахнути** і **смердіти**. Було багацько **квіток**, багацько **пахощів**, Лев. Пов. 174.

Воняти *а. м.*, треба — **смердіти**.

Воріця, **ворітець**.

Воркотіти, **воркочу**, **воркочеш**, **воркочуть**.

Воробець, **воробінний** *а. г.*; на В. У. **горобець**, **горобінний**: **Веселий**, як **горобець**, **Ном. S471**. Давнє **кравий**, **воробий**.

Ворог, рідше **вбріг**, **вборога**; давнє **врагъ**, **ворогъ**.

Ворожба, р. мн. **ворожб**.

Ворóже, в Г. ворожо.

Ворóженьки *а.*, частіш воріженьки.

Ворóна, р. мн. ворóн.

Вороній; в Г. ворóний. Поет Микола Вороній. Кінь вороній.

Ворóнячий, ворóняче крило; дуже рідко — ворóній.

Ворóта, воріт Коц. 9; ворітьмі, рідко — за ворóтами; на ворóтях, а не на ворóтах *м.* чи на ворóтіх *мж.*

Воротáр, веротаря.

Ворóтній, -ня, -не, а не воротний.

Ворóчатись *м.*, треба — вертітись, крутітись, вертáтись.

Вóрса ж. р., а не ворс м. р. *м.*

Вóрскло, з Вóрскла с. р.

Ворушítися, -шúсь, ворúшишся, прик. сп. ворупі́ або ворúш; в Г. ворúшити, -ся.

Вóсьмий, *а.* óсьмий; давнє осмий.

Вóтум м. р., відмінюється: з вóтуму, мн. вóтуми; в Г. з *п.* не відмінюють в однині, а мн. вóтума, як слово с. р.

Вóхкий (із вогкий); давнє влѣгъкъ.

Вóша ж. р.; зах.-укр. *вош* ж. р.; давнє вѣшь ж. р.

Воювáння, в Г. вою́ване.

Воювáти за що: Воювали *за* волю рідного країю; в Г. воювати *о* що *а. п.*: Воювали *о* ложку, Леп. 3 ж. 6.

Воя́к, вояка́, в Г. вб́як *п.* Ліпше казати *воя́к* чи *воя́ка* або *коза́к*, а не жовнір *п. п.м.*, як то в нас потроху заводиться; дуже гарне давнє наше *коня́к*. Так наші славні воя́ки там мовчки проливали кров, Котл. Ев. V. 52. Де поділось коза́чество, червоні жупани, Шевч. 21. Див. жовнір.

Впа́сти, впадú, впадéш, -дé, -дéмо, впадúть;

в Г. *впа́ду*, *впа́деш*, *впа́де*. В Г. з *н.* часто вживають *впасти* зам. раптом наїхати, прийти кудись: Війська *впадали* до сіл.

Впередіти *г.*; на В. У. *попередіти*, *опередіти*.

Вперід, часом і *вперёд* *а.*

Впертість, *-тости*, *впертістю*; в Г. *впертостею* *а.*

Вливáтися чим або від чого.

Впис, *впісу* м. р.

Вплав *г. м.*; на В. У. *уплінь*, *вплинь*.

Вплив, з *впливу*, — не міняти в цім слові початкового *в* на *у* по приголосній, як то в нас часом роблять: Під *впливом*, Тимч. 19. 20 (*а не: під упливом*).

Вповні, *уповні* *г. м.*; на В. У. *зовсім*, *цілком*.

Впокі́й, *впоко́ю*. частіш *упо́кій*; в Г. *впокі́й*.

Впомина́тися, *впімнутися* *г. н.*; на В. У. *напоми́нати*, *попереджа́ти*, *застеріга́ти*, *вимовля́ти*.

Впо́перек, *упо́перек*; в Г. *впоперéк*, *впопéрек*.

Впра́вді в Г. часто вживають зам. *хоч*, — це за п. *wprawdzie*: Король був *вправді* зверхником всіх князів, але не міг мішатися до заряду, Корд. 51.

Впродовж: Стіл з *росколивою* *упродовж*, М. Вовч. II. 67. Вживати цього слова лише для визначення довжини, а не часу *м.*; не можна казати: Написав *працю* *впродовж* тижня, — це *м.* „*въ продолженіе*“, треба: за тиждень (*а не через тиждень* *г.*).

Впрочі́м *г. м.*: *Впрочім*, я присягла, Фр. З. Б. 91. На В. У.: *проте*, а в тім, *зрештою*, *але*.

Вп'я́ть див. *уп'я́ть*.

Вра́дуватися, частіше — *зрадіти*.

Вра́жіння, рідше — *вражівня*; в Г. звичайно *вражівнє*.

Враз див. *нараз*.

Вра́нгель, *Вра́нгеля*, а не *Врангля* *н.*

Вра́нішній, -ня, -не; в Г. вра́нішний.

Вре́м'я, чи вере́м'я *а.*, ліпше — час. Див. урем'я.

Вре́шті-решт — це дослівний переклад з *м.* „въ концѣ концовъ“, треба: кінець-кінцем, кінцем, на самий кінець, або: врешті.

Вроби́ти *г. н.*, на В. У. зробити.

Вро́ді *г. м.*: Провідники, вроді Пуанкаре, „Укр. Гол.“ № 190. На В. У.: паче, подібно до, на зразок, піби.

Все, в розумінні *постійно*, це старий український вираз, частий в Г., але, на жаль, рідкий на В. У. Паломник Данила XII в.: **Но все въ горахъ каменныхъ пять тяжкый**. Все придивлялася до невістки, Гр. 162.

Все, усé; зах.-укр. *усьо* в літературі не прийняте. Див. усьо.

Все́гда (в Г. всі́гда) *а.*, треба; завсіди, за́вше, за́вжди. Старі укр. пам'ятки знають часто **всє́гда**.

Всє́го, всі́му *а. г.* див. весь.

Всего на всего див. всього.

Всей, усє́ї *мц.*, треба: ввесь, увесь. Див. весь.

Всенаро́дній, -ня, -не; в Г. всена́родний.

Всено́шна, Всіно́шна (відправа); в Г. Всено́чне, Всено́чне (служення).

Все́рдити, -ся *г.*; на В. У. росе́рдити, -ся.

Всесві́тній, -ня, -не; в Г. всесві́тний.

Всі́діти, *мц.* всі́діти. Див. сидіти.

Всіпа́ти не плутати з *влива́ти*: воду вливати, всип борщу, рідко: всип меду, влий молока, але кислого — всип. В Г. — всип води. Див. насипати.

Всі́кти, зах.-укр. всі́чи *а.*

Всіля́кий, вселя́кий *а. г.*; на В. У. частіш: всія́кий, рі́жний.

Всі́ма ліпше, ніж *всі́ми а.*

Всі́сти на коня *а.*, частіш: сі́сти на коня.

Вказ, **вказівка** *г. н.*; на В. У. **вказівка**, **пока́жчик**.

Вказати, **вказувати** *г. н.*; на В. У.: **пока́зати**, **показувати**, **вказувати**.

Вскинути *г.*; на В. У. **кинути**, **підкинути**.

Всміхатися до кого.

Вснути *а. г.*; на В. У. **заснути**.

Вспільний *г. н.*; на В. У. **спільний**.

Вспільник *г. н.*; на В. У. **спільник**.

Вставитися за ким *г. н.*; на В. У. **заступатися**, **просіти**, **обставати** за кого.

Встеклий *г. з п. wściekły*; на В. У. **скажений**.

Встекліна *г. з п. wścieklina*; на В. У. **скаженість**, **скаженіна**.

Встерегтися кого-чого або *від* кого-чого; зах.-укр. **встеречіся** *а.*

Встид *г. н.* див. **стид**.

Встидатися *г. н.*; на В. У.: **стидатися**, **соромітися**, **соромлятися**. Див. **стидатися**.

Встидливий *г. н.*; на В. У. **стидливий**, **соромливий**. Див. **стидливий**.

Встидливість *г. н.*; на В. У. **стидливість**, **соромливість**. Див. **стидливість**.

Встідно *г. н.*; на В. У. **стідно**.

Вступ *по* запрошеннях; в Г. **вступ** *за* запрошеннями *н.*

Вступатися за кого-що, а не за ким-чим *н.*

Вступити до церкви, до склепу, — це *п. wstać*; треба: **зайти**, **піти**.

Встяжка *н.*, треба: **стяжка**.

Встямитися *н.*, треба: **стямитися**.

Вхід *г. н.*, на В. У. тільки **схід**; давнє **вѣсходъ**.

Вхідний *г. н.*; на В. У. **східний**; давнє **вѣсходный**.

Всхну́ти зах.-укр.; на В. У. **всѡхнути**. Див. **сохнути**:

Всхѡдити г. п.; на В. У. **схѡдити**.

Всьо зах.-укр.; на В. У. тільки *все*. Див. **усьо**.

Всьѡго, в Г. **всѡго а**.

Всьѡго-на-всьѡго — це переклад вульгарного м. „всього на всего“; *на* ніколи з род. в. не вживається, тому треба: *всьѡго-на-все* (та і в мові російській літературна форма тільки: *всього на все*).

Всьѡгосвітній, -ня, -не; в Г. **всегосвітній**.

Всьѡму, в Г. **всѡму а**; по приіменниках **всьѡму**: На **всьѡму** світі, але: **всьѡму** кінець.

Всьюди, **усьюди**; *мж.* **всьюда**. Див. **усьюди**.

Втапати г. п.; на В. У. **втопати**.

Втворіти г.; на В. У. **очиніти**.

Втекті, зах.-укр. **втечі а**; **втечу**, **втечеш**, **втік**, **втекла**; рідше — **втікть**, **втічу**; **втікати**. **Втікати** кого-чого або від кого-чого, а не кому. Див. **утікати**, **текти**.

Втім г. з п. **wtem**: Народ мовчав; **втім** перед пана отаман виступив, Фр. З в. 176. На В. У.: в **тім** часі, в **ту** хвилю, **нагло**, **раптом**, **несподівано**, **тоді**.

Втовкті; зах.-укр. **втовчі а**.

Втопіти, -плію, **втопиш**, **втоплять**, а не **втоплять** *мж.*

Второк г. з п. **wtorek**; див. **вівторок**.

Втрафіти г. п.; на В. У. **втрапити**, **потрапити**

Втрете, в Г. **втрете**.

Втрох, *мж.* **втрюх**.

Втрүтити а. г. п.; на В. У. **вкїнути**.

Вуаль м. р. або ж. р., з фр. *le voile* (вимова: *міявуаль* — *воаль*); в Г. *воаль* з п. **woal**.

Вугляр, -ра, мн. -рі.

Вуголь або **вүгіль**, з **вүглю**.

Ву́жчати, а не вузчати.

Вузо́нький, в Г. вузо́нький.

Вузол див. узол.

Вузький, а не ўзкий м. чи вузкий: Вузька вулиця, Коц. 6. Другий ступінь: ву́жчий, а не вузчий.

Вуй, вуйко, п. wuj, wujek, часто вживане в Г. слово, визначає: брат матері, з давнього в. ұй. На В. У. вже не відоме, тут теж давнє слово *дядько*, з *дядько* — брат материн чи батьків, а також кожний старший чоловік. Див. стрий.

Вуйна, вуйнка, п. wujna, wujenka, — часто вживане в Г. слово, визначає: жінка материного брата; на В. У. *дядина* — жінка батькового чи материного брата, а також кожна старша жінка. Див. стрийна.

Ву́лиця див. улица.

Ву́лік, або рідше — у́лій, в Г. у́лий; для зміни *и* на *і* пор. братік, гудзік, зіма. Див. улік.

Ву́с, мн. вуси або вуса, вусів. Див. ус.

Ву́хо див. ухо.

Вхо́дити, вхо́джу, вхо́дять, вхо́див; в Г. вхо́дити, вхо́дів.

Вхо́пити, вхо́плю, вхо́пиш, вхо́плять, вхо́пів, -пїла, -пїли; в Г. вхо́пити, вхо́плю, вхо́пив, вхо́пили.

Вхо́питися *за* кого-що: Хто топиться, й *за* бритву вхопиться, Свідн. 128. В Г. вхо́питися когочого, це *а. н.*: Населення вхопилося самооборони „Діло“ № 22 за 1922 р.

Вхрестіти *г.*; на В. У. охрестіти.

Вці́нити *г.*; на В. У. оці́нити.

Вча́сний — це своча́сний, як раз в пору: Бог поміг, — зібрали сіно вчасно. Пішла вона на храм і прийшла вчасно, Г. Барв. 512. В Г. вживають

вчасний як п. *wczesny* зам. ранній, передчасний: Праця в гріб мене вчасно вложила, Фр. З в. 37.

Вчепітися *за* кого-що або *до* кого-чого, рідко (в Г. часто) кого-чого: Як реп'ях той учепиться за латані поли, Шевч. 242. Найперше до Масі вчепилась, Св. 183. Учепився, як гріх села, Ном. № 2746.

Вчити кого, вчитися самому. Вчитися історії, а не вчити історію; вчити історії — це навчати історії. Вчити кого-чого: Пригоди учать згоди, Ном. № 1751. Учити рідною мовою, а не *на* рідній мові *м.*

Вчітис чого, а не чому *м.* або що: Став усього вчитися, і за рік усього вивчився, Рудч. Ск. II. 115. Вчитися рідної мови. Вчитися історії. Чужого навчайтеся. Вивчився *на* лікаря. Вчаться, а не вчуться *мц.* Див. *учити*.

Вчора, а не *вчорà м.* і не *вчорай п.*; в Г. *вчєра а.* Давнє *въчєра* дало *вчора*, як чело — чоло, жена — жона.

Вчорáшній, -ня, -нє; в Г. *вчєрашній*; давнє *въчєрашній*.

Вшити, вшивати *г.*; на В. У. *пошити*, *шити*.

Вшиткий *п.*, треба — увесь.

Вщипнути, вщипну́, -нєш; в Г. *вщипнути*, *вщипну*, *вщипнеш*.

Вюртембєрг і Виртемберг, з -гу, *Württemberg*; *вю(и)ртембєрський*.

В'язати, в'язу́, в'яжеш.

В'яземський, а не *В'яземський*.

В'язень, в'язня; давнє *съвлязьнь*.

В'язи, в'язів; в'язами і в'язіма.

В'янути і в'яти, в'янув і в'яв.

Г.

Гавріло, з **Гаврііла**, загальноновживане.

Гага місто (п. *Haga*), газький або гаський.

Гадати про кого-що: Сомко про те не думає й не гадає, Кул. 182. В Г. гадати о кім-чім *а. н.*

Гадка про кого-що: Гадка про свого, Гр. 264.

В Г. гадка о кім-чім *а. н.* Мн. гадкі, гадок.

Гадяч місто, або **Гадячий** *а.*; гадяцький.

Газард г. з п. *hazard*; на В. У. *азарт*, що точніше віддає вимову фр. *hasard*.

Газетний, часом газетній.

Гай, в гаю, гасм.

Гайовий, а не гаввий: Гарна, як квітка гайова, Ном. № 8425.

Гайстер, гайстра.

Галанці, галанців.

Галера, а не гальяра.

Галерія, а не галерія *н.* Галерея — це довгий хід коло чи круг будинку, по землі, чи на стовпах; від *коридора* відрізняється тим, що не має стін. Не плутати слів галерія і коридор.

Галичанин, мн. галичане, галичан; в Г. галичанін.

Галичина, а не Галиція *м. н.*

Галиматія, п. *galimatjas*, з фр. *galimatias*.

Галстук див. краватка.

Гамбург, гамбурзький або гамбурський.

Гангрена, з гр. *γανγραῖνα*, а не гангрена.

Гандель, гандлю, а не ганделю; рідше — гєндель, гєндлю. Гандель чим, рідко — чого.

Ганна, *а.* Анна. Див. Анна.

Ганчар, -ря, але частіш гончар.

Ганьба, рідше ганьба.

Ганяти, ганяю, а не гоняти.

Гаплик, гапліка; в Г. га́плик *п.*

Гаптар, гаптаря, гаптарка; в Г. гаф́тар, гаф́тарка *п. н.м.*

Гапувати, з нм. heften, haft; в Г. гафту́вати *п. н.м.*

Гаразд, а не горазд; давнє **гораздъ**.

Гарантія, гарантувати, з фр. garantie, garantir, нм. Garantie, garantieren, іт. garanzia. В Г. з *п.* **гварантія**, **гварантувати**.

Гарантувати, а не гарантувати *м. н.м.*

Гаранник, в Г. гарап.

Гарасим, з **Герасимъ**. Оповів про Гарасима, Гр. 324.

Гарбар, гарбаря.

Гарбарня, р. мн. гарба́рень.

Гарбуз, а не арбуз *м.*

Гардероб м. р. або гардероба ж. р.

Гарешт народнє, літературнє — арешт.

Гармідер, гармідери, — так з *и* вимовляє ціла В. У.; в Г. гармі́дер з п. harmider. Слово походить від назви турецької розбійничої печери harami deres.

Гармонійний, від слова гармонія: гармоні́йний звук; *гармоні́чний* — оркестр, концерт.

Гармонія, а не гармоника *м.*

Гарнець, гарця.

Гарний, гарніший, з гр. χάρις. Гарний з себе. Гарний на вроду. Він був гарний на лиці, М. Вовч.

Гартування, в Г. гарто́ванє.

Гартувати, гарту́ю, з нм. härten, hart.

Гарфа, але частіш арфа.

Гарцювання, гарцювати, з сер. г. нм. harz; в Г. гарцьо́ванє.

Гаряч. чи **гóряч** г. з п. *goraso*; на В. У. не відоме, тут — жар, спéка, спекóта, жарóта, гарячè. Як тут гарно після спеки, Гр. 45.

Гарячий, давнє **горлчий**; гарячіший, найгарячіший; в Г. звичайно **горячий** а.

Гарячка, а. горячка.

Гасити, гашу́, гасиш, — часто вживається в зах.-укр., але на В. У. рідке, тут частіш — *тушити*. Давнє **гасити** і **тошити**. Гаснути, гасити, гаснув і гас.

Гасло, мн. гасла, гасел.

Гаспид, а не гаспед; давнє **Аспидъ** з гр. *ἄσπις*.

Гаяти, а не гаїти.

Гвіздъ, гвóздя а. г., гвiздóк; на В. У. частіш *цвях* з нм.

Гвоздіки, гвоздіків.

Где а., давнє **где**; звичайно — *де*.

Гейдельбéрг, з -гу, гейдельбéрзький або гейдельбéрський.

Гексамéтер і гекзаметер, з -метра; гр. *ἑξάμετρον*, лат. *hexameter*.

Гéмбель, з гéмблю або гéбель, гéблю, з нм. *hobel*.

Ген-ген, а не гень-гень: Ген далеко, Коц. 23.

Гéндель, гéндлю; частіш — гáндель, з нм. *handel*.

Гéнезис м. р. з гр. *γένεσις*, часом генéза ж. р. з п. *geneza*.

Генисарéт, з -рétу, **Генисарéтъ**, *Γεννησαρέτ*, а не Генезарет *n*.

Гéній, гéнія (людина), часом — з гéнію (дар геніяльності). *Геній* — найвищий творчий розум, найвищий природній дар; *талán* — природня здібність до чогось; не плутати цих слів.

Гѣнуя, генуѣзький.

Географія, а не географвія народн.

Геометер, геометра.

Гербата *г. п.* з лат. herba; на В. У. чай; так само форми чай вживають англ., рос., болг., срб., чехи.

Гервасій, Гѣрвасій, з гр. Γερβάσιος; в Г. Гервасій *п.*

Геретик, -ка, або вретик, -ка, давнє єретикъ з гр. αίρετικός; в Г. вретик *п.*

Геркуланум *м. р.* і відмінюється: з Геркулануму; в Г. *с. р.* і не відмінюється *п.*

Герод *г. п.*; на В. У. тільки Ірод, Йродъ.

Герой, з гр. ἦρωσ через фр. héros; в Г. герої *п.*

Герольд, з сер. лат. heráldus; в Г. герольд *п.*

Гесіод, а не Гезіод *п. нм.*

Гет зах.-укр.; на В. У. геть, мн. гетьте.

Гете, Göthe, не відмінюється; в Г. з *п.*; відмінюється: Гетого, Гетому, Гетим.

Геттинген, з -гѣну, Göttingen.

Гетьман і гетьман, гетьманувати.

Гѣосиманія, Гѣдсиманія; в Г. Гетсеманія *п.*

Гібель, гібля *г.*, нм. Nobel; на В. У. струг або гѣмбель, гѣмблик (а гібель — погібель).

Гидіти, гидувати ким-чим: Гидував ними, Гр. 243.

Гидкий, а не гідкий.

Гильзи див. тутка.

Гимназіст, а не гимназиста *п.*; в Г. часом гімвазіяст *п.*

Гимназія *ж. р.*, гр. γυμνάσιον; а не гімназіум *с. р.*; мн. гимназії, а не гімназія *п.*

Гинути за ким-чим: Мирко гинув за красою, Мак. Рев. 29.

Гипно́з, з гипно́зу м. р., з гр. *βπνος*; в Г. гіпно́за ж. р. *п.*

Гипнотизува́ти, а не гипнотизирувати *м. н.м.*

Ги́цель, р. в. гіцеля і гіцля.

Гідний кого-чого: Життя правдивого не гідний, Леп. З гл. 185.

Гідність, гідности, гідністю; в Г. гідностею *а.*

Гільта́й, гільта́йство *г.*; на В. У. гульта́й, гульта́йство.

Гірки́й, а не гіркий *м.*; гірчіший, або гіркіший (на смак) і гірший (якість).

Гіркість, гіркости, гіркістю; в Г. гіркостею *а.*

Гірній, -ня, -нє.

Гірня́к, або верховінець, а не горець *м.*

Гірський Коц. 10, а не горський.

Гірчи́ця або горчи́ця, давнє **горьчи́ца**. Див. муштарда.

Гість, гóстя, мн. гóсті, гостéй, гостя́м, гістьми (*мц.*: гóстім, гóстіх); *гістя* ж. р.: Ходила, мов гістя, Гр. 81.

Глава́, рóзділ; в Г. гла́ва.

Глагола́ти — давня укр. вимова, **глаго́лати**; нова з *м.* — глаго́лати.

Гладéнький, гладéнько; в Г. гладóнький, гладóнько.

Гладі́тор, гладі́торський, з лат. *gladiátor*; в Г. гляді́тор, гляді́торський.

Гладкі́й, а не глáдкий *м.*, глáдший (вимова — глáдчий); слово *гладко* мало вживане, частіш — гладéнько, рівно.

Глáдшати, вимова — глáдчати.

Гледіти *мц.*, треба: глядіти, давнє **гладѣти**.

Глиб, глібу м. р., а не ж. р., хоч давнє **гльъ** було ж. р.

Глибо́кий, глі́бший, глибина́, глібо́кість; в Г.

глубокий, глубина, глубокість. Давнє **гажьокый**, а також **гъжьокый**. *Мц.* глібокый, вгліб.

Гліняний, а не глиняний.

Глист, з глиста м. р., але звичайно вживається в мп. — глисті; в мові м. глиста ж. р.

Глицерин, глицерину м. р., з гр. *γλυκύς* — солодкий, нм. *das Glycerin*, фр. *la glycerin*: в Г. гліцеріна ж. р. з п. *glycerina*.

Гліг, глѳгу, глогівий г.; на В. У. глід, глѳду, глѳдівий.

Глоток г. м.; на В. У. ковток.

Глузувати з кого-чого, а не над ким-чим м.: Глузував сам із себе, Гр. 73. 54. 59.

Глумитися з кого-чого, а не над ким-чим м.: Глумилася верша з болота, Ном. № 7999. В Г. часом глумитися кому-чому а.

Глупий г. а. (але й н. м.); на В. У.: нерозумний, дурний, безглуздий; але *глупа* ніч (пізня ніч, північ).

Глухий на що або до чого: Глухи на наш зазив „Діло“ 1922 р. № 28.

Глухів, з Глухова, глухівський.

Глухнути, часом глухти.

Глядати дуже часто вживається в Г. зам. шукати, особливо в живій мові: це давнє **гладати**. На В. У. цілком невідоме, там тільки шукати. Див. шукати.

Глядіти, давнє **гладѣти**, *мц.* гледіти; в Г. вживається постійно, на В. У. рідше (але: гляди, гляди-но), звичайно — дивитися. Глядіти кого-чого: Дружба глядить молодій, Гр. III. 507. Глядять короваю, чп спікся, ів. 502. Скорочувати треба *див.*, а не *гл.*

Гнати, жеву (а не гоню м.), женеш, жевуть (а не гонять м.), жені (а не гони м.). Гнати —

це кого, гнáтися — за ким: гнали гуси, але гналися за гусьми. В Г. постійно замість *гнáтися* вживають *гнати*: Купа хлопців гнала за дівчатами, Чайк. За с. 9.

Гнеть г. з п. *hnet, wnet* (а це з сер. г. нм. *vonnöten*), часто вживане в Г.: Гайдук жажнувсь, та гнеть продрухавсь, Фр. З в. 197. На В. У. невідоме, тут: одразу, зразу, враз, зараз, ра́птом.

Гнів, гніву; в Г. гнівú.

Гніздéчко: На калині одиноке гніздéчко гоїдає, Шевч. 6. В Г. гніздóчко.

Гнітіти, гнічу́, гнітіш, гнітить, гнітять, гнітúчий.

Гно́бити, а не гно́бити.

Го зах.-укр. а. род.-прич. відм.; на В. У. *його*. Див. він.

Говоріти, говорю́, говоріш, говорить, говорять (а не говорють *м.*), говорячи; зах.-укр. говорю́, говоріш; не казати: говоріш, -ріть, говорять *м.* — Говорити *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.*: Про яких се ти людей говориш, Кул. 224.— Говорити *до* кого, а не *к* кому *а. м.* — Часте: говорити *за* кого-що: За його ніколи не говорила нікому, М. Вовч. — Говорити рідною мовою, а не на рідній мові *м.*; говорити телефоном, а не по телефону *м.* Див. по, балакати.

Год а., з гóду, мн. гóди, год (а не годів): Йому год тридцять і п'ять, Гр. 137. Маловживане, частіш вживають *рік*.

Годі́на див. час.

Годі́нник, а не дзи́гáрок *п.* або часі́ *м.*

Годува́ти, годóваний.

Го́ркі *м.*, треба — огі́ркі, гуркі́.

Гола́ндія, гола́ндський.

Голгофа або Голгофта, а не Голгота *н.*; **Голго́д**, гр. *Γολγοθᾶ*.

Голітися, а не брїтися *м.* Голена голова. Коц. 12. Голіти, голію, в Г. голю.

Голівонька і голівонька; голівка і голівка.

Голіяф; в Г. часом Голіяд, Голіят *н.*: Давид з Голіятом бєть ся, Леп. 3 гл. 187.

Голка, а не іголка *м.*; мн. голки, голок. В Г. часто ігла *а.* Давнє *н҃гъла*. Див. ігла.

Голобля, р. мн. голобель.

Голова; прич. в. гблову (в зах.-укр. часом *голов*: Приклоню голов, буду трохи спати, Федьк. I. 14); р. мн. голів.

Головешка, а не голівешка.

Голод *на* що: Голод на збіжжя, Бирч. II. 127.

Голодний *на* що або чого: Голодний на хліб. Благородні, хліба голодні, Ном.

Голодування, а не голодівка *м.*

Гололєдиця, частіш — бжеледь, гололідь.

Голос, мн. голосі, а не голоса *м.* Голос розлягається, а не роздається *м.*: Голос його по всьому селу розлягається, М. Вовч. II. 12.

Голосити, голошу́, голбсиш. голбсять, голбсячи; в Г. голбшу. Голосити — це плакати ревно, ридати: Біга Катря боса лісом, біга та голосить, Шевч. 87. Голосить, неначе по мертвому, Ном. В Г. слово *голосити* вживають як п. *głosić* зам. оповіщати, повідомляти, проповідувати: Прибігли вівчарі, голосячи сумну вість, Фр. 3. Б. 62. На В. У. *голосити* такого значіння ніколи не має.

Голосувати *за* кого-що, рідко *на* кого-що; в Г. з *н.* голосувати *за* ким-чим: Італія голосувала *за* вибором (треба: *за* вибір) Бенеша, „Діло“ № 10038. Див. агітація, акція.

Голуб, гóлуба м. р.; мн. голубі́, голубі́в, в Г. гóлуби, гóлубі́в.

Голубе́нький, в Г. голу́ббнький.

Голубі́й, в Г. голу́бий *a*.

Голубці, голубці́в.

Гомоніти *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *a. н.*:
Гомовя́ть *про* ві́йну.

Гомо́рра ж. р., а не Гомор м. р.; **Гомо́рра**, гр. *Γομóρρα*.

Гоне́ць *a.*, треба — гівець, гінця́.

Го́ни, го́нів, часом го́ней, рідко гін.

Гоніти *g.* див. гнати.

Гонча́р, -ря́, мн. -рі́.

Гора́, прич. в. го́ру, вго́ру, угóру, Кул. 141.
147. 180; в Г. гору́, вгору́, угору́; мн. го́ри, гір.

Гора́зд див. гаразд.

Горбуно́к коньок, а не горбунок *m*.

Горда́, але частіш — орда́.

Го́рдий з чого або чим: Гордий зі своєї праці,
Леп. З ж. 29. На той (ліпше б: з того) новий
уряд був Мрочко незвичайно гордий, ів. 27.

Горди́ти з кого-чого або ким-чим, а не над
ким-чим: Леся їм гордує, Кул. 52. Брудною не
горджу товпою, Леп. З гл. 16.

Го́рдіїв вузол; в Г. горді́йський вузол з г.
gordujski węzel.

Го́рдість, го́рдости, го́рдістю.

Го́рдощі, го́рдоші́в.

Гордува́ти ким-чим: Гордує нашим хлібом-
сіллю, Кул. 71. Гордує було козак любощами,
ів. 149.

Го́рен, го́рна.

Гори́ла ж. р. з лат. *gorilla*; в Г. *Горі́ль* м. р.
з п. *goryl*.

Горі́нь ж. р., з Горині́, над Горинню́.

Горі *а. г.*; на В. У.: вгору, вверху, до верху, догорі, горілиць.

Горілиць, а не горилиць.

Горілка, горілчаний: Добра горілка, Кул. 275. В Г. горівка, горівчаний.

Горішний, -ня, -не, давнє **горішньий**. В Г. горішний.

Горіючий — часте в Г. слово: Горіючі міста значили дорогу, Корд. 14, — це з п. *gorejasu*. На В. У. зовсім незнане, тут — горючий або горющий: Горющу свічку ставить, Кул. 196. Пор. жарючий.

Горкий, Горкого, Горкому, Горким, — змінюється як прикметник; в Г. з *п.* змінюють як іменника: Горкія, Горкію, Горкієм. Пор. Толстой.

Горло, мн. гóрла, з гóрлів.

Горнєць, гóрця.

Горнутися до кого-чого або кого-чого: Народ горнувся до його, Кул. Єв. Лк. 19⁴⁸. Той, що Домахи горнувся, М. Вовч.

Горобець див. воробець.

Горód — це місце коло хати, де сіють городину, ріжні овочі: Сидить, як качан в горóді, Ном. В Г. *горód* значить сад: Я прохожувалась в мійськiм горóді, — це арх. (бо й вдавнину часом *город* — то сад), підтримуваний *п.* *ogród*. На В. У. *город* ніколи не значить *сад*: Сади ряспі похилились, Шевч. Замість *горód* в Г. часом кажуть *огорód* *а. м.* Кажемо: на горód або на вгорód.

Гóрод *а.* див. місто.

Горóдина див. ярина.

Горóдно або Грóдно *п.*

Горóдський, вимова: городзький; але вживаємо звичайно — міський.

Горожа́нин, в Г. горожа́нин; мн. горожа́не; але частіш — громадя́нин, мн. громадя́не.

Горо́х, в горо́сі.

Горо́хв'яний або горо́х'янийі.

Горсть, го́рстка *а. г. п. м.*; на В. У. жме́ня, жме́нька, жмі́нька.

Горщо́к, горшкà.

Го́ряч див. гаряч.

Го́рячий *а.* див. гарячий.

Го́рячо *г. п.*; на В. У. гарячè.

Господі́ня, а не господи́ні *мц.*

Госпо́дній, -ня, -не, давнє **госпо́днійі**. В Г. Госпо́днійі.

Госпо́да́р, -ря, -реві, -рем, о госпо́да́рю; мн. -рі.

Госпо́да́рка *г. п.*; на В. У. господарюва́ння, прова́дження хазя́йства.

Господарюва́ти, господарю́ю.

Госпо́дь, Го́спода, Господе́ві, о Го́споди; в Г. Го́сподь, давнє Го́сподь; *мц.* Го́спідь.

Гості́нець — широка дорога, *via publica*; слово **гостини́ць** відоме з найдавнішого часу; так, в Руській Правді Волод. Мономаха читаємо: **Пого́увать сля́дъ на гостиници на велицѣ, а села не коудеть.** Походить це слово від слова **гость**, гість, що вдавнину визначало чужинець (*hostis*) або купець; таким чином **гостини́ць** — це шлях для купців (пор. **гостини́ця** — дім, де спиняються гості-купці). Від українців слово **гостини́ць** переїшло до поляків. В Г. це гарне наше слово вживається постійно, а на В. У., на жаль, вже забуте, — тут частіш кажуть **шосè**, **сошè**, **сбша**, або битий шлях, а **гості́нець** — це тільки дарунок, подарок.

Госто́мель, з Госто́мля.

Гóстрий Коц. 9. 15, а не острый чи вострий *м.*

Готóвий до чого: Готовий до послуг.

Гра́бар, гра́баря, з нм. graben — копати.

Грабелькí, грабельо́к.

Грабіж *м. р.*, грабіжа́, грабіже́м, давнє гра-
бежъ було *м. р.*; в Г. з *п.* *грабіж ж. р.*

Грабіжник, в Г. рабівник *п.*

Грабіжницький, в Г. рабівницький *п.*

Грабіжництво, в Г. рабівництво *п.*

Граблі, з граблів, а не гра́блі *м.*

Грабува́ння, в Г. рабóвання *п.*

Грабува́ти, в Г. рабува́ти *п.*

Грабу́нок, в Г. рабу́нок *п.*

Гравю́ра, з фр. la gravure.

Град, з гра́ду, *мц.* гряд.

Гра́дус, з лат. gradus. На дворі 20 градусів морозу. Спека на 40 градусів. В Г. кажуть не градус, а степе́нь. Див. ступінь.

Гра́мота, з гр. γραμματά; в Г. грамота́.

Грана́та ж. р., з лат. мн. granata, фр. la grenade, іт. grenata. В Г. гра́нат *м. р. п.*

Грани́ця, *мц.* гряни́ця.

Грань ж. р. з. п.: Максим стояв, мов на грани, Фр. З. Б. 28. На В. У. цього слова не вжив., тут — вугóлля, жар, прісок: Стоїть, як на вуголлях, Прик.

Гра́ти чого: козака грали, метелиці грають. Грати до танцю, Гр. 127. Грати в що або рідше — на що: Не в тую дудку грають, Ном. № 5092. Ковика пасе, в кобзоньку грає, Гр. III. 21. Ой там козак похожає, у бандурку вигравав, Метл. 73. На скрипці грали, Котл.

Гратися з ким-чим, рідко — ким-чим, а не грати *м.*: Грався з ними, Гр. 23. Любив гратися з дітьми, Мак. Яр. 4.

Гратулюва́ти кого з чим: Гратулювали сусіда з сином. В Г. гратулювати кому *п.*: Вожд гратулював їм острої постави, „Р. К.“ 1921 р. № 23.

Гребати *г. п.*: Казав гребати козаків живцем, Мак. Яр. 198; на В. У. копати, закопувати, ховати.

Гребінець, гребінця́, а не гребенець.

Гре́бінь м. р., з гре́біня, гре́бінем.

Гре́бля, р. мн. гребель. Див. гробля.

Гре́бті, гребу́, гребеш, часом гребсті́.

Гре́ка *г.* — вульгарний шкільний вираз з *п.* greka (lingua graeca); звичайно кажемо — грецька мова. Пор. латина.

Греміти, гремлю́, гремиш, гремлять; а не гріміти.

Гренла́ндія, Grönland.

Гре́цький, а не гречеський.

Греча́ний, а не гречневий *м.*: Капа гречана.

Гре́чка, греча́ний, а не речка, речаний *мц.*

Гривна старе укр. слово, **гривна**, визначало грошову одиницю, що її платили як данину або як кару; з укр. мови слово перейняли до мови польської. Це давнє слово наше тепер лишилося з старим значінням тільки в Г., на В. У. кажуть: кара, штраф. Див. штраф.

Григо́р, Ригор, часом Ригі́р чи Григі́р.

Грижа́ зах.-укр.: Чи то його так міські мури зіснали, чи грижа́ яка, Фр. З в. 136. На В. У.: журба́, сум, ту́га, сму́ток, жаль, гризо́та, а грижа — це з *м.* часом так кажуть на гилу.

Гри́зти, гризу́, гризений. Гри́зтися за когочо: Гризлися за батьківщину, Гр. 27.

Гризо́та, в Г. гризота́.

Гри́мати на кого; а не грімати *мц.*

Гри́х, з гриху́ або гриха́, в гриху́.

Гри́зний, а не грізний *м.*

Грімко *а. г.*; на В. У. гóбно.

Грінчénко, а не Грінченко чи Грiвнъченко.

Грiш, грошà, мн. грóшi, грóшей (а не грóшiв); грóшам, *мц.* грóшим; грiшими або грóшiма; в грóшах, *мц.* в грóшiх. Слово *грiш* в Г. вживається переважно в однинi: Доляр — це американський грiш, вартостi 5 корон, Куз. 105. На В. У. цього слова вживають переважно у множинi: Грошей багацько, а щастя мало, Ном. № 1434.

Грiшний, в Г. грiшнийiй.

Грóбля *г. з п.* grobla: Грóбля прорвалася, Леп. З ж. 61. На В. У. грéбля.

Грóвóвeць *г. н.*; на В. У.: надгрóбок, надгрóбний пàм'ятник.

Грóзити, грóжy, грóзиш, грóзять; в Г. грóжу, грóзить. Але в лiт. мовi на В. У. частiш вживають слова *загрóжувати*.

Грómáдський (вимова — громадський) — належний до невеликої громади; *грómáдянський* — належний до загалу, до великого стану.

Грот, з гроту *м. р.*, фр. grotte; в Г. *грóта* ж. *р. з п.* grotta.

Грóшeвий, а не грóшóвий.

Грyбий, грyбший або грyбiший. Грyбi грóшi зах.-укр. *н.*, на В. У. великi грóшi; грyбо порáхувати *з.-у. н.* — дорого порáхувати.

Грyдeнь, грyдня — назва мiсяця ноября; так було й в давнiй Укрáинi, але пiд *н.* впливом тепер зробили *грyдeнь* декабрем. Пор. в Зографськiй Евангелiї X-го вiку: *Мiць нoмьбрь реком грóудeъ*. Або Пов. врем. лiт пiд 1097 р.: *Пондоша на колъхъ, а по грyднъ пжти, вѣ бо тогда мiць грyдeнъ, рекше нoмьбрь*.

Грyди, грyдeй; грyдям, *мц.* грyдiм; грyдьми,

часом грудіма; в грудях, *мц.* в грудіх. Це слово на В. У. вживається лише у мн.: Болять груди, Гр. 322. У грудях котилася тривога, Коц. 54. В мові рос. це слово вживається тільки в однині, *грудь ж. р.* В Г. часто вживається це слово і в однині: Мав сильну грудь, Щур. Рол. 95.

Грунт див. *грунт.*

Група Тимч. 14. 21, часом *група.*

Грязь ж. р., з *грязі*, давнє *грязь*; не замінювати без потреби на слово *болото п.*: В осени ложка води, а мірка *грязі*, Прик. Гряззю, в Г. *грязію а.* Див. *болото.*

Губа́, мн. *губи*, або *уста*; мн. *губи* часто вначає гриби; губенята.

Губатий, а не *губастий м.*

Гудити, *гуджу*, *гудиш*, *гудять.*

Гудіти, *гуду́*, *гудеш*, *гуде́*, *гуду́ть*; в Г. *гуджу́*, *гудіш*, *гудіть.*

Гузар г. п. див. *гусар.*

Гузик, *гудзик*, *гу́зик* і *гудзік* (що до *і*, пор. братік, вулік, зіма); п. *guzik.*

Гукати кого, на кого і до кого: Гукнув на писаря, Гр. 100.

Гулиця *мц.*, літерат. *улиця* або *вулиця.*

Гульта́й, *гульта́я*, *мц.* *гульта́й*: Приймак-гульта́й не хоче робити, Чуб. III. 127.

Гуляти — це *бавитись*, *проходжуватись*, не робити, *бенкетувати*: А дівчина Гуляна по садочку гуляла, Пісня. Чорним морем далеко гуляли, Думи 79. 83. 89, Чистим полем гуляли ів. 126. — В Г. часто вживають цього слова з *п.* *була́с* зам. *танцювати*: Як не заграє увесь ліс, як не стануть дерева гуляти, Бирч. II. 149. Скоморохи грали якусь дику пісню, а вона гуляла — гуляла — гуляла, ів. 133. — Гуляти в що: Гуляли

в ящура, Гр. 91. Настане май, — в опуки грай,
Свідн. 21. Гулятися (а не гуляти м.) чим: Діти
гулялися лялькою.

Гураган г. п. див. ураган.

Гураганний г. п. див. ураган.

Гусар, -ра з мад. *huszár*; в Г. гúзар з п. *hu-*
zar, нм. *Husar*, часом хусар.

Гуси, гусей, гúсям, гúсьмі; звичайно вжив.
у мн.; рідко *гусь* ж. р., а не м. р. м.: Пливе біла
гусь, Лук. 142.

Гусий, гúсячий і гусійний.

Гусляр, -ра, мн. -рі.

Густі, гудú, гудеш, гудúть.

Гуськом г. м., треба — оден по одному,
ключем.

Гуцул Сл. Жел. 166. Етн. 36. VI. 168; на В. У.
гуцúл, гуцúльський.

Гюго Віктор, Hugo.

Г.

Г. Вимовою звука *г* як *h*, а не *g* українці займають особливе становище серед слов'янського світу. Можливо, що в праслов'янську добу українці й знали вимову *g*, але ще в добу до писаних пам'яток, до X-го віку на Україні запанував *г = h*. І це цікаве тим, що сусіди українців — росіяне та поляки — вимовляють як раз навпаки, — у них *г = g*. Отже вимова *г* як *h* єсть наша споконвічна ознака, що відріжняє нас від інших народів.

Але сусіди українців знали переважно *г = g* і цю свою вимову почали потроху заціплювати й українцям; від своїх сусідів, особливо від поляків, українці позичили дуже багато слів, а разом з тим і вимову

z = g. Вже в XIV віці виявилось, що українцям мало мати тільки г, — треба ще мати особливу букву, котра б віддавала польське g; і от з того часу в українським письменстві й заводиться для цього кг, що було в нас аж до половини XIX-го віку; цікаво, що з початку з кг писали тільки польські та литовські власні назви, і робили це дуже рідко.

Значно пізніше на Україні було заведено замість кг одного значка — г; чи не першим завів його вчений наш Мелетій Смотрицький в своїй граматиці 1619 року, — форму букви він взяв з грецької азбуки, бо тоді греки так передавали свою теперішню γ. Ця нова буква г приймалася дуже поволи, бо традиційно все писали кг або просто г, і тільки з 30-х років XIX-го століття почали в нас писати букву г вже більш послідовно.

Грецьку γ українці споконвіку вимовляли як h, а не g, — цеб-то вимовляли так, як і самі греки, бо греки своєї γ ніколи не вимовляли за g; лише римляне і ті народи, що повстали з римлян, чи прийняли разом з церквою їхню культуру, вимовляли й вимовляють грецьку γ за g. От тому всі грецькі слова з γ ми, українці, споконвіку вимовляємо з h, а не g, пор хоча б: ангол, Євангелія, гурок чи огірок, ігумен, гемон, паганій і т. п., або хресні ймення: Огій, Гаврило, Гарасим, Григор, Гнат і т. п. Коли б греки самі вимовляли γ за g, то цю вимову вони прищепили б і нам, — а греків в X—XI віках постійно було багато на Україні.

Чужі слова, що заходили до нас з інших країн, скажемо від німців, ми все українізували і чуже g вимовляли за h, пор. хоча б: борг, боргувати, цегла, грабар, грабарка, гарбар, гарбарня, вагатися, вага, брага, ланцуг і т. п.

Як було встаровину, так і тепер лишається на

Україні, — звук ґ вважається тут виразно чужим звуком і вживається дуже рідко, лише в деяких чужих словах, що в рідкий час зайшли до нас в більшості через Польщу, напр.: гава, галаган, ганджа, гвалт, гвинт, гирлига, дзіґарі, глей, гніт, гой, гонта (але: козак Гонта), грати, гринджоли, грис, ґрунт (і ґрунт), гудз, гудзик, гуля, горальня, гургула, а також: ге-ге-ге, геґати, гедз, гедзкатися, герґотати, дриґати, або (вимова) — велиґдень, іґ ньому, — оце майже й всі слова, що в народі нашим почуємо з ґ.

Часом буває, що чуже, малоприродне нам *g* нарід наш оминає тим, що вимовляє його як *κ*; пор.: ганок (з gang), друнляк (durchschlag) і т. п., як і ми кажемо: фіранка (з fürhang), ґатунок (gattung), кшталт (gestalt) і т. п.

Не те бачимо в Галичині; і тут споконвічна українська вимова свято оберігалася аж до ХІХ-го віку, але вже з цього віку Галичина в мові своїй підпала особливо великому впливові польському і завела й собі чужу нам вимову *g*. Про це Йосиф Левицький в своїй Граматиці 1834 року пише так: »Руський язык має також тверде ґ, відповідне польському *g*, і то тільки в чужих словах, які поляки переняли від німців і удили тугеннім русинам« (»Записки Наукового Товар.« т. 114 ст. 107). В Галичині тепер чуже *g* звичайно передається через ґ. Грецьку *γ* в Галичині передають також через ґ, що йде цілком проти української споконвічної традиції і народньої вимови. Правда, в Галичині тепер помітно велике стремління знову вернутися до свого традиційного письма; напр., В. Щурат в »Пісні про Роланда« пише: Сарагосса 109, граф 111, лотаринґів 111, Ганелон 112, до Аквісграну 112 і т. п.

Інколи можна почути, ніби українці на В. У. не вживають послідовно (як народи латинської культури)

з і л тільки з московського впливу; думати так можуть лише люде, що не знають історії нашої культури і плутають грецьке з латинським. Вимова з як h єсть наша характерна споконвічна ознака, руйнувати яку було б непотрібним нехтуванням своєї старої культури. Окремішности рідної мови мусимо збільшувати, а не кидати й те, що маємо.

Габіне́т г. п., див. кабинет.

Га́зда, га́здія, га́здівство, га́здува́ти (з мад. gazda — господар) — постійно вживані в Г. слова; на В. У. зовсім не відомі, тут — госпа́дър, ха́зяїн, ха́зяйство, госпа́дърство, госпа́дърюва́ти.

Гва́лт, гва́лтува́ти (з сер. г. нм. gwalt); в Г. гвавт, гвавтувати. Кричати гва́лт, в Г. кричати гва́лту.

Гва́ра́нція, гва́рантува́ти г. п. див. гарантія.

Гве́р г. нм.; на В. У. рушніця, давня рбчниця.

Гві́нт, з гвінта, або гвинт, з сер. г. нм. gewind.

Ге́не́за г. п. див. генезис.

Ге́те див. Гете.

Гі́мназіу́м п. див. гимназія.

Гі́мназія́ст див. гимназист.

Глядіа́тор див. гладіатор.

Гні́т, гно́ту; в Г. кні́т з п. knot.

Гра́нат див. граната.

Гра́ти, р. мв. Грат, а не крати, з нм. gerät; **гра́тований**.

Гра́тулюва́ти див. гратулювати.

Гре́мія́льний г. п. лат., прости́ше — загальний, разом, вкупі.

Гру́нт або гру́нт, з нм. Grund; мн. гру́нта, рідше — гру́нтї. Гру́нт, земля, а не по́чва м.

Гудз, з гудза і гудзь, гудзя; п. guz.

Гудзи́к див. гузик.

Д.

Д приіменник з *а.* к, ік, часто вживаний в зах.-укр. говорах: Ватага бундючно д' церкви наближалась, Фр. З в. 147. Це *д* повстало так: давнє *къ мьнѣ* дало: *к* мені — *л* мені — *д* мені; див. *ід.* Не писати апострофа по *д*, бо це *д* повстало не з *до*, а з *къ*. На В. У. це *д* не знане.

Да м., треба *та*: батько та мати; давнє *та*, напр. в Іпат. Літ. під 6795 р.: **Иди та стради.**

Давання, в Г. *даванє*.

Давати, даю, даєш; *даваний*; *мц.* даваю, дававш. Оминати вирази з *дався*, *дасться*, часті в Гал. — це *н.*, напр.: Дався чути голос з неба, Руд. 57, — треба: почули; Уряд не дасться до того наклонити, „Укр. Гол.“ № 194, ліпше б: уряд до того не нахилять. Це явище дасться вияснити Тимч. 30, ліпше б: можна вияснити.

Давнина і давнина.

Давній, -ня, -нє; в Г. *давний*; давнє було *давній* і *давний*. З *давен*.

Давніше — колись, перед тим; не вживати в цім значінні слова *раніше*: Давніше я все вставав раніше, а тепер спізнююсь.

Давнішній, часом *давняшній*; в Г. *давнішний*.

Дак мц., треба — так, та.

Далеко від кого-чого: Жили далеко від Сивашів, Гр. 39.

Далечиня, з *далечині ж. р.*; або *далечинь*, *далечені* (і *далечині*).

Далі, а не *далій*; давні *далѣ* і *далѣй*.

Даль а. ж. р., ліпше — *далечинь*, *далеч*, *далекість*, *далечиня*.

Дальше кроком, а не *на* крок *м.* чи *о* крок *н.*

Дамаський, в Г. *дамасценський н.*

Дамоклів меч; в Г. меч Дамокляса *п.*

Данський, нм. *dänisch*, англ. *danich*; часом і *датський* *м.*; дунський -- це з *п.*

Данте не відмінюється; вживається і форма *Дант*, тоді відмінюється: Данта, Дантові, Дантом. В Г. відмінюється з *п.*: Дантого, Дантому, Дантим.

Дар, дару, мн. дарі, дарів.

Дарданели, з Дарданел або з Дарданелів.

Даремно, в Г. даремне *а.*

Дармування, в Г. дармування.

Даром *а. г.*: Земля не даром родить, Леп. З гл. 122. На В. У. — даремно, дармо, дурно, так, безплатно, без плати.

Дарувати кому що, часом — дарувати чого; дарую; дарований.

Дасться див. давати.

Дафан, **Даданъ**; в Г. Датан *п.*

Дати, дам, дасі, дамò, дастè, дадуть, дала, дало, дали; зах.-укр. дала, дало, дали. Зам. дасі в зах.-укр. часто *даш*, а на Волині *дасін*.

Датований, а не датирований *м.*

Дах, на даху або на дасі.

Дбати *про* кого-що або *за* кого-що, часом *на* кого-що або чим: Усяке *про* свою шкуру дбає, Кул. 306. Не *про* себе дбаємо, а *про* громаду, Гр. 84. Дбав *за* книги, Гр. 35. Піди в рай, то й дровами дбай, Ном. № 200. Дівці треба й *на* рушники дбати, Лев. — В Г. дбати *о* кого-що *а. п.*

Два, двох, двом, двома; а не двоїх, двоїм, двумя *м.*

Два, три і чотири вимагають по собі в *м. р.* іменника на *-и*, а не на *-а* *м.*: два воли, три столи, чотири бики (а не два вола, три стола, чотири бика *м.*). Див. дві.

Двадцять, *р.* двадцяті або двадцятьох, *д.*

двадцятьом. ор. двадцятьма: давнє **дѣвдѣсатѣ**, -тѣ, **двѣдцѣтѣ**. В Г. двацѣпѣтѣ, двацѣтѣ. Переносити: два-дцѣтѣ.

Двадцѣтилѣтній або двадцѣтѣлѣтній.

Дванѣдцѣтѣ, відмінюється як двадцѣтѣ; **дѣвдѣнадѣсатѣ**. В Г. дванацѣтѣ або дванацѣтѣ. Переносити: два-на-дцѣтѣ.

Двѣри або форма двѣйного числа *двѣри*; двѣрѣй, двѣрям, двѣрима, на двѣрах; *мц.* двѣрим, двѣрмі, на двѣрих чи на двѣрех. В однині *двер* м. не вживається; давнє **дкѣрь**.

Двѣрці, з двѣрців, часом: без двѣрѣць.

Двѣгати, двѣгнути (в Г. двѣгати, двѣгнути), двѣгнутий і двѣгнений. Двѣгатель, в Г. двѣгатель.

Двинѣ, а не Двѣна *н*.

Двѣ, три і чотири вимагають по собі іменника в ж. та сер. роді двѣйного числа на -і, а не на -и: двѣ корові, три кози, чотири вербі, двѣ слові, три відрі, чотири вікні (а не — двѣ корови, три кози, чотири верби, два слова, три відра, чотири вікна).

Двѣйка, р. мн. двѣйок.

Двѣр, з двѣору або з двѣра, по двѣору або по двѣорі.

Двѣрѣць, двѣрѣця, а не двѣрѣць *а*. Двѣрѣць — це двѣр або палац: Стань, матінко, край двѣрѣця. — іде твоя дочка до вінця. Метл. 173. В Г. з *н*. двѣрѣць — це *вокзал*, і це значіння поширилося вже й по В. У.

Двѣрня, а не двѣрня *а*.

Двѣсті, з **дѣкѣкѣ сѣтѣкѣ**, **дѣкѣстѣкѣ**: Гей, у Луцьку, славнім місті, там зішлось не сто, не *двѣсті*, Гр. В Г. *двѣста*. Звичайно не відмінюється, або р. в. двѣхсот.

Двѣчи, рідше двѣйчи: *мц.* двѣчі, двѣйчі; давнє **двоичи**.

Двоє визначає дві особи чи дві річі однако-
вих: двоє дітей, двоє дверей. *Обоє* — це одне
і друге, *uterque*, — той і другий, такий і такий:
Вони обоє (чоловік і жінка) п'ють.

Дволичний *г. п. м.*; на В. У. лукавий, нещірий.

Дворець див. двірець.

Двоскладовий Тимч. 44. 56, або двускладовий
Тимч. 13.

Двотижневий, а не двотижньовий.

Двоюрідний, -ня, -не, рідше — двоюрідний.

Двоякий *а. г. м.*; на В. У. двійний, подвійний,
подвійно.

Двуденний Тимч. 89.

Де часто вживається в Г. з *п.* зам. *куди*: *Де*
се ви мене завезли, Хотк. 8. *Де* ті прийдуть, там
вже добра не ждати, Щур. Рол. 97, — все *п.* На
В. У. лише *куди*: *Куди* кінь з копитом, туди жаба
з хвостом, Ном. № 2547. *Куди* ти йдеш (а не —
де ти йдеш *п.*).

Дебати, дебатові; в Г. дебата *п.*

Дебатовати, а не дебатирувати *м. нм.*

Дебрь, з дебрі ж. р.: І дебрь — пустиня непо-
лита прокинеться, Шевч. Давнє **дєбрь** ж. р.: **дєбрь**
вєлика Паломн. Данила. Але частіше вжив. лише
в мн., в одн. рідко. В Г. *дєбра*, з *п.* *debra*, *debrza*:
Кожда дєбра ваша стане за тисячу вояків, Фр.
З. Б. 85.

Дебют, дебютант, дебютувати, з фр. *début*, *dé-*
butant, *débuter*.

Дебютувати, а не дебютирувати *м. нм.*

Девіз м. р. з фр. *devise*; в Г. *дєвіза* ж. р.
з *п.* *dewiza*.

Дев'ятилітній, -ня, -не, а не -ний.

Дев'ять, р. в. дев'яти або дев'ятьох, д. в. де-
в'яті і дев'ятьом, ор. в. дев'ятьма.

Дев'ятдеся́т або **дев'ятьдеся́т**, давнє **дєкаты-дєсаты**, — часто вживана в зах.-укр. форма. На В. У. частіше кажуть *дев'яно́сто*, — це теж давня форма, **дєкано́сто**, — колись рахували не тільки на сотні, а й на *дев'яно́сто*. Ця остання форма в Г. тепер не вжив., хоч вдавнину її знали тут, напр. в Грамоті 1398 р. старости Галицького й Снятинського Бенка, писаній в Коломиї, читаємо: **дєкано́сто лѢ**.

Дев'ятна́дцять, відмінюється як дев'ять; давнє **дєкатына́дєсаты**. В Г. дев'ятьнайцять. Переносити: де-в'ять-на-дцять.

Дев'ятсот або **дев'ятьсот**, звичайно не відмінюється, або має лише один р. в. — дев'ятисот.

Дєготь див. діготь.

Дезерті́р, а не дезентир *нар.*

Дезертувáти, а не дезертирувати *м. нм.*

Дезинфе́кція; **дєзинфе́ктувáти**, з фр. *désinfecter*, а не дезинфицирувати *м. нм.*

Декаме́рон, в Г. **дєка́мерон**.

Дєка́н, **дєка́на**, з лат. *decānus*; в Г. **дє́кан** *н.*

Дєканáт, з **дєканáту**, лат. *decanātus*; в Г. **дєка́нат** *н.*

Дєкі́льки, **дєкі́лько́х**, **дєкі́лько́м**, **дєкі́лькома́**; в Г. **дєкі́льки**.

Дєко́кт, **дєкохт**, з лат. *decōctum*, нм. *der Decókt*. В Г. **дє́кокт** *н.*

Дєко́трий, в Г. **дєко́трий**.

Дєкрéт, **дєкрéту**, з лат. *decrētum*, нм. *das Decrét*; мн. **дєкрéти**. В Г. з *н.* **дє́крет**, мн. **дєкрéта**.

Дєлєгáт, з лат. *delegātus*; в Г. **дєлє́гат** *н.*

Дєльфи, з Дельф.

Дємáрш, **дємáршу** *м. р.*, відмінюється; в Г. **часом** з *н. с. р.* і не відмінюється.

Демолювати *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — понищити, поруїнувати.

Деморалізу́юче, в Г. деморалізу́ючо.

Де-не де, *а. де-не-где, му. де-не-де.*

Дѐнний і днѐвний; на В. У. лише дѐнний, в Г. і днѐвний.

Дѐнний порядок — це злий переклад нім. Tagesordnung, треба б: порядок нарад, черга справ нарад, порядок наради (бо tagen — ра́дити).

Дѐнник, денникáр *г.*, на В. У. часо́пис, га́зета, літе́ра́т, га́зетний працьовні́к; але *дѐнник* і *денникáр* по будові своїй цілком укр.

Дѐнь, *р. в. дня* (звідсі: сьогодні) або *а. дні* (звідсі: сьогодні), *р. мн. день* або *днів*. Давнѐ **дѐнь**, *р. в. дѐне* або *дѐни*. Грінченко в „Під тих. в.“ все пише арх.: другого *дні* 69. 77. 161. 171. 213. 220. 221; Проминуло кілька *дѐнь* 87, *Днів* через кілька 145; див. сьогодні. Дѐнь сьогоднішній і дѐнь винішній — однакові вирази, бо *нині* — це сьогодні. Цими днями, а не: на цих днях *м.*

Дѐпартáмѐнт, *мн. департáмѐнти*, а не -мента *н.*

Дѐпó звичайно в літ. мові не відмінюється; в Г. часом відмінюють: з *депа*, перед *депом*.

Дѐпутáт *г. н. нм.*; на В. У. не вжив., тут — пайбóк, додáток до утримання, а *депутáт* — тільки посол.

Дѐрев'я́ний або *дерев'я́ний*; перша фoрма ча́стіша в Г., друга — на В. У.

Дѐрево, *мн. дере́ва, дере́в*. В зах.-укр. часто на *дрóва* кажуть *дѐрево* (лемк. *дерéво*), — це *а. н.* Див. *дрова*.

Дѐрен, в Г. *дерѐн*.

Дѐржа́ва, *му. а. дѐржава*.

Дѐржално, *р. мн. дѐржален*.

Дѐржа́ння, в Г. *дѐржанѐ*.

Держати, держу́, дѣржиш, дѣржать (*мц.* дѣр-
жять), дѣржучи і дѣржачи; в Г. дѣржиш, -жять.
Держати міру *п. нм.*, ліпше — мати міру, захо-
увати міру, бути поміркованим.

Держатися кого-чого або *за* кого-що. Держа-
лися багатирської купи. Грінч. 28. За комін дер-
жучися, *ib.* 322.

Дѣрти; вже в старовину було **драти**, **дрѣж**,
звідсі пішли сх.-укр. і літер. форми: деру́, дерѣш,
дерѣ, дерѣмо, дерѣте, деру́ть. Було й **дѣрати**, **дѣрѣж**,
звідки пішли зах.-укр. форми: дру, дрѣш, дре,
дрѣмо, дрѣте, друкуть; життя останніх форм підтри-
мують також і подібні *п.* форми.

Десѣрт, з десерту; пор. нм. Dessert, італ. des-
sert, англ. dessert, так і болг., чс., м., — скрізь
єсть *т* в кінці слова. В Г. *дѣсѣр* з *п.* deser за фр.
dessert.

Десна́, десѣнський, а не Дѣсна *п.*

Дѣспот або деспѣт. з гр. *δεσπότης*; а не дес-
пота *п.*

Деспотізм, з -зму; в Г. деспѣтизм *п.*

Десятилітній або десятилітний, часом десять-
літний.

Десятиліття, часом десятиліття.

Дѣсять, р. в. десяти чи десятьох. д. в. десяти
чи десятьом, ор. в. десятьма.

Деталь ж. р., рідше деталіль, з фр. détail (ви-
мова близька до *детайль* і *деталь*).

Детальний, рідше деталільний, в Г. деталіч-
ний *п.* Продаж гуртовий або частковий, в Г. де-
тайлічний *п.*

Дефѣкт, з дефѣкту, а не дефѣкт *п.*: мн. де-
фѣкти, а не дефѣкта *п.*

Дефинитивний *г. п. лат.*: на В. У. мало вжив.,
частіше — остаточний.

Дефравдація *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — спроневірення, обмана, крадіж, фальш.

Дехто і **дещо**, коли їх вжито з приіменником, приймають приіменника частіш по *де*: де на що, де про що, де за кого, де про кого. Поговоримо де про що, Кул. 131. Погломонили де про що і роз'їхались, Гр. Сл. I. 374. Коли *дехто* підмет, то присудок може бути і в множині: Схилилась громада, і плакали дехто, Млр. л. сб. 51.

Децидувати *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — постановити, вирішити.

Децізія *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — ухвала, постановова, рішення. Повізьметься децизію *г. н.* — буде ухвалено, ухвалять, вирішать.

Дешевий, дешевийш, часом дешевіший.

Дещо в Г. часто вжив. зам. *трохи*: Шапка похожа *дещо* на російську, Чайк. Ол. 4. Див. трохи.

Джерело, в Г. жерело *а.*; р. мн. джерел.

Джингісхан *г.*, на В. У. Чингіс-хан, нм. Tschingis-Chan.

Джума *г. н.* див. чума.

Джура див. чура.

Дзвіниця, *а.* дзвінниця чи дзвониця, дзвонниця.

Дзвінок, дзвінка; *а.* звонок.

Дзвонар, дзвонаря, мн. -рі.

Дзвонити, дзвонію, дзвоніш, дзвонять (*мн.* дзвонють); зах.-укр. звоніти, звоню.

Дзеркало: Глянула в дзеркало, Свідн. 14. В Г. зєркало *а.* Давнє зьрьцало, зєрцало.

Дзиґарі, дзиґарів, але частіш — *годінник*; не вживати дзиґарок *н.* чи часів *м.*

Дзюбати, рідко дзьобати: Три голуби пшеницю дзюбають, Чуб. III. 417.

Дзюрчати, дзюрчання, рідко джурчати: Дзюр-

чить-біжить криниченька, Кул. Досв. 157. Дзюрчанья води, Коц. 60. В Г. журча́ти, джурча́ти.

Дібати, діблю і дібаю.

Дива́н — це канапа, со́фка; в Г. з *n.* диван — це килим.

Диве́рсія, з фр. *diversion*; в Г. диверзія *n.m.*

Диві́тися, дивлю́сь, діви́шся, дівля́ться (а не дивлю́ться), дівля́чись. Дивитися на кого-що, часом в що: Диві́лась йому в слід, Гр. 130. В Г. часто див. за ким-чим: Хлопці дивились за нею і міркували, куди вона піде, Чайк. На ух. 37. — На В. У. дивитися *за* ким — це доглядати, пильнувати: Я піду до міста, а ти дивися за дитиною. — Диви (на В. У. дивись) географічну термінольо́гію, „Л. Н. В.“ 1923 кн. 10 ст. 186. — Випраз: не дивлячись на те що — це з *m.* „не смотря на то, что“, треба: без огляду на, не вважаючи на, дарма що.

Дівний, -на, в Г. дівний або дівній.

Дивува́тися кому-чому, з кого-чого, на що: Дивувались його розумови, Чайк. На ух. 49. Довго-довго дивувались на її уроду, Шевч.

Діжур *г.* з *p.* *dužur*; на В. У. дижу́рство, рідке; частіш — ва́рта, вартува́ння.

Дика́р, дикаря́.

Дікий, дикіший, а не дікший.

Диктува́ння — сама чинність; *дикта́нт* — матеріал, що має бути подиктованим; *дикта́т* — матеріал вже подиктований; дикто́вка *m.* Часто зам. диктування, диктант кажуть диктат. Писати *за* диктуванням або *під* диктування.

Диле́ма, з гр. *δίλεμμα*, а не ділемат *n.*

Дилижа́нс, з фр. *diligence*.

Дима́р, димаря́.

Димі́вка, димі́вський.

Дипломат; *п.* дипломата.

Диригѐнт, з лат. *girigēntus* через *п.* *dyrygient*: але на В. У. частіше *régent* з лат. через фр. *régent*, або *дирижѐр* з фр.

Диригувати, а не дирижувати *м. н.м.*

Дискант, дискантá, а не дишкант *н.м.*

Дискусія *над* чим, а не *по* чому *м.*

Диспút *м. р.* з фр. *dispute*; в Г. диспúта *ж. р.* з *п.* *dysputa*.

Дитина, *мж.* дітіна або детіна; давнє було **д'ктина** і **дитина**.

Дитя, дитя́ти, дитя́ті, дитя́м (а не дитятем); *мн.* діти; давнє **дитя** і **д'ктя** (звідсі *мж.* дітя). Дпв. діти.

Дитячий, рідко диті́нний: Згадали забавки дитячі М. В. II. 179. В Г. диті́нячий або дітóчий: Дітóчий сміх. Леп. З гл. 143.

Диференціал, з -ціялу.

Діхати, дішчú, дішеш, дішуть, дішучи; та-кож: діхаю, діхавш, діхають; діхав, діхала, а не дишав, дишала *м.*; прик. сп.: диші́, диш і ди-хай́: дішучи і діхаючи.

Дішель *м. р.*, з дл. нм. *dissel* (не з сучасного *Deischel*!), а не дішло *м.*

Діявол, діявол, а не діавол *а.*

Ді, давня приставка **до** перед дівсловами, що розпочинаються з двох приголосних, між якими колись був глухий голосний **к** чи **ь**, в зах.-укр. говорах постійно і послідовно переходить на **ді**: дібрати, дігнати, діждати, дізнати, дійти, діставати, діткнутися і т. п., навіть дізволити і т. п. Але на В. У. таке **до** ще не перейшло (перейде!) на **ді**, тому тут маємо: добрати, догнати, дождати, дозволити, дознати, дойти, доставати, доткнутися і т. п.; процес зміни **до** на **ді** в сх.-укр. вже почався: діждати, дійти і т. п.

Ді, приім., часом вжив. в Г. зам. *до* (див. *ді*): Поїхали пани *ді* Львова, Фр. З в. 122. На В. У. такого *ді* з *до* не знають.

Діброва, рідше — дуброва; давнє **ДЖБРАВА**, **ДЖБРОВА**.

Дівочий, рідше — дівочький.

Дівчина, рідше — дівчіна.

Дівчур, дівчурà, мн. -рі.

Діготь, дігтю, дігтем; форма: дьоготь — це м.; давнє — дєготь або доготь. Дьогтьяр і смердить дігтем, Кул. 209. Бочки з дігтем, Кул. 85, дігтю 87. Полтав. акти 1667 р.: **ДОГОТ** 105, **ПОЛНАМ** **МАЗНИЦА** **ДОГТЮ** 105.

Дігтьяр, дігтьярà, мн. -рі.

Дід, кличн. в. діду!

Дідо: Твій *дідо*, а мій покійний батько, Леп. З ж. 34. На В. У. форма *дідо* не відома, тут тільки *дід*.

Діждати кого-чого: От коли ми дождались ласки, Кул.

Діймати г.; на В. У. частіш дошкуляти, допікати. Діймаючо г., на В. У. — дошкульно, в'їдливо.

Дійсно (з доjistно), а. дійсне.

Дійти, доходити до кого-чого: До серця ніщо мені не доходить, М. В. II. 12. В розумінні „досягнути“ частіш без применника: Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла, Свідн. 14.

Діл: Економічний діл (так зветься постійний відділ в газеті „Наш Прапор“ 1923 р.), — це п. dział; треба — відділ, частина.

Ділати, ділаю, ділавш а. зах.-укр., з давнього **ДІЛАТИ**. В сх.-у. не вжив., тут — робіти, чиніти.

Діло, діла, мн. діла. Не вживати *діло* зам. твір, — це п.

Дім, з до́му, а не дом *а.*; додо́му, зах.-укр. домі́в *а.*

Дін, з До́ну, а не Дон *а.*

Дінець, Дінця́, а не Донець *а.*

Діоніс, в Г. Діониз *п.*

Діонісій, Діонісія, **Діонісій**, Διονύσιος; в Г. Діонізий з п. Διονίζу.

Дірка, рідко *діра*; в Г. *діра* часте. Давнє д'кра.

Дірявий, або діра́вий; частіш — діркува́тий.

Дітво́ра, рідше — дітворà.

Діти, діну, дінеш, дінь, діньо́мо, діньте.

Діти, діте́й, дітям, дітьмі́, на дітях; *мц.* форми: діті́м або дітьо́м, на діті́х або на дітьо́х.

Діті́на *мц.* див. дитина.

Діто́ньки, діто́ньок.

Діто́чий з. див. дитя́чий.

Діа́гноз, діа́гнозу м. р. з гр. διάγνωσις; в Г. *діягно́за* ж. р. з п. dʒagnoza.

Діа́грама ж. р. з гр. διαγράμμα; в Г. *дія́грам* м. р. з п. dʒagram.

Діа́дема ж. р. з гр. διάδημα; в Г. *дія́дем* м. р. з п. dʒadem.

Діа́лект, діалекти́чний, а не діалект.

Діама́нт, а не діамант чи дія́мент *п.*; алма́з з тюрк.

Діа́метер, дія́метра.

Для в укр. мові має досить широке значіння; в рос. мові *по* має дуже широке значіння, чому у нас часто плутають *для* і *по* і з *м.* вживають *по* зам *для*: Комісія *для* складання (а не *по* складанні) словника; Комітет *для* збору грошей (а не *по* збору), Товариство *для* росповсюдження (а не *по* расп.) книжок і т. п. — Народня мова часто замінює *для* на *на*: *на* доказ, *грядка на*

капусту, кадка *на* огірки, — цього варт частіш вжив. і в мові літер. — В Г. *для* часто вжив. зам. через, з причини. *propter*, тому що: Ми *для* браку води здамось, Чайк. На ух. 67, — це *a. n.*, на В. У. *для* такого значіння не має. — Ще в Г. *для того* вживають тоді, коли на В. У. скажуть тому, того: Стояв кам'яний стовп, у споду геть підмитий водою і *для того* тонший, Фр. З. Б. 41.

Днівний див. денний.

Дневникáр див. денник.

Днесь *a. g.*; на В. У. вже забуте, тут — сьогодні.

Дніна *a.*, часто вживане в Г.; на В. У. частіше *день*, але вжив. й *днина*: *Днина* видалась чудова, Коц. 32.

Дніпро м. р., а не *Дніпер* чи *Дніпр*: Плив *Дніпро* широкою половою, Чайк. Від. 22. У Шевченка часта *a.* форма *Дніпр*, з **Дніпръ**.

Дністер, *Дністра*, а не *Дністро* чи *Дністр a.*: *Дністер* заглядає до хати, Чайк. Ол. 3.

Дно, з *дна*, р. мн. ден.

До кого-чого йти, піти, наближа́тися, бігти, говорити і т. п., — тут арх. *к*, *ік* в літер. мові не вжив. (але в народн. вжив.); див. *д*. — *Дієслова* з приставкою *до* часом можуть вживатися без приіменника *до*: дійти розуму, але коли треба точніше зазначити відношення дії до предмету, тоді вживаємо й приіменника: дійшов *до* розуму.

Добіти, доб'ю́, доб'єш, доб'є; в Г. дібу́, дібеш, дібє, див. *ді*.

Добітися, добиватися кого-чого або до кого-чого: Багато погубив земляків, добиваючись того права, Кул. 396. Добився (= дійшов) він до раю, Чуб. I. 218.

Добич або здобич ж. р.: Ми з тобою одну до-

бич мали, Чуб. V. 962. Ділили поміж собою здобич, Стор. М. Пр. 145. В Г. *добі́ча*.

Добігти, зах.-укр. добі́чи *а.*; добіжу́, добіжа́ть. Добігти чого (дістати): Чи не сухоти добігла, Г. Барв. Добігти *до* чого (дістатися): Добігла до хати.

Добірати, зах.-укр. добира́ти. Добірати спосо-бу: Всякого способу добірав, Гр. 31.

Добіратися, добратися *до* кого-чого, рідко кого-чого.

Добрий *до* кого-чого, часом *на* що.

Добро́, добра́; мн. добра́, дібр, а не добр.

Добро́бут; в зах.-укр. часом добро́бит *а.*

Доброві́льно, а не добровольно *а.*

Добро́дій — стара почесна назва осіб, що до-бро для народу роблять, *εὐεργέτες*, **клагоді́тель**. Але вже давно, особливо за останній час, почали вживати — часом без потреби — цеї почесної назви зам. слова *пан*, *м.* господинь. Не зловжи-вати цим словом!

Добува́ння, в Г. добу́ванє.

Добува́ти чого або що: Добув хліба, ножа, приятеля, але — Добув собі цілий хліб.

Довгову́сий, довгоу́сий.

Довголі́тній, -ня, -не; в Г. довголі́тний. Давне **длѣголі́ткнїй і -нїй**.

Довге́нько, в Г. довго́нько.

Довгий, довший, найдовший.

Довести́, зах.-укр. дове́сти, доводити *до* чого, рідко чого: До згуби довели, М. В. I. 72. Се чу-жа сторона, доведе соромà, Метл. 196.

Дові́датися *про* кого-що, рідко — чого: Дові-далися про справу, Гр. 252. В Г. *о* чім або *о* що *а. п.*

Дові́чний, рідко дові́чній.

Довко́ла кого-чого: Довкола хати.

Довкругі зах.-укр.; на В. У. частіш кругом, навкругі.

Доводити, доводжу, доводиш, доводять; в Г. доводити.

Доволі чого: Мав собі корів доволі, Гр.

Довший часто вжив. в Г. зам. довгий: Жили довший час в згоді, Е. Зб. VI. 15, Від довшого часу, Р. К. 1921 № 9. На В. У. такого звороту нема, тут в цім розумінні — довгий.

Догадка, а не догадка м.

Догадуватися про кого-що, в Г. о кім-чим а. н.

Доганяти, а не догоняти.

Доглядати кого-чого: Доглядала робітниць, Коц. 61. Хто їх догляне, Гр. 258. Часом догл. за ким-чим: Доглянь за коровою.

Догмат, а. догмат, мн. догмати, а не догмата н.

Договір, -вору, а не договор.

Догоряти, в Г. догаряти н. В зах.-укр. часом догаряти — цікавити, допікати.

Догосподарюватися до чого і чого.

Додати, додала, -ло, -лі; в Г. додала, -дало, -дали. Д. чого: Додати духа, д. води.

Додатний г. н.; на В. У. — корисний, життєвий, пожаданий, позитивний, рішючий.

Додé не відм.; в Г. з н. відмінюють: Додета, Додетови.

Додержати, -ся чого: д. слова, умови.

Додивлятися до кого-чого: До всього треба додивлятися, Гр. 254.

Додлбуватися до кого-чого.

Додолу, зах.-укр. долів а. Додолу верби гне високі, Шевч.

Додому, зах.-укр. домів а. Див. долів. Пішов сам додому, Гр. 53.

Додумватися чого і до чого.

Дож м. р., з півн. іт. *doge* м. р.; м. р. також в нм., фр., м. У раді й дожа часом переважить, Кул. От. 19.

Доживати, -живу́, -веш, -вуть; зах.-укр. дожию́, дожиеш, дожиють. Доживати *до* чого або чого: Дожив до свята, доживу віку.

Дожидати кого-чого: Дожидає суду, Гр. 225. Москаля молодого в вишник дожидала, Шевч. 11.

Дожидатися кого-чого: Дожидався вечері, Гр. 273.

Дожинати чого і що, або до чого: Дожили жита. Ще копу дожинать пішла, Шевч.

Дожитися *до* чого або чого: До чого ми в тебе дожилися, Кул. 375.

Дозволити, дозвоблиш, дозвоблять, дозволяючи, дозвоблений; дозволяти, дозволяю, дозволяють; в Г. дозволяти з п. *dozwalać*. Дозволити що, часом *на* що.

Дознати чого: Дав їм мудрости дознати, Шевч. 234.

Дознатися чого, *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.*

Доїздити *до* чого або чого: Не доїздячи до Києва, Кул. 3. Не доїздячи Солодьків, Свідн. 169. А вже я тобі доїду кінця, Ном. 3651.

Доїти, дою́, доеш, доять (а не доють), прик. сп. дій, дійте. Корови доїти.

Доїхати див. доїздити.

Доїти *до* кого-чого, рідко *а.* кого-чого.

Доказ чого і *про* що, а не *о* що *а. н.*

Доказати, докажу́, докажеш; в Г. докажу, докажеш. Док. чого: Чуда доказав.

Доки, в Г. скорочується інколи в *док.*

Докінчити, докінчати що: Чи твою роботу докінчати, Кул. Досв. 137. В *н.* докінчати чого.

Докладати чого (рідше—що): Доклав воза, Котл.

Доконати чого: Доконав свого слова.

Докоряти чим кому-чому, рідше кого-чого: Докорила кумі, Гр. 158. Став бурмистер їх докоряти, Кул. 360.

Доктор, -ра, мн. докторі, а не доктора *м.*; вимова: дохтор.

Документ, мн. документи, а не документа *п.*

Доладній, -ня, -не; в Г. доладний.

Долина, в долині — часте в зах.-укр. говорах в розумінні *низ*; в сх.-у. звичайно *низ*, *внизу*.

Долити чого або що: долиї води, долиї відро.

Доложити чого: доложи всіх сил.

Долів зах.-укр., давнє *доловь*; на В. У. додбу, доблі, вниз, на землю. Додолу верби гне високі, Шевч. Лягло долі погідне море, Коц. 14.

Долішній, -ня, -не; в Г. долішний.

Долото, рідше долотб, в Г. долотò; р. мн. доліт, а не долотів.

Дольній, -ня, -не; а не дольний.

Дома *а.*, частіше вдома.

Домагання, в Г. домаганє.

Домагатися (а не домогатися) чого: Дом. волі.

Домашній, -ня, -не; в Г. домашний; давні *домашньий* і *домашьньий*.

Доминувати, а не доминувати *м. нм.*

Домів — дуже поширене в зах.-укр. говорах, з *домовь*; на В. У. не вжив., тут — додому: Послі обід хотів іти додому, Кул. 286.

Домовина або труна, в Г. *трійна* *п.* Ляжу в чужу землю, в чужій домовині, Шевч. 34.

Донєць *а.*, ліпше — Дінець, Дінця.

Донеччина частіше, рідше — Донщина.

Дон Кихот, донкихотський; в Г. Дон Кишот, донкишотський *п. фр.*

Дообідній, -ня, -не, а не дообідний.

Дооколішній, -ня, -нє, а не -ний.

Допа́стися до кого-чого і кого-чого: Допався, як муха до меду, Ном. № 4836.

Допевня́тися чого: Він допевнятися розвбду бу́де, Кул. От. 9.

Допекті, допечу́, -чєш, -чу́ть; зах.-укр. допечі́ *а*.

Допє́рва *а. г.*; на В. У. — допіру, тільки, лише, оце тільки, тільки що; давнє **топєрво**, **топєрко**.

Допильнува́ти кого-чого: Допильну́й діток моїх, Гр. Сл. I. 423.

До́пис, до́пису *м. р.*; *а.* допись *ж. р.*

До́писка, а не допї́ска *ж.*

Допітува́тися *про* кого-що або *до* кого-чого чи кого-чого: Допитався до багатого купця, Гр. II. 326. Скоро козак Насті допитався, „Зап. О. Ю. Р.“ I. 201. В Г. допитатися *за* ким-чим *п.* або *о* ким-чим *а. п.*

Допіра́ти, зах.-укр. допирати.

Допіру з **топєрко**, рідше — допіро; значить: тільки що, ось, а не лише *п.* Радий, наче допіро народився, Рудч. Ск. II. 160.

Допливсті́ до чого або чого.

Доповніти, доповня́ти, доповню́, доповни́ш, доповня́ть, доповни́в, доповни́ла; в Г. доповніти, доповні́ла.

Допомага́ти, а не допомогати.

Допоминáтися, допі́мнутися *за* ким-чим або *о* ким-чим *г. з п.* dopominać się; на В. У. домага́тися, вимагати. Див. упоминатися.

Допомо́га; вираз: „за допомогою“ — це переклад *ж.* „при помощи“, „посредством“; по укр. треба просто орудний відмінок: Брехнею (а не: за допомогою брехні) світ пройде́ш, та назад не вернешся, Погов.

Допомогті, допоможу́, -мо́жеш, -мо́жуть; зах.-укр. допомочи́, допоможу; допомі́г, а не допомог.

Допта́ти див. топтати.

Допусті́тися чого: доп. обману.

Дора́дник, а не дора́дця *н.*

Дорі́вняти, зах.-укр. *н.* дорі́внати. Дорі́внятися до кого-чого, або кому-чому. Див. рівняти. В Г. зам. *дорі́внятися* вжив. дорі́внати *н.*

Дорі́бок, з дорі́бку, а не доробок *а.*

Доробля́тися, дороблю́сь; в Г. дорабля́тися *н.*, дороблю́сь. Доробля́тися до чого або чого: Доробився хліба.

Доро́га, р. мн. дорі́г, Коц. 14.

Дорогі́й, дорóжчий (вимова: дороши́й); в Г. дорозши́й. Дорóжчий сотнею, чи на сотню, а не о сотню *н.*

Дорого́бич, дорого́бицький.

Дорожне́ча, дорóжня; зах.-укр. часте дорожне́-та *а.*

Дорóжній, -ня, -не; в Г. дорóжний.

Дорóжчати, дорóжчає, дорóжчають, а не дорóжчати, дорóжчати.

Доростáти, в Г. доростати *н.*

Доростáти до чого або чого: Доріс до повних літ. Меншая сестра літ не доросла, Метл. 32.

До́свід, з до́свіду знаю, а не по до́свіду *м.*

До́світки, з до́світків.

До́світній, -ня, -не; в Г. до́світний.

До́сить чого: До́сить крові; в Г. до́сить. До́сить з прикметником чи прислівником ліпше заміняти на оден прикметник чи прислівник зменшеної форми: зам. до́сить багатий — багатенький, до́сить часто — частенько.

До́сі; зах.-укр. до́си; походження: до́селѣ — до́сель — до́сіль — до́сі. Див. відсі.

Доскочити до кого-чого, часом кого-чого: Доскочила до струмочка, Гр. 120. Вовк доскочив стада, Мак. Рев. 110.

Дослівно, а не дословно.

Дослід над чим, а не по чому м.: Дослід над мовою.

Дослужити, дослужітися чого: Дослужу місяця, Гр. Сл. І. 429. І чого ж ти дослужився, Леп. З ж. 10.

Дослухатися до чого або чого: Дослухалася до кожного подиху, Гр. 314. Дослухуються тих пісень, Гр. 111. Дослухати кого: Дослухавши Нурлу, Коц. 18.

Доста г. з **дóstаль**; на В. У. **дóсить**: Мудрій голові досить дві слові, Ном. № 5912.

Достати чого: риби, хліба; коли мова про окремих цілий предмет, тоді достати що: д. хліб, достать оцю рибу.

Достатній, -ня, -нє; в Г. достатний.

Достачати, в Г. достарчати п.

Достойний чого: Достойний слави і пошани, Щур. Рол. 4.

Достойник, п. *dostojnik*; на В. У. частіше *сановник* м., рідше — **достойник**.

Достойність, *dostójnosti*, *dostójnistju*; в Г. *dostojnostiu* а.

Достотній, -ня, -нє; в Г. достотний.

Доступити, *dostupljú*, *dostupiš*, *dostupljatj*; в Г. *dostuplju*. **Доступити** або **доступитися** — це добратися до когось: До панів не можна доступитися, Гр. 29. В Г. *dostupити* — досягти чогось, — це а. п.

Досягти чого: Досягти свого, Гр. 291. Досягти ціли, Тимч. 81.

Дотепér г.; на В. У. **дóсі**, до цього часу.

Дотеперішний г.; на В. У. поперédній.

Дотика́тися чого: д. тіла, або до чого.

Доторкнүтися до чого або чого: Доторкнүвся до рук, Гр. 184. Льоду не доторкнеться, Свідн. 40. Доторкалася круглого рамени, Леп. З ж. 45.

Дотічних людей звільнено г. н.м., ліпше: тих л. зв. *Дотічно* г., на В. У. — що до.

Дотрїмати чого: дотр. слова, умови, таємниці. Дотримав (зберіг) грушу аж до весни.

До́хід, з доходу, а не доход.

Доходити до чого або чого: До серця ніщо мені не доходить, М. В. II. 12. Доходив (добувався) свого права. Доходити, доходив, доходила, доходили; в Г. доходіти. Див. дійти.

До́хти і до́хнути.

Доце́нт, з лат. docēntus; в Г. доцент *n.*

Дочекáтися кого-чого: д. долі.

Дочка́, дочкі́, мн. до́чки, дочо́к.

До́шка, а не до́ска; р. мн. дошо́к. Див. таблиця.

Дошкүлювати, дошкуля́ти, в Г. доскулювати.

Дош, дошү́, р. мн. дошці́в. Дош іде, в Г. паде *n.* Див. падати.

Драб, з іт. trabante через п. drab; на В. У. не вжив. тут — обірванець, голодрáнець, бося́к.

Драглі, драглі́в.

Драгу́н, з нм. Dragoon; в Г. драго́н з п. dragon; р. мн. драгу́нів.

Дражлі́вий, а не дразливі́й.

Дражніти, жню́, дра́жниш, дра́жнять Коц. 32, а не дразнити.

Дра́ма, з гр. δρᾶμα; в Г. інколи дра́мат *n.*

Дра́тва, р. мн. дра́тов; з сер. г. нм. drat.

Дра́ти, дру див. дерти.

Дра́ча, не часто вжив., частіш — сва́рка, бі́тка.

Дре́вній, -ня, -не, а не древні́й; давне древьні́й.

Дрижаки, дрижаків.

Дрижання, з дрѣжлннѣ.

Дрижати, дрижѹ, дрижіш, дрижать, з давнього дрѣжати (рѣ правильно дав тут *ри*, а не *рі*); *мц.* дріжати, дріжу (бо *р* довго було в нас м'ягким). Зах.-укр. дрожати, дрожѹ, дрожать.

Дримлівці, дримлівець.

Дріб, дрѣбу м. р., а не ж. р. *а. м.*

Дрібненький, в Г. дрібнѣнький.

Дрібнісінький, дрібнѣсенський, в Г. дрібніський, дрібсенький.

Дрібѹшечки, дрібѹшечок.

Дріб'язок, дріб'язковий.

Дріжджі, дріжджів, на дріжджах; *а.* дрѣжджі; *мц.* дріжчі, на дріжджох.

Дрімати, дримлівий, дримѹчий; давнє дрѣмати і дрѣмати.

Дріт, дрѣту Коц. 54, з нм. Draht; дротяний.

Дрѣва, а не дровѣ *м.*, р. мн. дров; дрівця, дрівець; давнє дрѣва. В зах.-укр. часто зам. дрѣва кажуть *дерево*, — це *а. п.*

Дрож *а. г.*; на В. У. дрижаки, дрижання.

Дротяний, дротяр, -ра, мн. -рі.

Дрѣхва, а не драхвѣ *м.*, р. мн. дрѣхов.

Друг, мн. дрѹзі *а.* або дрѹги.

Дрѹгий — це числівник вторий, *secundus*: Другого сина діждала собі, Гр. I. 447. Не вживати *другий* зам. *інший*: Він тут собі другий (треба: *інший*), ніж у нашому селі, Кв. II. 296.

Дрѹжній, -ня, -нє, давнє дрѣжній; в Г. дрѹжний.

Дрѹжність, -ности, дрѹжністю, в Г. -ностею.

Друкяр, -ря, мн. рі.

Друкування, в Г. друкѣванє.

Дручок, дручка, друк; *мц.* дрѹчок, дрѹк.

Дуб, на дѹбі; стати дѹба.

Дубельтовий *г. п.*, ліпше — подвійний.

Дубно, дубенський.

Дудніти *г. п.*; на В. У. торохтіти, гуркотіти.

Дуже малий, дуже тонкий, а не замалий, затонкий *г. п.* Див. забагатий.

Дужий, дужчий (вимова: душий), дужче; в Г. дужший. Не вживати слова *дужий* (значіння: здоровий, сильний) зам. *великий*, це *п.*

Дужчати Коц. 6 (вимова: душчати), в Г. дужшати.

Думати, думаю, в Г. часто думати, думаю. Думати про кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.*: Як ви про це думаєте, Гр. 92.

Думка про кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.*: Думка про те, Гр. 126. На мою думку, Гр. 133, а не після мові думки *г. чи по* моїй думці *м.*

Дур, дүру *м. р.*, а не ж. *р. а. м.*: Дур напав, Гр. Сл. I. 456.

Дурень, дүрня, а не дурак *м.*

Дурити, дурію, дүриш, дүрять (а не дурють *мц.*).

Дүроці, дүрощів.

Дусити зах.-укр. з *п. dusić*; на В. У. тільки *душити*. Недоляшки душили Україну, Кул. 89.

Дүти, дму, дмеш, дмуть.

Дүфати кому *г.*, з *п. dufać*, треба — надіятися, покладати надію на, вповати *а.* Див. уфати.

Дүх, дүха, в дүсі, мн. дүхи, дүхів. Скріпитися на дүсі.

Дүшити, душү, дүшиш, дүшать; зах.-укр. дусіти. Див. дусити.

Дүшоґуб, а не душеґуб.

Дүоґоть див. діґоть.

Дүжина див. тузін.

Дүсвельдорф, з -дорфү.

Дядько, дядьо; в Г. дзядзьо з *n.* dziadzio. Див. вуй, стрий.

Дякувати кому, а не кого *м.*: Дякую вам (а не вас *м.*). Не мені дякуй, дякуй Богові, Кул. 23. Дякуємо тобі, *ib.* 141.

Дякуючи у нас часто вживають як *м.* „благодаря“ (а це з *нм.* dank), треба: через. Слово *дякуючи* можна вживати в скорочених причинових реченнях лише тоді, коли справді єсть за що дякувати, напр.: Дякуючи Богові я таки видужав. Але не треба казати: Дякуючи дитині моя хата згоріла, — це *м.* „благодаря“, треба: через дитину (*і* в *рос.* мові в таких випадках не вжив „благодаря“, бо нема за що дякувати).

Е.

Е початкове в чужих словах звичайно українізуємо на *є*. Див. § 4 в моїй „Наглядній таблиці милозвучности укр. мови“.

Евакувати, а не евакуїрувати *нм. м.*

Евентуальний, евентуальність, евентуально *г. н. нм.*; на В. У. це слово зовсім невживане, тут — можливий, можливість, можливо, на всякий випадок, або. Фр. *éventuel*, *нм.* *eventuell*.

Еврот річка, в Г. Евротас *n.*

Егоїст, а не егоїста *n.*

Едикт, з едикту; *мн.* едикти, а не едикта *n.*

Екзамен, в Г. еґзамін з *n.* egzamin; *мн.* екзамени, а не екзамена *n.*

Екземпляр лат., в Г. еґзэмпляр *n.*

Екіпаж з фр. *équipe*, так болг., срб., *м.*; в Г. *еквіпаж* за *n.* *еквіраж*.

Екипувати (а не екипірувати *м. нм.*) з фр.

équiper, так болг., срб., м.; в Г. еквіпувати, з п. еквіроваць.

Екскурсія, в Г. екскурзія *нм.*; з лат. excursio.

Ексмісія *г. п.*, ліпше — виселення.

Експансiвний, в Г. експанзивний *нм.*; фр. expansif, -sive.

Експеримент м. р., мн. -нти, а не -нта *п.*

Експльодувати *г. п.*; на В. У. не вжив.; тут — вибухати; так само зам. експльовізія *г. п.* — вибух.

Експозé с. р. і не відмінюється.

Екста́з м. р. з фр. extase, в Г. екста́за ж. р. з *п.* ekstaza.

Екстенсiвний фр., в Г. екстензiвний *п.*

Екстра́кт м. р., мн. -кти, а не -кта *п.*

Екцéс м. р., мн. екцéси, а не -са *п.*

Ела́да, ела́дський.

Елемент м. р., мн. елементи, а не елемента *п.*

Еліпс м. р., рідше — еліпсис; в Г. еліпса з *п.*; гр. ἔλλειψις.

Ема́ль м. р. або ж. р. з фр. émail; в Г. ема́лія за *п.* emalja.

Ембле́ма ж. р. з гр. ἐμβλήμα; в Г. ембле́м м. р. за *п.* emblem.

Емигрува́ти, а не емигриувати *м. нм.*

Ему́льсія, в Г. емульзія *нм.*, лат. emulsio.

Енеі́да, а не Енеіда.

Енергі́йний, а не енергічний *м.*

Епигра́ма ж. р. з гр. ἐπίγραμμα; в Г. епі́грам м. р. за *п.* epigram.

Епітет м. р., мн. епітети, а не епитета *п.*

Епо́ха, з гр. ἐποχή, а не епо́ка *п.*

Еспа́нія *г. див.* Іспа́нія.

Еспа́нський *г. див.* іспа́нський.

Есхі́л, з гр. Αἰσχύλος; в Г. Айсхі́ль з *п.* Ajschil; фр. Eschyl, *нм.* Aeschylos, *англ.* Aeschylus.

Ета́т *г. п. фр.*; на В. У. *штáт* з нм. Staat.

Ета́товий *г. п. фр.*; на В. У. *штáтний* з нм. staatlich.

Е́тер *г. див. ефір.*

Етике́т м. р. з фр. *étiquette*; в Г. *етикéта* ж. р. з *п.* *etykieta* (а це з іт. *etichetta*).

Етіо́д м. р. з фр. *étude*; в Г. *етіода* з *п.* *etiuda*.

Ефе́с, **’Ефе́с’**, гр. *Ἔφεσος*; в Г. *Ефэ́з* з *п.* Efez.

Ефе́ктний, в Г. *ефе́ктóвний* *п.*

Ефі́р, *ефі́ру* з *αἰθήρ*, наше давнє **е́дір’**; в Г. *éтер* з *п.* *eter*. Див. *и* та *ф.*

Ефі́рний, а не *етері́чний*, *п.* *eteryczny*.

Е’хо мало *вжив.*; звичайно — *лунá*.

Є.

Є, *єсть*, а також і *суть*, в укр. мові, як звязка при зложенім присудкові, постійно опускається: *батько добрий, віїська готові*; в Г. часто не опускається: *батько єсть добрий*, — це *а. п.* Сам присудок в укр. мові частіш ставиться в називнім відмінкові, а в оруднім не часто, — при дієслові в минулім часі: *Відень — столиця, Суддею був ведмідь*. В Г. частіш орудний: *Відень столицею*, — це *п.*

Є’ва, в Г. *Ева* *п.*

Євангелі́ст м. р.; а не *Євангеліста* *п.*

Єва́нгелія ж. р. і **Єва́нгеліс** с. р. *а.*; в Г. *Евангеліс* *п.*; з гр. *τὸ Εὐαγγέλιον*, **’Єва́нгеліє**. В XVI і XVII в. в укр. богословській літературі дуже часто це слово в ж. р.: **’Єва́нгеліа**.

Євге́н, **Євге́ній**; в Г. *Евге́н*.

Євро́па; в Г. *Евро́па*.

Європéйський; в Г. європейський.

Євсéвій, 'Євсéвій, гр. *Εὐσέβιος*; в Г. Евзéбит
з *n.* Ewzebiusz.

Єгíпет, єгíпетський, в Г. Егíпет, єгíпетський.

Єгíптянин, мн. єгíптяне, в Г. єгíптянін, єгíптяни. Давнє **ЄГÍПТЯНИНЪ**.

Єгò *г. а.*; на В. У. йогò; див. він.

Єгóмосць *г. п.*; на В. У. — священник, панотéць; *м.* бáтюшка.

Єдén *м.*, треба — одін.

Єдністю; в Г. єдністю *а.*

Єзус-Марія — так постійно говорять з *n.* в Г. при здивованні; на В. У. — Гóсподи Бóже, Мáти Бóжа!

Єї *г. а.*; на В. У. — її, див. він.

Ємý *г. а.*; на В. У. — йомý, див. він.

Єнчий *м.*, треба — інший.

Єпáрхія, в Г. епáрхія.

Єпáрхіяльний, в Г. епáрхіяльний.

Єпíскоп, в Г. епíскоп або бíскуп *п.*

Єпитрахíль *м. р.*, арх. епитрахíль *ж. р.* Див. патрахиль.

Єретíк, -кà, в Г. ерétик; гр. *αιρετικός*, **Єрeтíкъ**.

Єрìхон, Єрìхону, в Г. Ерìхон, Ерìхо з *n.*; **Єрìхоннъ**, 'Єрìхó, лат. Jericho.

Єрусалíм, з Єрусалíму, нар. Русалим, в Г. Єрузалим з *n.* Eruzalem; гр. 'Ιερουσαλήμ, **Єрyсaлímъ**.

Єси *а.* єсй, часто вживається в укр. мові при поважній мові: Ти добре *єси* учинив, Гр. 75. Добре *єси*, мій кобзарю, добре, батьку, робиш, Шевч. 31.

Єслí, сли *г. а.* з єслí, на В. У. зовсім не вжив., тут — колí.

Єсть див. 6.

Єфрат, в Г. Ефрат; 'Єфратъ.

Єще зах.-укр.; на В. У. — ще, іще. Див. іще.

Ж.

Ж вжив. постійно по голоснім звуці, а *же* по приголоснім: вона *ж*, він *же*; в Г. часто *же* не скорочують на *ж* по голоснім, — це *а. м.* Часточки *же*, *ж* пишемо окремо від слова, як і всі інші часточки та приіменники.

Жадання, в Г. жаданє.

Жадати чого: ж. грошей.

Жаден, жадний звичайно значить ніхто, нібден, і тільки як *мж.* — кожний. В перечних реченнях не треба вживати перечки *ні* або *не* при слові *жаден*: Жадна (а не: *ні* жадна) пташка не літала. У Бирч. I. 48: Ми не жадні діти, треба: ми зовсім не діти або ми не діти. Не вжив. *жодний*, — це *мж.*

Жадний, жаден чого або на що: Долі жадна, Ном. № 1739. На шматок хліба жадний, Свідн. 41. В Г. часто: Став *жадно* пити, — це *а.*, на В. У. частіше: жадібно, пожадливо.

Жаждá г. а.; на В. У. жаждба.

Жалібний, а не жалобний *а.*

Жаліти кого-що (мати жалість), часом *за* ким-чим; або ж. чого (берегти): жаліти грошей.

Жалітися (часом — жалуватися *а.*) на кого-що.

Жалкий, а не жалкий *м.*

Жалко кого-чого: Жалко стало того хазяйства, Гр. 267. Другий ступінь у Гр. 321: жалчіше, але частіше кажемо: більш жалко.

Жалкувати про що або *за* ким-чим: Жалку-

ємо про се, Кул. От. 27. Жалкували за ним, Кв. 287.

Жало́ба, скарга *про* що, р. мн. жалобб. Жа-
лоба — траур.

Жало́щі, жало́щів.

Жалува́ти (любити) кого: Жалуй матір свою;
жалувати (жаліти) чого: Жалуючи згуби, Кул. 411.
Жаліти (жалкувати) за ким-чим: Він жалує за
мною, Чуб. V. 383.

Жаль м. р., а не ж. р. м.; з жалю́, жа́лем,
у мн. не вжив. (хоч інколи: жалі́, жалі́в). Жаль
за ким-чим: Жаль за рідною хатою, Чайк. На ух.
31. Який у мене жаль до тебе, Щур. Рол. 108.
Жаль кого-чого: Жаль сестри, жаль тих днів
ясних.

Жанда́р, -ра, мн. жандари́, з фр. *gendarm*.
Див. шандар.

Жар, жа́ру, в жа́ру́, частіше визначає ву-
гілля, при́сок (в Г. грань). Слово *жар* в Г. часто
вжив. зам. за́пал, пал, запалі́ння, — це *а. м.*

Жара́ (в Г. жар) рідке, частіше *спе́ка*; див.
гаряч.

Жари́ти, жа́рю, жа́риш; в Г. жа́ри́ти, жа́рю.

Жаркий, а не жа́ркий *м.*

Жари́ючий г. з п. *žaržasu*; на В. У.: горя́чий,
пала́чий. Пор. горі́ючий.

Жартува́ти з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*:
Жартувала з Ревуна, Мак. Рев. 84.

Жасми́н, жасми́ну з фр. *jasmin*; в Г. жазми́н,
Леп. З гл. 95.

Жа́ти чого або що (коли точно зазначено,
що саме жати): Вийдеш в поле жита жати, Леп.
З гл. 129. Пора, мати, жито жати, Метл. 21.

Жаха́тися кого-чого: Він жахався їх, Гр. 242.

Жахі́ття не вжив. у мн.

Жва́вий, — це енергійний: Жваво розмовляли, Гр. 87. Жвавіший, жвавіше Гр. 302. В Г. з *n.* часто кажуть: Серце било жваво, Бирч. II. 97, — треба: скоро, сильно.

Жда́ти кого-чого: Жде козаченька, Шевч. В Г. ждати *на* кого-що, — це *n. нм.*: Жде на приказ, Лепк. З ж. -16, — на В. У.: Жде приказу. Див. чекати.

Же, жеби часто вжив. в зах.-укр. зам. *що, щоби*: Казав, же прийде. Це же повстало з *їже*, але тепер це тільки *a. n.*, на В. У. зовсім не відоме.

Же́бри, же́брів.

Жегна́ти, жегна́тися г. з п. *žegnać* (а це з сер. г. нм. *segnen*); на В. У. не вжив., тут — прощатися з ким: Не прощався зо мною, Метл. 67.

Желати́на ж. р. або желати́н м. р., з лат. *gelatina* через фр. *gelatine*.

Желі́зний, желі́зко, желі́зничий, жезі́зо г. *a.*; на В. У. залі́зний, залі́зко, залі́зничий, залі́зо. Див. залі́зо.

Желі́зниця г. див. залі́зні́ця.

Жемчу́г, жемчу́жний — давнє укр. слово, тепер мало вжив., частіше — *пєрли, пєрловий* з нм. *Perlen*.

Жени́ти, -ся, але частіше — ожені́ти, -ся; оженитися з ким, а не *на* кому *m.*: Як з дороги повернуся, то з тобою оженюся, Чуб. V. 4.

Жени́х *a.*, частіше — молоді́й.

Же́нський г. *a.*; на В. У. жіно́чий, жіно́чий рід.

Же́нщина, частіше жі́нка; в Г. жєнщина.

Жєня́чка г. з п. *żeńiaszka*; на В. У. незнане слово, тут — ожені́ння, жені́ння: В мене браті́ — на жені́ннячко, Гр. III. 27.

Жёрдна, а не жертка.

Жёреб кидати *про* кого що, в Г. о кім-чим *а. н.*

Жерелó *г. а.*; на В. У. джерелó, р. мн. джерёл; джерельний. Пор. у Щур. Рол. 119: В полі джерело дзюрчало.

Жёртвувати, але давня наша вимова **жертвувати**. В Г. часто зам. *принóсити жертву* кажуть *жертвувати* — це *а.*: Антиох приказав народови жертвувати (на В. У.: *принóсити жертву*) поганським божкам, Рудов. 47.

Жёртівник, в Г. жертівнік; *а.* жертovníк.

Жёрти, жеру́, жерéш, жеру́ть; в Г. жру, жреш, жруть.

Жестóкий *г. а. м.*; на В. У. жорстóкий, лóтий.

Жестóкість *г. а. м.*; на В. У. жорстóкість, лóтість.

Жеч ж. р. з п. gzesz: Побігла зносити з воза жечі, Коц. 46, треба — річі.

Жечі, жегчі зах.-укр. *а.*; на В. У. паліти.

Живіт, животà, в Г. жовіт. Див. шлунок.

Живо часто вжив. в Г.: Живо церковні двері відомкніть, Фр. З в. 145. На В. У. тільки — швидко, хутко, жваво: Жваво метнулись до роботи, Гр. Сл. I. 477.

Живопісець, -ся, давнє *жикопісець*, вжив. в Г., а також в серб., чеськ. і м. На В. У. це давнє наше слово випирається нм. *маляр*.

Жид, жйда повстало з романського читання слова *Ἰουδαῖος*, *йюдей*; пор. фр. *juif*, нм. *Jude*, п. *żyd*, чс. *žid*; зменш. *жидок*, в Г. *жидик*. Це слово в формі *жидъ*, *жидовинъ* вільно вживається в давніх наших пам'ятках з XI-го віку починаючи. В теперішній час на В. У. слово *жид* серед простого народу вживається вільно без яко-

гось образливого значіння, але інтелігенція ча стіше замінює це слово на *єврэй*, бо євреї дуже ображаються на слово *жид*. Від слова *жид* мн. жиді і жидовà, при чому форма *жидовà* має відтінок певної зневаги (чого зовсім не було в давнім *жидока*).

Жизнь г. а. м.; на В. У. вже не вжив., звичайно кажуть *життя*: Звання козаچه, а життя собаче, Ном. № 790.

Жир, з жиру, часте в Г.: Тіло викинули псам на жир, „Укр. Гол.“ № 193; на В. У. частіше — здбич, корм.

Жірний, в Г. жирній. Див. тлустий.

Жировий, в Г. жирівий.

Жити, живú, живéш, живè, живéмо, живéте, живúть, живúчи, живúчий; зах.-укр.: жию́, жиéш, жиé, жиéмо, жиéте, жию́ть, жию́чи, жию́чий; обидві ці форми однаково давні: давнє *жити* в сх.-укр. дало *живж* (тут форми без *в* цілком не відомі), а в зах.-укр. *жиж*; мин. час: *жила*, *лò*, *-лі*; в Г. *жіла*, *жіло*, *жіли*; прик. сп.: *живі* и *жиї*, *живім* і *жіймо*. Жити з чого, жити за кого: Ви не маєте з чого жити, Леп. З ж. 31, Жив там за сторожа, Гр. 58. — Для зах.-укр. форм пор. п. *żyję*, *żyjesz* і т. п.

Житній, -ня, -не; в Г. житний. Вже вдавнину було *житьній* і *житьный*.

Жито, з *жіта*, мн. нема (але інколи: *житà*, *житів*).

Житомир, з -ра; а не Житомир.

Життєвий, а не життьовий.

Жичити зах.-укр. з п. *życzyć*; на В. У. *зічити*. Див. зичити.

Жичливий зах.-укр. з п. *życzliwy*; на В. У. *зичливий*.

Жінка, жінки, мн. жінкí, жіно́к.

Жірі див. журі.

Жлукто, в Г. жлукто́.

Жму́рки, жму́рків.

Жнець, з женця́, мн. женці́, женці́в; а не жнеця́, жнеці́ *м.* Давнє **жьньць**, мн. було **женци**. Ой на горі та женці́ жвуть, Пісня.

Жнива́, жнив.

Жовкти і жовкнути.

Жовнір, з сер. г. нм. soldner (sold, zold — плата воякам), часте в Г.; на В. У. звичайно кажуть: *вояк* або *вояка*. Див. вояк.

Жовтень, жовтня — з давнього часу це була назва сентября, але за останній час, під *п.* впливом почали в нас казати **жовтень** на октябр, хоч фізично це й не відповідає природі, бо листя жовкне в сентябрі, а опадає в октябрі. Див. листопад.

Жовтий, жовтіший.

Жоден, жодний *м.*, див. жаден.

Жолудовий, в Г. жолудний *а.*

Жолудок див. шлунок.

Жолудь *м. р.*, з жолудя́, мн. жолуді́, жолудьмі́, давнє **желѣдь**; також часто вжив. жолуд, жолуда, мн. жолуді́, жолудів.

Жона́ *а.*, **жена**, але звичайно — жі́нка.

Жорна, жорен.

Жорстокість, -кости, -кістю, в Г. -костею *а.*

Жрець, жерця́, мн. жерці́, жерці́в; а не жреця́, жреці́ *м.* Давнє **жьрьць** дало **жерця**, жерци́.

Журба́, в Г. жура; *журба* не плутати з *нудьга́* (нудьгують від нічого робити). Журба *про* кого-що або *за* ким-чим, в Г. *о* ким-чим *а. п.*

Жу́ритися *за* ким-чим, часом *по* кому або *про* кого що: Ти не знаєш, моя мати, за ким я жу-

рюся, Пісня. Журивсь *по* першій жінці, Гр. 67. Журитися ким-чим — це турбуватися про когочо: Не журіться життям. Кул. Єв. Мт. 6²⁵.

Журна́л класний; в Г. клясовий *дневник n.*

Журналіст, а не журналіста *n.*

Журча́ти *г. а. м.*; на В. У. дзюрча́ти, дзюркотіти, шемрати, бреніти: Дзюрчить, біжить криниченька, Кул. Досв. 157. А срібная хвиля дзюркотить, *ib.* 70.

Жу́тко *г. м.*; на В. Т. мбóторошно, тя́жко.

Жюрі, з фр. *jury* не відмінюється; в Г. жірі.

З.

З приім., що повстав з давнього *изъ*, часом з *съ*; по голоснім звуці попереднього слова вживаємо *з*, по приголоснім — *із*: Вийшов брат *із* хати, Вийшла мати *з* хати; перед словом, що розпочинається з двох або більше приголосних, між якими був колісь *ъ* або *ь*, вживаємо *зо* (в Г. *зі*): *зо* мною, *зо* всіма; в Г., під впливом *n.* *ze*, часом зловживають занадто частим вживанням *зі*, напр.: *зі* собою зам. *з* собою, див. *зі*. — Приставка *з*, приєднуючись до слова, що розпочинається з приголосної, часом переходить на *із*: Батько *із*веліли, Вік *із*вікував, Геть *із*відсі. — Приім. *з*, *із*, *зо* вжив. з відм.: родовим (звідки? відколи?), причиновим (рідко, на визначення приблизної міри: *з* верству) і орудним (з ким-чим?); див. *зі*, *зо*.

За при порівнянні: Голосніще *за* всіх, Гр. 14.— Бути *за* кого: Був *за* дяка (= був дяком).— Іти *за* ким: Іди *за* мною (іди *по* мені — це *а.*), йди *за* нами. — Йти *по* що (по'воду), а не *за* чим, див. *по*. — Довго не спав *за* думками (= через

думки) Гр. 102. — Висловитись за допущення, він стоїть за прийяття, агітація за війну (в Г. з *n.* пишуть: за допущенням, за прийяттям, за війною). — *За* на означення часу з родов. відм.: Це сталося ще за старих часів, ще за Хмельницького.

За в Г. часто вжив. зам. *по*, напр.: поділ *за* змістом, поділ *за* абеткою, поділ *за* віком, *за* відомостями, він це зробив *за* звичкою і т. п., — все це *n.*; на В. У. звичайно: поділ *по* змісту, *по* віку і т. п., і це не *м.*, а стародавні укр. вирази.

Забавитися — це розважатися, або баритися: Прийде нічка осіння, — ні з ким забавлятися, Чуб. V. 26. В Г. з *n.* вжив. цього слова зам. пробувати. Див. бавитися.

Забавка, а не забавка *м.*

Забагатий, забобгий і т. п. — часті зах.-укр. вирази з *n.* На В. У. тільки: дуже, надто багатий: Зінько вмисне прийшов дуже рано, Гр. 87. Одна дуже товста, друга дуже тонка; одна проти мене дуже висока, а проти другої я дуже довгий, Гр. 87. — Писати треба забагатий, а не за багатий.

Забагнути і забаті, забатну́в, рідше забат.

Забажати кого-чого: Забажалось бабі літа,
Прик.

Забарикадуватися, а не забарикадируватися
м. н.м.

Забастівка див. страйк.

Забити щось, *забитися* — самому: Забив собі пальця, Упав та й забився. Серце жваво забилось, а не забило.

Забігти, зах.-укр. забічн *а.*; забіжу́, -жіш, -жа́ть.

Забірати, зах.-укр. *забирати*. Забірати у кого, в Г. кому *а.*: Забирали їм хліб „Укр. Гол.“ № 223. — Стати до діла, а не забиратися до діла *г.*: Вернув до дому і *забирався* снідати, Леп. З ж. 41, — на В. У.: Вернувся додому і став (або збірався) снідати.

Забічи зах.-укр. *а.* див. *забігти*.

Заблєяти *а. г. м.*; на В. У.: *замєкати*, *забєкати*: Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мєкала та бекала, Лев. I. 126.

Забліскати, *заблищав*, *-щала*, *-щали*; в Г. *забліс*, *заблісла*, *заблісли*.

Заблищати, в Г. *залищати п.*

Заблудіти і *заблудитися* *вжив.* *однаково*; *заблуджу*, *заблудиш*.

Забобони, *забобонів*, а не *забубони*.

Заболіло кому або в кого що: Голова мені (або — в мене) *заболіла*. В Г. з *п.*: Голова мене *заболіла*. Див. *боліти*.

Забороніти, в Г. *заказати а. п.* Заборонити кому що, а не чого *п.*: Мені *заборонено* їзду.

Забрати, *зібрано*, *рідко* — *зібрато*. *Забратися* до праці *г.* див. *забиратися*.

Забряжчати (вимова: *забрящати*), а не — *забрязчати*.

Забувати, *забути* кого-що, *про* кого-що, *рідше* — *за* кого-що: *Забудь* мене, Шевч. 18. *Разу-раз про* це *забував*, Гр. 76. Ти *за* мене *забувавш*, Гр. 106. В Г. *забути о* кім-чим *а. п.* або *на* кого-що (дуже *рідке* й на В. У.): *Забувавш на* одно, що я сам *попович*, Леп. З ж. 11. — *Забути*, а не *запам'ятати а. п.* чи *запомнити п.*

Забудько, а не *забудька м.*

Заважати — *перешкоджати*; *завважати* — *примічати*, *робити увагу*.

Завбільшки, а не величиною *м.*

Завглибшки або углиб, а не глибиною *м.*

Завда́ти, завдава́ти чого: Завдати сорому.

Завда́ток, а не зада́ток *м.*

Завдо́вжки або удовж, а не довжиною *м.*

Завдя́кі кому-чому: Завдяки доброму чоловікові спромігся я додому доплентатись, Сл. Гр. II. 13. Але зам. цього штучного слова ліпше вживати *через*.

Заверу́ха або завіруха, *мц.* -рюха.

Заве́сти, заведу́, -де́ш, -ду́ть, заві́в, завела́, -ло́, -лі́ — одвести кудись: Дитину завела до сусідки. В Г. завесті́, заведу́, завела́, завело́, завели́ вжив. з *п.* і замість обманіти, одури́ти: Їх заведе́ ця політика, „Діло“ 1922 р. № 28.

За́вжди див. завсіди.

Завзя́тість, -тости, -тістю, в Г. -тостію *а.*

За́видки, за́видків. За́видки беруть.

Заві́дувати *на* що: Завидує *на* її вроду Сл. Гр. II. 16. В Г. за́видувати або за́відіти кому чого *а.*: Завидували йому щастя, Чайк. Мал. 78.

Заві́сить *м.*, треба — залéжить.

Заві́сливий або за́відливий; в Г. часто за́висний.

Заві́датель *г.*; на В. У. за́відуючий, голова.

Заві́са, а не занаві́с *м.* Давне за́к'ксa.

Заві́сити — це позапінати: заві́сити вікна. В Г. з *п.* часто *заві́сити* вжив. зам. припинити, заборонити: Заві́сити газету *п.* (припинити, закрити газету); заві́шення зброї *г. п.*, ліпше — за́мірення. Див. закрити.

Заві́тати див. вітати.

За́вод *г. п.*; на В. У. за́няття, ремесло́.

За́всіди — це найчастіща форма, рідше — *завсігди* (в Г. часте за́всігди), арх. *завсегда́* мало-

вживане; *завжди* (м. *завжде*) не часте; *завше* часте. Давнє *кьсєгда, кьсєгда, кьсєгда*. Вже в пам'ятках XV-го віку знаходимо *закжды і закше*.

Завстидатися г. п.; на В. У. *застидатися*.

Завтра а., частіше — *взавтра*; давнє *заѣтра, заѣтра*; по *завтрому*, на *завтра*.

Завтрашній, -ня, -нє або *завтрішній* (з давнього *заоу тркшнь*); в Г. -шній.

Завше див. *завсіди*.

Завшіршки, ушіршки, ушір, а не *шириною м.*

Зага г. н.м.; на В. У. *сага*, з скандин.

Загадати чого або що.

Загадка Кул. 214. Тимч. 43, мн. *загадки, загадок*; а не *загадка м.*

Загальник г., ліпше б: *загальна думка*, всім відоме.

Загаяти, а не *загаїти*.

Загібель, загібелі; рідше *загібіль, загібілі*.

Загінути, а не *загибнути*.

Загірити г.; на В. У. *втратити, ростратити*.

Заглада а. г. п.; на В. У. *згуба, знищення*.

Загнаний, а не загнатий.

Заговоріти про що; в Г. *о чім а. п.*

Загомоніти про що; в Г. *о чім а. п.*

Загоріти на сонці, а не *загорітися*; *дрова загорілися*, а не *загоріли*; *загорітися* — це *горіти*.

Загортати чимсь щось: А скину я опанчу та ніжки загорну, Чуб. В Г. часто вжив. це слово й зам. *забрати, заволодіти, завоювати*: Римляне забажали загорнути сей острів, Корд. 31.

Загострювати; *заострювати* — це *а. м.*

Заграва зах.-укр. (м. *за́рево*), всть у Лесі Українки; на Поділлі кажуть: *Заграва береться*. В літературній мові частіше вжив. *луна*: Базар горить, а на море луна йде, Сл. Гр. II. 381. Див. *луна*.

Зад, назаді, позáду, позáд, ззаду.

Задавити і задушити.

Задáрмо, з *n.* *zadarmo*; ліпше — дурно, дарёмно.

Зáдача і задáча.

Задёрти, задеру́, задереш; зах.-укр. задру, задреш. Див. дерти.

Задивля́тися, це — дивитися на кого: Вона на його задивілася, Чуб. III. 419. В Г. з *n.* вжив. цього слова зам. думати, гадати: Він скептично задивляється на конференцію, „Діло“ № 9893.

Задля рідке, частіше — *для*. В Г. часто вжив. *задля* зам. через: Зненавиділи Йосифа задля снів, які мав, Рудов. 16, — це *n. a.* Див. для.

Зáдній, -ня, -не; в Г. *зідний*; давнє *зідній*.

Задово́лити чим, задоволья́ти (від слова *воля*) або задовольні́ти, задовольня́ти, задовольня́ючий (а не задоваляти, задовальняти *n.*).

Задовольня́юче, в Г. задовольняючо.

Задокументува́ти, а не задокументирувати *м. нм.*

Задоптáти, з.-у. *n.*; на В. У. загоптáти. Див. топтати.

Задрижа́ти або задріжа́ти; в Г. задрожáти, задрожу́ *a.* Давнє *задрожати* і *задрожати*; давнє *р* дає в нас *ри*, а тому правильніше буде *задрижати* (через м'яккість *р* поширена й форма *задріжати*). Див. дрижати.

Задріма́ти, задрімаю́; давнє *задрімати*.

Задріпане́ць, задріпанка, задріпаній.

Задумува́тися *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *a. n.*

Задуха ж. *р.*, а не *зідух* м. *р. n.*

Зає́дно *a.* рідке слово, звичайно кажемо — разом, вкупі; в Г. дуже часте і визначає — все, увесь час, постійно.

За́єць, за́йця (вимова: за́йць), мн. зайці; в Г. за́яць, за́яця. Давнє **зляць, зляца**, часом — **злець**.

Зажа́дати чогось, а не що: з. дров.

Зажи́рати, заже́рти, зажеру́, зажерè; в Г. за-
жру́, зажрè. Див. же́рти.

Зажи́ти, зажива́ти чого, а не що: **Заживати**
потрав (а не потрави); це з давнини: **Зажива́ючи**
потра́вкѣ роско́шныхъ Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б,
Того̀ хлѣба вѣдѣть зажива́ти, ів. 21.

Зажу́ритися *про* кого-що або чим: **Зажури́всь**
про лиху українську долю, Кул. 268.

За́здритися на що, інколи *за́здрити* кому чого,
а не з. кого. На худобу її заздрились, Г. Барв. 462.

За́здрісний, це — завистливий, той, хто зави-
дує; в Г. *за́здрісний* також і ревни́вий *п.* **За́здріс-**
ний *на* кого-що або кого-чого, в Г. *о* кого-що *а. п.*
Чужого добра тепер усі заздрісні.

За́здрість *на* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

За́здроші, за́здрошів.

За́зимки, за́зимків; також: за́зимки. Див. зима.

Зазна́ти кого-чого і кого-що: Наші діди за-
знали біди, Ном. № 699.

За́зубень, за́зубня.

Зазу́ля *г.* див. зозуля.

Заі́дати, це — заїсти, загризти, погубити ко-
го: Собаки трохи не заїли мене. В Г. з *п.* вжи-
вають *заі́дати* зам. їсти з охотою, ласувати: Заї-
дали спілі яблука та грушки, Чайк. Мал. 32.

Заі́ди, заі́дів.

Заі́ржати; в Г. заі́рзати або заржа́ти *а. м.*

Заі́мати, заі́му́, заі́меш, заі́няти, заня́ти;
в Г. заі́міти або заі́мати *а. м.* Див. заня́ти.

Заі́матися (в Г. заі́матися *а. м.*) часто вжи-
вають в значінні *м.* „занима́ться“: **Заі́маюся** тор-
говлею *м.*, треба: живу з торгівлі або торгую.

Займе́нний — правильна укр. форма; в Г. заіменник.

Зака́зувати *а. н.*, ліпше — забороняти що, а не чого *н.*

Зака́ляти *а. н.*, ліпше — забрудніти.

За́ки або за́ким частіш вживається в з.-у.; на В. У. — по́ки, по́кіль.

Закида́ти, це — кидати щось кудись; в Г. вживають цього слова замість обвинувачувати, докоряти, — це *н.*

Закла́дений, а не закладяний.

Зако́лихувати, заколиха́ти, -шу́, -ліпеш; в Г. заколиса́ти. Див. колихати.

Зако́н, але старий укр. наголос часто був за́конъ. Зако́н Бо́жий (шкільна наука), в Г. релі́гія.

Зако́нник *г. н.*; на В. У. ма́нах.

Зако́новчи́тель, в Г. катехи́т гр. через *н.*

Закоха́тися в кого-що: Князі́вна закохалася в козака, Гр. 118.

За́кпнати з кого *г. н.*; на В. У. насміха́тися з кого, легкова́жити когось.

За́красти *г.*; на В. У. укрáсти, вкрáсти.

За́крити (а не зачинити або замкнути) збори, засі́дання, школу, газету. Див. заві́сити.

Заку́пно *г. н.*; на В. У. купі́вля.

Заку́ток, а не заку́ток *м.*

За́ла ж. р., рідше *зал* м. р. з нм. *der Saal*; в Г. са́ля з *н. sala* (а це з іт. *sala*). Не вжив. форми *зало*.

Залама́ти, зала́млювати і зала́міти, зала́млювати.

Зале́две або зале́дво, з *н.*; ліпше ле́две.

Зале́жно від чогось *г. з н. нм.*; ліпше: в зале́жності від чогось, як до, від того як.

Залица́тися до кого-чого, рідко кому-чому *а.*

Залиша́ти і залиша́тися див. лиші́ти.

За́лишки, за́лишків.

Залища́ти *г. п.*; на В. У. заблища́ти. Див. блискавиця.

Залі́зний, залі́зо; в Г. зелі́зний, зелі́зо або же́лізний, же́лізо. Давнє же́лізо. У Кул. „Ч. Р.“: залі́зо 149, залі́за 303. 395, залі́зом 394, залі́зний 209. Школа під залі́зом, Коц. 45.

Залі́зниця, залі́зничник; в Г. же́лізниця, зе́лізниця. Їхав залі́зницею, а не *по* зал. *м.*

Зальо́ти, зальо́тів.

Залюби́тися, але частіш — полю́бити, полю́бити оден одного; в Г. часто *залюби́тися*.

Заляга́ти, залі́г, в Г. заля́г.

За́мах ста́ну — *п. zamach stanu* з нм.: — лі́пше — державний перево́рót. Див. став.

Замáювати *г. п.*; на В. У. — прикрашати зе́ленню, вітками, травою.

Замельдува́ти *г. п. н. м.*; на В. У. — повідо́міти, доне́сти, дати знати.

Заме́шкати, замéшкувати де; в Г. зам. що *п.*: Краї́ замéшкували греки Корд. 1, — це *п.*, треба: в краї́ мешкали греки, або краї́ заселяли греки.

Замика́ти, замкну́ти, замкну́в, замкну́ла, замкну́ли; в Г. замóк, замкля́, замкля́. Див. замок.

За́мисел, за́мислу; давнє — *замысль*.

Замі́слитись *про* кого-щось, в Г. *о* кім-чим *а. п.* Замислились-задумались *про* щось, Грінч. 113.

За́між; *а.* рідкі: за́муж і за́мож; заму́жня.

Замі́нений, а не замі́няний.

За́мість (із *за мѣсто*), рідко — замі́сто; вимовляемо: замі́сьць, замі́сь; в Г. мі́сто *а.*; див. мі́сто. — Рос. вираз: „вмѣсто того, чтобы“ у нас часто перекладають: замі́сть того щоб; треба — замі́сть, або: замі́сть щоб.

Замкнений, рідше — замкнутий.

Замовини, замовин.

Замовляти, в Г. *замавляти* з *n.* *zamawiać*. —
Замовити, а не *заказати* *m.* Зроблено по замовленню або на замовлення.

Заможний, рідше — *заможній*.

Замок, *замку* — кріпость, фортеця, і *замок*, *замка* — у дверей (два значіння з нім. *Schloss*); в Г. за *n.* кажуть *замок* і на *замка* у дверей. Див. *замикати*.

Замолоду і *ззамолоду*.

Замочувати; в Г. *замачати* *n.*

Замужня, в Г. *замужна*; пор. давнє *мжжній*.

Замучити, *замучу*, *замучили*, *замучать*, а не *замучуть* *мц.*

Занавіса, *завіса*, а не *занавіс* *m.*: давнє — *завѣса*.

Занедбати, *занедбувати* кого-що і *кого-чого*:
Занедбавши свою старість, Кул. „Ч. Р.“ 295.

Занедужати *на* що, а не *чим*: *занедужав* на очі.

Занемогті; зах.-укр. *занемочі* *a.*

Занепадати на силах, на здоров'ї.

Занепекітися; в Г. *занепокітися*.

Занепокоююче, в Г. *занепокоюючо*.

Занести, *занесла*, *занесло*, *занесли*: в Г. *занесла*, *занесло*, *занесли*.

Занехати, *занехаяти* кого-що, часом — *кого-чого*.

Занимати *a. г. м.* див. *займати*.

Заняти, *заняла*, *-ло*, *-лі*; в Г. *заняла*, *-няло*, *-няли*. Див. *займати*.

Заопікуватися *ким-чим*.

Заосмотріти *г. n.*, треба — *забезпечити*, *заопікуватися*.

Заострювати *a. г. м.*, ліпше — *загострювати*.

Запа́дати, за́пати, западу́, -деш, -дè; в Г. за-па́ду, запа́де. Западуть рішення; ухвали г. н., треба — буде вирішено, ухвалено, будуть прийняті рішення, ухвали.

Запаліти в печі, а не запалити піч.

Запа́лка г. н.; на В. У. сірнік.

Запам'ятáти, це — добре пам'ятати, а не забути а. н. Весною була велика вода, що й люде насилу таку воду запам'ятають, Левицьк. І. 127.

Запéвно а. і запéвно.

За́пис, запису м. р.; арх. за́пись ж. р. Вже з давнини *запис* вжив. в м. р.: **Тонъ записъ** Сочав. грам. 1393 р. **Мой запис**, Порицьк. зап. 1450 р. **Запис твоя** Пересопн. вв. 1556 р. Лук. зач. 80.

За́писка — стара укр. вимова; нова: за́пись.

Запитáти, запитáтися кого *про* кого-що, в Г. о кім-чім. Див. питати.

Запíзвати кого до кого-чого зах.-укр. н.; на В. У. — заклíкати, поклікати кого до кого-чого.

Запíяти, кури запíли — часте в зах.-укр. говорах; в сх.-укр. говорах і в літерат. мові частіше — заспíвати, кури співають.

Запла́кати по кому-чому; заплакати з чого: з. з біди.

Заплатіти, Бог за́плать а.; запла́чено, а не заплочено.

Запливті, заплива́ти; рідше — запливсті́, -вú, вéш, запливлà, -влò, -влí; в Г. заплíла, заплíло, заплíли.

Запобігти, запобіга́ти чому: Запобігати лихові; інколи зап. чого: Запобігав ласки; зах.-укр. запобічи а.

Запомага́ти, а не запомагати; запомогті́ кого чим: з. мене худобою; зах.-укр. запоmocí а.

Заповнити, в Г. заповніти.

Запопадливий, в Г. часто -длівий.

Запора ж. р., а не запор м. р. м.

Запоріжець а., ліпше — запоріжець, запоріжця; запорізький.

Запоріжжа а., ліпше — Запоріжжа.

Запрашати, -шаю, г. з н. *zapraszać*; на В. У. — запрóшувати, -шую.

Заприсягати, -гаю, -гавш, **заприсягті**, **заприсягну**, -неш — неперехідне дієслово: **Заприсягну**, що додержуся миру; в Г. це перехідне дієслово: **Заприсяг** йому мир, Бирч. I. 236.

Запро, приіменник в Г., на В. У. не вживаний, тут тільки *про*. Тревоги за-про долю дітвори, Мак. „Рев.“ 22.

Запрягті, зах.-укр. **запрічі**, **запрячі** а. **Запряжү**, а не **запрягү** м.; **запріг**, **запрігши**, в Г. **запряг**, **запрягши**; **запряжі**, **запряжімо**.

Запудити г. а.; на В. У. — налякати. Див. пудити.

Запукати г. н.; на В. У. — застукати. На В. У. *запукати* — це нелітерат. слово, якого при людях не говорять. Див. пукати.

Зарадити кого, чому, чим: **Зарадьте** нас, **Зарадили** тим горю. Так-сяк зарадили лихові, Грінч. 143.

Зараз — це негайно, в цей момент, в цю хвилину, миттю; слово *зараз* визначає моментальність дії і звичайно вживається при дієсловах будучого або минулого часу, а не теперішнього (при теперішнім часі вживаємо *тепер*); коли часу теперішнього вжито в значінні минулого, то й при нім може бути *зараз*: Скоро виїхали з гаю, *зараз* загляділи наших, Кул. 169. Дожд вас вітає й трібує вас *зараз*, негайно *зараз* перед себе, Кул. От. 20. Не час нам *тепер* враждувати, Кул. 302.

Не змішувати з словом *тепер*. — Слово *зараз* часом вжив. і як прислівник місця: Живе зараз коло лісу. Див. *тепер*.

Зареготати і **зареготатися**: Зареготалася веселим сміхом, Гр. 44.

Зареєстрований, а не **зареєстрований**.

Заржавіти *а. г. м.*, звичайно — **заїржавіти**.

Заржати *а.*, звичайно — **заїржати**.

Заридати *а.*, вживається рідко, частіше — *заголосити*.

Зарібок, **зарібку**, а не **заробок** *а.*

Заробіток, **заробітку**, а не **зароботок** *а. м.*

Заробляти чого; в Г. **зарабляти** з п. **загабіає**.

Зарозумілий *г. п.*; на В. У. — **гордий**, **чванливий**.

Зарозуміість *г. п.*; на В. У. — **гордість**, **чванливість**.

Зарути *г.*; на В. У. — **заревіти**, **заревті**, **заревів** і **зарів**.

Заручини, **заручин**.

Заручити кому або з ким, інколи до кого: Вона вже другому заручена, Кул. „Ч. Р.“ 234.

Засада *г. п.*; на В. У. — **осно́ва**, **грунт**, **принцип**.

Засіджений, а не **засиджаний**.

Засипати, **засипаю** — **засипати**; рідше **засипляти** (це, власне, **проспати щось**).

Засипатися на іспитах *г. п.*; на В. У. — **обрізатися**. Див. **спалитися**.

Засіяти, інколи **засяяти** — **засвітити**, з давнього **засиати**, частіш — **засяти** або **зассяти** з **засьяти**; а не **засіяти** *м.* **Поле** **житом** **засіяти**. Див. **сіяти**.

Заскөміло **серце** *г.*; на В. У. — **защеміло** **серце**.

Заскөчити, це — **скакати кудись**; в Г. часто **заскөчити** — **нагло**, **несподівано** **напасти**, **застати**

когось невідготовленим (Вісти заскочили уряд „Діло“ № 9974), — це *n.*, на В. У. рідкий.

Заскучати *по* кому-чому, рідше *за* ким-чим. Див. скучати.

Заслабнути, заслаб на що, а не чим *m.*: Заслабла дитина на кір.

Заслоняти, заслоню; в Г. *засланяти n.*, *заслбню*.

Заслужити чого або що; в Г. *заслужити* або *заслугбувати на* що, це *n.*

Заслухатися чого: пісень, казок. Молодичка *заслухалася* дідового оповідання, Грінч. 38.

Засміятися *з* кого-чого, а не *над* ким-чим; *a.* *з.* кому-чому. *З* тебе б і глухий *засміявся*, Гр. 74. *Засміються* злії люде малій сиротині, Шевч. 19.

Заснути, *засну*, *заснеш*, *засне*.

Засоромлений, а не *засоромляний*.

Засохлий, в Г. *інколи засхлий a. n.* Див. *вісхнути*.

Засохнути, *засохну*, *засохнеш*, *засохне*; в Г. *засхнути a. n.* Див. *вісхнути*.

Заспівати чого *про* кого-що: Щоб злих пісень про нас не *заспівали*, Щур. Рол. 46. *Заспівав* весільної, Шевч. 31.

Заспокоїти, в Г. *заспокоїти*. *Заспокійтеся, a.* *заспокойтеся*.

Застава ж. р., давнє *застава*, в Г. *застав n.* Бери на заставу коня воронбого, Чуб. V. 29.

Заставляти, це — *давати в заставу*; рідше — *примушувати, силувати*. Слово *заставляти* мало ці два значіння вже вдавнину.

Застановляти; в Г. *застанавляти з n.* *zastanawiać*.

Застелити, *застелений*.

Застеля́ти, застелю́, застéлиш, застéлять, застéляний; також — застилáти.

Застеро́гти; зах.-укр. *а.* застеречі́; застері́гати.

Засті́й *м. г.*, ліпше — ті́ша, спóкій.

Застрéлити і застрéлити, бо вже вдавнину було застрéлити й частіше — застрéкати. Див. стрелити.

Заступáтися за кого.

Засудíти в тюрму, до тюрми, в салдати; або на щось: На каторгу засудили.

Зáсхий *г. а. н.*, див. засóхий.

Засхну́ти *г. а. н.*, див. засóхнути.

Зась, арх. *засі* ще вжив. в Г.

Засягну́ти ради, це *п.* *zasięgać rady*; треба — порáдитися.

Затверді́ти вибори, ухвалу, а не утвердити *м.*

Зáтишок, а не затишша.

Затка́ти, затчу́, затчéш, інколи заткаю́, затка́вш.

Затопíти — потопíти; в печі затопíти або роспалíти — однаково вживані.

Затопта́ти, затопчу́, затопчеш; з.-у. задопта́ти, задóптувати *п.* Див. топтати.

Затрубíти, затрублю́, затру́биш; в Г. затрубі́ти, затрубíли *п.* Див. трубити.

Затрудня́ти *г. п.*, затрудняти робітників *г. п.*, треба — давати працю робітникам. В укр. мові нема слова *затрудняти*, рос. „затрудняют“ = укр. утрудняти, заважа́ти, перешкоджа́ти.

Затру́їти, затру́ювати, рідше — затро́їти.

Зату́жити *по* кому, рідше *за* ким: Роланд заплакав, затужив *по* нім, Щур. Рол. 61. Затужив *за* мною, А. Чайк. „Одарка“ 44.

Затьмі́ти, затьмію́, затьмі́яти.

Затя́гнений, рідше — затя́гнутий.

Затя́мити *г.* — запам'ятати; на В. У. рідко

вживається, тут звичайно кажуть — *запам'ятати*, а *тямити* — це розуміти.

Захвилювати або -ся: Юрба захвилювалася, рідше — захвилювала; в Г. зафілювати, -ся *п.*

Захар, Захарá; арх. Захарій.

Захоріти, -рію, а не зафоріти.

Захід, заходу; в род. відм. звичайно не відмінюється: до *захід* сонця; не відмінюється інколи й в других відмінках: Перед *захід* сонця. Пор. схід.

Західній і **західний**; в Г. західний; вдавнину було **заходьній** і **заходьний**.

Західно-український.

Заходити, -ходжу, -ходять, -ходила; в Г. заходіти, заходів, заходіла, -діло, -діли; заходячи, а не заходючи *м.*; заходжусь, а не заходюсь *м.*

Захопити, -плю, -хопиш, -хоплять, -пів, -піла, -піло, -піли, захоплений; в Г. захопити, захоплю, захопив, захопила, -ли.

Зацвиліти, давнє **цвилити**.

Зацвісті, зацвіту́, -теш від давнього **цвѣтъ**, **цвѣсти**; але в Г. вживається зацвисті, зацвиту́, зацвилі́ теж від давнього **цвисти**, **цвѣтъ**, **цвѣтѣши**. Див. цвісти.

Зачати, зачну́, -неш, -не, -нуть, зачатий, зачала, -ло, -лі, в Г. зачала, зачало, зачали. Зачали радіти, а не — Зачалися радіти „Укр. Гол.“ № 190.

Зачекати кого-що, в Г. зачекати *на* кого-що *нм. п.* Див. чекати.

Зачервоніти, -вонію; в Г. часто зачервеніти *а.* Див. червоний.

Зачерез, складний приіменник, вживаний в Г.; на В. У. не знаний, там тільки *через*.

Зачерпнути, зачерпну́, зачерпнеш, зачерпнуть, зачерпну́в, зачерпну́ла, зачерпну́ли; в Г. зачерти,

зачерну́ти, заче́р, заче́рла, заче́рли (з заче́рплъ, заче́рпла) *а.* Див. начерпнути.

Зачині́ти, зачиню́, зачі́виш, зачі́нять (а не зачиню́ть *мц.*), зачі́нений, а не зачиня́ний. Зачиняють двері, вікна, ворота, крамницю; але збори, установи, школи, часопис — закривають. Див. закрити.

За́шпари, за́шпарі́в.

Заяві́тися за чим *г.*, лі́пше — обстоювати що, пристати на що, погодитися на що, заявити про що.

За́яць див. заєць.

За́ячий, за́ячого, давнє за́мчий і за́ючий.

Зба́вити, збавля́ти щось або зіпсу́ти.

Збага́тити, збага́тіти.

Збанкрутува́ти, а не обанкрутитись *м.*

Збарáжський, вимова: -разький або -раський.

Збере́гти; зах.-укр. зберечі́ *а.*; збережу́, а не зберегу́ *м.*, збереже́ш; збережі́, а не зберегі́ *м.*

Збі́г, при збі́гу; род. в. збі́га (втікача) або збі́гу (збігання).

Збіже́вий, а не збіжовий.

Збі́жжа, ор. в. збі́жжам; *мц.* збі́жжя. Давнє збо́жнє.

Збі́й, збо́я *г. п.*; на В. У., розбіи́ник.

Збі́льшитись на метер, а не *о* метер *п.*

Збіра́ти, зберу́; зах.-укр. збира́ти, збе́ру.

Збі́рка з письменства, а не *по* письменству *м.*

Зближа́тися до кого-чого; зблі́житися, а не зблизитися.

Збреха́ти, збрешу́, збрешеш, збреха́в, збреха́ли; в Г. збрешу́.

Збро́я, це — оружжа, *збру́я* — упряж на коня; в Г. постійно вживають *а.* збру́я зам. зброя — оружжа. Вся та зброя сияє в світлиці, Кул. „Ч. Р.“ 39.

Збува́тися кого-чого: Збувся клопоту́.

Збуй, збу́я *г. н.*; на В. У. — розбітник.

Збурити *п.*, треба — зруйнувати, розвалити; схвилювати.

Зважати на що: Не зважали на те, Грінч. 248.

Зва́ти, зову́ її зву, зовеш або звеш, зви її зові́, звучи її зовучи. Як тебе звати? В значінні *клікати* не вживати зва́ти *а.*: Поклич брата. В Г. часто *звати* вжив. зам. *клікати*.

Звеніти, звеніть *г.*; на В. У. — дзвеніти, дзвеніть.

Зверта́тися до кого *про* що або *за* чим, в Г. о що *а. п.*

Зве́рхний (треба б: зверхній) *г. н.*; на В. У. — ве́рхній, -ня, -не.

Зве́рхністю, в Г. зверхностею *а.*

Зве́рху, сьве́рху, а не зве́рху *м.*; в Г. зве́рха.

Зве́сти, зведу́, зведеш, зведу́ть, звела́, звелі́; в Г. зве́ла, зве́ли.

Зве́чора, в Г. зве́чера *а.*

Звиж див. звиш.

Зви́кло *г. н.*; на В. У. — звича́йно. Найбільши́й мороз зви́кло (= зви́чайно) буває вдосвіта „Етн. Зб.“ VI. 52.

Зви́нення *г. н.*; на В. У. — закриття́.

Зви́нний *г. н.*; на В. У. — спра́вний, мото́рний, жва́вий, меткі́й.

Зви́нність *г. н.*; на В. У. — жва́вість, мото́рність.

Зви́нути *г. н.*; на В. У. — закрити́.

Зви́няти *а. г. м.*, треба — виба́чати.

Зви́сати, а не звісати; див. ві́сіти.

Зви́чай, давнє звича́й; в Г. звича́й — так було її на Вкр. давніше: *зкыча́й*.

Звиш або звиж *г. н.*; на В. У. — ві́ще, бі́льше.

Зви́дсі, зви́дці, зви́дсіля́, зви́дсіль; в з.-у. частіше *звідси*. Див. *відсі*.

Звідтам *г. п.*; на В. У. — **звідти**.

Звізда́ *а. г. м.*, ліпше — **зор'я**.

Звізда́р, -р'я, мн. -р'і.

Звін *г. м.*; на В. У. — **дзвін**.

Звінниця *г.*; на В. У. — **дзвінниця**.

Звіно́к *г. м.*; на В. У. — **дзвіно́к**.

Зві́р, звіра *м. р.*, мн. звірі, звірі́в.

Зві́сний, а не зві́стний; зві́сний чим або з чо́го.

Зві́стити щось або *про* щось, в Г. *о* щось *а. п.*

Зво́дини, зво́дин.

Зво́лоч *г.*; на В. У. — **сво́лоч** *ж. р.*

Зво́нити *г. м.*; на В. У. — **дзвони́ти**.

Звоно́к *а. м.*, треба — **дзвіно́к**.

Зво́нтпити *п.*; треба — **стра́тити** надію.

Звук, давнє **звѣкъ**, а не штучне згук; у зву́ці й у зву́ку.

Звуча́ти *а. г. м.*; на В. У. — **брені́ти**.

Звя́гель, із Звя́геля, а не Звя́гля.

Зв'я́зень, зв'я́зня; давнє **сѣвѣзьнь**.

Зв'язь, в зв'язи з чим *г. м.*, треба — разом з чим, через що.

Зга́дка *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Згадка про неї, Грінч. 26.

Зга́дувати кого-що, *про* кого-що, або *за* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.* Сором згадувати *про* це, Гр. 97. Згадали *за* дітей, іб. 286.

Згі́дно з чим, а не згі́дно чому або чо́го *м.*
Згі́дно/з листом вашим. Згі́дно з засадою, Тимч. 162.

Згляд *г. п.*; на В. У. — **по́гляд**, **піклува́ння**; під згла́дом *г. п.*, на В. У. — з по́гляду, що до. Див. **взглядом**.

Згла́дно *г. п. нм.* див. **взглядно**.

Згла́дом *г. п.* див. **взглядом**.

Зго́да; *за* його згодою, а не *по* його згоді.

Зго́ден на що і зго́ден з ким-чим.

Згódжуватися на що і з ким-чим.

Зголосіти *г. н.*; на В. У. — об'явити, оповістити.

Зголосітися *г. н.*; на В. У. — обізва́тися, озва́тися, записáтися, подати вістку.

Згорі *г. з н. з го́гу*, на В. У. — наперéd, вперéd.

Згук — штучна форма, її не варто вживати, треба — звук, давнє звжкь.

Зда́вна, інколи зда́вня, Кул. Іов IV; *здакны* Брацлав. лист 1500 р.

Зда́лека, рідше — зда́леку. Ти здалеку, Коц. 15. 45.

Зда́ти, *зда́ла*, -ло́, -лі́; в Г. *зда́ла*, *зда́ли*. — Він *здає* собі справу *г. н.*, треба — розумі́в.

Зда́тний, а не *-ній*. *Здатний до* чого або *на* що, а не *для* чого *м.*

Здебільша і *здебільшого*. Хати *здебільшого* були старі, Коц. 45.

Зде́рти, *здеру́*, *здереш*; в Г. *зідру́*, *зідреш*. Див. *де́рти*.

Здеся́ткува́ти *г. н.*; на В. У. -- зменшувати, порідшати.

Здефравдува́ти *г. н.*; на В. У. — спроневіритись, вкрасти довірене.

Здіба́ти, *здібаву́* і *здіблю́*, *здібавш* і *здіблеш*.

Здиха́ти рідко, частіше — *зітха́ти по* кому. Див. *зітхати*.

Здійма́ти *г.*; на В. У. — зня́ти.

Зділа́ти *а. г. м.*; на В. У. — зробі́ти.

Здо́бич, *здо́бичі ж. р.*, ор. відм. *здо́биччу*; в Г. *здо́бича а.*, *здо́бичею*. Хижий птах загнав пазури у *здо́бич*, Коц. 44.

Здо́бутися чого або на що.

Здовбу́нів, із *Здовбуно́ва*; *м.* *Здолбуно́ва*.

Здовж чого: *Здовж хати*.

Здоймати г.; на В. У. — здійма́ти, зді́йняти, зня́ти.

Здопта́ти з.-у. н.; на В. У. — стопта́ти. Див. топтати.

Здоровий, здоро́вший або здоро́війший.

Здоровля і здоро́в'я — однаково вживані. Пити на здоровля, див. чарка.

Зра́да, зраджáти а.; треба зра́да, зраджáти.

Здріга́ти, здрігну́ти і здріга́тися, здрігну́тися. Він здрігнув або здрігнувся.

Здрой г. н.; на В. У. — дже́релò.

Здріти а., треба — ба́чити; куди здря а., треба — куді́ попáло.

Здумати; в Г. часто здума́ти.

Здуши́ти, зах.-укр. здуси́ти н. Див. души́ти.

Зегáрок, дзегáрок г. н., лі́пше — годі́нник; давнє часьникъ.

Зозу́ля г. а. див. зозу́ля.

Зе́лень, зе́лені ж. р. Серед зелені, Коц. 51.

Зелі́зний г. див. залі́зний.

Зелі́зниця г. див. залі́зниця.

Зелі́зо г. див. залі́зо.

Зелó а., мн. зе́ла, рідке; часте зі́лля, з давнього з'клию.

Земля́, мн. зе́млі, земéль.

Зёмний, а не земні́й м.

Зёркало г. м. див. дзе́ркало.

Зе́рно, а не зерно́ м.; давнє зе́рно; мн. зе́рна, зе́рен.

Зе́ро кажуть фр., італ., поляки і в Г.; німці, чехи, серби, болгари, росіяне і на В. У. звичайно кажуть нуль (а не нуля). Див. нуль.

Зе́цер г. н. н.м.; на В. У. склада́ч; м. набóрщик.

З'єднáти, в Г. часто — зедини́ти.

Зза вживаємо на питання звідки: зза гори,

= ізаа; не вживати *за* в значінні *через*, — це *м.* Див. через. Чорна хмара *за* лиману небо, сонце криє, Шевч. 25.

Зісти, ззім, ззісі і з'їсти, з'їм, з'їсі; прик. сп. ззіж або з'їж, з'їжмо, в Г. зідж, зіджмо.

Зигзаг, частіше у мн. зигзаги, *les zigzags*; в Г. *зикзак* з *п. нм.*

Зіма, прич. в. зіму, з давн. *зима*, — так звичайно в Г.; на В. У. частіше з м'ягким *з*: *зіма* (це не *м.*: тут зберіглася прадавня вимова *э*), зімівля, зімній, зімовій, зімовище, зімувати (але: озимина, назімок, зазимки). Зімою, в Г. часом *зимі а.* Про *і* зам. *и* пор.: братік, улік, гудзік, або в Г.: мінута, трубіти, розхрістаний, гармідер, протів.

Зімно г. н.; на В. У. — холод.

Зімній, зімній, це — зімовій; в Г. зімний — холодний *а.* і з *п.* зімпу. Давнє *зімній* і *зімний* звичайно визначали зимовий: *Къ зимнюю ночь*, і рідко — холодний. Див. студений, холодний.

Зіновія, *Зиновія*, гр. *Ζηνοβία*; в Г. Зенобія з *п.*

Зичити кому чого, в Г. жічити *п.* Старий Гуня доброго тобі здоров'я зичить, Стор. „М. Пр.“ 140. Див. жичити.

Зі вживається в Г. дуже часто, не тільки перед словом, що розпочинається з двох приголосних, але й перед словом, що розпочинається з *с*, *з*: зі себе, зі сотнями, зі ситуації, зі заду, навіть: зі вечера; це *п.*, — вплив вживання *п. ze*. На В. У. в цім випадкові вживається *зо*, з давнього *съ*, але не часто — тільки перед словом, що розпочинається з двох приголосних, між якими колись був *ъ* чи *ь*: зо мною, зо всіма. Див. *з, зо*.

Зі на початку дієслів див. зобгати.

Зівати, зівнути *г.*; на В. У. — позихати;

а коли вживається, то вимовляється зівати, зівну́ти *м.* Огнем зиває його кінь, Бирч. II. 105, на В. У. — огнем дише, палахкотить.

Зігна́ти, частіше — зогна́ти, зжену́, -неш, -ну́ть; в Г. тільки зігнати.

Зігнорува́ти, а не зігнорувати *м. нм.*

Зізва́ти *г.*; на В. У. — скликати.

Зілля, *мн.* зілля́, але звичайно у *мн.* вживається рідко; *род. мн.* (дуже рідко) зіллів або зіль.

Зіма́ *див.* зима́.

Зіньків, Зінько́ва; зіньківський.

Зіпру́, зіпріти, зіпхну́ти, зірва́ти, також: зопру́, зопріти, зопхну́ти, зорвати; в Г. тільки *зі-*.

Зірочка, а не зб́рочка *м.*; *р. мн.* зірочо́к.

Зісади́ти *г.*; на В. У. — зсади́ти.

Зісо́хлий *г.*; на В. У. — зсо́хлий; *пор.* zeschtly.

Зісо́хнути *г.*; на В. У. — зсо́хнути; *пор.* zeschnač.

Зіста́вити, зіста́ти, частіш — зоста́вити, зоста́ти; в Г. тільки зіста́вити, зіста́ти.

Зіста́ти часто *вжив.* в Г. з *п.* в таких виразах: Зістав іменованій, Про́цес зістав відложений і т. п., — це *п.*, треба: Його іменовано, Про́цес відложено.

Зісу́нути *г.*; на В. У. — зсу́нути.

Зісхну́ти *г.*; на В. У. — зсо́хнути, зсо́хти, зсо́хну, зсо́хнеш, зсо́хла, в Г. зісхну́, зісхнеш, зісхла; *пор.* zeschnač.

Зіте́рти, зітру́, зітреш *г.*; на В. У. — сте́рти, зотру́, зотреш; *пор. п.* zetrzeć.

Зітха́ння, в Г. зітхане́.

Зітха́ти *по* кому-чому або *за* ким-чим; зітхну́, зітхнеш. Земля зітхала *за* сонцем, Грінч. 306.

Зіхо́дити, -ся *г.*; на В. У. — схо́дити, -ся, схо́дяться, а не сходю́ться *мф.*

Зла́зити, в Г. *злазіти*; *зла́жу*, а не *зла́зю му.*;
прик. сп. *злазь*, *зла́зьте*, в Г. *злазі́*, *злазі́ть*.

Зламáти, а не *зломáти*.

Зла́пати, *зла́паю* — рідке, частіше — *зловіти*,
зловлю́; в Г. *злапа́ти*, *злапа́ю*.

Злато́піль, **Злато́поля**, **злато́пільський**.

Златоу́ст і **Златоу́стий**; вже в давнину було
златоу́стъ і *златоу́стый*.

Злегчи́ти, *зле́гчувати*; вимова: *злекши́ти*, *зле́к-*
шувати.

Злиго́дній, -ня, -не, а не -ний.

Злида́р, *злидаря́*, мн. -рі.

Злиде́нь (= *злий день*), *зли́дня*, частіше мн.
зли́дні.

Зли́дні (повстало з — *злії дні*) і *зліго́дні*
(повстало з — *злії годи*).

Злий, а не *злой м.*, *зліший*; давнє *зълый*.

Злі́тися, це — *зіллятися*, *з'єднатися*, а в Г. —
сердитись а. м.

Зли́шний г.; на В. У. — *за́йвий*.

Зло, у мн. звичайно не *вживається*, але р.
мн. *зол*.

Зло́ба або *злоба́*; давнє укр. було *зловá*.

Зло́стити, -ся, часте в Г., але на В. У. час-
тіше — *се́рдитися*.

Зло́то н. і *зо́лото*; давні — *злато*, *злото* і *зо-*
лото.

Злочі́нець, а не *злочі́вця н.*

Злуча́й г.; на В. У. — *случа́й*.

Злючо присл. г.; на В. У. — *злю́че*.

Зляка́тися *кого-чого*; *злякаю́ся*, *зляка́вша*,
зляка́всья, *зляка́лась*; в Г. *злякну́сь*, *злякне́шся*,
злякся, *злякля́сь*.

Змага́ти г. н.; на В. У. — *намага́тися*, *праг-*
нути; на В. У. єсть *змага́тися* — *сварі́тися*: До-

бре чуже дитя битъ, що ні свариться, ні змагається, Чуб. V. 700.

Змагáтися (сварі́тися) з ким *за* кого-що або *про* кого-що, в Г. *о* кого-що або *о* кім-чім *а. н.*

Змагáння, в Г. зма́ганє.

Зма́зувати, зма́зати — це помазати, напр. чоботи жиром; в Г. зма́зати — витерти: змаж та́блицю (на В. У. — вітри дóшку, зотри́ з дóшки). Див. вимазати.

Змасакрува́ти *г. н.*; на В. У. не вжив., тут — зні́щити, вимордувати.

Змежи *а. г.*; на В. У. — зпоміж, між. Див. межи.

Зме́ншувати, *мц.* зменчувати.

Зме́рзнути або зме́рзти; мені ноги поме́рзли, в Г. — я в ноги змерз *н.*

Змерка́тися *г.*; на В. У. — смерка́ти і смерка́тися.

Змилосе́рдитися на кого, в Г. змилосерди́тися: прик. сп.: змилосе́рдься, змилосерди́ся.

Змі́сел, змі́слу.

Змі́г, а не змог *а.*

Змі́їв, зо Змі́єва, змі́ївський.

Змі́й, змія *м. р.* або змія́, змії́ *ж. р.*, з давніх зми́ї і зми́ї, — так на В. У.; в Г. *зми́й* *м. р.* або *зми́я* *ж. р.* з давніх зми́й і зми́я.

Зміря́ти до чо́гось *г. н.*; на В. У. — пра́гнути, намага́тися.

Змі́стом книжка цікава, а не *по* змісту *м.*

Змо́лок *г. з н.* т́мосек; на В. У. — молóтник.

Змо́вини, змо́вин.

Змогті́, зах.-укр. змоці́ *а.*

Змо́ршки, рідко змо́рщкі.

Знаве́ць, знавця́; в Г. зна́вєць, зна́вця; а не знавця *н.*

Знайомий, з давн. **знаіємый**; в Г. *зна́комий м.*
То за тим знайомим шле, то за другим, М. Вовч.
II. 53. Він був давнім знайомим, Коц. 57.

Знайомство, р. мн. знайомств; в Г. *зна́комство м. а.*

Знайти, знайдú, знайдеш; а не найти *а. м.*
В Г. *зна́йду, зна́йдеш.*

Знак, знаку́, в знаку́; дався в знакі; по знаку́.

Знакомий м., треба — знайомий; в Г. *зна́комий.* Див. знайомий.

Знакомитися м., треба — знайомитися; в Г. *зна́комитися.*

Знакомітий, з давн. **знакомитый**, але частіше — **знаний**, **відомий**, **визначний**, **цікавий**, **славновзвісний**.

Знакомство м., треба — знайомість, в Г. *зна́комство.*

Знаменітий а. вживається рідко, частіше скажуть — **знаний**, **відомий**, **славновзвісний**. В Г. це слово часте, особливо вираз: „знаменіто!“ зам. укр.: добре!

Зна́менó, мн. знаме́на, рідко зна́м'я *а.*, в Г. *знама́я.*

Зна́ти кого-що, чого, *про* кого-що, *за* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.* Знати пісе́нь. Дати знати кому і до кого. Знав про се, Кул. От. 9. Знати, добре спить, а не: *знать м.* Знати *по* чому, або з чого: Знати па́на по халяві.

Зна́тися на чому, а не *в* чім: *знається на* зіллях, Гр. 323.

Зна́тний, в Г. *знатний.*

Зна́хар і **зна́хор**, **знахаря** і **зна́хора**; **зна́харка** і **зна́хорка**. Давні **знаху́рь** і **знахору́рь**.

Зна́чити, **зна́чить** — це **визначати**: Це нічого не **значить**; в Г. *значіти, значіш, значіть; на*

В. У. значити — це робити на чомусь знаки: Уже я й значів вівці, а таки пропадають. Не вживати виразу *значиться г. м.* замість *зна́чить*: *Зна́чить* (а не *значиться*, ліпше б — виходить, от же), справа пропала.

Зна́чіння, в Г. *значіне*. По своєму значінню, Тимч. 8, або — *із* свого значіння.

Значу́чо (треба б: *значу́че*) *г.*; на **В. У.** — виразно, *зна́чно*.

Знаю́чий; більше *знаючий*, а не *знаючіший*. Див. більше.

Знева́жливий, в Г. *зневажлівий*.

Знемага́ти, а не *знемогати*, на щось: *Знемагав на* похмілля, Грінч. 149. *Знемагати на сон*, на рани.

Знемогті, -ся, *знемобжу*, *знемобжений*; зах.-укр. *знемочі*, -чіся *а*. На рани *знемобжений*.

Знена́видіти кого-що, -джу, -диш, -дять, *знена́виджений*.

Зне́сти, *знесу́*, *знесеш*, *знесу́ть*, *зніс*, *знесла*, *знесли*, *знесений*; в Г. *знесу*, *знесла*, *знеслі*.

Знетерплі́витися г.; на **В. У.** — терпіння втратити.

Зне́хтувати кого-що: *Знехтували мене сірому*, Г. Барв. 196.

Знима́ти, часом *знімати*, з давн. *сънимати*. Пор. зима.

Знов, *ізнóв* або *знóву*, давнє *знокъ*, в Г. *зновà*; *м.* *сно́ва*.

Зно́сини, *знóсин*. Коц. 52.

Зно́сити, *знóшу*, *знóсиш*, *знóсять*, *знóсив*, *знóсила*; в Г. *зно́сити*, *зно́сів*, *зно́сила*; на **В. У.** *зно́сити* — це *віносити*: *Зно́сів сорочку*.

Знуща́тися з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*; давнє *зн. кому-чому*. За що ви *з* мене *знущавтесь*, Грінч. 199.

Зня́ти, зниму́ і зніму́, знимі́ і знімі́, зняла́, зняли́, з давн. **сѣнати**, **сѣньмж**; в Г. **здійма́ти**, **здійму́**, зняла́, зняли́. Див. **знимати**.

Зо мною Коц. 16, зо всіма, зо два, зо вдовою, зо злом, зо сну, зо страху, зо всіх Коц. 36. 47. Див. *зі*.

Зобга́ти, зобра́ти, зогна́ти, зогну́ти, зогрі́ти, зождáти, зозна́ти, зомкну́ти, зомлі́ти, зомня́ти, зопсува́ти, зопхну́ти, зоп'ясті́ся, зорва́ти, зосла́ти, зоставáти, зоставля́ти, зостáритися, зострі́нути, зотлі́ти, зотну́ти, зотха́ти, — всі ці слова на В. У. звичайно вживаються з початковим *зо*, і дуже рідко (переважно в літерат. мові, а не в народній) з *зі*, а в Г. постійно з *зі*: *зібрати* і т. п.

Зобáчити, зобáчу, зобáчиш, зобáчать, а не зобачуть; але частіше — побáчити, побáчу.

Зові́ця, давнє **злѣва** — сестра чоловіка.

Зовні́шній, -ня, -не; в Г. -ний; це ново-твір з *н*.

Зовсі́м; в Г. зовсі́м.

Зогні́ти або згні́ти, зогнію́ або згнію́.

Зодяга́ти кого, *зодягатися* самому в що, інколи чим: Своїх діточок зодягаю, Метл. 370. Зодягся в свиту.

Зозу́ля, зозу́ленька з давнього **зогзѣла**; в Г. **зозу́ля**, так інколи і *м*. Закувала зозуля, Грінч. 118. Закувала зозуленька, на дубу сидючи, Шевч. 4.

Зойк зах.-укр.; на В. У. не відоме, тут — **голосіння**, **гáлас**, **ре́пет**, **репетува́ння**.

Зойкати зах.-укр.; на В. У. — **голосі́ти**, **репетува́ти**. Див. **голосити**.

Зола́, частіше **Золя́** Еміль, не відмінюється.

Золота́р, -ря, мн. -рі.

Зо́лото див. **злóто**.

Золотоно́ша, **золотоні́ський**.

Зóлочів, до Зблочева, ік Зблочеву (а не Золочевові), зблочівський.

Зомліти, арх. зомдліти. Зомлілий Коц. 55.

Зоря, зорі, мн. збрі, зір. Зоря вечірова Гр. 272, або вечірняя.

Зорієнтуватися, а не зорієнтируватися *м. нм.*

Зоставати і **зоставатися**.

Зóфія див. Софія.

Зóшит *г. з п.* zeszyt, на В. У. *сши́ток*, частіше *тетрадь* *ж. р.*, давнє *тетрадь*, з гр. *тетράδιον*.

Зп-вимовляємо сп, такліпше бі писати: споміж.

Зпомéжи *а. г.*; на В. У. — споміж, між. Див. *межи*.

Зрабóваний *г. п.*; на В. У. — пограббований.

Зрабувати *г. п.*; на В. У. — пограбувати, зграбувати.

Зра́дити, зра́джувати, зраджати кого-що, рідко — кому: Вона його зрадила Гр. 142. Він їм зрадить Гр. 21. В Г. *зраджати* вживають замість *виявляти*: не зраджав страху (на В. У. не виявляв страху), це *п.*

Зрадіти кому-чому, в Г. ким-чим: Так йому зрадів, наче рідному братові, Кул. 236. Дуже зрадів Раїсі, Коц. 59.

Зра́зу, в Г. зра́зү.

Зреалізувати, а не зреалізувати *м. нм.*

Зредукувати — зменшити *на* сто осіб, а не *о* сто *г. п.*

Зрезигнувати *г. п.*; ліпше — віріктися чогось, відступіти від чогось, зректіся, уступітися, зложіти ўряд.

Зректіся, -чүсь, -чéшся, від давнього *решти*, *рєкж*; рідше — зріктися від давнього *рѣкти*, *рѣкѣ*. Зр. кого-чого. Зах.-укр. зречіся *а*. Зректися свого боярства, Фр. „З. Б.“ 94.

Зреформувати, а не зреформиувати *м. нм.*

Зрештою, штучне слово, з *n zreszta*, = *м.* впрочемъ. По укр. ліпше зам. *зрештою* вживати: а в тім, проте: То я тобі так раджу; а в тім — роби, як знаєш.

Зрівняти, зах.-укр. зрівнати *п.*; незрівняний. Див. рівняти.

Зрілий *а. г. м.* див. спілий.

Зріти *а. г. м.* див. спіти.

Зробити, зроблю, зробиш, зрóbлять, зрóbлений (а не зрóbляний); в Г. зрóbлю.

Зрозумілий, зрозуміло, ліпше: розумний, розумно. Чи тобі це розумно (а не зрозуміло)?

Зсісти з коня, частіше — злізти з коня. З коний зсіли, Щур. Рол. 88. З чужого коня серед дороги злазь, Приказка.

Зсохнути, зсохну, зоох, зсохла; в Г. зісохнути, зісхну, зісох, зісхла. Див. сохнути. Вона зсохла Гр. 41. Тіло зоохло Гр. 275. Зоохла вона вся, Коц. 50.

Зужити чого: На це зужив він старої сорочки. Див. уживати.

Зупа див. суп.

Зупинати, зупиню; частіше — спиняти; в Г. зупіню.

Зустріти, зустрінути, зустрінула, -ли; в Г. зустрінула, -нулі; зустрінений.

Зустріч, зустрічі, зустріччу ж. р.; часом: зустріч — зустрічі.

Зустрічатися з ким або стрічатися з ким. Не вживати слова *зустрічається* як *м.* „встрѣчается“: Це явище зустрічається часто, — це *м.*, треба: трапляється, буває.

Зухвал, зухвалий з *п.*; в Гал. зүфал, зүфалий *п.*

З'язувати, з'язати і частіше — зв'язувати, зв'язати.

Зя́тів, зя́тева, зя́теве, а не зя́тьова.

Зя́тній, -ня, -не; в Г. зя́тний; давнє зя́тній.

Зя́ть, зя́тя, мн. зя́ті, зя́тів; зя́тем, а не зя́тьом.

И.

1. Як передавати чуже і.

В історичний час, з початком нашого письменства, найбільше чужих слів дав нам найкультурніший нарід свого часу, — греки, — чи то безпосередньо при обошль-них зносинах, чи посередньо — через літературу.

Грецьке і по приголоснім звуці не брєло так палятально, як скажемо і латинське; і цю вимову грецького і занесли нам самі греки. Від греків прийняли ми дуже багато хресних ймень із звуком і, — і скрізь це і ми вимовляли й вимовляємо виключно як *и* (а не *і*), напр.: Антип, Архип, Василь, Викентій, Гаврило, Гарасим, Ликера, Данило, Лисавета, Сидір, Калистрат, Максим, Марина, Мартин, Михайло, Микита, Микола, Ничипор, Свирид, Пилип, Харитон, Кирило, Демид, Яким, Онисько, Каленик, Катерина, Никодим, Борис, Давид, Денис, Дмитро і багато інших. Коли б самі греки своє і вимовляли цілком палятально, як *і*, то, певне, вони б прищепили свою вимову й нам, і вона в тій чи іншій формі заховалася б і досі.

Так само з твердим *и* вимовляли ми й вимовляємо й інші перейняті від греків слова, напр.: архимандрит, акриди, акафист, антиминос, біблія, єпископ, Єрусалим, оксамит, Пилат, рабин, Синай, Христос, вишня, крокодил, скриня, миска, митрополит, ктитор і багато інших. Звичайно, твердій вимові звука *и* допомагав тут також і загальний процес отвердіння давнього м'ягкого *и*.

Коли підемо до давніх пам'яток, то побачимо, що вони, з XI-го віку починаючи, грецьке й взагалі чуже і

постійно передають через *и*, напр.: архимандритъ, митрополитъ, аксамитъ, акрдистъ і т. п. Правда, інколи знаходимо в чужих словах і напис *і*, але траплялось це дуже рідко, і певне було скоріше графічною передачею чужого *і*, і не визначало вимови; так, напр., в Збірнику 1073 р. знаходимо: Хрістось 23 б. 24. 36 б. 45 (такий напис був частий вдавнину, як відпис з грецького), єпископоу 24, єпископы 24 і т. п.

Дальші наші позичання з різних мов підпали впливові позичок з мови грецької, і ми постійно українізували чуже *і*, цеб-то передавали його все через *и*, а не *і*, напр.: барило, бинда, биндюг, брижі, гармидер, гицель, гвинт, дишель, драбина, картина, капітал, капітан, кватира, лиштва, миля, республіка, ясир, музики, публіка, комин, комітет, лицар, семінар, мінута, католик і сотні інших. Дуже не багато слів, звичайно не давнього походження, ще вимовляються в нас з *і*, напр.: барвінок, Сібір, поліція і т. п.

Часто й саме чуже *і* не по всіх мовах вимовляється однаково м'якко; так, в мові англійській (особливо в Америці) *і* часто бренть ближче до твердого *и*, ніж до м'ягкого *і*, пор.: *mitic*, *academic* (вимова: академик), *katholic* (вимова: кетолік) і т. п.; так само нім. *і* в позиції перед приголосними не вимовляється м'якко.

В літературній польській мові здавна запанувала латинська вимова чужого *і*, цеб-то як *і* м'яжке. В культурнім житті Польщі надзвичайно велику роль відіграла мова латинська, — вона стала тут не тільки мовою церкви, але й мовою школи, науки, письменства, державних установ, а це все привело й до латинської вимови чужих слів взагалі, — до м'ягчення *l*, до *g* і т. п., а разом з тим і до м'ягкої вимови чужого *і*. А через те, що Польща занесла й нам дуже багато чужих слів, вона прищепила нам почасти й свою вимову їх. По всяких міських канцеляріях тодішнього часу на Україні

писарями сиділо багато людей або польського походження, або добре знайомих з урядовою мовою польських канцелярій; так, скажемо, в Полтавських актах другої половини XVII-го віку на кожній сторінці помічаємо великий польський вплив. Все це, звичайно, не могло не відбитися й на нашій споконвічній українській вимові чужих слів; звідси — то в XVI та XVII віках у нас часто трапляється в літературі польська вимова, — чи то м'ягке *л*, чи то частіше вживання *г*, чи то вимова гр. *с* як *з* і т. п.

Польська вимова відбилася в нас почасти й на вимові чужого *і*, — в XVI та XVII віках в українській літературній мові вже частенько знайдемо *і* або навіть *ѣ* на місці чужого *і*, напр. в Граматиці М. Смотрицького 1619 р.: *орїзонтъ* 51 б, *діскосъ* 53, *Хрїстосъ* 53, *Нїколай* 63, *Васїлій* 64, *канонїкъ* 235 б і т. п. В Словнику Памви Беринди 1627 р. знаходимо: *стіхъ* 47, *цітра* 48, *тітвль* 128, *Кїпръ* 89, *тіранство* 132, *філософъ* 113, *полїція* 67, *Хрїстоствл* 87 і т. п.

Під впливом польської ж вимови часто знаходимо в наших пам'ятках XVII віку і *ѣ* замість *і*, напр. в Учительній Євангелії 1619 р.: *ѣнкмвсъ* 4. 5 б, *вѣтвескон* 3 б, *Ганѣвалюмъ* 3 б, *Гидимѣнь* 3 б, *Пѣвлѣй* 2 б і *Пѣвлій* 3, *в' прокѣнціи* 2 б, *кал'вѣнскими* 6 і т. п. В «Месії Праведнім» 1669 р. Галятовського маємо: *ѣтѣра*, *ѣтѣра*, *Баронѣй*, *вѣвлѣл*, *лѣтера*, *релѣкѣл* і т. п.

Звичайно, ця польська вимова й польський правопис, як чужі нам, скоро зникли з України з припиненням безпосереднього польського впливу. Зате польська вимова і польський правопис чужого *і* міцно тримається в Галичині. Цікаво підкреслити, що людова вимова чужого *і* захопила навіть польську літературну мову, і по довгих роках хитання польська літературна мова таки здалася, — в Польщі було прийнято писати

в чужих словах *y*, а не *i* по цих приголосних: *d, t, z, c, s, r, sz*: *dyrektor, tytuł, zygzak, cyrkel, Waszyngton, rytuał, sygor* і т. п. Цей польський спосіб писання по одних приголосних *y*, а по других — *i*, не має під собою жадного міцного наукового ґрунту (таї все одно доводиться писати: *sic, sinus* і т. п.).

В Галичині не критично пішли за цим польським правописом, і не тільки почали писати *i* в своїх споконвічних словах (напр., в »Молитвенику християнської родини«, вид. 4, Жовква, 1917 р., знаходимо: Юліта, Еміліян, Теофіл, Калинік, Агатонік, Пімен, Мінодора, Мітродора, Калістрат, Лонгін, Йоанікій, Нікандр, Епістимія, Філярет і т. п.), але й почали дотримуватися польського звичаю не писати *i* по *д, т, з, с, р, ш, ц*. Від галичан цей правопис був занесений почасти й на Велику Україну. Але правопис такий не має під собою ніякого наукового ґрунту.

У всіх чужих словах треба писати *u* зам. *i* ще й з таких міркувань.

1. Українська мова споконвіку українізує всі чужі слова, напр. пишемо: *Пилип, субота, Платон, грама- тика, Єрусалим, Аврам, касувати*, а не пишемо: *Філіп, суббота, Плятон, грамматика, Іерусалім, Авраам, кассіро- вать* і т. п. Яке ж ми маємо право спиняти споконвіч- ний процес українізації, і писати, скажемо, *міністер* зам. *министер*?

2. Українська мова споконвіку чуже *i* передавала че- рез *u*: *Данило, публіка, музика*. Через що ж ми будемо йти проти своєї тисячелітньої традиції?

3. Інші слов'янські народи постійно націоналізу- ють чуже *i*, напр. серби пишуть: *дисципліна, цивилі- зација, університет, епитимија, милион* і т. п.; болгари пишуть: *гарнизонъ, гимназистъ, губернија, академикъ, библија* і т. п. Чого ж нам, українцям, не робити того

доброго, що роблять інші слов'янські народи, ратуєчись перед чужоземним заливом?

4. Чужоземної вимови ми все одно не дотримуємось точно; напр. французських носових звуків ми не передаємо, а це ж явище більшої ваги, як чуже *i*.

5. Заведення правопису писати в чужих словах *i* було б дуже трудним для школи, бо не всі ж знають, яке слово рахувати чужим.

6. Перейнята від поляків звичка писати *и* в чужих словах тільки по *д, т, з, ц, с, р, ш* не має наукового обґрунтування в своїй мові, а в нас зовсім безпідставна, бо характерною ознакою українських приголосних єсть як раз їх отвердіння, — у нас звуки губні: *б, п, в, м, ф* та задньо-піднебінні *г, ж, к, х* зовсім ствердлі, а тому ставити по них *i* єсть насильство проти духу нашої мови; звук *л* у нас часто так званий середній, тому чи напишемо ми митрополіт, чи митрополит, — полтавець, скажемо, все одно прочитає тут *л* по своєму.

7. Кому дуже бажається зберігати чужоземну вимову, той може вимовляти *міністер*, пишучи *министёр*, як то роблять, скажемо серби та болгари, а з правописом взагалі (вимовляють йнакше, як написано) французи, англійці, та і всі культурні народи світу.

Передачу чужого *i* через *i* можна було б тимчасово допустити лише в отсих випадках:

1. Серед українських звуків, що можуть бути м'якими, звуки *л* та *н* відрізняються своєю найбільшою м'яккістю. Тому в рідких випадках, коли чуже *i* ще бренть у нас виразно м'якко, можна писати *i*: поліція, ліра, ідеалізувати, тонізувати і т. п.

2. Початкове *i* в своїх словах бренть у нас як *i*, чому й пишемо: іспит, іскри, іржа і т. п.; цю ж вимову у нас перенесено й на чуже *i* з початку слова: історія, Іван, інтерес, Ірод і т. п. В старовину, в XVII в. на

початку чужих слів так само часто писали *i*, напр. в Словнику П. Беринди 1627 р.: **Гларіонъ** 414, **Історіа** 416, **Іпподрѡмъ** 415 і т. п., але часто писали й *и*. Серби і болгаре пишуть послідовно тільки *и* й на початку слова: историја, интерес, идеалне, идеја, идеаль і т. п.

3. Кінцеве *i* чужого слова передаємо через *i*: алібі, Алігіері, Верді, Гарібальді, Парні і т. п.

4. В чужих словах перед голосною і перед звуком *и* на Україні споконвіку все писали *и*, а не *i*, напр.: **исторни**, **асни**, **философни**, **диаволъ**, **василиевъ**, **григорий**, **гавринъ** і т. п. Звичайно, так само й вимовляли тут *и*, а не *i*. Лише пізніше, з XIV-го віку у південних слов'ян було заведено звичку писати і перед голосним звуком; цю звичку закріпив у нас пізніше М. Смотрицький в своїй Граматиці 1619 р., — він все писав: **Млѡга** 26, **Мессіа** 36 і т. п. От за Смотрицьким у нас і почали писати **Григорій**, **дiаволъ** і цей правопис українці занесли й на Москву, де він добре прийнявся, і тримається там почасти й досі. Так само і в нас традиційно (а не з московського впливу) зостався він і до нині, у нас пишуть: історія, гімназія, Василій і т. п.

Але писати тут *i* зам. *и* наукових підстав нема, — це тільки традиція. У всякому разі мусимо вимовляти: Василій, Григорій, дякон, диявол, Гавриїл, християнин, Куприян і т. п. (як свої: неприятель, Коломия, шия і т. п.).

2. Як передавати російське *и*.

У нас часто помічається стремління в російських прізвищах писати *i* зам. *и*: Літвінов, Пушкін, Смірнов, Малінін і т. п. Писати так нема підстав, — мусимо їх писати, як і всі чужі слова, з *и*; тим більше, що самим

цим і московської вимови все одно не передамо, — пишемо ж Керенський, а не Керенскій, і не пишемо Літвіноф чи Талстой, як вимовляє росіянин.

Взагалі, як чужі слова, так і чужі прізвища ми повинні українізувати і писати їх в українській, а не чужій, фонетиці: Ізмайлів, Писарів, Зинов'їв, Золотарів, Лаврівський, Пипин і т. п.

3. Грецьке *v*.

Грецьке *v* постійно передаємо через *и*, а не *і*: Діонисій, Кирило, аноним і т. п.

Грецький звук *v* у нас постійно передавався через так звану іжицю — через *v*; вимовлявся він звичайно по приголоснім звуці як *и*, а по голоснім звуці як *в*, напр.: **Кврилъ** — Кирило, **Дионвсий** — Діонисій, **Евангеліе** — Євангеліє і т. п. Вже з самого початку нашої письменности в нас постійно плутають *v* та *и*, пишучи їх один замість одного, пишуть **фиминанъ** і **фуминанъ**, **гивъ** і **гивъ**, **дионисъ** і **дионвсъ**, **кирилъ** і **кврилъ**, а це показує ясно, що грецьку *v* у нас вже тоді вимовляли як *и*. Така вимова *v* залишилася на Україні й до сьогодні, — скрізь, де в слові єсть гр. *v*, ми його вимовляємо як *и*, а ні в якому разі не як *і*, напр.: Акиндия, Акила, Ониська, Вавила, Діонисій, Киприян, Кирило, Мирон, Поликарп, Спиридон, Тихон і т. п., — ці хресні ймення ясно вказують нам, як маємо вимовляти та писати грецьку *v*. Так само пишемо: аноним, Єгипет, глицерин, Асирія, гимназія, типографія, Вавилон, Пифагор, миф, нині (*vov*) і т. п.

Грецьку *v* римляне передавали через *y* (ігрек, і грецьке), а не *і*: *mythus*, *Assyria*, *gymnasium*, *gypsum*, *pumfa*, *symbalum* і т. п., і їхній спосіб писання переняла ціла Європа, пор. франц.: *Pythagore*, *anonyme*, *gymnase*, нім.: *Pythagoras*, *Anonym*, *Gymnasium*, *Gly-*

zerin; англ.: Pythagoras, anonymus, gymnasium; чехи: anonymni, gymnasium, uзор, glycerin. Лише одні італійці, реформуючи свій правопис, викинули *y* і почали гр. *v* передавати по своїй вимові через *i*: anonimo, ginnasio, glicerina. Такий самий спосіб писання завели в себе й старанні ученики італійців — поляки, котрі скрізь грецьке *v*, латинське *y* замінили на *i*: gli-segyna.

Цікаво зазначити, що галичане й тут кинули свою тисячелітню традицію і почали з польська передавати грецький *v* через *i*, напр.: анонім, гімназія, Єгипет, гліцерина, Вавілон. А від галичан такий чужий спосіб писання часом перемандрує й на Велику Україну.

4. Як передавати грецьке *η*.

Грецький звук *η* на Україні споконвіку вимовляли лише як *и*, і цеї вимови навчили нас самі греки, бо в Греції в X віці вже забулася стара вимова *η* як *e*, а панувала нова, византійська вимова *η* як *и*. Так, греки принесли нам багато хресних ймень з *η* і цю *η* ми вимовляємо тут тільки як *и*, ніколи як *e*, напр.: Афиноген, Григорій, Димитрій, Иринарх, Ирина чи Ярина, Хима, Зиновія, Зиновій, Йосип, Кирик, Клим, Корнелій, Мина, Минодора, Митродора, Митрофан, Микита, Никодим, Онисим, Ониська і т. п.; на початку слова *η* віддаємо як *i*, а по голоснім звуці — як *i*: Ілля, Ісаїя, Ісус, Гавриїл чи Гаврило, Даниїл чи Данило, Єзекиїл, Мануїл, Михаїл чи Михайло і т. п. Ці хресні ймення ясно нам показують, що грецьку *η* на Україні споконвіку вимовляли як *и*.

Давні пам'ятки, з X-го віку починаючи, одногосно знають вимову *η* лише як *и*, напр. хоча б в словах: *аминь* чи *аминъ*, *нисоусъ*, *аллилоуна*, *исранль*,

нієроусалимъ, псалтирь, скитъ, алфавитъ, єдиръ, скиптръ, аиръ і т. п.

Всі наші давні позичення з грецької мови знають лише $\eta = u$, напр.: алфавит, аминь, псавтир, ефир, кит, скипетр, скинія, клирик, клирос, палитра, антимис, аїр, химія, химичний і багато т. п.; звичайно, на початку слова гр. η передаємо, згідно з нашою вимовою, через i : Ірод, Ісус, Іспанія (див. останнє слово в Словнику).

Грецьку η мова латинська передавала постійно по давнішому — через e , напр.: amen, Iesus, аєр, Herodes, antimensium, clerus, clericus, alphabetum, aether і т. п. Ця латинська вимова рано розійшлася через костел по католицькій Європі і держиться скрізь і тепер. От чому в українській мові єсть певне число слів (але їх дуже не багато), що їх ми позичили впрост з заходу вже з вимовою η як e , напр.: летаргія (λήθαργιον), критерій (κριτήριον), телеграма, діадема (з δίαδημα, хоч було й своє давнє **диадима**), герой (з ἥρωα, було колись **їрсої**), система (σύστημα), оркестр, характер, арифметика і т. п.

Болгари й серби ще заховують свою давню грецьку вимову η як u , але латинська хвиля зо всіх боків накидає їм також $\eta = e$; від цього чужого впливу міцніше бороняться болгаре, слабше серби.

Польща, що прийняла латинську культуру, звичайно знає вимову грецької η лише як e : amen, Jezus, Irena, chemja, chemicznу і т. п. Під польським впливом і галичане дуже часто відступають від своєї тисячелітньої традиції, — передають η як e і пишуть з польська: хемія (пор. своє Хима), етер, часом навіть Бетлеєм (давнє **Видлеємъ**), Ірена (**Ирина**), альфавит (алфавитъ), клерик (**клирикъ**), Еспанія (**Испанія**) і т. п.

5. На початку слова пишемо *i*.

На початку слова, коли не вимовляємо *йі*, треба писати *i*, а не *и*: іграшка, іду, істина, іржа. Інколи пишуть: инший, инколи, Ирод, идол, искра, испит, але й ці слова ліпше починати з *i*: інший, інколи, Ірод, ідол, іскра, іспит. Злучник *i*, *et* колись писали, напр. Буліш, як *и*, але ліпше писати *i*.

I.

I, див. *и*. Не вживати *a* зам. злучника *i*, див. *a*. Злучник *i*, а також і початкове ненаголошене *i*, по голоснім звуці попереднього слова змінюються на *й*: Я *й* ти. Він *i* я. Кличе мати Івана, а наш Іван *i* не чує.

Ібсен, в Г. Ібзен *н.м.*

Ігла *a. г. м.*; на В. У. тільки гóлка, р. мн. гóлок. Ніч яка, Господи, місячна, зоряна, видно, хоч голки збирай, Стар. Див. голка.

Ігнат або Гнат.

Ігнорувати, а не ігнорувати *м. н.м.*

Ігор, Ігорів, Ігоревий, Слово о полку Ігоревім; в Г. Ігóр, Ігорéвий, Сл. о п. Ігорéвім.

Ігумен, ігумена.

Ід *м.у.* вживається зам. давнього *къ* (повстало з *ик*, *ил*, *ид*, *д*): Припав він *ид* землі, Фр. „З верш.“ 212; тепер *до* землі. Див. *д*.

Ідеалізувати, а не ідеалізувати *м. н.м.*

Іділія з гр. *εἰδύλλιον*, в Г. іділя з *n.* *idyła*.

Ідіома ж. р. з гр. *ἰδίωμα*; в Г. ідіом *м. р.* з п. *idjom*.

Ідіот, а не ідіота *n.*

Ідол, ідольський.

Ієгová або **Єгová**.

Іж *п.* — що; давнє нже значило ꙗ *що*, з нього повстали **нжь** і **же**, як *що*; але тепер їх в укр. мові вже не вживається, зате їх постійно вживається в *п.* мові.

Із див. *з*.

Ізаак *г. п.* див. **Ісаак**.

Ізав *г. з п.* **Ezaw**; на В. У. **Ісав**, **Йсавъ**, **’Нсаѡ**.

Ізза, **зза**, вживається на питання звідки: **ізза** гаю; не вживати в значінні *через*, це *м.* Див. **зза**.

Ізідор *г. з п.* **Izydor**; на В. У. **Ісідор**, **Сідор**, **Сідір**; **’Ісідворъ**, **’Ісідворос**.

Ізі в Г. інколи вживають зам. *зі* (на В. У. *зо*): **ізі** всіх (на В. У.: *зо* всіх, інколи: *ізо* всіх).

Ізолювати, а не **ізолювати** *м. нм.*

Ізраїль, а не **Ізраель** *п.* або **Ізраїль**; р. в. **Ізраїля** або **Ізраїлля**; **’Израїль**, **’Израїл**; але в давнину часте було ꙗ **Исраиль**.

Ізраїльський, в Г. **ізраїльський**.

Ізраїльтянин, в Г. **ізраїльтянін**, **ізраїльтянка**.

Ік або **ка**, в мові народній вжив. часто, але літерат. мова не знає їх, бо вживає тільки *до*. Див. **ід**.

Ілля, в Г. **Илія** *а.*; в Думах **Іляш** або **Ляш** (не від **лях**!). **’Иліа**, **’Иліас** (значить: Бог моя сила). В давніх молдавських грамотах постійно **Иляш**.

Ілюструвати, а не **ілюстриувати** *м. нм.*

Іляріон *г. п.* — **Іларіон** або **Ларіон**; **’Иларіѡнъ**.

Імбір, **імбіру**, або **імбёр**, з нм. **ingber**, з гр. **ζιγγίβερις**.

Іменіни, **іменін**, частіше — **меніни**.

Іменно *г. м.*, треба — як раз, власне.

Іміти, ім'у, імеш, імів, ім'їла, ім'їли, імлєний, зах.-укр. *а.*; на В. У. взяти, брати, схватити.

Імітувати, а не імітирувати *м. нм.*

Імла́ з давн. мгла.

Імпонувати, а не імпонірувати *м. нм.*

Ім'я — це давня укр. вимова, ім'я́, а ім'я — нова, з *м.*; ім'я́, імени, але частіше ймєння, по йменні; ор. в. ім'ям або ймєнням, а не іменем *а.* Можна вжив. й імня́. Множ. ймєння, ймєннів.

Іна́кше або йна́кше.

Інва́зія *г. н. лат.*; на В. У. не відоме, тут — наїзд, напад.

Інвентар, інвентар'я́ або -рю́, мн. -рі́.

Інвігіля́ція *г. н. лат.* — шкільний термін в Г.; на В. У. не вжив., тут — вартування, догляд, нагляд.

Інгерє́нція *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — упова́ження на контроль.

Інди́від, інди́видуум, в Г. часто *осібняк* з *п.* osobnik; мн. інди́види або інди́видууми, а в Г. інди́видуа *п.*

Інди́го не відмінюється; в Г. відмінюється.

Інді́я, в Г. вжив. звичайно у мн.: в Індіях.

Інжені́р, -ніра, з фр. l'ingénieur, або інженє́р; в Г. часто *інжинєр* з *п.*

Інній *а.*, треба — інший; *п.* інну.

Іни́ціал, а не ініціал.

Іни́ціатіва, а не ініціатива; *з* ініціативи, а не *по* ініціативі *м.*

Іно́, йно́ *а.*, часте в Г. і визначає: тільки, лише; на В. У. дуже рідке. Див. йно, щойно.

Іноді, *а.* іногді; йногда, йногды.

Інок, інока, інокові, мн. іноки; в Г. іно́к, іно́ка, мн. іно́ки; давнє йнокъ́.

Інспіро́ваний, а не інспіри́рований.

Інспірува́ти, а не інспірирувати *м. нм.*

Інстинктивний, -тівно з фр. *instinctif*; в Г. інстинктовий або інстинктовний з *n. instynktowny, -wy.*

Інстру́ктор чого ліпше, як інстр. *по чому.*

Інструкува́ти, а не інструктирувати *м. нм.*

Інструме́нт, мн. інструме́нти, а не -мента *п.*

Інтегрува́ти, а не інтегрирувати *м. нм.*

Іntenсивний з фр.; в Г. інтензі́вний з *п. і нм. intensiv.*

Інтерв'ю с. р. і не відмінюється; інтерв'юва́ти, а не -вирувати *м. нм.*

Інтере́с, в Г. інте́рес; мн. інтере́си, а не інтере́са *п.*

Інфлюе́нца, а не інфлюе́нція.

Інший, *мч.* інчий, а не інний *а.*

Іов, в Г. Йо́в; *Іовъ, 'Іо́в, лат. Job.

Іона, в Г. Йо́на.

Іраде́, не відм.: в Г. іра́де *п.*

Іржа́ти, іржа́ння.

Ірі́на або Орі́на, Ярі́на; в Г. Іре́на з *п. Irena*; давнє 'Ірі́на, *Εἰρήνη*. Див. ст. 169—170.

Ірод, а не Ге́род *п.*; *Иродъ, 'Ηρώδης, лат. Herodes.

Ірпі́нь, Ірпеня́ або Ірпі́ня.

Ісаа́к, Іса́к, Сак; *Ісла́къ, гр. *Ισαάκ*; в Г. Ізаак, Ізак з *п. Izaak.*

Іскра, р. мн. іскор: Без іскор Кул. 180.

Іспа́нія, з гр. *ἡ Σπανία*, давнє 'Іспа́нія; в Г. *Espánia*, див. вище ст. 169—170; гр. *η* ми споконвіку вимовляли як *и*, а не *е*.

Іспа́нський, в Г. еспа́нський, див. Іспанія. Іспа́нець, народнє — гишпа́нець.

Існува́ти, а не істнува́ти *а.*

Істо́ричний, -на, -не; часом — істо́ричній, -ня, -не: Засада істо́ричня, Тимч. 158.

Історія, народне стóрія.

Іти, *про* що йде річ, в Г. *о* що *п. а.* — Іти *по* воду, див. *по*, вода. — Іти чим: *по*лем, лісом, а не *по* полі, *по* лісі *м.* Зінько йшов *по*лем, Гр. 22. Ідуть кудись світами, Леп. З гл. 82.

Іще, з *єще*, частіше *ще*; в Г. часто *еще а.*
Іюда, частіше *Ю'да*.

І.

І: Я видів *ї*, Лепк. З гл. 13; на В. У. *її*.

Ідовітий *г.*; на В. У. — уїдливиий, ущіпливиий, уразливиий, дошкўльниий.

Ідь *г. а.* з *ѣдь*; на В. У. — отрута, трутїзна, трїйло.

Їздити, їжджу, їздиш, їжджений. Їздити чим: Дарованим конем не їздити; їздити *на* чому *м.* Саме тим возом він і їздить, Гр. 68. Див. їхати, *по*.

Її, род. та прич. відм. від *вона*; в Г. арх. *єї* (або *ї*). Див. він.

Їй, дав. відм. від *вона*; арх. *єй*.

Їмосць *г. п.*; на В. У. — пані-мátка, *м.* мáтушка. Див. єгомосць.

Їсти, їм, їсі (а не їш або їсиш *мц.*), їсть, їмò, їстè, їдять, їджений; прик. сп. їж, їжмо, їжте (в Г. їдж, їджмо, їджте). У Грінч. „Під т. в.“: їж 176, їжте.

Їх вживається як предмет в реченні; колиж це додаток прислівниковий, то частіше вживається *їхній*, а не *їх*: Їхній батько взяв їх до себе. В мові *м.* слово *їхній* вважається словом місцевим.

Їхати чим: залїзницею, возом, Дніпром; з *м.*

їхати на чому. Див. їздити, по. Іхати *по* що, а не *за* чим; див. по. Вулицями їхали люде, Гр. 327.

Їхній, -ня, -не; в Г. їхний.

Й.

Йде про кого-що; зах.-укр. о кого-що *а. п.*

Йняти віри, йму, ймеш. Не йме віри, Гр. 153.

Йно́ див. *іно*; по голосних вживаємо *йно*, по приголосних *іно́*.

Йо́ан *г.*, на В. У. — Іван, Іоан.

Йов *г.* див. Іов.

Його́, род. і прич. відм. від *він*; в Г. єго́ *а.*; див. він. Слово *його́* в укр. мові часто вживається плеонастично: Що *його* тут робити, Грінч. 126. По применнику наголос переходить на перший склад: на йбо́.

Йой *г. п.*; на В. У. тільки *ой*. Див. ой.

Йойкати, йойкнути *г. п.*; на В. У. ойкати, ойкнути: Хора мати весь день ойкала.

Йому́, дав. відм. від *він*; в Г. єму́ *а.* Див. він. По применнику наголос переходить на перший склад: по йбму́.

Йо́на *г.*; на В. У. Іона, *Ἰωῶνα*, *Ἰωνᾶς*.

Йорда́н, з Йорда́ну; Іорда́н; в Г. з Йордану́.

К.

К приіменник, з *къ*; частий в народній мові, але в літературній його вживається дуже рідко, найчастіше в цих *а.* виразах: Ну тебе *к* бісу!

Туди *к* нечистій матері! *К* чорту! Туди *к* лихій годині! Звичайно зам. *к* вживається до. В Г. *к* вживається частіше, як на В. У. Див. *ік, д, ід*.

Кабарé с. р. і не відм., з фр. *cabaret* (вимова: кабарé); в Г. кабарет м. р. з п. *cabaret*.

Кабат г. н. лат.; на В. У. не вживається, тут: спідниця або верхня одіж, мундір.

Кабинét, кабинетний, а не кабинетовий н. Фр. і англ. *cabinet*, нм. *Kabinett*; в Г. *ґабінет* з н. *gabinet* (а це з італ. *gabinetto*).

Кавалеріст, а не кавалеріста н.

Кавáлér і кавáлér; народне кавáлір; з лат. *cavallus* кінь, через фр. *cavalier*.

Кавáрня г. н.; на В. У. — кофéйня.

Кáвка г. н.; на В. У. — гáлка.

Кавкáз, кавкáзький.

Каву́н, а не арбуз м.

Кáвція г. н.; на В. У. — забезпéчення, гарáнтія.

Кагlá, в Г. кáгла.

Кадр, з кáдру м. р. з фр. *cadre*, нм. *Kader*; в Г. *ка́дра* ж. р.

Кадрі́ль, з кадрі́лі ж. р.; народне — кадрéля.

Боярин поставив молодих до першої кадрилі, Лев. I. 187. В Г. кáдриль м. р. н.: Перший кадрилъ, Леп. З гл. 107.

Кажáн див. лилик.

Кáждий, з давн. *кажьдыи*, частіше в Г.; на В. У. частіше *кожний, кождий* з давн. *кожьдыи*.

Кажісь, вульгарне м., треба — здається.

Казамáт див. каземáт.

Кáзань ж. р. і казáння с. р. з давнього казаніє, інколи *проповідь*, давнє *проповѣдь*.

Казáти, кажú, кáжеш, кáжуть, кáжучи, кáзаний; в Г. кáжу. Казати до кого (а не *к* кому а. м.)

або кому; казати що або *про* що, в Г. *о* що *а. н.*; часом казати чого: казбк, або *за* що (ліпше *про*). *Казати* з давнього часу визначає й наказувати, але в цім розумінні в Г. вживається частіше, ніж на В. У.

Каземат, з фр. *la casemate*, нм. *die Kasematte*, англ. *casemate*; в Г. *казамат* з *n. kazamat*, з іт. *casamatta*.

Казенний, а не казбнний *м.*

Кайіфа або **Каяфа**; давнє **Клі́афа**.

Кайдані, р. мн. кайданів, а не кайдан; кандалі з *м.*

Какáo с. р. і не відм., нм. *Kakáo*; в Г. *какао n.*

Каламар, з каламарá; з ново-гр. *καλαμάρι*.

Каламутний, *мц.* каламітний.

Калатати, калатну́ти; в Г. колáтати або калáтати, калáтнути.

Калáч, в Г. колач *а.*; калачém, р. мн. калачів.

Калачем закусить, Кул. 273.

Калевала *фин.*, а не Калевáла.

Календар, -ря; народнє коліндár, коляндár; в Г. калéндар *n.*; слово з лат. *calendārium*.

Калка річка, а не Кавка.

Калюжа, в Г. калю́жа. По дворах стояли зелені калюжі, Коц. 45.

Каляти *а.*, в Г. вживається частіше, ніж на В. У.; це старе наше слово — *калѣтисѧ* — часто заступається словами — брудніти, ма́зати.

Камера, з лат. *camera*; в Г. *камера n.*

Камінець, камінця́, а не каменець.

Камінь, з каміню (рідко: ка́меню), ка́мінем; для мн. збірна форма — каміння.

Каміняр, -ра́, мн. -рі́, *а.* каменяр.

Камка *перс.*; в Г. *ка́мка n.*

Кампа́нія — війна; **компа́нія** — спілка, товариство.

Кам'яний з давнього **кам'яний**, кам'яністий, ка́м'яни́ця, Кам'янець-Подільський, кам'яніти, ка́м'янка; також: камінний, з **каме́ньний**, камінець, каміністий; рідко *арх.*: каменістий, ка́мениця, каменіти. В Г. ка́мінний або ка́мяний.

Кана́л, кана́лу, мн. кана́ли, кана́лами; в Г. кана́лі, кана́лами; з лат. *canálus*.

Канва́ з фр. *canavas*; в Г. ка́нва з *n*.

Канделя́бр м. р., вжив. частіше у мн.: канделя́бри.

Кандида́т на що або чого; в Г. часом *о* що *n*.

Ка́нів, з Ка́нева; ка́нівський.

Ка́нівeць, а не каневець *a*.

Каніку́ли, каніку́л з фр. *canicules*; в Г. каніку́ла з *n*. *kanikuła*.

Канти́на *г. н. фр.*, на В. У. не вжив., тут — козацька кухня, робітнича їдальня.

Кану́ти, Сльози канули з очей, Чайк. „За сестр.“ 48, — це *a.*, на В. У. тільки ка́гнути: Сльоза за сльозою капали з лиця на руки, Левицьк.

Канцеля́рист, а не канцеля́риста *n*.

Ка́ня, — птах з роду коршаків, в Г. часто вживається (Ждала, як ка́ня дощу, Чайк. „Одарка“ 17), на В. У. рідке слово.

Ка́па *n.*; на В. У. — прикриття на ліжку, літнє одіяло.

Капельме́йстер, -стра (давня нм. вимова); в Г. -ма́йстер (нова нм. вимова).

Каперна́ум, з -му, м. р. і відмінюється; в мові *n. с. р.* і не відмінюється.

Капитулюва́ти, а не капитулу́увати *м. нм.*

Ка́пля і кра́пля (а не крoпля *n.*), ка́пати і кра́-

пати, кáпка і крáпка, давнє **капли і крапли**; р. мн. **капель, крáпель**, Гр. 42.

Капніст, а не **Кáпнист**.

Кáпосний, а не **капостний**.

Капрáл, з фр. *carogal*, в Г. **капраль** *п.*

Капрі́з, **капрі́зний**.

Капсю́ля ж. р. з фр. *la capsule*; в Г. **ка́псля** з *п.* *kapsla*.

Капта́н, -на́, в Г. **кафта́н**.

Капту́р, -ра́, мн. -рі́.

Капуці́н, в Г. **капу́цин** *п.*

Капшук, з тюрк. *кипчук*, тат. *капчух*; в **капшущі** і в **капшуку́**; в Г. **капчук**.

Капюшо́н м. р. з фр. *le caruchon*.

Карабе́ль і **корабель**, з гр. *καράβιον*, ц.-сл. **карабль** і **корабль**. Арх. **корабль** не вживати.

Корабле́вий, а не **корабельний** *м.* Прилип до **кораблевого** **облавка**, Коц. 7.

Каравáн *г. п. нм.*; на В. У. — **катафа́лк**, **ма́ри**.

Каравáна *г. з п.* *karavana* (група **подорожніх** на сході); на В. У. **каравáн** м. р., з фр. *caravane*.

Карамзі́н, а не **Карáмзин**.

Кара́нтін м. р. фр., в Г. **кваранта́на** *п. іт.*

Кара́бовець, -нця, а не **карбовець**.

Кара́бка, а не **карболка** *м.*

Каре́та, з *іт.* *carétta*; в Г. **кари́та** (звідки?); в XVII в. було **корета**.

Кар'е́ра, в Г. **каріє́ра** (це старий *п.* правопис, бо й поляки тепер пишуть *karjera*); з *іт.* *carriera*, фр. *carrière*.

Кари́й, а не **кари́й** *м.*

Карк *г. п.*; на В. У. — **в'язи**, **шія**; **скрутити** **в'язи**.

Ка́рлові Ва́ри або **Ка́рлсбад**.

Карпати, з Карпáт, а не з Карпáтiв.

Кáрта з *італ.* carta, або *ма́на*, *лат.* mappa.

Карти викладати, ворожити на картах.

Кáртка *г. н.*; на В. У. — сторiнка.

Картогра́ма ж. р. з гр. *-γράφια*; в Г. картограм м. р. з *н.* kartogram.

Картóн, а не кардон: Кружок з картóну.

Картóпля ж. р., а не картóпель м. р.; р. мн. картóпель; в Г. картóфля, р. мн. картофéль; слово з *нм.* Kartóffel.

Карфагéн, -гéну, **Карфагéнъ**, *лат.* Carthago, *нм.* Carthagen; в Г. Картагiна з *н.* Kartagina.

Касáрня *г. н.*; кошáри *н. нм.*; на В. У. частiше казáрма *м. нм.*

Касiр, фр. caissier, *нм.* Kassierer; в Г. касiєр з *н.* kasjer.

Каси́рка, а не касирша *м.*

Каска́д, з каска́ду м. р., з фр. cascade; в Г. каскада ж. р. з *н.* kaskada.

Касувáти, а не касирувати *м. нм.*

Катаклiзма ж. р.; в Г. катаклiзм м. р. *н.*

Катáр, катáру, а не кáтер чи кáтар *н.*

Катафáлк м. р. або катафáлка ж. р.

Катихизис, гр. *κατηχίσις*; в Г. катехизм *п.*

Катихiт, а не катехет *н.* чи катехета *н.*; на В. У. звичайно — *законовчiтель.*

Катóн, в Г. Кáтон *н.*

Кáторга, з гр. *κάτεργον* (чому iнколи й пишуть кáтерга).

Кáхля, з кáхлi ж. р. або кáхель, з кáхля м. р.; мн. кáхлi; з *нм.* Kachel; в Г. кафля з *н.*

Кацавéйка, в Г. кацабайка *н.*

Качáн; в Г. кочан *а.*

Качáння, в Г. кáчань.

Кáчур, кáчура, мн. -рi; а не качор *н.*

Ка́ша — це зварена з крупи їда; в Г. зам. *крупі* кажуть *ка́ша*, це *п.*

Ка́шель, *ка́шлю*, *ка́шлем*, а не *кашльом*.

Ка́шляти, а не *кашля́ти*; *кашляну́ти*, а не *кашля́нути*.

Кашова́р, -ра, мн. -ри, а не *кашевар*.

Ка́ятися чого: *Каюся* гріхів своїх (рідко — в чім з *м.*). **Каюсь** своїх злих *учиньков* Полтавські акти 1669 р. ст. 160.

Кваранта́на ж. р. з. з *п.* *kwarrantanna*; на В. У. *каранта́н* м. р. з *фр.* *quarantaine*.

Квасни́й в зах.-укр. значить *кислий*: *квасне* молоко, *квасне* яблуко, — це *а. п.*; на В. У.: *кисле* молоко, *кисле* яблуко.

Квасни́ця зах.-укр.; на В. У. — *кислі́ця*.

Квасо́к зах.-укр.; на В. У. — *шаве́ль*, а *квасо́к* — це рід страви з м'яса та картопель.

Квасо́ля, в Г. *фасо́ля*; з нм. *Fasole*.

Квати́ра або *кварти́ра*; з нм. *Quartier*.

Квит або *квіт*, з *фр.* *quitte*.

Квіте́нь, *кві́тня* — назва IV-го місяця; в Г. *цвіте́нь*. Див. *цвіте́нь*.

Кві́тка див. *цві́тка*.

Кві́тник, з -ку́; *а. м.* *цві́тник*. *Кві́тники* біля хати, Грінч. 114.

Ке́лар, -ря, мн. -рі.

Ке́лія — кімната манаха, а в Г. — тюремна камера. Давне *келни* з гр. *κέλλα*. В довгій рясі по келії старий чернець ходить, Шевч.

Кепкува́ти з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*: *Кепкують з його*, Кул. 139.

Керва́, *керва́вий*, *керваві́ця* зах.-укр. з давніх *крѣвь*, *крѣвакы*, *крѣвавица*; літерат.: *кров*, *крѣв'ю*, *крававий*, *кравави́ця*; часом — *крива́вий*, *кривави́ця*; *мц.* *крівавий*, *крівавица* (тут *р* м'яжке). Див. *кров*.

Керниця, кернічка *зах.-укр.* з **крьниця** (ліпше б — **кирниця**); звичайно літерат. *криниця*, з **криниця**. Криниця і колодязь — рівновживані, обидва наші стародавні слова. Див. колодязь, студня. Піди до криниці, Шевч. 27. Кринична вода, Гр. 270.

Керсёт, керсётка *мц.*, треба — **корсёт**, **корсётка**; з фр. *corset*.

Кесар, -ря, кесарів, кесарева.

Кивати, киваю, кивнути; в Г. ківати, ківнути. Кивати *на* кого: Не кивай *на* мене чорними бровами, Метл. 16.

Кивот або **кіот**; в Г. ківот *п.*; давні **кивотъ** і **киотъ** з гр. *κιβωτός*.

Кидати, кйдаю, кйдавш, в Г. інколи кидати. Кидати чим: Не кинь сиротою, Шевч. 8. Кидати *на* кого, в Г. *за* ким: Каменяками *за* ним кидали, А. Чайк. „Од.“ 46.

Київ, а не **Києв** або **Кийов**; треба б: з **Київа**, але традиційно вживають неправильної форми: з **Київа**; треба б: в **Києві**, під **Києвом**, але традиційно пишуть неправильно: в **Київі**, **Київом**.

Київо-Печёрський монастир, а не **Київсько-Печ. м.**

Київський, а не **києвський** або **кийовський**.

Килим, з тюрк. *kilim*; в Г. **диван** з *п.* На стіні килим висить, Свідн. „Люб.“ 28. Лавки були килимцями позастилані, Кул. 38.

Кинжál або **кинджál**, а не **кєнжал**.

Киновар, з **кіноварі ж. р.**, як і в старовину було.

Кинути каменя; Грецію можна **покинути** або **опустити**, а не **кинути**.

Кинутий, або — **кінений**.

Кипень, **кїпню**, **кїпнем**.

Кип'ячий і **киплячий**.

Кирни́ця див. керни́ця.

Кисі́ль, з кисі́лю, рідко: з кисе́лю.

Кі́снути, часом кисти.

Кі́слощі, кі́слощів, а не кислю́щей.

Кит, кіту, з нм. Kitt, а не зама́зка *м.*

Кита́й див. Хини.

Кита́євий — що зроблений з кита́йки; *кита́йський* — з Кита́ю.

Кити́ця буває коло одежі (*м.* кисть); в Г. це букéт: Кити́ця цві́тів.

Кише́ня, а не кешеня.

Ки́янин Тимч. 52, або киввля́нин; в Г. киввля́нін; мн. ки́яне.

Кіго́ть, а не кого́ть *а. м.*; кі́тя (вимовляемо: кі́стя).

Кі́злини, кі́злин.

Кі́зля, кі́зляти, мн. кі́злята; також: козля́, козля́ти, мн. козля́та *а.*

Кі́л, кола́; в Г. часом кі́в, кола *мц.*; давнє *колъ*; для мн. збірна форма — кі́лля.

Кі́ло́к, кі́лка, а не коло́к, колка; *колъкъ*.

Кі́лька, кі́льки і кі́лько, з род. відм.: Кі́лька днів, Леп. З гл. 24; р. в. кі́лькóх, д. в. кі́лькóм, ор. в. кі́лькóма. На В. У. частіше кі́льки або кі́лько, в Г. — кі́лька. В наз. відм. на В. У. частіше ка́жуть *скі́льки*, в Г. частіше *кі́лька*: кі́лька журби, на В. У. *скі́льки журби*. Давнє *ко́лько*. Скільки разів він казав, Гр. 275. Скільки тут молилося, скільки плакало, Свідн. 32. Див. скільки.

Кі́лькалітній, -ня, -не; в Г. -ний.

Кі́лькана́дцять, в Г. кі́лькана́йцять або кі́лькана́цять (це фонетичний *мц.* напис).

Кі́лькóро, з род. в.: Кі́лькóро ді́тей.

Кі́льо *мц.*; треба — скільки.

Кі́мнáта, а не ко́мнáта *а.* або кі́внáта *мц.*;

з лат. *saminata* (тепле мешкання з грубою, *saminus*) через сер. г. нм. *kemnate*.

Кіндрат, **Кіндрата**, рідше — **Кондрат**; давнє **Кодра́тъ**, **Кодра́тоꝛ**.

Кінець, **кінця**, а не **конєць а.**, **коньць**. **Кінець** війни, **кінець** світу, або: **кінець** війни, світа. **К.** як прийменник з род. в.: Сидить батько **кінець** стóла, Шевч. 12. На **кінці**; мн. **кінці**, **кінців**, в Г. **кінці**.

Кіно (ліпше б: **кино**) звичайно не відмінюється, але це слово поширилося вже так, що стало своїм, а тому часто вже й відмінюється: з **кіна**, перед **кіном**.

Кінцєвий, а не **кінцьовий**.

Кінча́ти, -ся, а не **конча́ти**, -ся *а.*

Кінчи́на г.; на В. У. частіше **кончи́на а.**

Кінь, **ко́ня**, **ко́неві**, о **ко́ню**, на **ко́ні**; мн.: **ко́ні**, **ко́ней**, **ко́ням**, **кіньми**, на **ко́нях**; *мн.* **ко́нім**, на **ко́ніх**.

Кі́р, **ко́ру м. р.**, а не **ж. р. м.** Висипав **кі́р**.

Кіре́ць, **кірця́**, часте й **ко́рець**, **корця́**; давнє **ко́рьць**.

Кі́сний мн., треба — **ті́сний**.

Кі́сто мн., треба — **ті́сто**.

Кі́сть, **ко́сти**, мн. **ко́сті**, **ко́стей**, **кі́стями** і **ко́стями**.

Кі́тка — часте слово в зах.-укр.; на В. У. частіше — **кі́т**, **кі́цька**.

Кла́виш м. р. або **клаві́ша ж. р.**, з лат. *clavis*.

Кладо́вище, а не **кладбище а. м.**; також: **гробкі**, **могилкі**, **кладо́висько**.

Кла́нятися а., частіше — **вкло́нятися**, **покло́нитися**; в Г. **кланя́тися** часте.

Клас див. **кляса**.

Кла́сти на чому: **Поклади** на лавці. Коли бажавмо точніше зазначити місце, куди кладемо, тоді — **класти** на що: **Поклади** на лавку, а не на стіл. — Слова **кла́сти**, **покла́сти** вільно вжив.

в укр. мові (в мові рос. слово *класть* вжив. без приставки, а не з нею). Див. ложити.

Клеветá, клеветáти, клеветáник *а. м.*; на В. У. звичайно не вживаються, тут: брехня́, на́клеп, погові́р, обмо́ва, накле́пувати, обмовля́ти, бреху́н.

Кле́їти, кле́ю, кле́їш, кле́ять; в Г. кле́їти.

Клей, кле́ю; давнє **кле́й** також **клий**, **кльй**.

Клеймо́, *а.* кле́йно.

Кле́йстер, кле́йстру, — так вимовляє (з давньо́ї *н.м.* вимови) ціла В. У.; сучасне *н.м.* Kleister.

Кле́кіт, кле́коту, а не **клект**, кле́кту.

Клен, кле́ну, а не **кльон** *м.*; **кленовий**; давнє **кленъ**. За **кленів** Коц. 45.

Клепа́ти, клепа́ю, -па́ш, і — кле́плю, кле́плеш.

Кля́кати кого, в Г. часто **кл.** *за* ким або звати *а.* **Кл.** *про* що, в Г. *о* що: **Кл.** *о* месть *а. н.*

Кля́мат або **кляма́т** *а.*; з гр. *κλίματος* через фр. *klimat*.

Клин, кля́на; для *мн.* збірна форма: кля́ння.

Кляр, кля́ру, давнє **кляръ** з гр. *κλήροσ*; в Г. *клар* з *п.* *kler*; гр. *η* ми споконвіку читаємо як *и*, а не *е*, див. ст. 169.

Клич, кля́чу *а. г. м.*; на В. У. — **по́клик**.

Кля́єнт, а не **кляєнт**.

Кля́ше *с. р.* не відмінюється, з фр. *cliché*; в Г. **кля́ша** *ж. р.* з *п.* *klisza*.

Кля́щі, кля́щів, кля́щами, інколи кля́щима: Рвали **серце** кля́щима, **Крим**. „**П. гілля**“ 11.

Кля́піт, кля́поту, а не **кля́пот** *а.*; *р. мн.* **кля́піт**, або **кля́потів**: Від **кля́потів**, **Леп**. З гл. 44.

Кля́потáтися чим, *про* кого-що або *за* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н.*; **кля́почу́сь**, -**пóчешся**, -**пóчуться**; **прик. сп.** **кля́почи́сь**, **кля́почіте́сь**. Не **кля́почіте́сь** ні *про* що, **Кул**. 218. **Кля́почуться** *про* його, **Гр**. 262. **За** **вбогих** **людей** **кля́почеть-**

ся, Гр. 32. Хазяйствечком будеш клопотатися,
М. В. I. 36.

Кло́чка, *мц.* кло́че.

Клу́мба ж. р. з англ. clump, нім. Klumpen;
в Г. *кльо́мб* з *n.* klomb.

Ключ, ключём, а не ключом; мн. ключі, а не
кльо́чі, ключі́в, а не ключей *м. а.*

Клю́чник, вимова: *кльо́шник*.

Кля́кати зах.-укр. з давн. *клячити* — нахиля-
тися, ставати на коліна; цей *а.* дуже поширений
в Г., бо підтримується й *n.* *кльо́ка́с*; на В. У. мало
вживається, тут — ставати на коліна: Він став
на вколішки, З. О. Ю. Р. I. 6. Припавши на ко-
ліна, помазав собі очі й уста, Фр. З. Б. 50. Ста-
вав на коліна в богомільному спокої, Коц. 11.

Кля́са ж. р. *г.* з *n.* klasa; на В. У. тільки
клас м. р.; пор. англ. klass, лат. classis, гр. *κλάσις*.
У Коц. 51: Раїса перебігла кляс.

Кля́сті, клянú, клянéш, клянúчи, кля́тий; *арх.:*
кленú, кленéш, клені́, кленúчи з *кля́нж*, *кля́нєши*;
мц. клину. Клясти кого, а не *на* кого. Клястіся
ким-чим, а не *на* кого-що. Клене свою долю,
Шевч. 11. Див. проклясти.

Кля́штор, -ру, мн. -рі, але ліпше вживати
свого — монастир.

Книга́р, -ря, мн. -рі.

Книгозбі́рня ліпше, як чуже — бібліотека.

Кни́жечка, в Г. кни́жочка; р. мн. кни́жечо́к.

Кни́жка, стаття, брошюра *на* сучасні питання,
а не *по* сучасних питаннях *м.* Див. по.

Кни́жний, рідко — кни́жній.

Кни́т див. *Гніт*.

Кну́р, -ра, мн. -рі.

Кня́жнá, -ні́; в Г. кня́жна *n.*

Кня́жнин, -на́, а не Кня́жнин.

Князь, князя, князєві, о князю або княже; князем, а не князьом, мн. князі, князів; в Г. князь, князя́.

Ко, подивись-*ко му.*, треба: подивись-*но*.

Кобеляки, з Кобеляк; рідше Кобеляк м. р.:

Єхали с Кобеляка Полт. акти 1670 р. ст. 190. Кобеляцький.

Кобза́р, -ря́, -ре́ві, о -за́рю, -ре́м (а не -рьом), мн. -рі́, -рі́в, -ря́м.

Коби́, коб зах.-укр. *а.*; на В. У. — як бі́, коли́б.

Кобу́р, кобура́ м. р., або *кобу́ра* ж. р., з тюрк.; в. Г. ко́бур *п.*

Кова́дло Тимч. 54, в Г. кова́ло. Б'ють в кова́дла ковалі, Чупринка.

Ковалі́в, Ковале́ва, а не Ковальова.

Кове́ль, з Кове́ля, а не з Ковля.

Кове́р, коверець *г. а.*; на В. У. — кілим.

Кове́рт див. конве́рт.

Кови́ль м. р., з ковиля́, рідке; *а.* ковила́ ж. р.; звичайно — ти́рса.

Ковні́р див. комі́р.

Ковпа́к, а не колпак *а. м.*

Ковта́ти слъози, слину; в Г. *ковтати* значить і бити: Могли без шкоди ковтати в нього з пушок, Мак. Яр. 108; такого значіння на В. У. це слово не має. Мовчав він, тільки знай слъози ковтає, Квітка I. 57.

Ковтки́, -ків, з давнього **колтки**, часте в Г. в значінні *серєжки*; на В. У. рідке, частіше значить — ковтки вовни: Які ковтки он на собаці, Словн. Гр. II. 262. Ой надіну я серєжки і добре намисто, Шевч. Див. серєжки.

Когут зах.-укр. *п.*; на В. У. — півень. Див. півень. Чс. *kohout*, *п.* *kogut*.

Ко́декс, ко́дексу м. р., з лат. *cōdex*; в Г. коде́кс.

Кóжа *г. а. м.*; на В. У. — шкúра.

Кóжний або кóжен, в Г. часто кожній; див. **каждий**. **Кожня** (на В. У. **кожна**) група „Діло“ № 10041. До кожного словечка прислухалася, Гр. 116.

Кóждий часте в Г., на В. У. частіше *кожний*; див. **каждий**. **Кождіський** *г.*, на В. У. **кожнісінський**.

Кожух, з кожúха, кожúхом, в кожúсі, а не кожухà, кожухóm *м.*

Кожухар, -ря, мн. -рі.

Козá, мн. кóзи, кіз.

Козáк, козакà, на козакú; а не казак *м.*

Козéл, козлà, мн. козлі, а не кóзли.

Кóзир, кóзиря, кóзирем.

Козлów, місто, а не Кізлов.

Козя́тин, а не Козатин *м.*

Кокаїн *м. р.*; в Г. кокаїна *ж. р.* з п. *koakaína*.

Кокетува́ти з ким, а не кого.

Коклю́ш *м. р.* з фр. *coqueluche*, а не кóклюш.

Кокон з фр. *soson*, а не кóкон.

Колáч *г. а.*; на В. У. — калáч.

Колдун *а. м.*; на В. У. — чарівнік, ворожбіт.

Колесо, мн. колéса, коліс Коц. 32. Тимч. 102, колісьми.

Колиха́ти (в зах.-укр. гов. *колисáти*); **калішу**, -шеш, **колихну́**. Довелось мені **колихати** тебе у козацькій колисі, Кул. 176.

Колишній, -ня Коц. 30. 38, а не -ний.

Колізе́й, **Колізе́ю** з лат. *Coliseum*; в Г. **кольо́се́й** з *n. koloseum*.

Коліно, мн. колі́на, а не коліні *а. м.*, на колі́нах, а не на колі́нях.

Колі́р Коц. 45, **ко́льору**, або **ко́льор**, **ко́льору**; з лат. *colog*; а не **ко́льор**.

Колісцє, колісчà, колісчáтко, колісчáта (вимова: колішча, колішчата); в Г. косісцáта.

Колія, рідше колія. В Г. часто вжив. *колія* зам. *потяг*: Вже прийшла колія (треба — потягчи! поїзд); *колей* — це *п.* На В. У. *поїзд* з *м.*, або *потяг* з *п.*

Коло кого-чого; *мц.* кольо, кия Кул. От. 45.

Коло́да, мн. коло́ди, коло́д.

Коло́дка в зах.-укр. гов. часто вжив. як *замок*; в літ. мові рідке. Замкнули хату на замок.

Коло́дязь, коло́дязя м. р., з давнього коло́дязь. Див. керниця, студня.

Коло́квіум м. р. з лат. colloquium, мн. коло́квіуми; в Г. мн. колькоквія — це з *п.*

Коло́ти, колю́, ко́леш, ко́лють (а не колять), ко́лючи, ко́лотий; в Г. ко́лю, ко́лтий.

Колоти́ти, колочу́, колоти́ш, колотя́ть (а не колотю, колотють); колотя́чи; в Г. колочу.

Кольор див. колір.

Кольори́стий Гр. 24, а не коліри́стий.

Колядува́ти, коляду́ю, а не колядовати *а.*

Команда́нт г. з фр. commandant; на В. У. коменда́нт з лат. commendare.

Командува́ти — наказувати; командува́ти (а не командирувати *м. нм.*) — посилати.

Кома́р, -ря, а не кумар; *мц.* комарь. Давнє **кома́рѣ**.

Комарі́в, кома́ре́ва, а не кома́рьова *м.*

Комбинува́ти, а не комбину́вати *м. нм.*

Коме́дія; народнього куме́дія не вживати; з гр. *κωμῳδία* через нм. Komödie.

Коме́дний; народнього куме́дний не вживати.

Коме́нда г. з *п.* komenda; на В. У. кома́нда з нм. Kommando.

Коментáр, -ра́, без коментарі́в *п. нм.*; на В. У.

частіше *коментарій* м. р. з лат., р. мн. комен-
таріів.

Коментувати, -ту́ю, а не коментирувати *м. нм.*
Преса не перестав коментувати „Гром. В.“ № 226.

Комин, а не *комін мц.*; з лат. *caminus*.

Коминяр, -ра̀, мн. -рі.

Комиса́р, комиса́ра, комиса́ром, мн. комиса́ри;
в Г. *комісар*, *комісаря н.*

Коміте́т (в Г. *ко́мітет*) чого або для чого,
а не *по з м.*: Коміте́т харчових справ, К. для
святкування (а не *по святкуванню м.*).

Комі́р з сер. нім. *koller*; рідше: *кóвнір* чи
кóвмір.

Комі́ть г.; на В. У. *вниз*; *коміть головою* —
вниз головою.

Комна́та а. див. *кімната*.

Комо́да ж. р. частіше, рідко *комо́д* м. р.; з лат.
commodus через фр. *commode*.

Компа́нія; народнього *кумпанія* не вживати; іт.
compagnia, фр. *compagnie*. Мав компанію, Свідн. 39.

Компенса́ція фр., в Г. з *нім.* *компенза́ція*.

Компетентний, а не *компентентний*.

Комплéтно н., треба — *цілком*, *цілковито*,
зовсім.

Кому́нія г. н. лат.; на В. У. — *прича́стя*.

Кона́ння, в Г. *ко́нань*.

Кона́р г. н.; на В. У. — *ві́тка*, *галу́зка*, *гілля́ка*.

Кона́ристий г. н.; на В. У. — *гілля́стий*.

Кона́ти зах.-укр. з *н.* *копа́с*; на В. У. — *кін-
ча́тися*, *вміра́ти*.

Кона́лія з лат. *convallaria*, через *п.* *konwalia*;
м. *ла́ндиш*. Пахло *конвалією*, Сл. Гр. II. 277.

Кове́рт — часте на В. У. з лат.; пор. фр. *le sou-
vert*, *нм.* *das Kuvert*, *англ.* *cover*, *іт.* *coperta*, *co-
verta*, *п.* з *іт.* *ко́perta*. В Г. *копе́рта*, *кове́рта*.

Конденсатор, з лат.; в Г. кондензатор з *н.м.*

Кондрат див. Кіндрат.

Кондуїт м. р. з фр. le conduit; в Г. кондуїта ж. р. з *n.* konduita.

Конець див. кінєць.

Конєчно, рідше конєчне *a.*

Конклав м. р., відмінюється: -ва, -ву; в Г. конклаве с. р. з п. konklave і не відмінюється; лат. conclave.

Конкрєтний, а не конкретний.

Конкурс, мн. конкурси, а не конкурса *n.* Конкурс *на* що, а не *по* чому *m.*: К *на* збудування пам'ятника.

Конкурувати, а не конкуриувати *m. н.м.*

Конокрад, а не коньокрад.

Коноплі, конопєль, а не конопля *m.*; в однині не вжив. Вирвався, як Пилип з конопєль, Ном. № 3153. Давнє конопля.

Конотоп, а не Конотіп.

Консервувати, а не консервиувати *m. н.м.*

Консіліум або консіліюм м. р. і відмінюється; в Г. с. р. і не відмінюється, — це *n.* З лат. consilium.

Консисторія ж. р., або консистор м. р.; з лат. consistorium.

Консолідований, а не консолідирований *m. н.м.*

Конспєкт з історії, а не *по* історії *m.*

Константинопіль, р. -поля; і К—поль *a.*

Констатувати, а не константувати або константирувати *m. н.м.*

Конституційний, а не конституціонний *m.*

Консул, консула, консулат, консультація, з лат. consul; в Г. читають *нс* з *н.м.* за *нс*, тому тут: конзуль, конзулят, конзулярний, конзультація.

Континуа́тор *г. п. лат.*, ліпше — продóвжу-
ватель.

Континува́ти *г. п. лат.*, ліпше — продóвжувати.

Континува́не *г. п. лат.*, ліпше — продóвження.

Контóра з *іт. contoro*; в Г. *ка́нтор* з *п. Kantor*. На В. У. *ка́нтор* — тільки співак в жидівській школі.

Контра́кт, -кту; в Г. *ко́нтракт п.*; лат. *contractus*; мн. *контра́кти*, а не *контракта п.*

Контро́лір, -ліра ліпше, рідше — *контроле́р* з *фр. contrôleur*; *контрольо́р м.* з лат. *controlor*.

Контро́ль *м. р.*, *контро́лю*, з *фр. le contrôle*; в Г. *контро́ля ж. р.* з *п. kontrola*.

Контролюва́ти, а не *контролі́рувати м. нм.*

Конту́ш, -ша́ або частіше — *кунту́ш*, -ша́, з тур.-осм. *kontoş*, а це з гр. *κάνθος*. В Г. *ко́нтуш п.*

Конфе́рува́ти, а не *конфе́рирувати м. нм.*

Конфе́та з *італ. confetto*; в Г. *конфе́т м. р.* з *нм. Konfekt*, *п. konfekt*; на В. У. частіше *цукерка ж. р.*

Конфіска́ція з *фр. la confiscation*; в Г. *конфіска́та з п. konfiskata*.

Конфіту́ра *п. фр.*; на В. У. — варення.

Конципіе́нт *г. п. лат.*, на В. У. не вжив., тут — канцеляри́ст, секретар.

Конце́рт, *конце́рту*; в Г. *ко́нцерт п.*; з лат. *concerto* через *фр. concert*; мн. *конце́рти*.

Конья́к, -ку́, в Г. *ко́н'як з п.*; з *фр. cognac*.

Коопе́рація з *фр. coopération*; *коопе́ратива з п.* Можна б розрізняти: *коопе́рація* — співпраця, *коопе́ратива* — товариство для співпраці.

Копа́ння, в Г. *ко́пане*.

Копати, *копа́ю*, *копа́с*; в Г. і *ко́пле*.

Копенга́ген, *фр. Copenhagen*, *нм. Copenhagen*,

англ. Copenhagen; в Г. *Копенга́га* з *n.* Copenhagen. Копенга́зький.

Копёрта див. конверт.

Коп'є з давн. *копює* с. р. (часом вжив. й *копія* ж. р. з *n.* *ко́рія*, *ко́рја*), *коп'я*, *коп'ю*, *коп'єм*, мн. *ко́п'я*. Але частіше *піка*, *спис*.

Копістенський, а не Копистенський.

Копіт м. р., рідше *копїто* с. р. *а. м.*; мн. *копі́та*, *копі́тьми*. Копит звіряти польового, Кул. Іов 89.

Копійка, рідше — *копі́ка*, р. мн. *копі́ток* Гр. 91.

Копіювати, а не *копи́увати* *м.*, *нм.*

Копія, лат. *соріа*, ліпше наше — *відпис*.

Копу́ла *г. п. лат.*; на В. У. — *верх*, *ба́ня*.

Корабелъ див. карабель.

Кора́лі, *ко́ралів*; одн. *ко́ра́л*, в Г. *ко́ра́ль*.

Кора́н, *Кора́ну араб.*; в Г. *Кора́н п.*

Коректува́ти — робити *коректу*, від слова *ко́ректа*; або *кори́гувати* — від лат. *corrigo*.

Коректу́ра з *нм.* *die Korrektur*; також вжив. *ко́ректа* з *n.* *korrekta*, з лат. *correctio*.

Корець див. кірець.

Корж, *коржа́*, мн. *коржі*, *коржі́в*; рідко *мц.* *кірж*.

Коридо́р з *фр.* *corridor*, *нм.* *Korridor*; в Г. *ко́ритар* з *n.* *korutarz*.

Корисний, а не *користний* *а.*; в Г. *ко́рисний*.

Користа́ти з *чого*, а не *чим* *м.*: Він з того *користав*, А. Чайк. Мал. 16.

Корі́сть, *на користь* або *в користь* *кому*, а не *кого*.

Кори́ця див. *цинамон*.

Кори́нь, *ко́ріня*, *ко́рінем*, мн. *ко́ріні*, *ко́рінів*; *ко́рень* (рідко: *ко́реня*); *ко́ріне́вий* (часом *ко́реневий*); для мн. бував частіше *збірна* форма — *ко́ріння*.

Корміти *а. м.*, треба — годувати.

Корнелій, Корнелія, а не Корнеліуш *п.*

Корова, мн. корови, корів.

Коровод *г. п.* див. хоровод.

Корогва *ж. р.* з давнього *хоржгва*; рідше *корогов*, *р. в.* корогви *ж. р.* з *хоржгы*, *хоржговь*. *Р.* мн. корогов або корогви. У запорожців на білих корогвах червоні хрести, Кул. 328. Роспустили військову корогов, Кул. 335. — Див. фана, хоругва.

Королєва *ж. р.*, в *Г.* часто королєвая, *р.* королєвої *а. п.*

Королів, а не Корольов *м.*

Коромисел, -сла *м. р.* і коромисло, -сла *с. р.*, а не коромисло *м.*

Коротати рідке, частіше — проводити.

Коростишів, з Коростишева.

Коротенький, в *Г.* коротонький.

Короткий, коротший (вимова: коротчий); *вкороці* *г. п.*, на *В. У.* — в короткім часі, скоро, небавом.

Корсо не відм. *с. р.*, з іт. *corso*; в *Г.* *корзо* з нм. *Korse*.

Корсунь, з Корсуня *м. р.*

Корч, корча *м. р.* — це пеньок по зрубанім дереві; корчувати — витягувати пеньки з землі. В *Г.* *корч* вживають зам. *кущ*, це *п.* *kiecz*: Росли корчі ліщини, Чайк. „На ух.“ 178, треба: кущі. Палаячий або горючий кущ (Ісход III, 3), а не „корч горючий“ *п.* Росхиливши кущі руками, спинилась, Грінч. 39. Звернув з дороги за кущ, Кул. 150. **Густый кущъ дубовый** Летичів. зап. 1659 *р.* Зелена, як весняний кущ, Коц. 21.

Корчма *ж. р.*, *р. м.* корчем, а не корчмів; вимова: коршма.

Коса, коси, косу; мн. коси, кіс, кісми або косіма.

Косар, -ря, мн. -рі.

Косматий *а. г. м.*, треба — патлатий, кудлатий, волохатий.

Костел, костелу з *п. kościół*; можна й *костіл*, *костелу*, а не *костьол* *м.* **Костельний**. З лат. *castellum*, бо містився в містах — в замках, *castellum*; пізніше ці *kastella* позникали, але назва їх лишилася за церквою. До *п.* мови зайшло з *чс.*, а до XVI в. у *п.* казали *serkwa*, *serkiew*.

Костёр, кострà, на кострі *а. г. м.*; на В. У. — бгнице, бгницько, багàття. Бретиків палили на бгниці.

Костомарів, -рова, а не Костомаров.

Костянтін, рідко **Константін** *а.*; давнє **Константінъ**. Остріж. лист 1520 р.: **Константин**.

Костянтинопіль, з К-поля.

Котел, котлà, або — кітлà, кітлú, в кітлàх; в Г. часом *котев* *мц.*; давнє *котълъ*.

Котлета *ж. р.* з фр. *la côtelette*; в Г. *кòтлет* *м. р.* з *п.* *kotlet*.

Котляр, -рà, мн. -рі.

Котрий або *котóрий* звичайно визначає: хто з двох або з декількох: Котрий з вас нашкодив? Це старе наше слово *который* і не треба в побічних реченнях без потреби замінити його на *який*. Див. *який*.

Котюга, -ги; *котюзі* по заслuzі, а не *котуга*, *котузі*.

Кофе *с. р.* і не відмінюється.

Кохатися в чому: **Кохайтесь** в правді, Гр. Сл. II. 294.

Коц *г.* з *п.* *кос*, а це з нм. *Kotze*; на В. У. — *кòвдра*, *покрівàло*.

Кочерга *а. м.*, ліпше — *коцюбà*, з ср. нм. *kotschaufel*.

Кошари *п. нм.* див. касарня.

Кошіль, кошіля, кошілем; давнє кошель.

Кошовий, кошового, а не кошевий чи кошовий.

Кошт, кошту, мн. кошти, з нм. Kost; в Г. мн. кошта *п.*

Коштувати (пробувати) чого; з с. лат. costare через нм. kosten; коштувати — варт, *м.* стобитъ.

Кошуля, давнє кошля з *κοισούλιον*, лат. casula, на В. У. не вживається, тут — сорочка; але часте в Г., де підтримується й *п.* koszula.

Кпїни, кпин *г. п.*; на В. У. — кепкування.

Кпїти, кплю *г. п.* з кого-чого; на В. У. рідке, тут звичайно — кепкувати з кого-чого, а не над ким-чим *м.*

Краватка *г. з п.* krawatka, а це з фр. la cravate; на В. У. *гальстук* *м. р.* з нм. das Halstuch.

Кравчїня *г. п.*; на В. У. — кравчїха.

Крадїж, крадїжү-*м. р.*; в Г. крадїж, *р. в.* крадежі *ж. р.*; давні: *крадѣа кражѣа*. Книга Луцька 1568 р.: *въ томъ крадеже*. Полтав. акти 1667 р. ст. 90: *с крадежѹ поймано*.

Краєвід, краєвіду, а не крайовид. Вишукував гарні краєвиди, Коц. 29.

Краєвий, а не крайовий.

Край, кінець чого: край берегу; з краю, на краю, краєм; крабчок Коц. 21; в Г. з краю, краєм. З давнини **край** — це сторона (рідний край) або кінець чого. Іноколи край не змінюється: На крайнебі хмарою темніє великий ліс, Грінч. 114. В крайнебо дивлюся (на горизонт), Словн. Гр. II. 299. Чорні хмари росли на крайнебі, Коц. 54.

Крайній, -ня, -не Гр. 82; в Г. крайний. Крайній — це extremus, що з краю; не вживати цього слова зам. надзвичайний. В Г. вживають *крайне*

або *крайно а. м.*, на В. У. їх нема, тут: дуже, надзвичайно. *Крайня пора, крайній час г.*, ліпше: остання, слішна пора, година чи час. Давні: *крайній і крайній*.

Кра́мар, -ря, кличн. в. кра́марю, мн. -рї; кра-марюва́ти.

Кра́мниця, в Г. склеп *п.* Див. склеп. Ђ в його й кра́мниця й земля, Грінч. 8.

Кра́н, з кра́ну, з нм. Krahn; народне — кра́нт, кра́нт.

Кра́пати, кра́плю або кра́паю.

Кра́півá ж. р., кра́пів'я́ний, *арх.* кро́пива, кро́пів'я́ний з давн. кро́пика і ко́пика; в Г. кро́пива; у лемків: ко́пріва; *м.* кро́півá.

Кра́пля див. ка́пля.

Кра́свий а. г. м., треба — га́рний.

Кра́сий г.; на В. У. не вжив., тут — ряби́й, сорока́тий, *м.* пе́стрый.

Кра́сний г. а.; на В. У. — хо́рбший, га́рний; старе наше слово *красьний* на В. У. вже рідке, в Г. часте. Краснозвучність *г.*, на В. У. — милозвучність; краснопис *г.*, на В. У. — краснопис *м. р.*, каліграфія, чистописа́ння *м.*

Кра́сти, кра́ду, кра́деш, кра́дуть; в Г. кра́ду́, кра́деш, кра́ду́ть, як і *м.* Красти у кого що. Кра́дений, а не кра́дяний.

Кра́щий Кул. 40, кра́ще Гр. 24. 29, кра́щати; в Г. красший, красше з *п.*

Кра́яти, кра́ю, з давн. краати, краяти — різати, розрізувати; часте в Г., рідше на В. У.

Кре́вняк, кре́вня́чка *г. п.*; на В. У. — ро́дич, ро́дичка.

Кре́де́нс г. з п. лат. kredens; на В. У. не відоме, тут тільки *буфет*, так і болг., срб., мск., фр., англ.; фр. le buffet.

Кре́йда з нм. Krida — Kreide; а не креда *п.*
Білий як крейда, Гр. 244.

Кре́йсер з гол. kruisser, а не *крижовник* чи *статок п.*

Кре́котень, кре́котня.

Кременчу́к, з Крeмeмчу́ка, в Кременчуці або в Кременчуку́. Кременч. запис 1654 р.: *у Крeмeнчу́кк*, запис 1692 р.: *Джалоса в Крeмeнчу́кк*. Пливе щука з Кременчу́ка, Чуб. V. 13. М. Кременчу́г, в Кременчузі. — Кременчуцький.

Кре́мінь, з кре́міню, кре́мінем; **кре́мень**.

Крем'яне́ць, з Крем'янця́, крем'яни́й, крем'яне́цький. Книга Луцька 1563 р.: *Поехала до Кремлянця; Жалючи на старостѣ кремлянецкого. Також: Кремінець.*

Креп, кре́пу м. р. з фр. le krêpe; в Г. *крепа* ж. р. з *п.* ктера.

Крепкий див. кріпкий.

Кривавий див. керва.

Кривдити, кривджу, кривдиш, кривдять, кривдячи, а не кривдють, кривдючи *м.*

Кривий Ріг, криворіжський. Кривийі, кривіший; кривий *на* ногу.

Кривіти, а не кривити.

Крі́зис, крі́зису м. р. з гр. κρίσις, нм. Krisis і Krise, англ. crisis; в Г. крі́за ж. р.

Кривка *г. п.*; на В. У. — схованка, укриття.

Крик про що, в Г. *о* що *а. п.*

Крі́кнути, крича́ти кому або *на* кого, *про* кого-що. „Одчепись!“ крикнув на неї Остап, Гр. 265.

Крило́, мн. кри́ла, кри́льми́ і кри́лами Гр. 41.

Кри́лас з *кліросъ, κληρος*; див. ст. 169.

Крини́ця див. керниця.

Крино́лін м. р. з фр. la crinoline; в Г. крино́ліна ж. р. з *п.* krinolína.

Кристалізувати, а не кристалізувати *м. нм.*
Критерій *м. р.* з гр. *κριτήριον*; *мн.* критерії,
а не критерія *п.*

Критись, частіше — ховатись від кого-чого.

Кричати, кричú, кричіш, кричать, кричúчи;
кричати *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.* Кричать
про правду, Гр. 142.

Кріша *м.*, треба — покрівля, верх, дах, да-
хівка; давнє кровля, в Г. інколи *крівля а.* Див. дах.

Кришталь, з криштáлю, кришталéвий, а не
-льовий чи -ловий. Кришталéві кубки, Кул. 38.

Крівавий див. керва.

Крівний *г.*, на В. У. — крéвний з *п.*

Крізь — через що: Хоч крізь землю йди,
Ном. Лізе крізь тин, Гр. 15. Наскрізь. Через ніч,
а не: Крізь ніч, Мог. 446. Скрізь, а не крізь. Див.
скрізь.

Кріль, кроля, крóлик, крїлик, корóлик; в XVII в.:
кроликъ.

Крім кого-чого, з **кром'к** (крóмі - кром - крім);
в Г. крóмі *а.*

Кріпкий, але й форма крéпкий дуже поши-
рена, бо вже вдавнину було **крѣпъкый** і **кrepъкый**.
Тому крїпость і крéпость *ж. р.* (в Г. часом навіть
крїпїсть), крїпости, крїпостью, *р. мн.* крїпостей.

Кріс, кріса *г.*; на В. У. не вжив., тут — руш-
ниця. Машинóвий кріс *г.*, на В. У. — кулемёт.

Крісёлко, крісло, з крісла.

Кров *ж. р.*, кровáвий; крóв'ю чи крїв'ю,
рідше кров'єю або крївлéю, крївлю; в зах.-у. часто
крóвію *а.* Див. кёрва.

Кровать, -ті *ж. р.*, давнє кровать з гр. *κραββά-
τιον* (всть в „Слові о полку Ігоревім“ XII в.), але
частіше вжив. ліжко, постіль.

Кровотóна *ж. р.*, в Г. кровотóк *м. р. п.*

Крок, з *п.* крок, ліпше — ступінь, ступіня м. р.
Див. ступінь.

Крѡква ж. р., р. мн. крѡков, а не кроквѡв.

Крокодѡл, крокодѡла м. р., давнѡ крокодиль,
з гр. *κροκόδιλος*, сер. гр. *κροκόδιλος*; в Г. кроко-
диль з *п.* krokodyl.

Кролевѡць, з Кролівця.

Крѡмі *а. г.* з *кромѣ*; на В. У. — крім. Див.
крім.

Кромішній *а.*, в Г. -ний. Там кромѣшню
Ключ Роз. 1665 р. л. 10. Давні: кромѣшній
і -ный.

Кропива див. крапива.

Крѡпка *п.*, треба — крапка.

Крѡпля *п.* див. капля.

Крохмáль м. р., крохмáлю; з нм. Kraftmehl.

Круг, кругѡм кого-чого. Бігають круг возів,
Гр. 121.

Крупі, круп і крупів; в одн. не вживати *м.* Не
змішувати з словом *каша*. Див. каша.

Крутѡти, -ся, кручѡ, круѡтиш, круѡтять (а не
круѡють), круѡтячи, круѡчений; в Г. круѡчу.

Крѡкати, крѡчу і крѡкаю, крѡчеш і крѡкавш,
крѡч і крѡкай.

Ксьондз, -дза і ксьондзь, -дзя (колись так
звано лише вищих достойників церковних, пі-
зніше перенесено на всіх духовних польських).

Ктѡтор, тѡтор, ктиторѡ з гр. *κτίτωρ*. Див.
титор.

Кубáнь, з Кубані ж. р.

Кублѡ, р. мн. кѡбел.

Кудá або кудѡ, в давнину було вже *кѡда*
і *кѡды*; з плином часу *куда* зникає на В. У. —
тут частіше *куди* (а *куда* піддержується ще *м.*);
в Г. частіше *куда*. Куди ти йдеш, Шевч. 9, —

а не де ти йдеш *н.* Кудою втечеш, козаче, Чайк. Відд. 100.

Кудер м. р., кудря; але в одн. вжив. рідко, звичайно у мн.: *кудри*, кудрів, а не кудрей. Частіше: кучері, кучерів. Див. кучері.

Кудою вільно вживається в укр. мові (в *м.* не вживається).

Кудрявий, в Г. кудерявий; але звичайно: кучерявий. Див. кучері.

Кужіль, кужіля м. р. і кужіль, кужелі ж. р. або кужеля, -елі ж. р.

Кузен м. р. з фр. *cousin*; в Г. кўзин з п. *kuzun*. Кузіна ж. р. з фр. *cousine*.

Кўзня, р. мн. кўзень.

Кукіль, кукілю, кукілем, а не кукільом *мц.*; кукілець, давнє *кжколь*.

Кукурўда, часто *кукуруза* або *кияхї*, *пшеничка*; з тюрк.-осм. *kokogoz*, або з рум. *kukuruz*. Лани кукурудзи, Коц. 27.

Кулочки, кулочок.

Куліш м. р., з кулішў, кулішєм (а не кулішом) — це вариво з крупи або пшона. В Г. *кулеша* ж. р. — вариво з кукурудзяної муки; слова „куліш“ в Г. не вживають.

Культивувати, а не культивувати *м. нм.*

Куля, а не пуля *м.*; д. г. нм. *kula*. Куля його не одоліє, Кул. 41.

Кумерція народнє, треба — комерція, з лат. *commercium*.

Кум, кўма, мн. кўми; кумї — кум і кума разом.

Кумпанія народнє, треба — компанія. Див. компанія.

Купе з фр. *coupé*, не відмінюється.

Кўпиль, кўпілю, інколи кўпелю м. р., а не ж. р.; *кжпїль*.

Купидон, в Г. Купідо.

Купно *г. п.*; на В. У. — купівля.

Купрін, Куприна, а не Куприн.

Купувати (а не купувати), купіти, куплю, (а не купю), кúпиш, кúпить; кúплять (а не куплють чи купять); купу́ючи; кúплений, а не купляний; в Г. кúплю.

Купування, в Г. куповань.

Купюра, з фр. la courure.

Күра *а.*, частіше *күрка*, мн. күри, күрей, а не кур, курмі. Олександрія XVIII в.: *күрей*. Всячини напакували: і күрей і гусей, Свідн. 8.

Күракин, Күракина, а не Куракин.

Күр'єр, в Г. күрієр; нм. Kurier з фр. courrier.

Күрінь, күріня, күрінем; з тюрк. күрен. У күріні, Гр. 246. В Г. інколи күрінь *п.*

Күрйоз, күрйозний або күрібз, күрібзний; з лат. curiosus.

Күропáтва, а не күропáтка; мн. күропáтви, күропáтв. На күропатви, Чайкк. Мал. 29.

Күрс, мн. күрси, а не курса *п.* Күрс історії, а не *по* історії *м.*

Күрсів, күрсіву *м. р.* з іт. cursivo *м. р.*, фр. cursif; в Г. күрсіва з п. kursywa *ж. р.*

Күрсувати, а не күрсирувати *м. нм.*

Күртуазія з фр. courtoisie; в Г. күртоазія.

Күрятко; в Г. күрятко.

Күсень, күсня *м. р.*, күснем; в Г. күсник, рідше — кусень. Добрий кусень хліба, Фр. З верш. 70.

Күсити *г. п.*; на В. У. — спокушати кого до чого.

Күсник *г.*; на В. У. — кусок, күсень. Нам той күсник в рот не лізе, Фр. З верш. 240.

Күт, күта; күтók, в күткú Гр. 39.

Кутас, кутасу, з тюрк.; в Г. кутас *n.*

Кутя, давнє коутня (а тому треба б *куття*), з гр. *κουκία*. В Г. кутя *n.*

Күфер, күфра, п. *küfer* з д. нм. *kuffer*; на В. У.—скриня, скринька, чемодан. Див. чемодан.

Кухар, -ря або куховар, -ра, мн. -ри; з нм. *Koch*.

Кухарка, в Г. кухарка; куховарка.

Кухня, -ні, р. мн. кухонь і кухень.

Кухоль, кухля м. р.; п. *küfel* з с. г. нм. *küpfel*.

Кучері, кучерів, кучерям, в кучерях. Кул.

104. Кучерявий. Голова в кучерях, Рибалонька кучерявий, Шевч.

Кучити, -ся *г.*, на В. У. — надокучити; Мені кучилось сидіти *г.*, на В. У. — мені надокучило сидіти. А вжеж тії кучері мені надокучили, Ном. № 2085.

Кучма, р. мн. кучем; на В. У. частіше вжив. в значінні патлата голова, а не шапка.

Кушнір, -ра, з нм. *Kürschner*.

Куц, куца м. р. Див. корч.

Кшталт м. р., п. *kształt* з нм. *gestalt*; ліпше — зразок, подоба, манір. Почали значні козаки жити на лядський кшталт, Кул. 32.

Л.

Л. Чужий звук *l* на Україні споконвіку вимовляли не м'ягко, бо м'ягка вимова *л* мало природня нашій мові.

Греки свою *λ* вимовляли не м'ягко і цю свою вимову занесли й нам на Україну; а що це так, про це виразно свідчать ті сотні різних слів, які ми перейняли від греків, напр. хоча б: алилуя, аналой чи налой, скандал, Вавилон, Єрусалим, каламар, митрополит, лам-

пада, ангол, Халдея, апостол, талан, климат, католик і багато інших; так само з нем'ягким *л* вимовляємо й хресні грецькі ймення: Олександр, Олексій, Варлам, Вукол, Улас, Гаврило, Ликера, Данило, Олена, Лисавета, Клавдій, Клим, Кирило, Лазар, Лаврін, Левко, Ловгин, Лука, Меланка, Мелетій, Михайло, Пантелимон, Наталка, Палажка, Платон, Соломон, Пилип і багато т. п. Коли б греки свою *λ* вимовляли м'ягко, то всі ці ймення вимовляли б м'ягко й ми, бо цеї вимови навчили нас самі греки.

Коли вдавнину ми переймали слова від інших народів, то чуже *l* все українізували, цеб-то вимовляли його не м'ягко; про це свідчать сотні чужих слів, які ми від віків вживаємо з своїм *л*, напр.: атлас, ауд, артикул, алмаз, бибула, баклажан, котел, латинський, лакоминки, млин, осел, публіка, публічний, палац, школа, капітал, шарлатан, ґвалт, малпа, ланцуг, шламбон (Schlagbaum), галун, ґлей, каплун, келих, булка, цегла, салата, салдат, блуза, лак, лакувати, шалвія, башлик, цло, хвадди, ґалаган, стодола, бавелна, блейвас, блакитний, планетуватий і сотні т. п. Коли візьмемо старі наші пам'ятки, то побачимо, що вдавнину в нас ніколи не м'ягчили чужого *л*, а писали: астрологи́я, ф́иллакти́рия, ф́илосо́фия, ф́илосо́фъ, латинни́нъ, лавра, лампа́да, ланцо́угъ, криста́лъ, Дро́хеллй, коркоди́лъ, хла́мида, а́лфа, а́лфави́тъ, а́лтарь, ла́рь, ло́уна, ла́данъ, тала́нтъ і сотні т. п.

Римляне своє *l*, а також і грецьку *λ* (а від греків римляне перейняли надзвичайно багато слів) вимовляли м'ягко, і свою вимову передали й тим мовам, що повстали від мови їхньої. Таким чином з плином часу в Європі утворилося дві вимови: грецько-східна — не з м'ягким, а своїм *л*, і римська — з м'ягким *l*. Звичайно, ця римська вимова *l* не могла не вплинути й на мову українську; часто зносячися з сусідніми наро-

дами, — поляками, почасти німцями та чехами, українці занесли, — переважно вже в новий час, — й до своєї мови невелике число слів з м'яким *л*, напр.: шуфляда, ляда, лямба, бляха, фальш, крохмаль, фільварк, ґлянц, баль, питель, пляц, цилюрик, колядувати, люципер, кляштор, шеляг, люстро, халера, льох, рашпиль, мораль і т. п.

Інші слов'янські народи послідовно дотримуються засади націоналізації чужих слів, а тому не допускають до своєї письменности м'якого *л*; так, серби ніколи не м'ягчать *л* в чужих словах, вони пишуть: балада, блокада, блуза, балдахин, балет, атлас, баласт, археологија, дипломатија, полемика, факультет, мінералогіја, Платон, зоологија, психолог, теолог, долар, легенда, Лондон, метал, телефон і т. п.; звичайно, такий напис не вважає людям, що знають чужі мови, при потребі в своїй вимові м'ягчити чуже *l* більше, ніж звичайне середньо-піднебінне сербське *л*. Так само, як серби, роблять болгари і росіяне. Так само й чехи користаються своїм особливим *l*, відмінним від латинського *l*, і не квапляться міняти свого на латинське. І на Великій Україні так само міцно тримаються своєї тисячелітньої культурної традиції і на письмі не м'ягчать чужого *л*, що українці прищепили й росіянам (а не навпаки); звичайно, інтелігентні верстви, що знають чужих мов, часом допускають в своїй вимові й м'ягчення *л*, але до письма цього не вноситься. Для тих місцевостей України, де панує т. зв. середнє *л*, напр. на Полтавщині, це питання зводиться тільки до питання правописного (як у чехів і почасти в сербів), бо і в слові *клас* тут вимовляють *л* так само, як і в слові *молоко*, — цеб-то вживають середньо-піднебінного *л*.

Навіть самі європейці не обов'язково всі м'ягчать своє *l*; скажемо, в мові англійській, особливо в Америці, вимовляють *l* цілком твердо, напр.: *lord* — лорд,

lady — лейді, lamp — лемп, philology — філолоджи, Lloyd — Лойд, Oscar Wild — Оскар Вайлд, lift — ліфт, plan — плен, club — клуб, logic — лоджик, loop — луп і т. п.

Не те бачимо в Галичині. Тут міцно берегли свою культурну традицію, що до вимови *л*, аж до ХІХ-го століття, але за останній час польська хвиля цілком залляла своє рідне, і галижане вже м'ягчать чуже *л*. Отже в Галичині в літературі та в пресі постійно пишуть: білянс, бльокада, блюза, вулькан, до Гонолюлю, дипломат, елемент, Зоіль, Ірляндія, іслам, легіонер, льокаль, Лондон, льорд, льояльний, лява, лявіна, до Нілю, парламент, племісцит, плян, плятонічний, плятформа, Рапольо, силует, слявіст, фальянга, флянеля, фльота і т. п. Дійшло до того, що почали м'ягчити навіть такі слова, що споконвіку цього не знали, напр. *лязарет* (від *Лазарь*, але по польськи *lazaret*), *лязур* (давнє *лазурь*, але по-польськи *lazur*), навіть почали вже полонизувати свої споконвічні хрестні ймення; так, в »Молитвенику християнської родини«, вид. 4-е, Жовква, 1917 р. знаходимо в каліндарі: Теофілякта ст. 745, Філярета 752, Іляріона 745. 751, Плятона 746. 752, а ці ж ймення споконвіку в нас писали й вимовляли: **Теофіла́ктъ, Филарѣ́тъ, Плато́нъ, Іларіо́нъ...**

Але м'ягчучи чуже *l*, в Галичині не роблять цього послідовно, — галичане м'ягчать *l* тільки там, де його м'ягчать і поляки; напр. в Галичині пишуть: епістола, каламар, канікула, Клайпеда, копула, кшталт, ладунок, ладувати, ланцух, матрикула, музулманин, пралат, фалш, формула і т. п., — все це чужі слова, і будиши послідовними, треба б і тут м'ягчити *л*, але в Галичині тут не м'ягчать *л* тільки тому, що поляки в цих словах теж не м'ягчать свого *l* (був час, коли поляки взагалі чуже *l* м'ягчили не часто): *epistoła, kałamarz, kani-*

kuła, korpula, kształt, ładunek, ładować, łańcuch, matrykuła, muzułmanin, prałat, fałsz, formuła.

Ще один приклад. Від теї пори, коли поляки взагалі рідко м'ягчили *l* в чужих словах, вони традиційно зберегли собі звичку не м'ягчити кінцевого *l* в чужих словах, напр.: *admiral, generał, ideał, inicjał, internacjonał, kanał, kardynał, kwartał, lineał, migdał, morał, pedał, protokół, radykał, rytuał, feodał* чи *feudał, cokół* і т. п., — все це чужі слова, де послідовність вимагала б м'ягчити кінцеве *l*. За поляками й галичане не м'ягчать кінцевого *l* в цих саме словах: адмірал, генерал, ідеал, ініціал, інтернаціонал, канал, кардинал, квартал, лінеал, мігдал, морал, педал, протокол, радикал, ритуал, февдал, цокіл (sic! напр. Куз. ст. 323) і т. п. Як дивно на В. Україні брентимуть ось такі вирази з »Укр. Слова« № 59: Ніякими *моралами* не зробили; не пропагуймо *моралами*.

Але ця звичка не м'ягчити кінцевого *l* часто не дотримується поляками через загальне м'ягчення чужого *l*, що вони роблять за останні століття; тому в польській мові знаходимо: *fakiel, krokodyl, metal, Nil, perkal, spiral, szakał* і т. п. Цікаво, що галичане наслідують поляків навіть в цих виїмках і собі пишуть і вимовляють: факель, крокодиль, метал, Ніль, перкаль, спіраль, шакаль і т. п.

Проте бажання дотримуватися лише своєї рідної тисячелітньої традиції інколи помічаємо й в Галичині; так, в »Пісні про Роланда« В. Щурата знаходимо: постійно Роланд, леопард 23, Лорана 91, Кларбон 98, Лотарингів 111, Ганелон 10. 112; у М. Возняка, »Історія української літератури«, т. II, Львів, 1921 р.: діалектика 39, полемістів 40, флорентийський 26, філософія 27, колонізація 28 і т. п.

Дехто каже, ніби напис напр. *клас* зам. *кляса* (польське *klasa*) — це москалізм; так казати можуть

тільки люде, що забули свою тисячелітню традицію; ми ніколи не м'ягчили чужого і цю свою звичку несли й росіянам. Українці цілі віки (XVI—XVII—XVIII) працювали в Росії і занесли до неї не тільки силу чужих слів, але також і свою власну вимову їх.

Лаба, ж. р. дуже поширене в зах.-укр. слово зам. *лапа*, — лабáтий, лабу́нь, прізвища: Лаба, Лабка. Давні пам'ятки не знають цього слова, — в них тільки *лапа*; певне, це позичка з венгерського: *láb* — нога. На В. У. тільки *лапа*, але єсть лабéти, лабетів: Взяти в лабети. Назва *Ельба-Лаба* каже про старовинність цього слова.

Ла́гер, з ла́геру, мн. ла́гери.

Ла́гідний і лагі́дний.

Ла́дан, а не лалон.

Ладе́н, ладна, ладне, Коц. 36. Ладен що-хвилини збити, Гр. 250.

Ла́дний, в значінні „гарний“, на В. У. вжив. рідко, — це *n*.

Ладува́ти — накладáти, з нм. *laden*.

Ла́зар, лазарéт див. шпиталь.

Лазу́р, лазу́рі ж. р., *лазурь*; лазу́рний і лазу́рбий. В Г. інколи лязур *n*.

Ла́йка, р. мн. ла́йок.

Лак, лаку, з нм. *Lack*, фр. *la laque*; в Г. льяк.

Лакéй, лакéя, з старо-нм. *lakeu*, а це з фр. *laquaïs*. В Г. льокай з п. *lokaĵ*.

Лакува́ти, а не лакирувати *м. нм.*; лакóваний, а не лакирований.

Ламáти, ламáю, ламáвш, і — ламлю, ламле, ламлють, ламаний, полáманий, зламаний, від давн. *ламати*, *ламлю*, *ламлю*. Крім цього, в старовину були форми: *ломити*, *ломлю* і *ломати*, *ломаю*, що дали наші: *ломіти*, *ломлю́*, *ломиш* і *ломáти*,

ломáю. В літ. мові частіше вжив. *ламáти*. Ніхто й шапки не ламає, Гр. 214.

Лан, з лану́, на лану́; пор. нм. Land.

Лáндиш див. конвалія.

Ланцію́г, ланцюга́, на ланцюзі з с. г. нм. lan zug; пор. рум. lانس, чс. lانسич, п. lانسич; вже вдавнину було *ланцѣгъ* і *ланцѣхъ*. В Г. часте ланцюх, а також ланц, ланца́, ланце́м. Почав розпущувати ланцюг, Коц. 8. До стіни його ланцюгом приковано, Кул. 394.

Лань або *ла́ня* ж. р., давнє: *лани*, *ланин*; пор. чс. lań, м. лань, п. lаніа. Як та ланя, Леп. З ж. 43.

Лáпати, в Г. ла́пати. В Г. *лапати* — ловіти, хватáти, це *п.* На В. У. *лапати* тільки м. „щупать“: Полáпай — чи мокре. Аж усміхавсь, облапуючи Петра, Кул. 419.

Лáсий до кого-чого або *на* кого-що: ласий до грошей або на гроші, л. панувати. В Г. інколи ласий чого: Ласий добичі, Бирч. II. 50.

Лáска, з лáски, а не по милости *м.*

Ласка́вий або ласкав, з давн. *ласкавѣй*; будь ласка (походить з — будь ласкав), будьте ласкаві; рідко: будь ласко *му.* (з — будь ласков); не казати ласкавий *м.* Ласка́во, арх. ласкаве. Ласкавими очима, Гр. 272. Скажи нам, будь ласко (ліпше: ласка), Кул. 298. Див. будь.

Лáсоці, лáсоців.

Лáстівка, а не лáсточка *м.*, р. мн. лáстівок. Леся щebetала, як ластівочка, Кул. 420.

Ластові́ння, див. веснушки.

Лáтина — вульгарний шкільний вираз з п. lасіа (з lingua latina); звичайно кажемо — латинська мова. Пор. грека.

Латинизува́ти, а не латинизи́увати *м. нм.*

Лáяти, лáю, лáвш, лáють, лáючи. Л. за що,

л. чим: дармоїдом; лаятися за що. За землю лаяються, Гр. 64.

Лебідь, лебеда м. р., лебедем; мн. лебеді, лебедів; але вже встаровину **лєвєдѣ** було інколи й ж. р., тому й в укр. мові буває це слово й ж. р. Інколи *лебєдѣя*, лебеді ж. р. — лебідь-самка. Білий лебідь, Фр. Ів. Виш. 42. Інша лебідь заспіває, Щур. Сл. о п. Іг. 19.

Лев, лева, лєву, лєвом (а не: льва, льву, львом *м.*), мн. лєви, лєвів; давнє **лѣвѣ**, **лѣвл**.

Лєвицький — так здавна пишуть і вимовляють це прізвище, що походить від **лєвитѣ**, **лєвитѣскѣ**, *λευιτικος*, *leviticus*. За останній час, під впливом слова *лєвий*, почали неправильно писати Лєвицький.

Лєвкѡй, лєвкѡя м. р. з гр. *λευκῶιον*; в Г. лєвкѡя ж. р. з *п.* *lewkonja*.

Лєгалізувати, а не лєгалізувати *м. нм.*

Лєгѡнький Гр. 39; в Г. лєгѡнький Бирч. І. 167.

Лєгіѡн, з лат.; в Г. лєгѡн. Лєгіѡнєр, лєгіѡнєрський з фр. *légionnaire*; в Г. лєгѡнєр, -ський за *п.* лат. *legionarius*.

Лєгкий або лєгкий; лєгкѡ, лєгкѡ (вимова: лєхкий); лєгчий і лєгший (вимова: лєхчий або лєкший); лєгчати і лєгшати (вимова: лєкшати).

Лєгѡвиськѡ, лєгѡвище *а.*, в Г. лєгѡвище.

Лєда, незмінне, часте в Г. з *п.* *leda, lada*: леда день Мог. 400, леда кому Мак. Рев. 316, леда хвиля. Цей *п.* на В. У. не вживається, тут: кожний, будь який; але вживається: лєдѡщо (з леда що), лєдѡчий.

Лєдвє, лєдві і лєдво повстали з старих **лєдѣ** та **лєдѣвл**; в Пересопн. Єв. 1556 р. **лєдѣвл**, Київ. Апостол 1680 р.: **лєдвє**; чс. *ledva*. На В. У. звичайно вжив. **лєдвє** Коц. 10. 19, рідше лєдві (любили так

писати Куліш і Грінченко); в Г. вживаються *ледво* та *ледви*.

Ледівня г. див. льодівня.

Ледовий г.; на В. У. — льодовий. Льодове Море, а не Льодовате *n.*

Ледяний г. м., треба — льодовий.

Лежати, леж^у, леж^иш, леж^ать (а не лежать *м.*), леж^ачи (а не леж^учи). Лежить мені на серці.

Лейтенант з фр. lieutenant; в Г. л^яйтнант з нм. Leutnant.

Лексикон з гр. *λεξικόν*; а не лексикон.

Лекція під *n.* впливом кажуть в Г. на науку учителя в якій будь школі; задане виучити — теж *л^екція*: У нас сьогодні п'ять лекцій. Я цієї лекції не вмю. На В. У. *л^екція* — лише наука в вищій школі або виклад публичний; в Г. це — *в^иклад*. На науку в середніх і нищих школах на В. У. кажуть *урок*, від давнього *оурокъ*, а не лекція. Лекція з історії, а не *по* історії *м.*

Лément, лémentу з лат. *lāmentum*; мн. -менти, а не -нта *n.*

Лен г. див. льон.

Лента а. м., треба — стрічка.

Леонід, в Г. Л^обнід.

Лестоці, лестоців.

Лет г. а. див. літ.

Летаргія ж. р. з гр. *ληθαργία, λήθαργον*; в Г. л^етаргі м. р. з *n.* letarg.

Летичів, з Летичева; летичівський.

Летіти, лет^у, лет^иш, лет^ять, лет^ячи. Летить садом, Леп. З гл. 96, а не *по* саду.

Лещата, лещат.

Либонь, а не лебонь.

Ливан, а не Лібанон *n.*; Л^ив^ан^ь, *Λιβανος*.

Ливарня, в Г. л^ярня *n.*

Ливійський, а не лібітський *п.*

Лівія, *Livía, Λιβύη*, а не Лібія з *п.* *Libia*, лат. *Libya*.

Ликати, лікнути *г. п.*; на В. У. — ковтати, ковтнути, проковтнути.

Лилик *г.*, на В. У. — кажан, кажанок; давнє лиликът, лилекът, лилѣкът, *mergus*. Як миш їззість кусочок чого свяченого, то зробиться з неї кажан, Чуб. I. 55.

Лілія або лілія з лат. *lilium*, давнє лилий м. р., на В. У. вимовляється ріжно: лелія, лілія, ли-лѣя, лілія.

Лимар, лімаря; з нм. *Riemer*.

Лимона, лімона (давнє лимонъ) див. цитрина.

Лимонад м. р. з фр. *limonade*; в Г. *лімоняда* ж. р. з *п.* *limonjada*, іт. *limonata*.

Линва *г. нм.*, на В. У. — вірьовка, товстий мотуз, шнур; п. *lina* з сер. г. нм. *line*. Див. вірьовка.

Липець, липця (місяця) і липцю (меду).

Липкий, -ка, -кє, а не липкий м. Ліпнути або ліпти.

Лисенко, а не Лісенко.

Лисичий, лисиччин, а не *лісій* м.; давнє лисичий і лисий.

Лискати, ліскавка див. блискавий.

Лист з найдавнішого часу визначає написане, грамота, письмо, *der Brief, листъ*. Слово *письмо*, *писмо*, *писма* найчастіше визначало вдавнину саме писання, твір, буква.

Листопад — це X місяць: **Міць октавоь**, **рекомын листопадъ**, Гал. Єв. 1144 р., Мт. 12. Під *п.* (а *п.* з *чс.*) впливом в Г. змінили листопад на XI місяць, коли листя вже не падав, бо опало ще в X місяці. Див. жовтень.

Лйти, ллю, ллєш, ллють, лий, лійте, літиї,

з давн. лити, лию, лью; зах.-укр. лляти, лию, ливш *а.*, або лляю, ллявш.

Литія, литії ж. р., литня, з гр. *λιτή*; в Г. літія *п.*

Лихвар, -ря; лихварь.

Лицар, -ря; з сер. г. нм. *gîter*.

Лице, а не лицò *м.*; **лице** в давн. значило й щоку, і це значіння на В. У. додержалось й до тепер, хоч не часто; але в Г. дуже часто, де вжив. у мн. (підтримується *п.*): Рум'янець покрити бліді лица О. Барвін.; на В. У. скоріше скажуть: покрити бліде лице, цілує в лице (а не в лица). Обличча так і пашіло рум'янцем, Гр. 38.

Личити — бути до лица: так йому шапка ця личить; **лічіти** — рахувати. Підпережись, як личить у поході, Кул. Іов. 84.

Лише, давн. **лише**, звичайно не скорочується на *лиш* (коли ж скорочується, то це частіш вживається як *лишень*: гляди лиш!). В Гал. частіше кажуть *лиш*, а не лише.

Лишити, лишати когось-що; **лишч**, **лішеш**, **лішуть**; в Г. **лішу**. **Лишати**, **залишати** — кидати; **лишатися**, **залишатися** — оставатися. Все бери, а мене лиши, Ном. № 9708. Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся, Ном. № 5862.

Лиштва, р. мн. **ліштов**, а не **лиштвів**; з сер. г. нм. *liste*. В Г. **ліства** з п. *listwa*.

Лишати див. блискавий.

Лібєрія з *п.* *liberja*, а це з старо-нм. *liberej* чи з сер. лат. *liberata*. На В. У. частіше **ливрєя** з фр. *livrée*.

Лівоберєжний Коц. 12, часом — **-ній**.

Лід, **льоду**, **льодом**, на **льоді** або на **льоду**, мн. **льоді**, з давн. **лєдъ**, **лєда**, **лєдъ**, **лєдъмь**, на **лєдъ**, мн. **лєдм**; в Г.: **лід**, **лєду**, **лєдом**, на **лєді** і на **лєду**, мн. **лєди**. Не вживати **льод**, **льду**, **льдом**

м. Напис на Тмутороканськiм камiнi 1068 р.: **мѣ-
рилъ море по ледѣ.**

Лiжка, а не *лiжок*; на лiжку i на -ковi; р. мн. лiжок. *Лiжка* — це тiльки те, на що кладуть *постiль*. Не змiш. з словом *постiль*. *Постiль* (а не лiжка) бiлу стала слати, Чуб. V. 1. Я кровавими слъозами не раз постелю омочу, Шевч. Впорядкувавши свою дiвочу постiль, Раїса рано лягла у лiжка, Коц. 48.

Лiкар, лiкаря; в Г. лiкар, лiкаря. Лiкар нервових хороб, а не *по* нервовим хоробам **м.**

Лiквидувати, а не *ликвидувати* **м. н.м.**

Лiкер, лiкeру, з фр. *liqueur*.

Лiкоть м. р. (а не *локоть* чи *локiть*), лiктя, лiктем, мн. лiктi, лiктiв, лiктями; р. мн. звичайно лiктiв, лише *мц.* в значiннi мiри iнколи локот. Давне *лакътъ, локътъ*.

Лiнiвий до чого: Лiнiвий до роботи.

Лiнiйка, а не *лiнiйка* **м.**, з лат. *linea*. В Г. лiнеал з *п. н.м.*

Лiнощi, лiнощiв, а не *линощей*.

Лiнувати, лiнiтися, з не лiнувати чи лiнити.

Лiнювати, лiнiяти, лiнiю, лiнiй, полiнiй; чс. *linovati*, п. *liniować*; в Г. лiнiювати; м. лiневать, лiнiють.

Лiпшиий, лiпше, лiпшати вiльно вживаються на В. У.; це не *пол.*, бо вже з XI в. часто знаходимо по укр. пам'ятках: *лѣпѣи, лѣпѣшини*; слово *лiпшиий* тепер вже не вжив.

Лiс, з лiсу, в лiсi; мн. лiси, а не лiса **м.**; лiсонько, в Г. лiсiйко.

Лiса, лiска, з давн. *лѣса, лѣска*, вже рiдкi на В. У., але частi ще в Г.; на В. У. кажуть — пiлка, дрюк, кiй; ворота, плетiнь.

Лiста *г. п.* з итал. *lista*; на В. У. не вжив.,

тут — спис, спісок, віказ. Ліста плитнича *г. н.*, на В. У. — Відомість платнича або спис платничий.

Літ, лѣту, лѣтом, на лету́; в Г. і лет, лету *а.*

Літати, літаю, з давн. *лѣтати, лѣтаю*; літа́в, в Г. інколи літав.

Літера див. буква.

Літній, -ня, -не; в Г. -ній; давнє *лѣтній* і *лѣтний*. Літня робота, Свідн. 9. У Коц.: літ нього 55, літньої 5, літніми 14.

Літо с. р., мн. літа́, літ; влі́ті, лі́том, в Г. лі́ті *а.* На старости літях, Грінч. 269.

Літопис, з літопису м. р., мн. літописи, літописами; *а.* літопись ж. р. Французський літопис, Щур. Рол. 98. Вже з пам'яток XIV-го віку слово це відоме як слово м. р.

Літошній, в Г. літошний.

Літра ж. р., *литра* з *літра*; інколи вживають *літр* м. р. з *le litre*.

Ліхтар, -ря, мн. -рі, -рів: з с. г. нм. *liuhtaere*. Житом. Єв. 1571 р. Мт. 11: *лехтар*.

Ліхтарня, -ні ж. р., р. мн. ліхтарень; в Г. часто *лігарня* з н. *latarnia*. Скрізь ліхтарні, Щур. Рол. 79.

Ліярня *г. н.*; на В. У. частіше — ливарня.

Ліцитація *г.* з н. *licitacja*, а це з лат. *licitatio*. На В. У. *аукціон* з нм. *Auktion*, а це з сер. лат. *auctio*.

Лоб, лоба, лобом, на лобі, мн. лобі́, лобі́в, з давн. *лѣбъ, лѣла*; а не лба, лбом, на лбу *м.* і не ліб. З лоба, Коц. 19. На лобі Гр. 259. Лобом у бік товче, Чайк. Відд. 24.

Лобатий, а не лобастий. Лобатими головами, Коц. 17.

Лов, лови, ловів, або *влѣви*, а не охота *м.*, з давн. *ловы*: *Мѣстиславъ изиде на ловы* Пов.

вр. літ під 1032 р. Всі стали обережними як на влогах, Коц. 21.

Ловець, ловця́, мн. ловці, ловців з давн. *ловьць*; в Г. ловець, лóвці.

Ловля, маловживане, в Г. ловля́; гарне було старе *ловитва*.

Ловити, ловлю́, лóвиш, лóвлять (а не ловять), лóвлячи (а не ловлючи), лóвлений (а не ловляний); в Г. лóвлю.

Логарифм, -му, з гр. *λογαρίθμος*; в Г. льо-гарітм.

Лож, лóжі ж. р., з *лъжь*, часте в Г.; на В. У. — брехня́, обман, неправда.

Ложити вільно вжив. в укр. мові (в мові *м.* це слово вжив. тільки з приставкою — положити): батько ложить хліб на столі, Гр. III. 423. Ложити на чому або на що, див. класти.

Ложка, в лóжці, р. мн. лóжок, з давн. *лъжка*; зах.-укр. *ліжка*, п. *лу́жка*.

Локалізува́ти, а не *локалізувати м. нм.*

Локомоти́ль м. р.; в Г. льокомоти́ля ж. р., п. *lokomobila*.

Локомоти́в, локомоти́ву м. р., з фр. *locomotive*; в Г. льокомоти́ва ж. р. з *п.* *lokomotywa* (а це з *іт.* *locomotiva*).

Ломіти, ломлю́, лóмиш, лóмлять (а не лóмьять), лóмлячи (а не ломлючи), лóмлений (а не ломляний); в Г. лóмлю. Див. ламати.

Ломання, частіше — *ламання*, в Г. лóманє.

Лондон, а не Лондо́н або Льбндин *п.*

Лóно, до лóна, але частіше — до лоня, мн. лóні, до лонь. Тиснеш до лонь своїх, Щоголів.

Лоскотання, рідко — лóскіт.

Лотерія ж. р. з лат. через нм. *Lotterie*; в Г. льотерія́ з *п.* *лат.*

Лубні, з Лубень і з Лубнів. **Идоша къ Лвѣнѣ**
Пов. вр. літ 6114 р.

Луна́. (а не лу́на), зах.-укр. *zágrava*. Пішла
дїбровою луна, Шевч. Луна розляга́ється, а не
роздається *м.* Голосна луна розляглася серед
темної ночі, Лев. I. 109.

Луцьк, у Лу́цьку, а не Луцк.

Луч *м. р. а. г. м.*; на В. У. в літерат. — про-
мінь; в Г. лу́ча, *мн.* лу́чі, лу́чами.

Луча́й, луча́тися, лу́чітися, з дав. *лѣчай*, *лѣ-*
чатиса, часті в Г., але на В. У. частіше — випа-
док, трапляється, бува́в.

Лучче, лу́ччий, лу́ччати — постійно були в на-
шій давній мові: *лѣчьши*, *лѣчьшам*, *лѣчьше*, *лѣче*,
лѣтше; тепер їх часто міняють на *кращий*, *ліп-*
ший. За лу́ччих часів, Кул. 37; лучче Гр. 52. 67.
Коц. 56. Кул. 41. Свідн. 1.

Льяний або — лянній.

Льод див. лід.

Льодовий, в Г. ледяний.

Льодовня *ж. р.* — загальне на В. У., рідко —
лідни́ця; давнє *леденикѣ* вже не вживається;
в Г. *ледівня*.

Льокай *п.* див. лакей.

Льон, льо́ну (а не — льну *м.*), льо́ном,
з давн. *льнѣ*, *льнѣ*; в Г. *лен*, лѣну. Кидай,
Петре, жито жати, йди до мене льону брати,
Пісня. Льону тліючого не загасить, Морач. Єв.
Мт. 12²⁰.

Льох, з *нм.* *Loch*, в льоху́, але часте й *погріб*
(або погреб), *р.* погребу *м. р.*, з давн. *погребѣ*;
в давнину казали ще *виньниця* або *медьниця*;
в Г. *пивни́ця*, давнє *пикьниця*. Полтав. акти 1669 р.
ст. 149: *Тые речн немалый часть лежали в том*
пѣстом погребѣ.

Любек, нм. Lübek, англ. Lubeck; в Г. *Любека*
з п. Lubeka.

Любий — це милий, дорогий; не змішувати
з м. „люббій“ — всякий, аби який.

Любити, люблю, любиш, люблять (а не любять
чи люблють), люблячи, люблений (а не любляний
чи люблений); в Г. люблю.

Любов ж. р., р. любові, а не любві м., ор.
любов'ю, з.-у. любовію а. Аби до любови, Ном. №
8898. В Г. буває й форма *любва* а.: Лювою рідні,
Леп. З гл. 63.

Любощі. Сомко козак не до любощів, Кул. 180.

Люде — це правильна мн. від давнього лю-
динъ; всі письменники на В. У. пишуть люде;
в Г. частіше — *люди* а.; м. *люди*; р. мн. *людей*;
на *людях*; ор. *людьмі*. Засміються злії люде,
Шевч. 19. Їхали люде, Гр. 327. Люде Коц. 14. Ку-
ліш все писав люде 8. 84. 148. 359. „Ключ Роз.“
1665 р.: *людє*, л. 1. 27 б. 41 б.

Людина — це загальна назва без різниці
полу; *чоловік* — це тільки муж; не плутати слів
людина і чоловік (м. *человѣкъ* = укр. людина).
Мотрин чоловік був добра людина. Кожна людина
своє лихо несе, Ном. № 1993.

Людство, в Г. часто людствó.

Людський, а не людський; вимова: людзький
(так інколи й пишуть; так писали в XVII віці).

Люлька, люлечка, а не люльочка; в Г. *файка*
п. нм. Проміняв жінку на тютюн та люльку, Пісня.
Див. *файка*.

Люстро, мн. *люстра*, *люстер*; з фр. lustre.
В ясне люстро виглядалася, Чуб. V. 579.

Лютер, *Лютера*; в Г. *Лютра*.

Лютеранин, мн. -не; в Г. *лютеранін*.

Лютість, -тости, *лютістю*, в Г. -тостею а.

Лютощі, лютощів.

Лють, люти, люття, в Г. лютию *а*.

Люціпер, люципера; лат. *Lūcifer*.

Люшня, люшні, з нм. діал. *leuse, leuchse, lünse* ; в Г. люшня *п*.

Лягті (зах.-укр. *а*. лячі, лічі), ляжу (а не лягу *м*.), ляжеш, ляжуть (а не лягуть *м*.), мин. час ліг (в Г. ляг), лягла, лягло, ляглі, лігши (а не лягши), прик. спос. ляж, ляжмо, ляжте, лягайте (а не ляг, лягте). Давнє *лєши, лєчи, лєгъ*, мин. час *лєгъ*. Ліг спати, Кул. 382. Старший ліг, Свідн. 42.

Лякátися кого-чого.

Лялька, р. мн. ляльок; лялечка Гр. 303, а не ляльочка.

Лятічів, з Лятічева, лятічівський. Єнерала латичевського Черниг. кн. 1639 р., у Кам.

Лячний, мені лячно г.; на В. У. — боязький, ббязько. Боязько мені, Г. Барв. 352. Усі боязько дивились на Зіньку, Стор. М. Пр. 58. Замучена молодиця, боязька, М. Вовч. I. 49.

М.

Мабуть (походить з — має бути — має бути — майбуть — мабуть), а не мабудь і не мабіть.

Магістер, -стра, з лат. *magister*, а не магістр.

Ма́гніт, ма́гніту, магнітний, з гр. *μαγνήτις*, давнє *магнитъ*; в Г. ма́гнét, ма́гнétний *п*.; див. ст. 169.

Магнитизувáти, а не магнитизирувати м. н.м.

Магомét, давнє Магметъ, фр. Mahomet, англ. Mahomet; магомétів, магометáнин, магометáнський. В Г. з нім.: Магомéд, -данія, -данський.

Мадри́д, з Мадри́ду, Madrid; в Г. Ма́дрит, п. Madryt.

Мад'я́рин або мадя́р, мн. мад'я́ре.

Ма́ється часто вживають не відповідно духові укр. мови: Справа знаходиться (а не мається) в суді. Не вживати цього слова як м. „имѣтся“.

Мазу́р, мн. мазу́ри, а не мадзур, мадзури *мц.*

Ма́й, *млй*, з гр. *μαῖος*, звичайне в Г. і серед народу на В. У.; але в літерат. ужиткові звичайно — *травень*.

Ма́йовий, а не маввій.

Ма́йор, ма́йбра з нм. Majör; в Г. ма́йор *п.*

Ма́йорці, ма́йорців.

Ма́йстер, ма́йстра; з сер. гр. *μαῖστωρ*, давнє *ма́нстеръ*. Ма́йстерній, -ня, -не.

Макаро́ни, з іт. macaroni, вжив. лише у множ.; в п. такагон.

Ма́кбет, а не Макбѣт.

Мако́гін, -го́ну, а не макогон *а.*

Маку́ха ж. р.; в Г. маку́х м. р.

Ма́лжонка *г. п.*; на В. У. — жінка, дружина.

Ма́лий, а не ма́лий *м.*; ма́ліший; ма́лєсенький, ма́люсінький, в Г. ма́ліський. Вираз — *мало того* — це з *м.*, треба — ба, більше.

Ма́лолітній, -ня, -не; в Г. ма́лолітний; давні — *ма́лолѣтъній* і *ма́лолѣтъный*.

Ма́лпа, з нм. Maulaffe, а не обізяна з *тюрк.*, *мц.* ма́впа.

Ма́льверза́ція *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — спроневірення, обмана.

Ма́льта, ма́льтійський; в Г. ма́льтанський з *п.* maltański.

Ма́люнок див. рисунок.

Ма́ляр, -ра, мн. -рі; з нм. Maler.

Ма́лярія з іт. malária.

Манасти́р, манастиря́, з візант. *μοναστήριον* (а не від давн. *μοναστήριον*), тому з XI-го віку по пам'ятках наших звичайно знаходимо **манастиръ**. Форма монастир теж давня.

Манáтки, манáтків.

Манáх, манáха, з візант. *μοναχός*, давнє **манухъ**; в Г. **мо́нах**.

Манáшка, арх. манахиня.

Мáндри, мáндрів. Див. вандри.

Манéвр, манéври (la manœuvre, manœuvres), а не мањоври *м*.

Манéврувáти, а не маневрирувати *м. н.м.*

Манекéн, манекéну м. р., з фр. le mannequin; в Г. манекíн з *п. manekin*.

Манжéта ж. р., а не манжет м. р.; в Г. маншéта *п. фр.*

Манифестувáти, а не манифестувати *м. н.м.*

Манівці, манівців.

Манóметр, манóметра.

Манті́лля або манти́лія, з ісп. mantilla.

Манускрíпт м. р., мн. -ти, а не -та *п.*

Маржíна, з *рум.*, гуцульське — худóба, товáр.

Мáри, мар.

Маргарíн м. р.; в Г. маргáрина ж. р. з *п.*

Мáрити, мрíяти *про* що, а не мрíти. Див. мрíяти. І марили айстри в розкішнім півсні про трави шовкові, про соняшні дні, Олень.

Марíя, Марíї, але Мáр'я, Мáр'ї; встаровину вимовляли часто **Мáрїа**, як і тепер в Г.

Мармелáд м. р. з фр. marmelade; в Г. мармеляда ж. р. з *п. marmelada*, а це з іт. marmellata.

Мáрмор або мáрмур, мáрмору, з гр. *μάρμαρος*, лат. marmor; мáмор *а. м.*; в Г. мрамóр.

Мармурóвий, а не мрамóрний *м. а.*; в Г. мрамóрний. Море Марморóве.

Мáрно, *a.* мáрне.

Март, martius, постійно вживається в Г. і на В. У. серед народу; також мáрець, мáрця; але в літерат. вжиткові звичайно давнє *бéрезень*. **Міць априль рекомый вртъзынь** Стихир. XII. в. Рідко вживається березобль, березобля, давнє *вэре-зозолъ, вртъзозолъ*.

Маршрут м. р. з нм.; в Г. маршрутa ж. р. з *n.* marszruta.

Масáкра *г. n. фр.*; на В. У. не вжив., тут — мордува́ння, побиття, бій, нищення.

Маскува́ти, а не *маскирувати* м. нм.

Масшта́б з нм. Massstab.

Ма́терин, ма́терина, ма́терине, а не материний.

Матері́ял, а не матеріал.

Ма́терній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давні — *ма́терній і ма́терній*.

Мати кого *за* кого-що: Мав він їх за поради-ників, Кул. 150. — Вираз: *мати місце* — це м. „имѣть мѣсто“ (а це з нм. *stattfinden*), треба — відбутися, скоїтися: Трапився (а не — мав місце) такий випадок. — Що ти маєш *г. n.*; на В. У. звичайно: що в тебе єсть.

Ма́ти (а не матір), р. в. матери, прич. відм. ма́тір (а не мати), ма́тір'ю (а не матірр'ю), з.-у. материю *a.*; р. мн. матерів або матерок чи матірок.

Мати Божа, а не Матка Боска *n.* В Г. першу Пречисту (свято 15 серпня) звать: Матка Боска Руска.

Матра́ц, матра́ца м. р. з давн. г. нм. *matraz*; в Г. *матерац* з п. *materac*, а це з іт. *materazzo*; чс. *matrace*.

Матрику́л м. р.; в Г. матрикула ж. р. з *n.*

Матро́с з гол. *matroos*, чс. *matros*; в Г. матроз з нм. *Matrose*.

Мату́ра г. п. лат.; на В. У. — іспит зрілости.

Маха́ти, маха́ю, маха́вш, маха́в, маха́ла, мах-
ну́ти; в Г. ма́хати, ма́хав.

Маца́, в Г. ма́ца *n.*

Мача́ти *г. n.*; на В. У. — моча́ти.

Маши́на, в Г. ма́шина *n.*; з лат. *machina* че-
рез фр. *machine*.

Маши́ніст, а не маши́ніста *n.*

Маши́рува́ти *г. n.*, на В. У. частіше — марши-
рува́ти, *нм.* *marschieren*, фр. *marcher*.

Машкара́, давнє машкарл, іт. *maschera*.

Ме́бель, ме́белі ж. р., інколи ме́біль, ме́бля
м. р., але звичайно вживається лише у множині:
ме́блі, ме́блів.

Мед, ме́ду, з давн. ме́дъ. Через те, що мед
на В. У. постійно був в церковнім ужиткові (пор.
„мед“ — свято церковне), він не змінив свого *є*
на *і*. В Г. тільки *мід*, меду. На ме́дý — на святі,
в ме́ді — в самім ме́ді.

Меда́ль, меда́лі ж. р. з фр. *medaille*; народнє —
менда́ль, мендаля́ м. р.

Медві́дь див. ведмі́дь.

Медикаме́нт м. р., мн. -ти, а не -та *n.*

Ме́діюм м. р. і змінюється: ме́діюма, ме́дію-
мові, мн. ме́діюми. В Г. з *n.* це слово с. р. і не
змінюється в однині, а множ. ме́дія, — це *n.*

Межи, з давн. межи, вживається звичайно
в формі *між*; з орудним в. на питання *де*: між
горами, або з причиновим на питання *куди*:
межі очі, рідко з родов. на пит. *куди*: між лю-
дей. — Не вжив. виразу *між тим* (з м. между
тѣмъ), треба — проте, тим часом. — Уже вдав-
нину це слово скоротилося на: ме́жъ, *між* і в та-
кій формі звичайно й уживається, хоч в Г. часте
й *а*. межи. Не вживати *мц.* меже.

Мезі́нець, мезі́нця з давн. мези́ньць, мѣ-
зиньць (було й мизиньць) — перше значило молод-
ший син, потім найменший палець; мезі́ний
з мезі́ний. В Г. мізі́льний палець. Пор. чс. me-
sines, срб. мезимац, білор. мезиний.

Мéксика ж. р. або Мéксико (рідко — Мехіко)
с. р., нм. і англ. Mexico; в Г. Мéксик м. р. за н. фр.

Мельдува́ти, часте в Г. з н. *мл.*; на В. У. не
вжив., тут — повідомляти, донбсити.

Мемора́ндум м. р. і відмінюється: з мемора́н-
дума, мемора́ндуму, мн. мемора́ндуми. В Г. з н.
це слово часто с. р., в однині не змінюється (або:
меморанда, меморанду), а в мн. — мемора́нда.

Мéндель, Мéнделя, Мéнделю; в Г. Мендля,
Мендлю.

Мене́, але по приіменникові: мене́: на мене́,
до мене́, з мене́.

Мені́, дав. в. від *я*; з давнього *мянк*; не
вживати *мині* або *міні*.

Мент див. момент.

Мéнший, мéнше, мéншість, мéншати, змéншу-
вати; місцево: менчий, менче, менчість, менчати,
зменчувати (вимова: менший). В Г. слово *мен-
ший* часто вживається зам. малий: Стрінули
меншу (= малу) татарську ватагу, Корд. Іст. 87.—
Не вжив. виразу *тим не менше* (з м. тѣмъ не
менѣе), треба — проте, однак, але, та.

Мéрзти і мéрзнути, мин. час мерз.

Мерку́рій, Мерку́рія, Mercurius; в Г. Мерку́р,
з нм. Merkur.

Мерліни, мерлі́н.

Мертве́ць, рідше *мрець*, інколи мертвя́к, мер-
ле́ць, р. мерця́, мерце́м, мн. мерці́, мерці́в.

Мéртвий, мэ́ртваго; в Г. мерт́вий, -ва́, -ве́,
-во́го, -ві́х; мерт́вий Гр. 313.

Месія, Месїї, **Мессіа**, з гр. *Μεσσίας*; в Г. Месія, Месїї *п.*

Месопотамія, **Месопотамїя**, *Μεσοποταμία*; в Г. Мезопотамія *п.*

Месті (з.-у. мести), мету́, -теш, -туть, мете-ний, мів, мелà, -лò, -лі́. В Г. мела, мело, мели.

Метал, з металу; металевий, а не металовий; з гр. *μέταλλον* через нм. Metall.

Метати, мечу́, мечеш, мечуть і метāju, метáвш, з давн. метати, мещѣ і метāju. Це старе наше слово на В. У. вжив. рідко, але часто в Г.

Метер, метра; рідко — метр; нм. Meter.

Метіль, метелі ж. р., але частіше *метелця*. — **Метіль**, метіля м. р., частіше — метелик.

Меткий, меткіший.

Метод м. р. з гр. *ἡ μέθοδος*, фр. la méthode, англ. method, іт. método м. р., нм. die Methóde, п. metoda; рідше *метода* ж. р.

Меценат, -ната — протектор (добродій) наук і мистецтва; в Г. меценас *п.* лит. — шляхетна назва для адвокатів; в давній Польщі це була назва тільки для оборонця при Сенаті.

Меч, мечà, з давн. мьчь, а не міч *мь.*

Мечеть, мечеті ж. р. з тур. *mésdžet* (la mosquée, die Moschee, чс. mešita, іт. moschea); рідше — *мечет*, мечету, м. р. з *п.* meczet.

Мешкати, мешкання, мешканець. — Це наші давні слова: не мози мешкати, Іпат. Літ. 523; мешканє, мешкати в Житом. Єв. 1571 р. і Єв. Негал. 1581 р. Але слова ці вже мало вживані; тільки в зах.-укр. говорах вони часті.

Ми, дав. відм. від *я*, давнє *ми*, на В. У. вже не вжив., тут — *мені*; але в Г. ще часте.

Мигдál, з мигдálu або мигдаль, мигдálю;

в Г. мікдал *n.* Мигдалевий, а не мигдальовий.
Давнє мигдалъ.

Мигрєнь, мигрєню *m. p.* з фр. *migraine*; в Г. *мігрєна* *ж. p.* з *n* *migrena*; від гр. *ἡμι* — половина, *κρανίον* — череп, півголови.

Мигтіти, мигчу́, мигтя́ть; вимова: *михтіти*.

Миколаїв, з Миколаєва, миколаївський.

Микіта, див. арх. Нікіта.

Микола́й, див. арх. Николай.

Микроскопійний, а не -пíчеський *m.*

Мійлий, миліший, а не мильший.

Миліти — це натирати щось милом, намилювати; в Г. з п. *mylic* — помилятися, вводити когось в помилку.

Милосєрдний і рідше — милосєрдий, з давн. *милосердый*; в Г. часто *милосерний*, але цеї не-салонної форми ліпше б не вживати, — на В. У. її не знають. Господь милосердний, Кул. 242.

Мілюсть, рідше — милість, милости; ор. мілістю, в Г. милостию *a.* — З ласки, а не по милости *m.*

Мілощі, мілощів, а не мілощєй *a.*

Мільтон, а не Мильтон.

Мімо, присл., визначає коло, повз: їхали мімо церкви. Звичайно з родов. відм., але часто й з причин.: мімо церкву. В Г. часто вживають *мимо* по *n.*, *тімо*, зам. не зважаючи на, не дівлячись на, без огляду на: *Мімо* хвороби я таки прийшов до школи (треба: Не зважаючи на хворобу, я...). Зам. „мімо того“ казати — крім того, опріч того. Проходив мімо козацької купи, Кул. 313. *Улиця йдетъ мимо дворъ старый* Книга Луцька 1565 р. Не вважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний, Фр. 50.

Минєя Чєтья *ж. p.*, а не минєй *m. p. n.*

Миністер, -стра, арх. министр.

Минута — так вимовляє й пише вся В. У.; в Г. з *n.* міну́та (пор. ще форми в Г.: гармі́дер, трубі́ти, проти́в, розхрі́станій, — всі ці слова ціла В. У. вимовляє з *и*, а не *і*). — Що-минути, а не що міну́та *n.* — Минутний, а не міну́товий *n.*

Минути або минутися: Вже рік минув, Фр. З верш. 90. Минувся день, Щур. Рол. 22. Минути що — пройти коло чого: минули церкву.

Минорний, а не миноро́вий *n.*

Мисіонёр з фр. *missionnaire*; в Г. місіона́р з *n.* *missionarz*.

Мисливець, мисли́вий, мисли́вство *n.*, треба — лóви. Див. лов.

Мисль, мі́слі ж. р. (часом *мі́сля*, мислі ж. р.) вже вживається рідко, звичайно — *ду́мка*; ор. в. мі́слю, в з.-у. мислю *a.*

Мистецтво див. штука.

Митар, -ря, рідко — мі́тар; давнє *мы́тарь*.

Митрополіт з гр. *μητροπολίτης*; *n.* лат. митрополі́та; а не метрополіт *n.*

Мить, мі́ті ж. р., ор. в. мі́ттю Кул. 242.

Миф, мифі́чний, гр. *μῦθος, μυθικός*; в Г. мі́т, міті́чний *n.*; мифоло́гія, в Г. мітольо́гія.

Миха́йло Кул. 318; *a.* Михаї́л, *Μιχαήλ* з гр. *Μιχαήλ*; кличн. в. Михаї́ле, а не Михайло *m.*

Ми́ша ж. р., — так постійно на В. У., з давн. *мышь*; в Г. *мыш а. ж. р.* (п. *mysz*). Заторохтить миша в сінях, Гр. 164. Кинеться, як кит на мишу, Свідн. 33.

Ми́шачий або ми́шиний, а не мі́ший (мі́ший хвіст, Фр. З верш. 71).

Мід, ме́ду див. мед.

Мідь, мі́ді ж. р. з давн. *м'ѣдь, м'ѣди*; ор. в. міддю, в з.-у. мі́дею *a.* Інколи р. в. ме́ді, Кул. 101

(по аналогії до піч, печі). Мідний, або — мідяний.

Між див. *межи*.

Міждо з давн. *мѣждѣ* вжив. рідко, звичайно — *між*. Див. *межи*. Оттаке завелось міждо старшими, Кул. 25.

Міжнародній, -ня, -не; в Г. -ний.

Міжусобиця, арх. *межиусобиця*.

Мізкувати *про* що; в Г. *о* чім *а. п.* Про своє мізкуючи, Грінч. 142.

Мізок, мізку, мізком, в мізку, з давн. *мозгъ*, *мозькъ*; часте ще й *мозок*, *мозку*. В мові *м.* частіше вживається в множ.: *мозги*; в укр. звичайно тільки однина. Лукавий мізок, Кул. 380.

Мій, *могó*, *моїбого*, *моїбóму*, рідко *мóму*, в *моїм*, мн. *мої*, *моїх*, *моїм*, *моїми*. В Г.: *моéго*, *моéму*, *мóму*, мн. *мої*, *моїх*, *моїм*, *моїми*.

Міліметр, *міліметра*; рідко — *міліметр*.

Міліон, а не *мільйон*; фр. *million*, нм. *Million*. Міліони у нього дітей, Фр. *Мойс.* 32.

Міліонний, а не *міліоновий* *п.*

Міліярд, а не *мільярд*.

Мілкий, *мілший*, часом — *мільший*.

Міль, *мóля* м. р. і *міль*, *мóлі* ж. р.; давнє *моля* було ж. і м. р. На изъяснение молю Ю. Злат. XIV в.; *молевъ* Збірник 1073 р.

Міні див. *мені*.

Мінімум м. р., відмінюється: *мінімуму*, мн. *мінімуми*; в Г. з *п.* це слово часто с. р. і в однині не відмінюється, а мн. — *мінімума*.

Міністр — ліпше б *миністер*.

Мініатюрний з фр. *miniature*; в Г. *мініатурний* з *п.* *miniaturowy*.

Мінхен *г.*; на В. У. — *Мю́нхен*, з нм. *München*.

Міра, *в* міру того, а не *по* мірі того *м.*

В міру потреби, а не *по* мірі потреби м. Брати міру, а не зняти міру м.

Міркувати *про* кого-що, в Г. о кім-чим а. н. Міркуючи про свої товариші, Гр. 253.

Міродáйний або міродáтний, мір. сфери, джерела, мір. круги г. — це з н. *miarodajne źródła, sfery*; в пол. мові цей кострубатий новотвір з недавнього часу, — це невдалий переклад нім. *massgebend*; по укр. ліпше б: керу́ючий, провідний. Слово *міродáйний* в Г. часте, на В. У. зовсім не відоме.

Міст, з мóсту і мостà, на мóсті.

Містéчко, в Г. містóчко.

Місто — це гóрод, мн. містà, міст; не змішувати з словом *місце* — частина чогось, моск. мѣсто. Уже вдавнину, ще в XI в. мѣсто визначало й гóрод; ліпше вживати *місто*, а не город.

Місто, приім., часто вжив. в Г. як „замість“: Місто відповіди стала плакати, А. Чайк. „Од.“ 12. Це арх., відомий по пам'ятках з XI в. На В. У. вже не вживається, тут — *замість*.

Містоголовá г. а.; на В. У. — заступник голови.

Містóк, з місткà, арх. мосток, мостка. Перехопились через місток, Кул. 160.

Містóчко г.; на В. У. — містéчко, р. мн. містéчок.

Місце не плутати з словом *місто* — город; місця, на місці, мн. місця́, місць, на місця́х; в Г. мн. місця, місцям, на місцях. — Місце до стояння або місце стояти, сидіти, а не стояче, сидяче місце. — Не вжив. виразу *мати місце*, треба — бути, відбутися, трапитися.

Місцéвий, а не місцьовий.

Міський, а не мійський.

Місячєнько, в Г. місячок. Зійди, зійди, місячєньку, Пісня.

Місячний, вимова: місяшний.

Міт, мітичний г. з п.; на В. У. миф, мифічний; з гр. *μῦθος*, лат. *mythus*.

Мітлá, мітли, р. мн. метел; часте й метлá.

Міх, з міху, в міху́, мн. міхі́, міхів, міхам; в Г. мн. міхи, міхів.

Міць, мбці ж. р., з давн. мочь; ор. в. міццю (в слові міць *ц* зам. *ч* під п. впливом). Міцній. Нова міць, Гр. 231.

Мішáти — змішувати: Мішай кашу; не плутати з м. м'шати — перешкоджати, заважати.

Мішóк, мішкà, а не мешок м.; в мішкú.

Міщанин, мн. міщàне, міщán.

Міязма ж. р. або міязм м. р., частіш у мн. міязми, гр. *μίασμα*.

Мла з мьглá, або імлá.

Млóсно Коц. 14, а не млóстно а.

Мні, дав. в. від я, з давн. мьнѣ, часте в Г., на В. У. не відоме, тут *мені*: Однаковісінько мені, Шевч.

Мно́гий, мно́га, мно́гі, мно́гих, мно́го, з давн. мьногий, часте в Г. (особливо — мно́го), але на В. У. вже не вживається, тут — багáто, багáтьо́х, багáтьо́м, багáтьмà. Де багато господи́нь, там хата неметена, Прик.

Мно́жество а., тепер не вжив., кажуть: багáто, сі́ла; в Г. мно́жество. В церкві було багáто (сила) народу. Ключ Роз. 1665 р. л. 8 б: мно́жество.

Мня́кий або мнякі́й, м'я́кий, а не м'я́кий м.; мня́чий і мня́кий.

Мняч або м'яч, з давн. мляч, частіше — *опу́ка*; в Г. *ба́льон* з п. *balon*, фр. *ballon*. Мав компанію

в мняча, Свідн. 39. Настане май, — в опуки грай, ів. 21.

Мо в швидкій мові інколи вживають зам. *може*: Йому год тридцять і п'ять, а *мо* трохи й більше, Грінч. 137.

Мова *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. н.* Він ріжниться мовою, а не *по* мові *м.* Я добре говорю укр. мовою, а не *на* укр. мові *м.*

Мовити, мовлю, мовлять, мовлячи, мовлений; мовити *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. н.* Мовити до кого або кому. Вираз *так мовити* — це *м.* „такъ сказати“, треба: мовляв, сказати б. *М. на* користь кого або *в* користь кого.

Мовчання, в Г. мовчанє.

Мовчати, мовчю, мовчять; мовчачі, а не мовча *а. м.* Мовчущий або мовчальвий.

Могилів, з Могилева, могилівський.

Мого, заім. род. і прич. в.; по приіменнику — *мого*: до *мого*.

Могті (з.-у. арх. могчі, мочі), *можу* (а не *могю м.*), не *можу*, *можеш*, *можуть* (а не *могуть м.*), *можучи*, мин. час: *міг*, *могла*, *могло*, *могли* (а не *мог*). В Г. часто кажуть: Не *могучи а.*: Не *могучи* діждатися „Діло“ 1922 № 27, на В. У.: не *можучи* або — не *мігши*: Не *можучи* ворухитися, Гр. 309. Ще вільно вживається арх. *мога*: яко *мога*, скільки *мога*, що *мога*. Уложив собі од Лесі яко *мога* одбігати, Кул. 234. Біжи яко *мога*, Шевч. 28.

Могутній, -ня, -не; в Г. *могутний*; *могучий*. *Могучим* пориванням, Грінч. 40.

Могутність, з *могутности*, *могутністю*, в Г. *могутностию а.*

Могуче присл., в Г. *могучо*.

Модель, з *моделі ж. р.*, часом *моделя ж. р.*; в Г. *модель*, з *моделю м. р.* з *н.*

Модній, -ня, -нв. Сукня була модня, Лев. Пов. 56. Модньою Коц. 29.

Моєго *а. г.*; на В. У. — мойого.

Моєму *а. г.*; на В. У. — мойому.

Мож часто вжив. в Г. зам. можна.

Можливо, присл.; в Г. можливе *а.*; можливий, а не можебний *п.*

Можна, з давн. мочно; рідко можна *м. а.*
Не вживати мона *мц.*

Можність, можности, можністю, в Г. можністю *а.*; вираз: не був в можности — це германизм, треба: не міг.

Мозіль, мозоля *м. р.*, мозолём, мн. мозолі, мозолів; давнє мозоль було *ж. р.*, рідко — *м. р.*
Рідка форма мозоля *ж. р.* Руки мозблісті, праця мозільна. Слово мозіль в мові *м. ж. р.*, а в мові *п. м. р.*

Мойого, могò; в Г. моєго *а.*

Моисей і Моисейт, а не Мойсеаш *п.*

Мокнути і мокти, мин. час мок, рідко мокнув.

Молдаванин, мн. молдаване, з молдаван.

Молéбень або молéбінь, *р.* молéбня; а не молéбен *а. м.*

Молéкул *м. р.* або молéку́ла *ж. р.* з фр. la molécule.

Молітва, мн. молітві, молитов, а не молитв *а.* У Гр. 275. 281: без молитов.

Молитвénик, молитвénикъ — богомолець, хто молиться. Молитовник — книжка, з якої моляться, молитвослов, в давнину молитвénикъ.

Мо́лити кого *про* кого-що або *за* кого-що; в Г. *о* чім *а. п.* або за ким. Я за вас Бога моли-тиму, Гр. 202.

Мо́литися кому або *до* кого *про* кого-що або *за* кого-що.

Мо́лодець, молодця, молодцєві, *о* молóдче, мн.

молодці, молодців; панове молодці! хлопці-молодці! Давнє значіння цього слова потроху губиться на В. У., заступається — в літературі — словом *юнак*; в Г. навпаки — постійно *молодець* — це юнак. Див. юнак. На вас, молодці-юнакі, кладу найкращі думки, Стар.

Молодий, молодший, молодшати (вимова: молодчий, молодчати). Молодший трома роками, а не о три роки *н.* чи *на* три рбки *м.*

Молодіж, молодіжі ж. р. (рідко молодіжі); ор. в. молодіжжу, в Г. молодіжею *а.* Молодь.

Молодість, молодости, молодістю.

Молодощі, молодощів (а не -щей *а.*), Кул. От. 35. 39. Тимч. 50.

Молоти, мелю, мелеш, мелють (а не мелять), мелючи (а не мелячи), мелений і молотий, мели, мелить. В Г. мелю.

Молох; в Г. Молох *н.*

Молочний, а не молочний; вимова: молочний.

Мольєр, а не Мольєр.

Момент, з лат. *momentum*; часта й скорочена форма: *мент*. Ловити мент Коц. 7. Скорочених форм укр. мова знає багато (пор. нехай — хай, немов — мов, неначе — наче, траба — тра, треба — тре і т. п., див. мою „Таблицю милозвучности укр. мови“ 1923 р. §§ 21—40), тому на форму *мент* не треба дивитися як на неправильну.

Мо́му, дав. в. від *мій*, зам. мойо́му; часте в Г., рідке на В. У.

Мо́на *мр.*, зам. мо́жна, не вживати.

Монго́л, мн. монго́ли, монго́лів; монго́льський; форми: могол, могольський вже не вживається.

Монопо́ль, з фр. *monopol*, монопо́лю м. р., або монопо́лія, -лії ж. р.; монопо́ль *для* чого: М. для продажу тютюну.

Монтёр, монтёра, з фр. *monteur*; а не монтёр *n.*
Мор, на кого: Мор на людей, Бирч. Вас. Рост.

II. 127.

Мораль, моралі ж. р.; в Г. з *n.* морал м. р.; з лат. *moralis*.

Моргнути на кого: Моргнув на Карпа, Гр. 136.

Морд, мёрду часте в Г. з п. *mord*, нм. *Mord*; на В. У. не вжив., тут — душогу́бство, уби́вство.

Море, з мёря, на мёрі, мн. моря́, морі́в.

Морепла́вство, а не морепла́вання.

Морочити, морочу, -чиш, -чать; не мороч.

Морський — це стара укр. вимова, нова — морський *m.*; Кл. Роз. 1665 р.: **мо́рскій** л. 31 б.

Моско́вський або ро́сійський, а не ру́ський.

Мося́ж *n. нм.*; на В. У. мало вжив., тут — жовта мідь; також — мося́жник, мося́жни́цтво.

Моти́в, моти́ву м. р., мн. моти́ви; в Г. з *n.* мн. мотива́.

Мотивува́ти, а не мотиви́рувати *m. нм.*

Мото́р, мото́ра, лат.; в Г. мото́р, з п. нм. *Mótor*.

Мох, мо́ху, мо́хом, мн. мохі́, мохі́в, а не мху, мхом *m.*; з давн. **мъхъ**, **мъхъ**, **мохъ**.

Мо́царт, а не Моца́рт.

Мо́цний *n.*, треба — ми́цний. Мо́цний Бо́же *n.*, треба — вели́кий або си́льний Бо́же.

Моча́ти, в Г. мача́ти *n.*

Мо́ці, мо́щей і мо́щів; мо́щі — це останки святих. До мо́щей святих, Кул. 68. В Г. часто й на зви́чайне мер́тве ті́ло кажу́ть мо́щі.

Моя́, II. мо́ї, III. мої́й, IV. мою́, VI. мо́єю, VII. в мої́й; в Г. часто мо́я, мо́ю *n.* Див. ми́й.

Мра́на частіше; рідше — мря́ка.

Мра́мор див. мармор.

Мре́ць, мерця́, див. мертве́ць.

Мря́ти, мрю́, мрі́еш, мрю́ють, мря́в, мря́ла,

мріяли, — це мáрити, м. мечтать: Дівчинці мріялися такі довгі стрічки, Гр. 176. *Мріти*, мрів, мріла, мріли або мрітися — це м. виднѣться, видео: батраки мріли здалека, Гр. 24. А під лісом курінь мріє, Шевч. 82. В Г. часто вживають *мріти* зам. *мріяти*. Мріяти *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.*

Мстити, -ся *за* кого-що, в Г. кого-що: Мстив за провину.

Му мц. г., на В. У. — йому.

Мудрець м. р., мудреця́, мн. мудреці, мудреців. В Г. мудрця, мудрці, мудрців. В Г. зам. *волахв* постійно вживають *мудрець*.

Мудрий на що: Мудрий на вигадки, Гр. 132. Мудріший Гр. 90.

Мудрість, мудрости, мудрістю.

Мудрощі, мудрощів, а не мудрощей.

Муж, му́жа, мн. му́жі, му́жів, — вжив. переважно про мужів державних; звичайно — чоловік, людина. Вираз: „муж стану“ — це *п.* маґ стану, а це з *п.м.* Staatsmann, треба — політик, політичний діяч. „Муж довір'я“ — це *п.* маґ заufania. В Г. муж, мужа́.

Мужатка г., з давн. *мѹжатка*, *мѹжатица*; на В. У. не вживається. тут — молодіця. з давн. *младница* (перше значило — дівчина, потім — молода жінка); в Г. вживання підтримується й *п.* маґатка.

Мужва́ вживається лише в згiрдному значінні, як м. мужичье: Мужва невмівана, Кул. 354. В Г. такого погiрдливого значіння це слово не має, — на простих вояків чи поліцаїв тут вільно кажуть *мужва́*.

Мужик, мужічка, — зневажлива назва, ліпше — *селянін*, *селянка*. В Г. це слово вживається вільно без погiрдливого значіння. Запорозці — козаки

над козаками; а ви що? — мужики! тая ж мужва!
Кул. 309. Див. селянин.

Мужній, -ня, -нє; в Г. -ний,

Мужчина, мущина *м.*, треба — чоловік, людина; в Г. вживається часто, але мужчина.

Музей, музея *м. р.*; мн. музеї, в Г. з *п.* музеа.
Інколи музеум *м. р.*, музеума, музеуми. З гр. *-μουσεῖον*, лат. *museum*, через нм. *Museum*.

Музика, мн. музика, музиків — назва музиканта і його гри; це звичайна давня укр. вимова: **Слѣх**лючи мѣзѣки весѣлон Ключ. Роз. 1665 р. л. 39 б. В Г. з *п.* музика. Колиб мені черевики, то пішла б я на музики, Шевч.

Мундánt лат. *г. п.*; на В. У. — пісар.

Мундír з нм. *Montirung*; в Г. му́ндур з *п.* *mundur*, нм. *Montur*; пор. шв. *mundur*.

Муравель *г.*; на В. У. — мура́шка.

Муравельник *г.*; на В. У. — мура́шник, муравні́к.

Мурза́, з тат. *mirza*; в Г. му́рза за *п.*

Му́рин з давнього мѣринъ, а не мавр чи ефіоп.

Муркотáти, муркочу́, муркóчеш, муркóчуть, і муркотіти, -кочу́, -тіш, муркотя́ть; муркочі́, муркóч, муркочі́мо, -чмо, -чіте, -чте; муркóчучи й муркотя́чи. В Г. муркóчу.

Му́сити і му́сити, му́шу (а не му́сю *мц.*), му́шиш, му́сять, му́сячи, зму́шений; му́сив, му́сила, му́сило, му́сили, а в Г. частіше: му́сів, -сіла, -сіло, -сіли. Давнє позичення з нм. *müssen*.

Мусува́ти, а не мусі́рувати *м. пм.*

Мусульма́н, мусульма́нин, мусульма́нство, мусульма́нський, давнє моу́соульма́нинъ з тюрк. *musulman*; в Г. музулман, музулманський з *п.* *mużłman, mużłmański*.

Мутний, -на́, -нє́, а не му́тний *м.*

Мучити, мучу, -чиш, мучать, а не мучуть; мучачи, мучений; не муч.

Муштарда г. п., з іт. mostarda; ліпше вживати рідного слова — *горчиця*, з давнього *горьчица*.

Мчати, -ся, мчусь, мчішся, мчаться; слово літерат. з давн. *мъчати*, в народі не часто вживає, там: нестися, гнатися, пертися. По полю мчались козаки, Кул. 169. Див. помчати.

Мя мц. г. з *мл*; на В. У. звичайно менє. Див. я.

М'який або *мняккій*, часто — м'якій; вимова: *мняккій*. М'ягшати, м'ягчати (вимова: *мняхчати* чи — *м'якшати*).

М'язи, м'язів, з лат. мускули.

М'ясніці і *мнясніці*, -ніць.

М'ясо і *мнясо*.

М'ята і *мнята*.

М'яч див. *мняч*.

Н.

На вживається з причиновим відмінком (куди?) або з місцевим (де?). — *На* звичайно визначає зовнішній рух, *в* — рух до середини, пор. *на хату* і *в хату*; але інколи з традиції вживаємо одного виразу зам. другого; так, кажемо: *пішов на поле* або *на поле*, *на село* і *в село*, *на місто* і *в місто*, *вплив на море* або *в море*; *пішла вона на храм* (на свято); *піти на кухню* і *в кухню*. Звичайно кажемо: *на Україні*, *на Поділлі*, *на Волині*, *на Поліссі*, *на Холмщині*, *на Буковині*, *на Москві*, але: *в Києві*, *в Польщі*. *Іхати візником*, а не *на візнику* м. В Г. всі кажуть: *учиться на університеті*, це п. на *uniwersytecie*, а п. *взято*

з нім. *an der Universität*; на В. У. тільки: *в* університеті. В Г.: відвезено на клинику, на В. У.: *в* клинику. Лемки постійно вживають *на* зам. *по*: іду на сіль, на ґрулі (по картоплю), на воду, на цукерніки (по цукерки). — Київ *над* Дніпром, а не *на* Дніпрі. — Живе *на* улиці Шевченка, а не *при* улиці Шевченка, це *п.* — Українською мовою (говорити, писати, друкувати, твір), а не *на* укр. мові *м.* — *На* чому класти, покласти, вішати, повісити, стати, поставити, сісти, посадити: Поклав шапку на лавці; але коли хочемо точно зазначити місце, тоді в цих виразах вживаємо *на що*: Поклав шапку на стіл, а не на лавку. — В народній укр. мові часто вживають *на* там, де в літерат. знаходимо *для* (але ліпше *на*): Грядка *на* капусту, Мішок *на* жито. — Прийшов *на* запрошення — це *п.*, ліпше — *по* запрошенні.

Набальзамувати, рідше набальсамувати. Див. бальзам.

Набиватися до кого-чого, а не *о* кім-чим *г. п. а.*

Набігати на що: Шлях мигтить, гаї та ліси *на* очі набігають, Сл. Гр. II. 463. В розумінні „знаходити“ це слово може бути й без приім.: Татари набігли його сонного, ів. Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи, Г. Барв. 416. — **Набігти**, зах.-укр. набічи *а.*

Набідітися *г.*; на В. У. — набідуватися.

Набіл *г. п.*; на В. У. — молбчне.

Набірати, в Г. набирати; ~~набирати~~; наб. чого: води, хліба. Набратися чого: сорому, розуму.

Наближатися, -жаюся; наблізїтися і набліжїтися, пор. **приближитися**. Наближатися до кого-чого.

Набоженство *п.*, треба — богослуження.

Набути що (коли набувається цілий предмет) або чого (коли набувається частину). Набув село і грошей.

Навгорód або на горód. Щоб навгород не лазили, Гр. 15.

Навёрх; в Г. часто навёрха зам. наверх або звёрху.

Нависáти, навísнути, див. висіти.

Навідворіт г. м.; на В. У.— навпакі́, навспáк, напро́ти.

Навідини, -дин.

Навіть або наветь, з нім. wet; визначало спочатку „накінець“, „на останок“, а пізніше — аж і, sogar, моск. даже. Не писати навить.

Навіщо (з *на що* — на іщо — навіщо).

Навко́лішки Гр. 54, а не навко́ляшки.

Навко́ло кого-чого: Навколо хати.

Навкру́гі кого-чого: Навкруги хати.

Навкúчитися г.; на В. У. — наскúчити. Да вже ж мені наскучило. Див. кучити.

Навмі́сно, в Г. навмі́сно. Навмисне і зумисне вжив. однаково.

Наво́дити, навóджу, -диш, навóдять; в Г. наводі́ти.

Наві́з, на́возу г., наво́з м.; на В. У. — гні́й, гно́ю. Возили гній на поле.

Навперéйми кого-чого: Н. брата.

Навпро́ти кого-чого: Н. сестри.

Навпрошкі́, в Г. навпрошкі́.

Навря́д визначає: трохи чи, ледве чи, м. едва ли. Батько дуже слабій, — навряд чи й доживуть до ранку. Навряд, чи є в Кузьми гроші, Ном. № 5617. В Г. вживають слово „навряд“ зам. „навпакі́“: Нічого не вийшло, *навряд*, — Зося стала ще лютіша, А. Чайк. Мал. 88.

Навуходонóсор, -донóсора, в Г. Навуходнозóр, -днозора. **Навхóддонóсоръ**, лат. Nabuchodonosor.

Навчáти кого-чого: Навчати мови, грамоти (по м. научать чому: мові, грамоті).

Навчíтися чого: Навчився всіх літер, Грінч. 177.

Нагáльний, часте в Г.; на В. У. частіше: поспішний, спішний, на́глий, несподіваний.

Нагий а., в Г. на́гий; звичайно — го́лий.

Нагі́дкі, нагі́до́к.

Наглядáти кого-що, над ким-чим, за ким-чим.

Нагорóда, нагородíти, з давн. **награда** **нагорода**, **награждати**, **нагородити**; але це рідкі слова, звичайно — заплáта, заплатíти.

Над вживаємо при порівнянні: кращий над усе. Над „Кобзаря“ книги не знайшов, Грінч. 35. Див. від, ніж.

Над, присл., з прич. відм. (коли? куди?) або з орудним (де?)

Надавáти чого: Надає перехідного значіння, Тимч. 69.

Надáрмо, надарéмне, дáрмо, дúрно, дарéмно.

Надбíгти, -жу́, -жйш, -жáть, а не надбйжуть; зах.-укр. надбйчи а.

Надвíрний, -ня, -не; в Г. -ний.

Надгорóда, надгорóджувати г.; на В. У. — нагорóда, нагорóжувати.

Наддніпря́нець або *придніпря́нець* — невдала назва для українців з Великої України; назву склали українці з Галичини в останній час, в протилежність назві *наддністря́нець*. Назва невдала, бо багато ж українців живуть і поза системою Дніпра.

Наді мною г., на В. У. — **надо** мною.

Надіятися на кого-що або кого-чого; в Г. **надіятися**. Я надіюсь на тебе. Надіюся (сподіваюся) доброго кінця.

Над'їжджати, а не над'їзджати.

Надоїсти г.; на В. У. — надокучити.

Надпис, надпису м. р.; а. надпись, -сі ж. р.

Надприродний, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Надслухувати г. з н. *padśluchiwać*; на В. У. — прислухуватися, прислухатися.

Надусіти зах.-укр. н.; на В. У. — надушити. Див. душити.

Надходити, в Г. надходити.

Надягати, надягті що; надягнути, надягнув, рідше — надяг. Одягати — кого. Надягнув свиту. Одягнув дитину.

Нажити чого: Слави нажив, Гр. 278.

Назад див. тому.

Назбирати, зах.-укр. назбирати.

Назва, р. мн. назв або назов.

Наївний г. м.; треба — простиий, нехитрий.

Наїжджати, а не наїзджати; н. *на* кого-що, в Г. н. кого-що.

Най в приказ. способі мало вжив. на В. У., тут частіше *нехай* або *хай*; зах.-укр. звичайно *най* (часом — няй). Нехай живе! Див. хай. **Нехай** назван коудеть Іванном Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 4.

Най для утворення найвищого ступіня приєднується до 2-го ступіня, а не до першого: найвеле́ніший. Творячи найвищий ступінь, це *най* наголосу на себе ніколи не приймає, — наголос лишається на тім місці, де він був в другім ступіні: найдо́бріший, наймо́лодший. Але в Г. постійно наголос падає обов'язково на це *най*: найдо́бріший, наймо́лодший.

Найбагáтший, а не найбагаччий.

Найбільше вживається для утворення третього ступіня порівняння дуже рідко, лише при словах мало вживаних, що звичайно не творять 2-го ступ. на *-ший* або *-иший*: найбільше авторитетний (або й найавторитетніший). Не вживати *найбільше* при звичайнім 2 ступіні: найміцніший, а не найбільше міцний. Див. більше.

Найближчий Коц. 51 (вимова: найбліщий).

Найважчий (вимова: найващий).

Найвищий, в Г. найвисший.

Найвищий час або найви́ща пора — вирази, часто вживані в Г. з нім. *die höchste Zeit*. На В. У. не вжив., тут — слухний час, слухна пора, зручний час, як раз пора, останній час.

Найглибший, в Г. найглубший.

Найдикіший, а не найдикший.

Найдорóжчий (вимова: найдорóщий); в Г. найдорожший.

Найдúжчий (вимова: найдúщий); в Г. найдужший.

Найкράчий Коц. 38, в Г. найкрасший.

Найменший, а не найменчий *мц.*

Найми, наймів.

Найміти, наймі́в, наймі́ли *г.*; на В. У.: на-ня́ти, найма́ти, з давн. *наимати*, *намати*. Нанялася *за* наймичку.

Наймолóдший, а не наймолодчий *мц.*

Найни́жчий (вимова: найні́щий); в Г. найни́зший.

Найпалкіший, Гр. 203.

Найраніший, а не найранчий *мц.*

Найти кого-що і кого-чого; частіше *знайти*. В Г. часто вживають цього слова зам. опинитися, бути: Учениця *найшлась* (треба — опинилась)

в злім положенню; Книжка **найти** муситься (треба — мусить бути) у кожного. **Найдú**, -дéш, -дúть, в Г. **на́йду**.

Найтóнший, а не **найтончий** *м*.

Найтя́жчий (вимова: **найтящий**); в Г. **на́йтяжший**.

Найубóжчий (вимова: **найубóщий**); в Г. **на́йубожший**.

Найшвídший, а не **найшвидчий** *м*.

Накáз, в Г. **на́каз**. **З** наказу, а не *по* наказу *м*.

Накáзний, а не **виконуючий** обов'язки *м*.

Нако́лі *г*.; на В. У. — **колі**.

Наконéць *а*., треба — **накінéць**.

Накру́тити, **накручу́**, **накру́тиш**, -тять, а не **накруту** *м*.

Налама́ти див. **лама́ти**.

Нале́жати до кого-чого або кому-чому. **Належать**, а не **належать**. Це мені **нале́жить**, а не — **нале́житься**.

Нале́жний до кого-чого.

Наляка́тися кого-чого.

Намавля́ти *г*. з *п*. **памавіа́с**; на В. У. — **намовля́ти**.

Намага́ння, в Г. **нама́гань**.

Наме́т, **наме́ту**; в Г. **на́мет**. Див. **шатро**.

Намі́сть *г*.; на В. У. — **замі́сть**.

Намі́тка, в Г. **на́мітка**.

Нанéсти образу *м*., треба — **обра́зити**.

Напада́ти, **напа́сти** кого-що або на кого-що: **Нападле́ть** **чрѣноризьци** Панд. Ант. XI в. Стали **козаки** **нападати** татарські землі, Корд. 88.

Напасні́к Гр. 178; *а*. **напастник**.

Напа́сть, рідше **на́пасть**; в Г. **на́пасть**.

Напе́вно Коц. 51; *а*. **напе́вне**.

Напекті, -чú; зах.-укр. напечі *а*.

Наперёд, інколи наперід.

На́пис, на́пису м. р.; *а*. на́пись, -сі ж. р. **Напис** написанный Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 111. **Был напис** написан Житом. Єв. 1571 р. Мр. 68. Лк. 110.

Написати, напишу́ про кого-що; в Г. о кім-чим *а. н.* Про мене написано, Гр. 125.

Напіток, напітку; в Г. на́питок.

Наповняти, наповнити (в Г. наповніти) ким-чим. Наповня́тись, наповні́тись чого, рідше чим.

Напомина́ти — це нагадувати; в Г. вживають цього слова в значінні „остерігати“, — це *а. н.*

Напрáсно, давнє **напласно**, вживається вже лише в Г.; на В. У. тільки: на́гло, нежда́нно, несподівано.

Напрімір *г. м.*, треба — напри́клад.

Напроти, напроти́в кого-чого (*а* не кому-чому); в Г. напроти́в (пор. *г.* гармідер, мінута, трубіти, розхрістаній).

Налудити *г. н.*; на В. У. — наляка́ти, переляка́ти. Див. пудити. Налякав міх, що й торби страшно, Ном. № 5794.

Нара́дитися *г. н.*; на В. У. — пора́дитися.

Нара́з *г. з н.* нагаз; на В. У. — відрáзу, враз, зра́зу, ра́птом, на́гло, несподівано. Ішов замислений; коли *враз* почув, Гр. 128. Грицько думав; *враз* підвів голову, Гр. 84. *Раптом* Зекерія свиснув, Коц. 20.

Нара́зі, на ра́зі *г. з н.* на газіе, — на В. У. — поки що, на цей раз, поки.

Нарешті, ліпше — накіне́ць.

Нарід, наро́ду; стара вимова (звичайна в Г.) на́рід, на́роду; арх. народ.

Нарко́з, нарко́зу м. р.; в Г. *нарко́за* ж. р., п. *narkoza*; наркотичний.

Нарікати на кого-що: Нарікав на Остапа, Гр. 271.

Наробіти, -блю, наробіш, нароблять, а не нароблють *мц.*; в Г. нароблю.

Народній, -ня, -не; в Г. народний, -на, -не; давнє народьній і народьный.

Наростень, наросня.

Нарочно *г. м.*, треба — зумісне, навмісне.

Нарціс, нарцісу з фр. narcissus, лат. narcissus.

Насваріти *г.*, на В. У. частіше — насварітися.

Насип, -пу *м. р.*, а не *ж. р. м.*

Насипати води в шклянку *г.*, на В. У. — наліти. З рури вода сиплеться *г.*, на В. У. — ллеться. Див. всипати.

Наситітися чого і чим. Насищати чим.

Наслідувати кого-чого і кого-що.

Наслухатися чого: Н. брехень.

Наслухувати *г. п.*; на В. У. — прислухуватися, прислухатися.

Насміватися *г.*; на В. У. — насміхатися.

Насмілитися, в Г. насмілітися.

Насміхатися, насміятися з кого-чого, а не над ким-чим *м.* Із тебе насміявся, Гр. 304.

Насміятися з кого-чого, інколи на кого-що або кому-чому *а.*, а не над ким-чим. Із тебе насміявся, Гр. 304. На Боже слово вони б насміялись, Шевч. 31.

Настрашитися, -шусь, -шішся; в Г. настрашитися.

Настрій, настрою, в Г. настроій.

Натомість, див. замість; вжив. частіше в Г.

Натрапити, -плю, -пиш, -плять; в Г. натрафити *п.*; див. трапити. Натрапив на Грицька, Гр. 204.

Натягти, частіше — **натягну́в**, рідше — **натяг**.

Наука про що; в Г. о чім *a. n.*

Нафта з гр. *νάφθα*, на В. У. звичайно *Газ* або *гас*. Неперероблена нафта на В. У. — *нефть*, з тюрк.-араб. *нафть*. Див. *нефть*.

Нафталіна лат. *n. ж. р.*, на В. У. частіше — **нафталін** м. р.

Нахиляти кого до чого або на що: Людей до того **нахиляв**, Гр. 75.

Нахмарити — **вкритися** хмарами; небо **нахмарило**.

Нахмурити брови, в Г. **нахмарити** брови.

Находити, в Г. **находи́ти**. Страх **находив** на людей; в Г. страх **находив** людей.

Начерпну́ти, але частіше — **зачерпну́ти**, **зачерпну́**, **-не́ш**, **зачерпну́в**, **зачерпну́ла**, **зачерпну́ли**; в Г. **начерти**, **начер**, **начерла**, **начерли**, з **начерпль** **начерплл**. Див. **зачерпнути**.

Начоси, **начосів**.

Не. Коли присудок-дієслово має при собі **перечку** *не*, то предмета ставимо в родовім, а не причиновім відмінкові: Я **не** бачив сестри (але — бачив сестру). **Не** знали стежок, Коц. 20. **Не** почують швидкої ходи, Гр. 273. **Своїх** думок **не** покинув, Гр. 291.

Неба́вом частіше **вжив**. в Г., на В. У. звичайно: **ско́ро**, **ху́тко**.

Небіжчик, а не **небізчик**. Київ. зап. 1499 р.: **небежчик**.

Не́бо, мн. **не́ба**, арх. **небеса́**, **небес**. У Коц. 44: по **небові**.

Невидимий стара укр. вимова; **невидимий** з *м.*

Неві́д, **неводу** *a.* або **во́лок**.

Неві́льний, арх. **невольний**.

Неві́льник, арх. **невольник**.

Невіста *г. п.*; на В. У. — жінка, жінщина; на В. У. „невіста“ — це або з *м.* молода (давнє *невѣста*), або невістка (*невѣста, нектѣстка*).

Невістка, невістчин (вимова: невіщин).

Невтрáльний *г. п.*, на В. У. *нейтральный* з *нм.* neutral.

Негідний чого: Н. уваги.

Неглижé *с. р.* не відм., з фр. *négligé*; в Г. *неглиж* *м. р.* з п. *negliž*.

Него *г.*, род.-прич. відм. від він, на В. У. *нього*. Див. він.

Неда́вній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Недавню Коц. 37, недавньої Коц. 38. Недавніх споминок, Кул. 61.

Недалéко кого-чого, рідше — від кого-чого. Недалеко міста, Лепк. 3 ж. 14. Недалеко од Ніженя, Кул. 304.

Неділя вже в Остром. Єв. 1056 р. вжив. як перший день тижня і як сам тиждень; але тепер „неділя“ — тільки перший день тижня (*м.* воскресенье). Не вживати слова „неділя“ зам. тиждень, це *м.*

Недолі́тній, -ня, -не; в Г. -ний.

Недописа́ти *г.*; на В. У. — не скласти іспиту, не справдити надій. Недописав не скарб, а горожане „Діло“ 9979.

Недúга, недúги *ж. р.*; рідко недуг *м. р. а.*

Недúжий; в Г. інколи й недúжний.

Не́жить, не́житю *м. р.*, рідко *ж. р.*, з давнього нежидъ, чс. *pežit*.

Незабу́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, не, давнє *незабвѣтньный*.

Незаві́симий *г. м.*; на В. У. — незалéжний, ві́льний.

Незаві́симість *г. м.*; на В. У. — незалéжність, вóля.

Незамітний, в Г. незáмітний.

Незамужня, в Г. — незамужна.

Незвичайно, арх. незвичáйне.

Незламний, незламність Коц. 20.

Некрút, нар. зам. рéкрút, р. мн. -тів; з нм.
Rekrut.

Неласкавий, див. ласкавий.

Нелітній, -ня, -не; в Г. -ний. У Фр. Мойс.:
Мов нелітня дитина 27.

Нельзя, з давн. *нелъзы*, вже не вжив., звичайно — *не можна*; в м. „нельзя“ вживається вільно.

Нема́, нема́в кого-чого.

Немилосердний Гр. 116, а. немилосердий; в Г. й *немилосерний*. Див. милосердний.

Немірів, -рова, *немірівський*.

Неминуче, в Г. *неминучо*. Пособить *неминуче*,
Гр. 150.

Немно́гий, див. *мно́гий*.

Немо́щі, *немо́щів*, а не *немощей*.

Нена́видіти кого-що, з давн. *нелвидѣти*, а не *ненавидити*; *нена́виджу* або *нена́вижу*, а не *ненавидю* *мн.*

Нена́висть ж. р., а не *ненависть* м.; ор. в. *нена́вистю*, в Г. *ненавистию* а. *Ненависний*.

Нена́дійний — кому не можна довіряти: Він *нена́дійна* людина; в Г. *вжив.* цього слова зам. — *несподіваний*, *на́глий*: *Нена́дійно* (на В. У. *несподівано*) у ночі напали *опришки*, Мак. Яр. 64.

Ненаро́ком або *невмисне*. Наче *ненароком* висунула вид, Коц. 16. Ніби *ненароком*, Коц. 13.

Ненаста́нний г., на В. У. частіше *безперста́нний*.

Нена́че або *на́че*.

Необхі́дний, *необхі́дно*, *необхі́дність* — все це повотвори з м. *необходимый*, -мо, -мость; ліпше *вживати* — *потрі́бний*, *потрі́бно*, *потре́ба*.

Неомільний *г. п.*; на В. У. — **непомільний**.

Неохітно *г. м.*; на В. У. — **неохоче**.

Непереможний, -на, -не, Гр. 316. Коц. 38, інколи -ній, -ня, -не.

Непот Корнелій; в Г. **Непос** за *п*.

Неприличний *г. м.*; на В. У. — **непристойний**.

Неприродний, -на, -не; часом **неприродній**, -ня.

Неприявність *г. п.*; на В. У. — **неприсутність**.

Неприятель, **неприятеля**; в Г. **неприятель**;

Ключ Роз. 1665 р. л. 44: **непріятель**.

Непромокальний, в Г. **непромакальний**.

Нерви, **нервів**.

Нервний *г. м.*; на В. У. — **нервовий**.

Нерон; в Г. **Неро**.

Несвідомий чого: **Несвідомий** справи; в Г. **несвідомий**. Вдаш знов **несвідомого** річи, Бирч. I. 79. Вербує кругом себе ватагу людей, **несвідомих** речі, Кул. Краш. 36. Див. **свідомий**.

Несправжній, -ня, -не; в Г. **-ний**.

Нести (зах.-укр. **нести**), **несу**, -сеш, **ніс**, **несла**, **несли**; в Г. **несла**, **неслі**; **несений**, а не **несяний**.

Нестися — **нести** яйця; курка **несеться**. Коні **несли**, а не **неслися** *м.* У Щур. Рол. 78: **Казав** **нести** ся (на В. У.: **нести** себе) в **склеплений** **покій**.

Нестор, рідше **Нестер**, **Нестора**. **Нестврѣ**, **Нестврѣ**. Книга Луцька 1562 р.: **Нестерл**.

Несьогосвітній, -ня, -не, **несьогосвітньої** Гр. 212.

Нетерпляче або **нетерпеливо**, в Г. **нетерплячо**, **нетерпливо** Леп. З ж. 5.

Нетямущий чого: **Нет**. діла.

Нефть, гірне **масло**, давнє **нефть**, **невть**, з тюрк.-араб. **нафть**. Див. **нафта**.

Нехай див. **най**.

Нехарний *г. п.*; на В. У. — **негарний**. Див. **харний**.

Нéхрист, нéхриста м. р., а не нéхристь ж.

Нéхтувати що або чим: Рідну матір нéхтує.
Вона грошима нéхтує, Сл. Гр. II. 561.

Нецьки, нецьок зах.-укр. з *п.* пієска; на В. У. — *но́чви*, почóвки, давнє *нощви*, *нецьвы*.

Неча́йно г. м.; на В. У. — несподівано, на́гло.
Див. *ненадійно*.

Нешпо́ри *п.*, треба — вечі́рня. Пор. в Олекс. XVIII в. ст. 72: **Былиса** **моцно** до **нешпор** **слѣца**.

Нещаслівий, арх. нещастливий.

Неща́сний, арх. нещастний.

Неща́стя, р. мн. неща́сть, але ліпше в мн. не вживати.

Нижній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давнє *нижньій*.

Нижчати або *ніщати*, а не *низшати*.

Нижчий або *ніщій*; в Г. *ніжший*; *нижчий* кого-чого або *н.* від кого-чого.

Низ, вниз, наніз; в зах.-укр. частіше *діл*, *вділ*, *додóлу*. На *низъ* *илъчи* Черкаська заборона 1503 р.

Низе́нький, в Г. *низо́нький*.

Низький, а не *нізький* ж.

Никі́та а., **Нікі́та**, *Νικήτας*, але звичайно — *Микі́та*.

Нікель, з *нікелю*, в Г. з *ніклю*; *нікелєвий*, в Г. *нікльóвий* *п.*

Нико́ла а. з **Никола́й**, *Νικόλαος*, звичайно — *Мико́ла*.

Никоті́н м. р., рідше — *никоті́на* ж. р.

Ниневі́я, в Г. *Ниневі́я*; *ниневі́тяне*; **Ниневі́я**, *Νινευία*.

Нині́, з давн. *нынѣ*; на В. У. рідко вживається, але в Г. постійно і значить *сьогодні* (рідко — тепер): Вчора там, нині нам, Фр. „З верш.“ 92. *Нині́* свято, *ib.* 147.

Нинішній, -ня, -не (сьогодняшній); в Г. -ний, -на, -не. День нинішній або день сьогоднішній. Давнє *нынѣшній*, рідко *нынѣшньий*.

Нинька, ниньки зах.-укр., звичайно — сьогодні.

Ничіпір, Ничіпора, арх. Ничіпор; **Нікіфоръ**, *Νικηφόρος*.

Ничого, в Г. часом вживається й скорочена форма *нич*: Не сказав їм *нич*, Фр. „З верш.“ 107. На В. У. таке скорочення не відоме.

Ніщити, ніщу, ніщиш, ніщать, а не нищать *мц.*

Ніготь, нігтя, нігтем Коц. 16; давнє *ногъть*.

Нігди зах.-укр. *н.*; на В. У. — ніко́ли.

Нідé, з давн. *нигде*; в Г. арх. *нігде*.

Ніж, з давн. *нежели*, вільно вживається при порівняннях: Менше землі, *ніж* було спершу, Гр. 96. Здавався старішим, *ніж* був справді, Гр. 81. Див. над, від.

Ніжень, Ніженя; *м.* Нѣжинъ. Недалеко од Ніженя, Кул. 304. Їхав він під Ніжень, ів. 183. Під Ніженем, ів. 304.

Ніжки, ніженьки.

Ніздря, -рі, мн. ніздрі, ніздéр; в Г. мн. ніздра. Давнє *ноздры*.

Нікий *г. м. а.* — якийсь. Нікий (треба: якийсь) Струщак „Діло“ 1922 № 26.

Ніколи (з *нѣтъ коли*) — нема часу: Не піду до лісу, бо мені ніколи; *ніко́ли* (ліпше б *ніко́ли*, з *ніколи*) — *punquam*: Він ніко́ли не знав. В Г. зам. ніколи кажуть і ніко́ли.

Нікуди, в Г. ніку́да *а.*

Нім *г.* з *п.* *піп*, часте в Г., взагалі в зах.-укр.: Дух твій, *нім* рік сеї кане в вічність, тож туди зазвуть, Фр. „З верш.“ 178. На В. У. тільки *но́ки*.

Німка або німкєня, а не німкїня.

Німчити ліпше, ніж — германізувати.

Ніобєя, Ніобєї; в Г. Ніобє.

Ніскільки — це з м. ніскільки, треба — ані трошки, нічого, ніяк.

Ніт, зах.-укр. з давн. *нѣтъ*; на В. У. — нема.

Ніхто, ніщо — в цих заіменниках перечка *ні* відділюється, коли слово вжито з приіменником, так що приіменник ставиться по *ні*: ні до кого, ні до чого, ні на кого, ні на що, ні з ким, ні з чим, ні перед ким, ні від кого, ні в чім: *Ні з ким* забавлялись, Чуб. V. 26. Не клопочітесь *ні про що*, Кул. 218. *Нѣ от кого* помов не поносил Полт. акти 1668 р. ст. 133. Він звівся *ні на що*, Гр. 215. Вона *ні про що* не дбала, Кул. 178. — В Г. цього часто не додержуються і звичайно приіменника ставлять перед *ні*: *З ніким* слова не балакав, Мак. Рев. 43.

Ніц *n.*, треба — нічого.

Ніч, нѳчі, ніччу (в Г. *ночию a.*), р. мн. *ночѳй*. Пізно в нѳчі, в Г. пізно в ніч.

Нічліг, нічлігú; частіш у мн. — нічлі, нічлів, в Г. інокли нічляг. Або: *ночліч*, *ночлі*. Давнє: *ночьлегъ*.

Нічний, -на, -нє і *ночний*; *ночьный*.

Нічого, в Г. часто скорочують в *нічо*; цєї форми на В. У. не вживають: Нічого не вигадав. Гр. 143. Нічогісінько. — В Г. замість *нічого* часто з *n.* вживають *ніщо*: Сонце нам ніщо (на В. У. *нічого*) не зробить, Фр. „З верш.“ 73. — В Г. часто пишуть: *немав нічого з ним до діла*, ліпше б — *немав з ним діла*.

Ніщо див. *ніхто*.

Ніякий коли вживається з приіменником, то приіменника частіше ставимо по *ні*: ні до якого,

ні в яким, ні на які; але: без ніякого. В Г. звичайно приіменника ставлять перед *ні*: Не почувасться до ніякої (на В. У.: ні до якої) вини „Діло“ 1922 № 26. — Замість „ніякий“ можна вживати „жа́дний“.

Но *а. г. м.*, треба — алé.

Новий, -ва́, -вè, а не нóвий *м.*

Новісінький, в Г. скорочується і в *новіський*.

Нóвість *г. м.*, треба — новіна́.

Новітній, -ня, -нè; в Г. -ни́й, -на, -не.

Новозі́бків, з -кова, новозі́бківський.

Ной, Нóя; в Г. Нóв; *п.* Noe. З гр. *Νῶε*, давнє було **Нwи**, рідко **Нwє**. Був праведний чоловік Нóв, Рудов. 7.

Ножиці, нóжиць, а не нóжниці *м.*; давнє **ножьници** і **ножици**.

Норá, нóру (в Г. норú); мн. нóри, нор або нір Як звірі з нор, Фр. З верш. 216.

Норвèжський, вимова: -вèзький.

Нори́ці, нори́ць.

Носіти, ношú, а не носю; в Г. нóшу; нóсять; нóшений, а не ношаний.

Носітися не вживати зам. вб́иратися, одягати́ся, бо це *п.* *nosić się*: Носився (треба: одягався) гарно, говорив добре, Чайк. Мал. 5.

Нóта, грали по нóтах. В Г. нúта, грали по нутах, але дипломатична — нóта.

Нотáриус, -са з лат. *notárius*; і також нотáр, -ря з *нм.* *Notar*.

Нудити ким-чим, нуджу, нудиш, нудять. Білим світом нудить, Шевч. 2.

Нудьга́, часом скúка — від нічого робити (а не журба, сум, смуток). Нудьга напала. Скúка взяла.

Нúжда стара укр. вимова; нужда́ *м.*; нúжда.

Ну-ко *м.*, треба — а ну.

Нуль, р. в. нуля́ м. р. з нм. Null; в Г. ну́ля ж. р. з *n. nula*. Див. зе́ро.

Ну́мер, частіше *но́мер* з лат. *numerus*, але звичайно вживається: числò; мн. номерà.

Нуря́ти *г. н.*; на В. У. — порина́ти, пурну́ти.

Ну́та див. нота.

Нью́ю *г. му.*; на В. У. — нею, з нею. Пливе із ньо́ю (на В. У. — нею), Бирч. II. 192. Див. ві́н.

Нью́тон, а не Ньюто́н.

Ню *г. арх.*; на В. У. — неї, її. Три дні ждемо на ню, Мак. Яр. 43. Див. ві́н.

Нюя́нс, нюя́нсу м. р. з фр. *nuance*.

Няй див. най.

Ня́ти віри. Няла йому віри без міри, Гр. 153.

О.

О вжив. з причиновим або з місцевим відмінком. Не вживати *о* для зазначення міри: мешкала *о* двадцять кроків ближче, це *н.*, треба: двадцятьма кроками; мозок *о* вазі 2000 грам *н.*, треба: вагою. В заголовках не ставити *о*: **О** реформу коліндаря *а. н.*, треба: про.

Оа́зис або *oás* м. р. з гр. *ἄσις*, так в фр., англ.; в Г. *оа́за* з *н. ж. р.*

Оба́ва *г. н.*; на В. У. — ббязнь, поббювання. Обава *о* кого-що *г. н. а.* (треба б *про* кого-що).

Обавля́тися *г. н.*; на В. У. — боя́тися, поббюватися.

Оба́лювати *г. н.*; на В. У. — валі́ти, пова́лювати.

Обанкrhóтитись *м.*, треба — збанкrhoтува́ти.

Оба́ранок, обарі́нок *г. н.*; на В. У. — бублик.

Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого, Ном. № 7827.

Обвинувачувати кого *в* чім або *за* що; Обв. в злодійстві, за зраду; в Г. обв. *о* що *п*.

Оберегти, обережу́, обережеш, обережуть; об. кого від чого; зах.-укр. *оберечі а*. Я хочу оберегти тебе від них, Фр. З. Б. 98.

Обережність, -ности, обережністю.

Обжинки, обжинків.

Обіда *а. г. м.*; на В. У. — образа, кривда.

Обідва для м. р., *обідві* для ж. і с. р.; р. в. обідвох, д. обідвом, ор. обідвома; з давн. *обѣдѣва, ѡбѣдѣвъ*. Обидва столи, обидві слові, обидві руці. В Г. мало вживаються (і то в формі: обидва), там звичайно — *обá, обí*, мало вживані на В. У. Обóх або обідвох, а не обоїх *м.*; обóм або обідвом, а не обоїм *м.*; обомá або обідвома. По обідва боки Дніпра, Кул. 197. Обідві жінки затремтіли, Кул. 244. Обидві двері виходять у двір, Коц. 51.

Обидіти, обиджати *г. м. а.*; на В. У. — кривдити, скривдити.

Обільний *г. м.*; на В. У. — рясний, щедрий.

Обичай (*м. обичай*) — це звичка; в Г. *обичай* — це те, що на В. У. поведінка, поведіння.

Обібрати, обберу́. Обібрати *за* когось: за старосту.

Обігти, зах.-укр. обічи *а*.

Обід в род. відм. часто не змінюється: Спала аж до обід, Гр. 227. Послі обід, Кул. 129. Устали зза обід, Кул. 286.

Обідві з *обѣдѣвъ*, по аналогії до *обидва* перейшло в обидві, див. обідва. Обідві держались за руки, Кул. 414. *Обѣдѣвъ сторонѣ* Полт. акти 1665 р. ст. 35.

Обідній, -ня, -не; в Г. обідний, -на, -не.

Обідня година, Кул. 419. Давне : **обѣднїй**
і **обѣдльнїй**.

Обідрати, обдеру, див. дерти.

Обізва́тися, озову́сь, обізвавсь.

Обізна́тися з ким-чим.

Обізя́на, обезяна див. малпа.

Обійма́ти, обійму́; обійняв, обняв, обняли;
в Г. обійми́ти, обіймив, обіймили.

Обійми, обіймів.

Обійти́, обійті́сь, обійду́, -сь, обійшли́, -сь.

Обікра́сти, обікра́ду, обікра́в, Гр. 232.

Обіра́ти, обіраю́, Кул. 333. 372. Об. кого-чим
або *за*: Обрали *за* писаря.

Обірва́ти, обірву́.

Обіща́ти *а.*, треба — обіця́ти.

Обкладні, обкладо́к.

Облак, оболок м. р. *а. г. м.*; на В. У. — хма́ра.

Облак мглистий, Фр. З верш. 60. Чорна хмара
за Лиману небо, сонце криє, Шевч. 25. Давне
ѣблакъ.

Облама́ти, -сь, обламаю́, обламаю́ть, Гр. 263.

Облизе́нь, облизня.

Облічча Гр. 202, обличчам, на обличчу Гр.
157; у мн. не вживати (хоч інколи вживають:
облічча, обліч або обліччів. Всміхнеться до тих
блідих обличчів, Гр. 240).

Обляга́ти, мин. час обліг Кул. 411; в Г. обляг.

Обмалъ чого: Обмалъ жита.

Обма́н м. р., частіше обма́на ж. р.; в Г.
обман. Будеш посилати обманою, Гр. III. 237.
Дівчино-рибчино, яка ж ти обмана, ів. 209.

Обнімане́ *г.*; на В. У. — перейма́ння.

Обнимати́ *г. м.*; на В. У. — займати.

Обніма́ти, обніму́, обнімали, Гр. 36. 38. 73;
і обнима́ти.

Обо́е див. дво́е.

Обомліти, обомлію; в Г. обімли́ти.

Обо́ятний *г. з н.* обо́єтну, треба — байду́жий, байдужний. Він до всього став байдужий.

Обп́укування *г. н.*; на В. У. — обст́укування.

Обп́увати *г. н.*; на В. У. — обстувати.
Див. пукати.

Обрабува́ти *г. н.*; на В. У. — обграбува́ти, ограбува́ти, огра́бити.

Обража́ти — це зневажати; в Г. обража́ти інколи — рани́ти, покалічи́ти, це з *н.*

Обра́ження — *м.* оскорбленіє; в Г. інколи це ра́на, покалічення, з *н.*

Обри́дливий, в Г. обридлі́вий.

Обробля́ти, в Г. обрабля́ти з *н.* obrabiać.

Обру́с частіше убу́с, з давн. ѿврѣсъ або ѿврѣсъ, — насті́льник. Див. скатерть.

Обру́ч, обруча́ *м. р.*, обруче́м, з давн. ѿврѣчь *м. р.*; в Г. з *н.* ж. *р.*

Образо́ване *г. м.*, треба — осві́та, вихо́вання.

Обри́затися на іспитах *м.*; в Г. — засіпати́сь з *н.*: zasypać się na egzaminie.

Обси́хати, обси́хти, обси́хну, обси́хнеш; в Г. обісхну, обісхнеш, обісхла. Див. сохнути.

Обста́люва́ти *г. н.*; на В. У. — замовля́ти.

Обсто́ювати кого-що або за кого-що: Обстати за своє право, Гр. 28. За вбогих обстав, Гр. 32.

Обти́нати, -наю, -на́ш і обітну́, -не́ш.

Обхо́дити — це обминати: Бережно обходили калюжу. В Г. з *н.* — святкувати: Обходили день урочисто „Діло“ № 9972. Це мене не обходить *г. н.*, треба — байдуже́ мені до цього.

Обча́с або обча́с *м. р.* з сер. нм. absatz.

Обце́ньки, обце́ньків; *п.* obcegi, з нм. zange; в Г. обценгі *н.*

Об'явити війну *м.*, ліпше — оголосити (а не — виповісти *п.*).

Овѣс, вівсà, в вівсі, мн. вівса.

О'воч, óвочу, часте в Г.; на В. У. рідке — тут — плід; рідко в літ. укр. мові *óвоц* *м. р.* Давне *óвоць* *м. р.*

Овоцѣвий, овочѣвий — рідкі слова.

О'вруч, з О'вруча. О'вруцький.

О'вшім, óвшем, часте в Г., з *п.* *owszem*; треба — власне так, а як же, звичайно.

Огѣнь див. огонь.

Огидливий, в Г. огидлівий.

Огірок, огірка, огірки, огірка́ми Свідн. 20.

Оглу́хнути, оглу́хну, оглу́х, оглу́хла, а не *м.* оглохнути, оглох, оглохла.

Огляд; за останній час поширюється вживання штучного виразу *з огляду на* (з *м.* „вЪ виду“), треба: через, з, що до: Через дощ (а не — з огляду на дощ) не піду до школи.

Оглядáтися на кого-що: Оглядались на кручу, Коц. 21. В Г. огл. за ким-чим: Оглянувся за Лазарем, а той сидить при столі, Бирч. I. 136.

Огядіни, огядин.

Огнѣвий, огнѣний *а.* і огняний. Кидаем бурям огнѣвий порив, Черк. I. 91. Червона від огняного світу, Гр. 259. Давне *огньный*.

Огѣнь, огню, огнѣві, огнѣм, або: *вогѣнь*, *вогню*, *вогнѣм*; з давн. *огнь*, що дало дуже рано *огънь* (звідсі огонь, звичайно на В. У.) і *огньн* (звідсі огонь, часте в Г.).

Огорѣд *а.*, звичайно вживається *горѣд*; але в Г. вживають не *горѣд*, а *огорѣд а.* Див. город.

Од звичайна на В. У. народня форма, тут форму *від* знають лише з літератури. Див. *від*.

Звичайно на В. У.: *одбити, одбігти, одбірати, одвернутись, одвести* і т. п.

Одвірок, з одвірку.

Одві́т г. м. а., треба — відповідь (але нар. мова *одві́т* знає).

Одві́чати, одвітувати а. м., треба — відповідати.

Оде́жа, -жі, або *одіж*, р. мн. одéж. Див. одіж.

Оде́ржати, одéржу, одéржиш, одéржать.

Оди́н — ця форма панує на В. У.; в зах.-укр. панує — *одéн*. В давнину було *юдинъ*, *одинъ* (звідсі *один*) і *юдынъ* (звідсі *оден*). На В. У. відома й форма *оден*, *іден*, але частіше — *один*. — *Сам* був вдома, а не *один* м. — Один одного, один одному, а не один другого, один другому м. Розбивали один одному голову, Коц. 12. Нишком один на одного чигають, Кул. 16. Старці йшли один за одним, Фр. З. Б. 49. Вбивали один одного, Мак. Яр. 150. — *Оди́н*, одного, одному, а не одного, одному м.

Оди́на́дцять, в Г. *одина́йцять* або *одина́цять*; *юдинъ* на *десяте*, *одинъна́дцять*.

Оди́ж, одéжі ж. р. або *оде́жа*, р. мн. одéж, а не одeжей. Панську одіж Коц. 39.

О́дмітка з історії, а не *по* історії м. Див. по.

Однá, одної і однієї, одній, одною і однією; одна по одній, а не одна по другій м.; одна одну, а не одна другу м. — *Сама* була в хаті, а не одна м. — Див. один. Бабуся оповідає казку одну по одній. Чайк. Од. 48. Почав перебірати одна по одній події, Гр. 24.

Однáк, *одна́че*, алé, протé, всé-таки. Слово *однак* на В. У. не часте, тут частіше *одна́че*; в Г. *однак* дуже часте.

Однáко, *однаковісінько*; в Г. *однаковісько*. *Однаковісінько* мені, Шевч.

Одне бдного, а не одне другого *м.*; частіше вжив. одне, а не одно. Одне одного їсть, Гр. 30. Стояли одне проти одного, Гр. 40.

Одніма́ти, одніму́, Гр. 303.

Однолітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Односта́йно, в Г. одностайне *а.*

Односторо́нній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Однострі́й *г. п.*; на В. У. — ф́орма.

Одо див. відо, віди.

Одо́євський, а не Одо́євський.

Одріжні́ати, а не одрізняти.

Одруж́итися з ким, а не *на* кому *м.*: Зінько одружився з Гаїнкою, Гр. 70.

Одступáтися од кого-чого: Одступись од землі, Гр. 179.

Одхо́дити, одійти *од* чого (в Г. часто чого): Треба одійти од ями, Ном. № 13752. Відійшли козаченьки від села, Метл. 26.

Одчепі́тися од кого-чого: Одчепівшись од запорозців, Кул. 351.

Одчиня́ти (в Г. часте — отворяти) вікна, двері, ворота, крамницю; але збори, установи одкривають, а не одчиняють. Старший братіку, одчини ворітця, Метл. 170. — Одч́инений, а не одч́иняний.

Одяга́ти, одягті́ кого; одяга́тися самому в що; надягати що. Див. зодягати. Одягнений в що, а не в чім: од. в чорне. З тих грошей мав одягати діти, Гр. 296. Я ось одягну́сь, Кул. 246. — Одягнений (а не — одягняний), рідко — одягнутий.

Ожені́ти (рідко: женити) кого з ким, ожені́тися (рідко: женитися) з ким, а не *на* ким *м.* В Г. вжені́ти, вжені́тися. Див. женити. Грицька батько оженив, Гр. 64. Оженився з нашою землячкою, Чайк. „На ух.“ 158.

Ожидати *г. м. а.*; треба — чекати, ждати.

Ожити, **оживу́**, **оживе́ш**, **оживе́**, **ожила́**, **ожилі́**; в Г. **ожию**, **ожиєш**, **ожиє**, **ожи́ла**, **ожи́ли**.

Озв́атися за кого-що (заступитися): **Озався** за діти Грицькови, Гр. 292.

О́зеро, **мн. озера́**, **озер** або **озі́р**; в Г. **мн. озера**.

Озир́атися (а не **озирати́**) на всі б́оки.

Озівське або **Азівське море**.

Озна́чити, в Г. **означи́ти**.

Озо́н, **озо́ну**; в Г. **озон** *п.*

Озьму́, **озьме́ш** *мц.*, треба — **возьму́**, **возьме́ш**.

Ой; **Ой**, гляну я, подивлюся, Шевч. **Ой**, **болить!** В Г. **постійно** — *йой*, *п. joj*.

Оказати́ кому поміч, прислугу *м.*, треба — **допомогти́**, **прислужити́**.

Окінчення *г.*; на В. У. **закінчення**.

Окіян, *а. океан*; **окиданъ**, **окишиъ**, **океанъ** з гр. *ὠκεανός*.

Око, **двійня**: **вічі**, **очі**, **у вічі**, **в вічі**; **очима**, **в оча́х**. Сором і в вічі глянути, Гр. 292. **Див. очі**.

Оковита, з лат. *aqua vitae*; часто **вжив.** як **прикметник**: **оковита горілка**; **оковітої**, **оковітій**. З **оковітими горівками**, Федьк. II. 4. **Благослови мені**, **батьку**, **оковитої** **напиться**, **Макс**.

О́коло *г. м. а.*, треба — **коло**.

Оконечно́ *г.*; на В. У. — **остаточ́но**, **непремінно**.

Окрестність *г. м.*, треба — **око́лиця**.

Окрім кого-чого, **частіше** — *крім*; в Г. **часте** **окроме** *а.*; **окромѣ**.

Окру́га *ж. р.*, в Г. **о́круг** *м. р. п. м. а.*; **давнє** **окръгъ**.

Окса́мит, **аксамитъ**, **оксамитъ**, з гр. *ἐξάμιτον*, (**в шість** **ниток**: *ἕξ* — **шість**, *μίτος* — **нитка**).

Окуляри, окулярів, з лат.; очки *м.* Чорні очки блищали, Коц. 60.

Олэг, кличн. в. Олэжэ; в Г. О'лег.

Олекса́ндер, Олекса́ндра, з давн. **Алѣксáндръ**. Див. Александер.

О'лень, оленя, а не оле́нь *м.*

О'ливо, олів'яний, з давн. **Ѡлово**. В Г. о́лово, оловя́ний *а.* або *цїна*. Див. цина.

Олівець, олівця́, а не оливець (походить з — оловець, **Ѡлово**, бо перше їх роблено з олива).

Олій, олію *м. р.* і олія́, олії *ж. р.*; давн. **Ѡлїи** *м. р.*

О'льгович, в Г. Ольго́вич.

Ольго́піль, з Ольго́поля, ольго́пільський.

О'маль, обмаль чого.

Ома́ста *г. п.*; на В. У. — жир, сало.

Омо́літвувати цілу оселю, А. Чайк. На ух. 139, на В. У. скажуть — помолі́тися, посвяті́ти.

Она́, онò, онї́ *г. а.*; на В. У. — вона́, вонò, вонї́. Див. він.

Онесмі́лити *г.*; на В. У. — зробити несмілим.

Онеща́сливити *г.*; на В. У. — зробити неща́сливим.

О'ноді, **Ѡногди** *г. з п.* **onegdaj**; на В. У. зовсім не відоме, тут тільки — *позавчора*. Давнє **Ѡногды** визначало тільки „недавно“.

Оноді́шний, **Ѡногда́шний** (треба б -ній) *г. п.*; на В. У. тільки — *позавчора́шний*.

Ону́к, *р.* ону́ка *м. р.*, рідше — уну́к; з давн. **вѣноу́къ** — внук — уну́к — ону́к. Див. внук.

Ону́ка, ону́ки *ж. р.*, рідше — уну́ка; з давнього **вѣноу́ка** — вну́ка — уну́ка — ону́ка. Див. внук. Попрошався з онуками, Гр. 271.

Опанува́ти кого-що (а не ким-чим *м.*). Думки опанували його цілком, Гр. 25.

Опа́сти, опада́ти, опаду́, -деш, -де, -дуть; в Г. опа́ду, опа́де.

Опатру́нок *г. п.*; на В. У. — перша поміч, перев'язка, огляд.

Оперти, опру́, опреш, опер голову, а не зіпер голову.

Опертися перед ким або кому *а.*: Нема вже замку, щоб йому оперся, Щур. Рол. 1.

О́пис, о́пису м. р., р. мн. о́писів; арх. о́пись ж. р.; пор. срб. опис м. р., болг. описъ м. р.

О́питний *г. м. а.*; на В. У. — досвідчений, досвідній. Він досвідчений працівник.

Опі́ка, опі́кун, опі́куватися (може було **опѣка**? пор. п. оріека), рідше опе́ка, опе́кун (в Г. опі́кун), давнє опе́каниє.

Опі́сля, давн. **о́послѣ**, частіше *після*, давн. **послѣ**; часте й нар. *послі а.*

Оплатка ж. р. або облатка, з лат. *oblata*; в Г. *опла́ток* м. р. з *п.* **opłatek**.

Оповідання, в Г. оповіданє.

Оповідати *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. п.* Оповідати казок, Чайк. Мал. 95. Оповів про Гарасима, Гр. 324.

Опові́сті, опові́м, опові́сі, опові́сть, опові́в, опові́ла, -ло, -лі, в Г. опові́ла, -віло, віли; прик. спосіб — роскажи, рідко опові́ж (в Г. опові́дж).

Опо́дадь від кого-чого.

О́пріч кого-чого, рідше — *опроче* (з аналогії й *опріче*), з давн. **о́проче**, **о́прочь**. Опріч мене, Кул. 311. Опріче справ, Гр. 35.

Опу́ка див. мняч.

Опустіти, опу́щу, опу́стиш, опу́стять, в Г. опу́щу; *опустити* значить опускати і кидати; пор. **цѣловавъ и ѡпоусти ѡ**, Нестор. Жит. Феод. XI в. Годину в школі пропустити, в Г. опустити.

Зам.: хорий опустив ліжку — ліпше: встав з постелі.

Оп'ять, з давн. **ѡпѣть**, ще вжив. в деяких місцевостях (в Г. часте), але частіше літературне *знов, знову*.

Орда, з тюрк. *orda*; в Г. *брда н.*

Орден з нм. *Orden*. так срб., болг., м.; дістав орден за службу; в Г. з п. *ордер*.

Орел, вірлє; в Г. *орев мц.*

Оренда; орендєр, -ря; рідко — *арєнда, арендєр*. Див. аренда.

Орієнтуватися, а не орієнтируватися *м. нм.*

Оркєстр м. р. або оркєстра ж. р., з іт. *orchestra* (вимова: оркєстра), а це з гр. *ὄρχηστρα*. В Г. орхєстра. Пор. болг. оркєстрѣ, срб. оркєстар, м. оркєстрѣ.

Орлїй, -ля, -лє або орлїний; давнє *ѡрлїй*. Смілим, орлїм оком, Шевч.

Ормєнія, ормєнський, див. Вірменія. **На плацѣ Ормєнскомѣ** Київ. зап. 1600 р.

Осавула, осавули; рідше — осавул; Пана осавуле Кул. 320 або осавуло; осавуленко, а не осавуленько. Форми з початковим *а*: асаул не вживати.

Освіта — це розумовий, науковий розвій людини; *освічена* людина — це людина науково розвинена; освічений може бути невихованим. Не плутати з словами виховання, вихованїй.

Освітній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -нє.

Освободїти а., освободжати (а не освабаджати з *н.* *oswabadzac*); частіше — звільнити.

Освїтись м., треба — призвичаїтись.

Осел, віслє або ослє.

Осєля, р. мн. осель Коц. 7.

Осібняк г. н.; на В. У. — особа, людина.

Осібняком г.; на В. У. — окрємо.

Осінній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Давнє **осеньній**. Прийде нічка осіння, Чуб. V. 26. Осіння Коц. 49.

О'сінь, **осени**, в осені Коц. 49. Гр. 99 (*м.* в осені); **осінню** (в Г. осению *а.*), але звичайно — в осені.

Оскаржувати кого в чім; в Г. **оск.** кого *о* що *п.*

Оскілок, оскілку, а не оскілок *а. м.*

Оскома, а не оскіміна *м.*; *п. skoma.*

Ослабати, рідке, звичайно — **ослабнути**.

Ослінець, ослінця, а не ослінець *а.*

Осліпнути, осліпну, *мн.* час осліп.

О'сми *а.*, треба — **восьми**.

Особа, *р.* *мн.* осіб.

Особистий — це персональний: Це моя особиста справа; **особливий** — це спеціальний. Не плутати цих слів.

Особливо присл.; в Г. **особливе** *а.*

Осокіра, -ри *ж. р.* і **осокір**, **осокору** *м. р.*; *мн.* **осокіри**.

Оставатися, **остаюсь** або **зоставатися**; в Г. **оставати**. Грунти **оставали** (треба: **оставались**) в їх заряді, Корд. 36.

Останній, -ня, -не; в Г. **останний**, -на, -не. У Коц.: **останній** 12. 56, -**нне** 31, -**нню** 39, -**нніх** 51. У Гр.: **останньому** 229, -**нню** 229. 310, -**нніми** 107. 262. 293. Черк. I. 45: **останній**. Або: **остатній**, -ня, -не; в Г. -**ний**, -на, -не. Див. **последній**. **Остатній раз** Ключ Роз. 1665 р. л. 11 б. В **остатній раз**, Кул. 246. — Не вживати слова **останній** в значінні *м.* **остальной**: Трох зловили, а інші (а не — **останні**) **втікли**.

Остатися, **останусь**, **останешся**, **останеться**: Козаків **осталося** сорок. В Г. **остати**: Козаків **остало** сорок, Чайк. „За с.“ 53. Сама бабуся **оста-**

лась ночовати, Кул. 136. Осталася, день і ніч воркує, Шевч. 26.

Оста́ток і **оста́нок**, з давн. **остатѣкъ**, **останѣкъ**.

Остентаційно *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — чванливо, невдоволено.

Осте́р, **Остра́**, а не **Остьор** *м.* У річку **Осте́р**, Кул. 257.

Остерегті́, **остережу́**, -жеш, -жу́ть; з.-у. остережи *а.* Остерігати кого *про* що.

Остига́ти, **остіг**, рідше **остива́ти**.

О́сті, **о́стів**.

Осторо́жний *г. м.*; на В. У. — **бе́режний**, **обе́ре́жний**, **сторожкі́й**.

О́стрий *г. м. а.*, треба — **го́стрий**.

О́стрів, **о́строву**; в Г. **о́стрів**; **о́стріве́ць**, а не **о́стровець** *а.*

Острі́г, з **Острога́**; **о́стріжський**, **вимова**: **о́стрізький**.

Оступа́тися за кого-що: **Оступався** за правду, Гр. 315.

Осуді́ти, -джу́, **осуди́ш**, **осудя́ть**, а не **осудю́ть** *мц.*

Ось *а.*, **вісь**, **о́си**, **ві́ссю**, в Г. **осею** *а.*

О́сьде, **вимова**: **о́зьде**; в давнину було **сьде** і **зьде**.

О́сьмий *а.*; треба — **во́сьмий**.

Осягті́ або **осягну́ти** кого-що. **Осягти** поля, Кул. 225.

От, а не **вот** *м.*: **От** воно що. **Отже**, а не **одже**.

Ота́ман, **ота́мана**, **див.** **атаман**.

Отвори́ти, **отвирати́** *г. м. а.*, в Г. дуже поширене, на В. У. не вжив., тут — **відкрити**, **відчиніти**, **ропочина́ти**, **заклада́ти**, **почина́ти**. **Відчинили** двері, ворота. **Росплющив** очі. **Див.** **одчиняти**.

Отце́ць, **ві́тця** або **отця**, **ві́тце́м** *а.*, частіше —

батько. На діякона чи священника кажемо *отець*, а на єпископа і вище — *владика*; під *п.* впливом в Г. кажуть *отець* зам. *владика* і на єпископа.

Отруби *г. м. а.*; на В. У. — вісівки, вісівок.

Отрута, отруїти і отроїти. Вас не отруїть, Кул. 220. Олекс. XVIII в.: **отруїти** 107.

Отсэй, отся, отсє або оцєй, оця, оцє (так і вимовляємо), а не отцеї, отця, отце.

Оттоді, *а.* оттогді.

Отут або тут.

Отчїзна див. вітчина.

Отямитися, але частіше — опам'ятатися.

Офензіва *г. п. лат.*; ліпше — наступ.

Офіцєр, -цєра з фр. l'officier, англ. officer; в Г. офіцїр з *нм.*, а наголос *п.*

Офіційний і офіціяльний, а не офіціальный.

Офіра, офірувати *п. нм.*; ліпше — жєртва, жєртвувати.

Охлясти, охлянути, охляв. Вже на силах гет охляв, Мак. Рев. 57.

Охота див. лов.

Охоче (в Г. охочо), дуже рідко *охотно* (в Г. часто).

Охочий до кого-чого.

Охрім, Охріма; **Єфрємъ**, 'Ефраїм; а не Охрим.

Оцєй див. отсеї.

Оцет, оцту, оцтом.

Очаків, з Очакова, очаківський.

Очевідець *м.*, треба — самовідець, самовідця.

Очевідний рідке слово, частіше — видїмий, пєвний.

Очевідно *м.*, треба — мабут, певне.

Очевідячки, це — явно, на очах: Очевідячки бреше; Нурла опізнився, — це було очевідячки.

Коц. 20; не вживати його замість слова „мабуть“ (так часто перекладають м. „очевидно“).

Очерёт, мн. очеретà Гр. 151.

Очітаний г. п.; на В. У. — начітаний. Він людина начитана.

Очі (очи); очіма, часом — вічми; оченята; в очах (а не в очо́х, очі́х, чи в очéх *м. а.*); очей. Див. око.

Очікувати кого-що, в Г. на кого-що п. н.м.; частіше — *ждати*. Див. чекати.

Очкó, мн. óчка, рідше -- óчки. Цілував очка, Чайк. Ол. 15. Пізня пташка очки дере, Ном. № 11309.

Ошибна г. м., треба — помилка.

Ошукання г. п.; на В. У. — обмана.

Ошукувати г. п.; на В. У. — обманювати, обдурювати, дуріти, маніти.

П.

Па — кажуть дитині, прощаючись з нею, в Польщі і в Галичині. На В. У. цього *па* не знають і з дітьми прощаються, як і з дорослими: Бувай здоров.

Павук, див. паук.

Паганій, пага́но, пага́нець, походить від *ragus, raganus, παγανός*; але вже віддавна пишуть і поганій, пога́ний (бо чуже *a* часто передаємо через *o*).

Па́дати, па́сти, па́даю, -вш, падає, падають. В Г. постійно вживається па́ду, паде́ш, паде́, па́дуть: марка паде, дощ паде, роса паде, сніг паде, град паде, тріски па́дуть; на В. У. тільки: падаю, падає, падають; дощ, сніг іде. І шумить, і гуде, дрібен дощик іде, Пісня.

Гадлю́ка, а не подлюка.

Падо́лист *г.* — невдалий новотвір (бо *о* при з'єднанні ставимо тільки до іменника), треба — *листопа́д*. Див. листопад.

Пайо́к *м.*, треба — пайка *ж. р.* Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую, Чуб. V. 1173.

Па́ка, з нм. Раск, п. рака, на В. У. мало вжив., тут — скринька, коробка.

Пакт, з лат. *pacium*, мн. пакти (а не пакта *п.*), це — умова, договір, уклад, угода, мирова угода. *Пункт*, з лат. *punctum*, — це частина чогось. Пакт складається з пунктів. Не вживати слова *пакт* зам. *пункт*.

Палама́р, -ра, мн. -рі, з визант. *παράμοναρις*, давнє паломонарь, панамарь, пономарь.

Палани́ця *г.*; на В. У. — паляниця. Ість книші з паляницею, Рудч. Ск. I, 4. Киями замість паляниць годувати, Кул. 374.

Пала́ц, пала́цу, в Г. палац *п.*

Паліти в печі, а не — палити піч.

Паліту́рки, паліту́рків; інколи — опра́ва; переплёт *м.* Книжка з палітурками, Свідн. 28.

Паліту́рня, *м.* переплётня.

Палія́тив, палія́тиву *м. р.* з фр. *palliative*; в Г. *палія́тыва* *ж. р.* з *п.* *paljatywa*.

Паловни́ці, паловни́ць.

Пальмо́вий, в Г. пальмо́вий. Пальмо́ва неділя *г.* з *п.* *palnowa niedziela*, на В. У. — вёрбна неділя.

Пальто́ *с. р.* і в літ. мові частіше не змінюється; в *г.* змінюється: без пальта, в пальті; так само і в народній мові на В. У. змінюється. В Г. інколи ще й *пальто́т* з *п.* *paltot*, Куз. 224.

Па́ля *ж. р.* і паль *м. р.*, з нм. *Pfahl*.

Паляни́ця, див. паланиця *г.*

Пáмороки, пáмороків.

Пам'ятáти (рідше — памнятáти) кого-що або *про* кого-що, часом — *за* кого-що: Пам'ятати бідного або *про* бідного; зах.-укр. пам'ятати *на* кого-що — це *н.*: Пам'ятай на нас Бирч. II. 134; в Г. також: Пам. *о* кім-чім — це *а. н.*

Пáм'ятка — цього слова вживаємо й на означення залишків старовини: Писані українські *пáм'ятки* розпочинаються з XI-го віку; *м.* пáм'ятникъ.

Пáм'ять, рідше — пáмнять. Пам'ять про них, Коц. 34.

Пан, мн. пані і панове (форма *панове* збереглася тому, що до недавнього часу вживалася як судовий термін на В. У.: *панове с'дди*).

Панахида, з сер. гр. *παννυχίδα*, давнє *панихнда*, *панахнда*.

Пан-Біг *г. н.*; на В. У. тільки — Госпóдь Бог.

Паненя, паненя́ти; рідше — паня́, паня́ти, мн. паня́та.

Пані не змінюється: без пані, цій пані, про пані; народнє: пánя, цю пánю.

Пáнна, р. мн. паннів.

Панотéць — це давня назва для священника, а також для старої поважної людини; *паніма́тка* — для дружини священника або поважної людини. Не вживати вульгарних *ніп*, *попадя*. Бáтюшка, ма́тушка — це *м.* Див. Є́гомосць *н.*, піп. Панотцевого коня й немає, Кул. 235.

Пáнство, а не пáньство (але так вимовляємо, давнє *паньство*).

Панува́ння, в Г. панóванє.

Пáнцир, з с. г. нм. *panzer*, *pancier*; а не панці́р.

Панчо́ха, р. мн. панчіх, а не панчо́х; п. ро́ш-сзо́ча з с. г. нм. *buntschuoch*.

Папір, папéру, а не папéр, бо з нм. Papier, чс. papír; п. papier; м. з гр. бума́га; мн. папéри, папéрів.

Папірець, -рця, мн. -рці; в Г. па́пірець.

Папіро́вий, а не паперовий.

Папіро́са, папіро́ска ж. р.; в Г. папірос м. р. з н. papieros.

Папу́га г. з н. papuga; на В. У. частіше *попуга́й*, давнє папоу́гъ і папѣгай, нм. Paragei, з новогр. *παππαυγς*.

Пара ж. р., а не *пар* м. р. м. Пара линула вгору, Гр. 306. З козачої одежі йшла густа пара, Чайк. Відд. 7.

Пара, від пару днів, від пару літ, — це н. od paru dni, od paru lat, з нм.; треба — від двох днів, від двох літ.

Пара́д м. р. з нм.-фр. parade; чс. і пол. parada; в Г. пара́да ж. р.

Паразіт м. р. з нм. Parasit (з гр. *παράσιτος*).

Паралéль або паралéля ж. р.

Паралéс, з н. pulares, а це з лат. pugillares.

Паралізува́ти, спаралізо́ваний; в Г. з н. параліжувати, спараліжований.

Пара́ліч з гр. *παράλυσις*, м. паралічъ; нм. paralyssis; п. paraliz; в Г. з н. параліж.

Парасо́ля ж. р., рідше парасоль м. р.; з фр. le parasol, н. parasol. З величезного парасоля збігав струмок води, Коц. 55.

Парафі́н, парафі́ну м. р. з фр. paraffine; в Г. парафіна ж. р. з н. parafina.

Парвеню́ заг. роду і не відм., з фр. parvenu. В Г. *парвeній* з н. parwenjusz.

Пари́ж, в Г. з н. Па́риж; парі́жський (вимова: парі́ський, парі́зький).

Парка́н, п. і час. *parkan*; на В. У. частіше — *барка́н*.

Па́робок, па́робка, з давн. *пaрoвѣкѣ*; частіше — *па́рубок*, *па́рубчий*; часте вже й *па́рібок*, особливо в Г.

Па́роль м. р. або па́роля ж. р.

Па́рох г. н.; на В. У. — свящ́енник, прихóдський свящ́енник.

Па́ро́хія г. н.; на В. У. — прихóд, рідше — *пара́фія*; *парафія́льний*.

Па́рта, з фр. — лавка в школі. Жовто помацьовані парти, Коц. 47. В Г. лавкі.

Паса́жир, паса́жи́ра з нм. *Passagier*, так м., болг. і час.; в Г. паса́же́р з н.-фр.

Па́ска, арх. па́сха.

Па́сквиль, з нм. *Pasquill*; часом з н. па́шквіль.

Па́смо, р. мн. па́сом; а не пасмо́.

Па́сти що: па́сти коні, вівці; коні паслися на траві (в Г. коні пасли траву, — це н.); кінь їв траву або кінь пасся на траві (в Г. кінь пас траву, Мак. Яр. 41). Кінь пасся на волі, Кул. 248.

Па́стир, -ра, в Г. па́сти́р; па́стирський, в Г. па́сти́рський. Па́стир, а не па́стор.

Па́стор з нм. *Pastor* — протестантський свящ́енник; не вживати цього слова замість па́стир — *духовна особа, па́стырь*.

Па́стух від свиней г., Куз. 164; на В. У. — *пастух свиней*.

Па́те́льня н.; на В. У. — сковорода́.

Па́те́нт, з фр. *patent*; в Г. па́те́нт н.; мн. па́те́нти, а не патента́ н.

Па́тик г. н.; на В. У. — кусок дерева, поліно, кій, па́лка.

Па́тли, без па́тлів.

Патрахі́ль м. р., давнє **патрахі́ль** або **петрахі́ль** з гр. *ἐπιτραχήλιον*; давнє було ж. р. Див. **єпитрахі́ль**.

Патрёт нар., не вживати; літературне — **портрёт**. Див. **портрет**.

- **Патріярх** м. р.; а не — **патріярха** а. н.

Патру́ль м. р. з фр. *patrouille*; і **патру́ля** ж. р., так в г., сrb., чс.

Пау́к арх.; звичайно — **паву́к**: Павук снував павутиння, Коц. 47.

Па́фос, з гр. *πάθος*; патеті́чний, а не патетиче́ський м.

Па́хнути, па́хну, -неш, пах, па́хла, па́хли; в Г. пахві́ти, пахні́ли.

Па́хощі, па́хощів, а не пахоще́й.

Па́цір г. н.; на В. У. тільки — **молі́тва**, **Отче** ваш.

Паша́ тур.; в Г. па́ша н.

Па́шня, р. мн. па́шень. **Помі́ж** па́шень, **Свідн.** 45.

Па́шпорт і па́спорт, з нм. *Passport*; п. *paszport*, а не **паше́порт** (з фр. *passport*); інколи **паспо́рт**, **пашпо́рт** з фр.

Па́яц, па́яца м. р з нм. *Rajazzo*; в Г. па́яц н.

Пéвно, рідше — **пéвно**.

Пéвний або **пéвен** кого-чого: **Певний** сві́тлої **буду́щину**, **Леп.** 3 ж. 29. Був **певний** **остаточної** **побі́ди**, **Бирч.** I. 119. То був **чолові́к**, **певен** себе, **Ча́йк.** Мал. 6. Рідко — **певний** в **чі́м**: А **чи** **ти** **ж** **пéвен** у **сво́їх** **наді́ях**, **Кул.** От. 39.

Певнісі́нький, в Г. **певні́ський**.

Пега́с гр. через фр. *Pégase*; в Г. **пега́з** з н. **Pegaz**.

Педаго́г з гр. *παιδαγωγός*, а не **педа́гог**.

Педаль, педáлі ж. р. з фр. *pedale*; в Г. педал з *n.* *pedal*.

Пейзаж, пейза́жу з фр. *paysage* через нм.

Пекар, -ря; в Г. пека́р.

Пекельний, давнє **пекелный**; в Г. пекольний. М. Стар.: Ворог пекельний. Шевч. 54: Дивіться, що роблять пекельнії діти.

Пекті (в зах.-укр. печі́), печу́ (а не пеку́ *м.*), печеш, печу́ть (а не пекуть *м.*); приказ. сп. печі́, а не пеки́ *м.*; пече́ний.

Пеликан і пелека́н, з гр. *πελεκάν*, лат. *pele(i)-cānus*.

Пелопонес, -су, *Πελοπόννησος*; в Г. Пельпо-нез *n.* *нм.*

Пензель, пѣнзля.

Пенсіонер, з фр. *pensionnaire*, нм. *Pensionär*; в Г. пенсіона́р з *n.* *pensjonarz*.

Пенсія — вислужене урядове утримання, яке одержує бувший урядник, не виконуючи служби; в Г. з *n.* — взагалі утримання, плата. Він старий уже, — живе лише з пенсії.

Пень, пня, пнем, а не пньом.

Перга́мен (від назви міста *Περγάμος*); рідше — перга́мент або перга́мин.

Перебачати, пробачати, прощати. **Περεβάчи.ль** **ѣмѣ** грѣхѣ **ѣгѡ** Ключ Роз. 1665 р. л. 19.

Перебігти, зах.-укр. перебічи *а.*

Перебірати, зах.-укр. перебирати.

Перевезті, перевезу́; в Г. перевезу́.

Перевертень, перевертня; в Г. перевертень.

Перевесло; в Г. -лò; або поверєслò.

Перевесті, це — змарнувати, втратити: Я **перевів** день (це — втратив, змарнував день). В Г. **перевести** — провести, прожити: Не могли **перевести** (на В. У. — провести) закона на зборах,

Корд. 10. Я весело перевів (на В. У. — прожив) свята.

Перевищати, в Г. перевисшати, на міліон, а не о міліон *n.*

Переворót; в Г. перéворот.

Перед кого-що: Побачив перед себе Ївгу, Гр. 28; або перед ким-чим. В Г. вживають *перед* зам. *від*: Втікали перед визиском панів, Корд. 87 (ліпше б: від визиску панів). В Г.: перед двома днями, на В. У.: два дні тому (а не — тому на-зад *m.*).

Передавати щось ким, а не через кого: Передав сусідою грошей.

Передвідіти, передвіджувати *a. g. n. m.*; ліпше — передбачати.

Передвічний, -на, а не передвічній.

Передвчэра, передучэра *g. n.*; на В. У. — позавчэра.

Переддэнь, передбдня, на передбдні.

Передэръжка *m.*, треба — пбправка (в школі).

Перэдній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давнє **перэдньій**. С переднього лица, Кул. 81; передніх Коц. 20.

Передо мною, передо всіма; в Г. переді мною, переді всіма.

Передóm, частіше — попереду. Попереду Дорошенко, Пісня.

Передра́жнювати, а не -знювати; передражнила Коц. 59.

Перэдше *g.*; на В. У. — попереду, перед тим, пёрше.

Передягтіся або переодягтіся.

Перейняти, перейму; в Г. перейміти. Перейміти провід *g.*, на В. У. — взяти провід; пер. становище посла *g.*, на В. У. — стати послóm.

Переї́тися г., на В. У. — прої́тися. Обід *перейшов* весело г., на В. У. — обід *пройшов* весело.

Переко́натися в чім; в Г. о чім *а. н.* Переко-
нався в зраді.

Переля́к, часом — переля́к.

Переля́кати кого-чого; переля́кався, в Г.
перелякся або злякся.

Перемага́ти, а не перемогати; перемогти (зах.-
укр. перемогчі́, перемочі́ *а.*), перемóжу, а не пе-
ремогу́ *м.*; -жеш, перемóжуть, а не перемогуть *м.*

Пере́мишель, з Пере́мишля. Пере́миський.

Перемі́нка (в школі) *м.*, ліпше — пере́рва;
в Г. пере́рва, павза; *н.* przerwa, przestanek,
pauza.

Пере́нестися г.: Пере́нісся до Кнїва; на В. У. —
переї́хав, переселився.

Пере́няти, пере́няла, -лі; в Г. пере́няла,
-ня́ли.

Перепада́ти, перепа́сти, перепаду́, -деш. Вне-
сок перепа́в „Укр. Г.“ № 190. На В. У. — вне-
сення одпало.

Пере́пел, перепелі́ця; в Г. перепе́л.

Перепи́нити науку, роботу г.; на В. У. — спи-
ніти, припиніти.

Пере́пис м. р., арх. пере́пись ж. р.; але вже
вдавніну було *прѣписъ* м. р.

Пере́праша́ти г. *н.*, треба — пере́проша́ти.

Пере́пустка ж. р., а не про́пуск *м.*

Пере́рва ж. р., а не перері́в м. р. *м.*

Переробля́ти, в Г. перерабляти з *н.* przegabiać.

Переса́джувати, -джу́ю, -са́джени́й.

Пересі́сти на віз, в Г. пересі́стися. Пересі́вся
(на В. У. — пересі́в) на вигідні сани, Бирч.
II. 100.

Перестері́гати часто з *н.* вживають зам. осте-

рігати: Він перестеріг (треба — остеріг) мене. Хто остеріг вас, Кул. Так само треба казати *осторога*, а не пересторога *п.*

Перетинати, перетинка. Перетинали рожеві скелі, Коц. 9.

Переходити; в Г. переходіти; перехіджу, переходиш, переходять, переходячи (а не переходючи *мц.*).

Перечити в чім або чого: Я тобі цього не перечу. В цім тобі перечити не стану.

Перечитися про кого-що; в Г. о кого-що *а. п.*

Перешкоджати; в Г. перешкаджати з *п.* przeskadzać. Мені перешкодили, а не — я був перешкоджений.

Періна, спить *на* перині, в Г. *під* периною (бо в Г. периною накриваються, чого зовсім не знають на В. У., — тут сплять *на* перині, покриваючись ковдрою). Див. перо. Піріна — одно перо.

Період м. р., з гр. *περίοδος*; в Г. періода ж. р.

Перкаль і перкаль м. р. з фр. *percale*; перкалевий, а не перкальовий.

Перло с. р., але частіше вжив. у мн. перли, а не перла; р. мн. перел, рідко — перлів. Сльози як перло, Ном. № 2372. На шиї мала низку перел, Свідн. 3. Перлбовий.

Перо або піро (з аналогії до *пир*), р. мн. пір, а не пер; піріна — одно перо. Давнє *перо*.

Перс, перси, персів; в Г. Перз, Перзи, Перзів *нм.*

Перса і перси, р. перс, давн. перси — груди. Тепла, як перса дівчини, Коц. 23.

Персія, в Г. Перзія *нм.*; **Персідд**, *Περσίδς*.

Персонал, персональний з лат. *personalis*; в Г. персональ, персональний з *нм.*

Персонифікація, з лат. *persona*, в Г. перзонифікація з *н.м.*

Персонифікувати, в Г. перзонифікувати з *н.м.*

Пёрстїнь або пёрстєнь м. р., р. пёрсня, пёрснем, мн. пёрсні, пёрснів; в Г. перстєнь, перстєня, перстєнем, мн. перстєні. Давнє **прьстѣнь**, **перстѣнь**, **перстѣнѣ** і **перстѣнѣнѣ**.

Пёрський, рідше персїдський (від старої назви Персії — Персїда).

Перцє г. а.; на В. У. — пірцє.

Пёрший, а не первший *н.* Перш за все (рідко: перше всього). Вираз — „в першій лінії“ треба зробити — це *гер.м.*: *in erster Linie*.

Пес, пса, псом, давнє **пєсѣ**, загально вживане в Г. слово; на В. У. не часте, тут частіше — **собака**: Бреше, як собака. Собачий, в Г. пєсїй.

Пєстоці, пєстоців.

Пєстрий г. м.; на В. У. — рябїй.

Петербург, -бургу — *н.м.* назва; Петроград, -ду — слов'янська назва. Петербурзький.

Петро Кул. 382, а не Петр а.

Пех г. з *н.* *rech*: Маю пех; на В. У. незнаний вираз, тут — мені не ведеться, мені не щастить.

Печать, -ті ж. р., печаттю, в Г. печатею а.

Печєра, а не печара *мц.*

Печєрське, рідше — Печєрськ.

Пєчиво, в Г. печїво.

Пивниця г.; на В. У. — погреб; див. льох.

Пил, пілу м. р., а не ж. р. *м.*; мн. пилї. Чи ти милїй пилом припав, Пісня.

Пилат, Пїлатъ, Пїлатос; в Г. Пілат з *н.*

Пилїп, арх. Филїп; Фїлїпъ, Фїлїппос. Грамота 1394 р.: Пилїпова рѣда.

Пилїпівка Гр. 282, а не Пилїповка а.

Пильний, а не пилний.

Пильно присл., а не пильне *a*.

Пильність ж. р., пильности, пильністю.

Пильнувати кого-чого: Пильнуйте поля й гір,
Щур. Рол. 73. Пильнувала кожного його руху,
Гр. 314. Рук пильнуй, Свідн. 11.

Пиреней, з Пиренейв.

Пиріг, пирога — спечене з чимсь (з яблуками, м'ясом, маком і т. п.) в печі тісто. Давнє **пиро** значило — пшениця, а **пирогъ** — пшеничний хліб; звідси **пирувати** — їсти пироги. В Г. пиріг — вареник, це з *n*. Поставила козаченьку пиріг на талірці, Мет. 90. Плаває, як вареник у маслі, Ном. № 1721.

Пироксилін, пироксиліну м. р., з гр.; в Г. піроксиліна ж. р. з *n*. *pirokсылina*.

Пирр, король, Пиррова перемога; в Г. Пирг, Пиргова з нм. *Pyrghus*; гр. *Πύρρος*.

Писання; в Г. писанє.

Пісар, -ря, пісарем (а не писаром), мн. писарі.

Писати до кого або кому. Писати, пишуть, пишеш, пишуть; в Г. пишу. Писати українською мовою, а не *на* укр. мові *m*. Писати *про* кого-що, в Г. *o* ким-чим *a*. *n*. Писати про пригоду, Гр. 186. Писати *на* адресу, а не *по* адресі *m*. Писати з великої букви, в Г. великою літерою з *n*. *pisac wielka litera*.

Писемний — поданий не устно, а на письмі, написаний; **письменний** — грамотний. Писаний акт. Він чоловік письменний.

Письменство, в Г. -во.

Письмо, р. мн. письом, а не письм; див. лист.

Питати кого *про* що, часом — *за* кого-що; в Г. *za* ким-чим або *o* що. Питав про здоров'я. Кул. 177. Слова **питати** і **питатися** треба розріж-

няти: *пита́ти* — молодшого, а *пита́тися* — це просити поради або дозволу: Спита́й хлопця, чи пита́вся він батька. — Пита́ти учня з історії, а не *по* історії *м.* Див. по, спита́ти.

Пита́юче, в Г. пита́ючо.

Піте́ль, пітля; п. *pytel* з с. г. нм. *biutel*.

Піти, п'ю, п'єш, пила́, пи́лі; в Г. пи́ла, пи́ли.

Пити *на* здоров'я; див. чарка.

Пиха́, в Г. бутà *п.*

Пифаго́р, Пидлаго́ръ, *Πυθαγόρας*; в Г. Пітаго́р *п.*

Пи́фія, Пи́діа, *Πυθία*; в Г. Пітія.

Пища́ти, пи́щу, -щи́ш, пи́щать, а не пи́щуть.

Пі: піб'ю, пігна́ти, підра́тись, підра́ти, пізва́ти, пізна́ти, пійма́ти, піпхну́ти, пірва́ти, післати, пічну́, пішлю́, — це звичайні в Г. форми; на В. У. їх не знають, тут вони починаються з *по-*: поб'ю, погнати і т. д., і дуже рідко з *пі-*.

Пів пишеться разом зо словом, до якого відноситься: піваршина, півдня, північ, півроку, півяблока, півтретя.

Півде́нь, півдня. Див. полуде́нь.

Піве́нь, півня — загальне на В. У.; давнє *п'к-тєль*, чс. *kohut*, п. *kogut*; зах.-укр. когу́т.

Піве́ць, півця́ *г. а.*, на В. У. — співе́ць, співця́: Замо́вк співець, Осн. 1862. VIII. 11.

Півні́чний, а не -ній.

Півтора́ вживаємо при м. та сер. роді, а *півторі́* при жіночім роді; при цьому іменника ставимо в родовім відмінкові однини: півтора дня, півтора яблока, півтора року, півтори доби, півтори сотні, півтори милі, півтори тисячі (а не півтора тисяча). В Г. вживають *півтора* і при жіноч. р., — це *п.*: Півтора доби, Чайк. Відд. 72, Півтора сотні Мак. Яр. 70, Півтора милі „Укр. Гол.“ 203.

Півторарі́чний, -на, -не.

Пігулка *г.* з *п.* *pięuła*; на В. У. — пилюля, з лат. *pilula*, фр. *la pilule*, чс. *pilulka*.

Під чим (а не — під що) класти, покласти, вішати, повісити, стати, поставити, сісти, посадити і т. п.: Поклав сокіру під лавкою; див. класти. — Під гору йти — це вверх, вгору (в мові *м.* це вниз, додолу).

Підборідок, підборідка або підборіддя; в Г. підборородок, підборідє.

Підвишка; в Г. підвижка з *п.* *podwyżka*.

Підвищення; в Г. підвісшенє; підвищати.

Підвода, р. мн. підвід.

Підгір'я, рідше — підгірря.

Піддати, піддасі; в Г. піддаш.

Піді: підібгати, підігнути, підібрати, підігнати, підізвати, підіймати, підійті, підіпру, підіпняти, — це звичайні форми в Г.; на В. У. вони мало або зовсім не вживані, тут *подо-*, рідше *нідо*: підобгати, підобрати, підогнати, подождати, подождати, підопре, підорвати, підоспіти, підотнути; рідко *ніді*: підіймати, підійті.

Піднести, піднесу, піднесений, а не піднесяний; в Г. піднесу.

Піднімати, -маю, і підіймати, підіймаю, Коц. 12. 43.

Підносити, -ся; в Г. підноси́ти, -ся.

Підняти, -ся, підніму, підняла, -лі; в Г. підняла, підняли. Встань або підведісь, а не піднімись.

Подождати кого, в Г. на кого *п.* *н.м.* Подождати батька.

Підозрівати кого в чім; в Г. під. кого о що, — це *п.* Його підозрівали в зраді.

Підозрілий в чім; в Г. під. о що, — це *п.*

Підоймати *г.*, на В. У. частіше піднімати, підіймати.

Підо́шва, мн. підо́шви, подошо́в.

Підпис, підпису м. р.; арх. підпись, -сі ж. р. Читатиме підпис, Кул. 101. Ось його підпис, Фр. З. Б. 71. У Гр. мн.: підписи, підписів 122. Печать приложу сь підписомъ руки, Книга Луцька 1562 р. Лист с підписомъ руки, Київ. зап. 1571 р. Без підпису рук, Полт. акти 1665 р. ст. 19.

Підпіра́ти, підопру́, підопре́; в Г. підіпру́.

Підпомага́ти кого г.; на В. У. — помага́ти кому.

Підприє́мство — це переклад *n. przedsiębierstwo*; треба — торгівля, заняття, фабрика, гандель.

Підра́ти, підру́, підре́ш зах.-укр.; на В. У. — подерти, подеру́, подере́ш. Див. дерти.

Підробля́ти; в Г. підрабляти з *n. podrabiać*.

Підру́чник чи підру́чна книжка історії або з історії, а не *по* історії м.

Підупада́ти на силах.

Підхо́дити, прик. сп. підхо́дь; підходити до кого; підходити кого — це обманювати.

Підче́ркувати, підчеркву́ти г. м.; на В. У. — підкрéслювати, підкрéслити.

Піжмурки, -рок.

Пізній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Пізнього Гр. 231, пізньої Коц. 39. Давне *поздній* і *-ний*.

Пійма́ти, пійма́ю, -вш, -ють.

Пійня́ти, пійму́, частіше — повя́ти, пойма́ти віри.

Піти́, пиду́ (так в Г.), але частіше — піти́, піду́ (так на В. У.). Піти по́лем, а не *по* полі м. Піти *по* що: Пійде по лихо, Щур. Рол. 82. Див. по.

Піклува́тися, -лujúсь.

Пімста г.; на В. У. частіше — по́мста.

Пімсти́ти г., на В. У. частіше — помсти́ти.

Помсти́ти на кому що: П. на ворогу кривду свою; помсти́тися над ким за що: Помститися над ворогом за кривду свою. Помстився над ними, Гр. 257.

Арх. помстити кого-чого або кого-що: **Пѣзъ пойдѣ**
въ половци помститивъ соромѣ Іпат. літ. 491. Страшно
ті кривди пімстить, Фр. „З верш.“ 26.

Піп, попà, давнє попъ з гр. *παπᾶς*, — тепер
слово вульгарне, ліпше — панотець, священник.
Див. панотець.

Пірвати, пірвú, пірвѣш — це подерти. В Г.
вживають *пірвати* зам. схватити, взяти: Пірвали
в неволю, — це *п*.

Пірнати, пірну́ти. Пірнаючи в море, Гр. 25.

Пірцѣ, р. мн. пірѣць; а не перце. Див. перо.

Пісенька, в Г. пісо́нька. Погразмось, погу-
ляймо, та пісеньку заспіваймо, Шевч. 3.

Післанець, післанця́, а не посланець *а*.

Післати, частіше — послати; *п*. до кого *за*
ким-чим або *по* кого-що. П. поштою, переказом,
а не *по* почті, *по* переказу *м*.

Після визначає тільки *по*: Після Великодня —
це: по Великодні. Як істься смашно *після* тяжкої
роботи, Гр. 259. *Після* цього всім стало весело,
Гр. 85. Як тут гарно *після* спеки, Гр. 45. Скакали
після екзамену, Свідн. 22. — В Г. постійно вжи-
вають *після* як *п*. *według*: після умови (треба: по
умові), *п*. моїх сил (по моїх силах), *п*. мене (по
мійому), *п*. мої думки (на мою думку), *п*. наших
поглядів (на наш погляд), *п*. закону (по закону),
Див. послі.

Пісня, піснею, р. мн. пісень, піснями. Пісня
про кого-що, в Г. *о* кім-чим *а*. *п*. Арх. форми —
піснь, **пѣснь**, пісньми. Це *про* тебе та *про* мене
пісня, Гр. 111.

Пістолѣт, р. мн. пістолѣтів, а не пістолѣт.

Піти, піду́, -дѣш; в Г. звичайно пі́ти, пі́ду,
пі́деш. Піти *по* воду, див. *по*, пі́йти.

Пітьма, а не пітьма́.

Піч, пéчі ж. р. (а не пец м. р. *n.*), піччу (в Г. печею *a.*). Вступали у піч розпалену, душну, Коц. 19.

Пічну́, пічнéш, пічнè з.; на В. У. почну́, почнéш, почнè.

Пішки, а не пішкóм *m.*; в Г. часто пішо *n.*, піша *n.*, піхóтою *n.* За кусок кишки сім миль пішки. Було в мене троб коней, тепер хожу пішки, Гр. III. 200.

Піянство *a. z.*; на В. У. — п'янство; піяцтво.

Піяти, пію, пієш, піяв, піяли *z.*; на В. У. — співа́ти. Піяли кури Чайк. Мал. 137, на В. У. — півні співали.

Пла́вати, пла́ваю, з давн. **плавати**; також — плі́вати, плі́ваю з давнього **пльвати** (плéвати *м.*). Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю, Шевч. 28.

Пла́кати, пла́чу, пла́чеш. Плакати *по* кому або *за* ким: Плакали за нею, Гр. 54. Плакали по не́й Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 39. Чайка скиглить літаючи, мов за дітьми плаче, Шевч. 32. — Плакати́ся на що: Все на ворога плачуся.

Пла́та за науку, а не платоучення чи правоучення (*m.* вульгарне).

Плато́к *a.*, частіше — ху́стка *рум.*

Плато́н, Плато́нъ; в Г. з *n.* Плято або Плятон.

Пла́хта, це — самодільна вовняна незшита спідниця; в Г. плахта — це рядно або кусок полотна. Р. мн. пла́хот.

Плачу́чий, рідше — плачу́щий.

Плащ *z. n.*; на В. У. — пальто́; на В. У. плащ — це верхня одежа від дощу чи пороху, з рукавами, або без них. На теплу ж верхню одежу кажуть *пальто́*, з фр.

Плебáнія *z. n. лат.*; на В. У. не відоме, тут — дім, обістя священника (попівство).

Плѣканє *г. н.м.*; на В. У. -- виховання.

Плекати *г. з нм.* pflegen; на В. У. — виховувати, пестити, культивувати.

Племѣнник див. сестринок.

Плѣнум *м. р.* і відмінюється: пленуму, пленумом; в Г. з *н.* пленум *с. р.* і не відмінюється.

Плескати, плещу́, плещеш, плещуть. По селу *про* його плещуть, Гр. 150.

Плесті, зах. укр. плести. Таке плесті про мене, Кул. От. 47.

Плетений Коц. 11, а не плетяний.

Плетінь, плетіню́, плетінѣм.

Плечѣ *с. р.*, а не плечо *м.*, *мн.* плечі (а не плеча), пліч (а не плеч) або — плечей, плечіма, на плечах (а не на плечіх *мч.*). Оддав свитину с плечей, Кул. 20. Із турецьких пліч, Мак. Яр. 73.

Плівати див. плавати.

Пливсті, плисті́, пливті́, пливу́, пливѣш, плив, пливла́, пливло́, пливлі́ (в Г. плі́ла, плі́ло, плі́ли). Пливсти човном, кораблем, а не *на* човні *м.*; пливсті Дніпром, а не *по* Дніпру *м.*: Опівночі пливуть човни Дніпром, М. Вовч. I. 120.

Пліта, а не плита́ *м.*

Плід, плóду, *мн.* плóди, плóдів (це давній укр. наголос) і плоді́, плоді́в *м.*

Пліт, плóту *м. р.*, на плотáх (в Г. на плотях).

Плодітися, плоджу́ся, плóдишся, плóдяться (а не плодються *мч.*), плодóчий.

Плодовітість, плодовітости, плодовітістю.

Пломбувати, а не пломбирувати *м. н.м.*

Плòський *а. г. н. м.*; треба — рівний.

Плохий, це — тихий, смирний, а не злий *м. а.*

Плохий чоловік — це тихий чоловік.

Плутáрх; в Г. Плѣтарх *н.*

Плутóн, Плутóна. В Г. Плѣтон *н.*

Плюва́ти, плюю́, плюю́ш, а не плевати *м.*

Плюндрува́ти, плюндрува́ння і пліндрува́ти, пліндрува́ння, — гра́бити, пусто́шити; з нм. *ründern, Plunderung.*

Пляса́ти, пляшу́ *а. г. м.*; треба — тавцюва́ти.

Пля́чок *г. з н. plasek*; на В. У. — корж, пиріг, перепичка, паляни́ця.

Пля́шка, в Г. фляшка *н.* Налив пляшечку, Гр. 325. Див. фляшка.

По в укр. мові вимагає по собі місцевого (а не давального) відмінку: по лісах, по долах та горах, по селах (а не по лісам, по долам та горам). В давній укр. мові *по* вживався і з дав. відмінком; в мові рос. *по* вживається лише з дав., а не з місцев. відм.: по лѣсамъ (по укр.: по лісах). У Коц.: по ребрах 44, по селах 10. У Гр.: по дворах 112, по кутках 163. У Кул.: по людях 38, по губах 401. Прилуцька грамота 1459 р.: **по обоуъ сторонахъ.** *По* з прикметником, творячи прислівник, часто вживається з давальним: по-людському, по-божому, по-простому, по-давньому, по-доброму, по-українському; але часто й з місцевим, напр. у Куліша в „Чорній Раді“: по-батьківськи 66, по-гетьманськи 104, по-козацьки 52, по-лицерськи 158, по-людськи 91. 122. 238. 285. 378, по-шляхетськи 226 (ці форми повстали через загублення кінцевого *й* з місцевого відм. на *-ській*, пор. Олександрію XVIII в.: по злодѣйській 61). — **Йти**, побігти, ходити, їхати, послати *по* кого-що, а не *за* ким-чим: по воду, по сіно. Біг *по* лікаря, Гр. 309. Параска пішла *по* Гаїнку, Гр. 274. Послали *по* Тетяну, Коц. 56. **По сѣно тоє послал** Полтав. акти 1668 р. ст. 143. Біга́й-но *по* Тетяну, Коц. 46. **Йти**, їхати, бігти *за* ким — це йти, бігти ззаду когось; Бігла собака *за* возом, Дитина плен-

талась *за* (= ззаду) матір'ю. — Йти, їхати, посилати, говорити *чим* (а не *по чому м.*): говорити телефоном, їхати Дніпром, йти улицею, посилати поштою. Хтось улицею йде, Гр. 164. Йшов улицею, Гр. 64. Пішов улицею, Гр. 115. Козаки чистим полем гуляли, Думи 126. — Був питаний (або відповідав, одмітка) з історії, а не *по історії м.* — Частіше: йшов *за мною*, а не *по мені арх.* — На прохання, на просьбу, а не *по проханні*, по просьбі *м.* — Поділ *по змісту* (а не — за змістом): *По* своєму значінню займенники бувають Тимч. 8. *По* ріжниці пня розрізняємо, ів. 144. Деклінація речивників *по* характеру кінцівок, ів. 91. Знати пана *по* халяві, Погов. — Доктор ординує *в* (на В. У. *по*) діточих недугах „Укр. Гол.“ № 229. — Див. за, на.

Побáчити, побáчу, -чиш, побáчать, а не побачуть *м.*

Побивáтися *про* кого-що, *за* ким-чим; побиватися *про* дітей або *за* дітьми; в Г. поб. *о* когочо *а. п.*

Побі́гти (зах.-укр. побі́чи), побі́жý, -жіш, побі́жать, а не побі́жуть. Побі́гти *по* щось, а не *за* (= ззаду) чимсь: Побі́гла *по* воду, Гр. 260. Див. по. — Побі́жу, а не побі́гну *п.*

Побіджа́ти, -джý, -діш, побіджа́ть, і побіджа́ти.

Побі́ля кого-чого: П. хати.

Побі́ч кого-чого: П. батька.

Поблагослови́ти кого, а не кому *п.*: Нехай Бог поблагословить вас (а не вам *п.*).

Поблизу́ кого-чого: П. хати.

Побліскува́ння, в Г. поліскуване *п.*

Побліскува́ти, в Г. поліскувати *п.* Зуби побліскували, Гр. 22.

Побожни́й, -на, -не, а не побожни́й.

Побут, бут, яким побутом; арх. побит, бит не вжив.

Поважаний, високоповажаний, — це дісприкетники: Поважаний усіма, Щур. Рол. 113. Поважний, високоповажний — прикетники: поважна людина; але в листах можна вживати обидвох форм: Високоповажаний (або Високоповажний) Добрадію.

Повбірати, зах.-укр. повбирати.

Повезті, повезу́, -зеш; з.-у. повезти.

Повересло́ г.; на В. У. — перевесло.

Повертати, поверну́ти, це — вернути кому що: Мене Бог поверне до своєї господи, Лев. Поверни колесо; верни мені гроші. *Повертатися*, це — вертатися назад: Як з дороги повернуся (а не — поверну), то з тобою оженюся, Пісня. Сиділа, повернувшись боком, Гр. 104. В Г. дуже часто (на В. У. рідко) під *п.* впливом зам. *повертатися* вживають *повертати*. Див. вертати.

Повертися а.; треба — кінутися.

Поверх кого-чого: П. хати.

Повечеряти, а не повечеря́ти. Повечеряли тим, що зосталося від обіду, Гр. 68.

Повз, поуз хати. Див. попри.

Повздо́вж чого: П. дороги.

Повзті, повзу́, -зеш, мин. час — повз, в Г. повзнув.

Повзя́ти децизію в справі г. н., ліпше — вирішити справу.

Повиж г. н., треба — ви́ще, пови́ще.

Повила́зити; в Г. повилазі́ти.

Пові́нен ти зробити; в Г. часто — винен *п.* Див. винен.

Повинувáтися а. г. м.; треба — корі́тися, слу́хатися.

Пові́снути, пові́с, пові́сли, з давн. **повиснѣти**.
Див. висіти.

Повіва́ти, повіва́ю, -вш.

Пові́д, по́вода; мн. поводи́ або повода́.

Пові́дбірати; зах.-укр. повідбирати.

Пові́домити, повідомлю, -миш, -млять; в Г. повідоміти. Пов. *про* кого-що, в Г. пов. *о* кім-чім *а. н.*

Пові́сити, повішу, -шиш, повісять, а не повісють; з давн. **повѣсити**. Повісити над, під чим або на чім: Повісь над лавкою, на стіні; див. на.

Пові́сти, повім, повісі, повість, повімо, повістє, повідя́ть; прик. сп. повіж, але частіше — роскажі́, повідай́ (в Г. повідж); повіджений.

Пові́стка м., треба — повідомлення, рідше — по́вістка.

Пові́сть *про* кого-що; в Г. *о* кім-чім *а. н.*

Пові́ста́р, -ра́, мн. -рі́.

Пові́тря див. воздух. Повітряний (воздуховий або воздушний вже не вжив.).

Повк, повчо́к, в повку́; *м.* полк; але: полко́вник, а не повковник.

Пов́ний або по́вен чо́го: Пливе човен води повен, Пісня; або чим: Нею повна вся душа Гр. 103. Маю повне право *м.*, треба — все право, всі права.

Повнолі́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Пово́дженє часто вжив. в Г. за *п.* powodzenie: Він скрізь має велике поводженє; треба — успіх, вдача. Поводження — це поведінка: Його поводження неморальне.

Поводи́р або поводи́р, -ра́, мн. -рі́.

Пово́дитися, поводжу́ся, поводи́шся, поведя́ться, а не поводю́ться *м.*; повело́ся; в Г. поводи́тися, повело́ся.

Повóлі; в Г. повóли.

Пóвста́ння; в Г. пóвстанє.

Повстида́тися *г. н.*, треба — постида́тися: Хоч людей постидайся.

Повторя́ти, повторяю; в Г. повтаряти з *п.* powtarzać.

Погáний див. паганий. Паганий *на* вдачу. Паганіший, рідше — пагáнший.

Поганя́ти, а не погоняти.

Погаси́ти, -шú, погáсиш, погáсять; частіше — потуши́ти. Погаси́ть полóm'в, Кул. 12.

Погі́бнути, погі́б, але частіше — погі́нути, погі́нув; погі́нула, а не погібла.

Погла́дити, -джу, -диш, -дять, погла́джений.

Погли́бити, -блю; в Г. поглуби́ти *а.*

Поглузува́ти *з* кого-чого, а не *над* ким-чим *м.* Із старих поглузував, Гр. 293.

Поглуми́тися *з* кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*

Погна́ти, пожену́, -женéш, -жену́ть. Див. гнати.

Погові́рка; в Г. по́говірка.

Поговори́ти, -рю́, -вóриш, -вóрять. Пог. *про* кого-що, в Г. *о* ким-чим *а. н.* Поговоримо де про що, Кул. 131.

Поголо́ска; в Г. по́голоска. П. *про* кого-що, в Г. *о* ким-чим *а. н.*

Погомоні́ти, -ню́, -ніш, -ня́ть *про* кого-що; в Г. *о* ким-чим *а. н.* Погомоніли де про що, Сл. Гр. I. 374.

Пого́нич; в Г. інколи поганяч.

Погорджува́ти, -джую ким-чим: Погорджує цілою радою, Фр. З. Б. 70. Погорджували тисячолітнім словом, Кул. Хут. п. 122.

Погостри́ти, -рю́, а не поострити; в Г. погóстрию.

Поготі́вля ратункóве *г. н.*; на В. У. — негáйна пбміч.

Погріб, погребу, часте в Г. (п. pogrzeb), але на В. У. звичайно *по́хорон* (хоч в Остріж. Біблії 1581 р. єсть *погребєъ* зам. *погребєннє*). Див. похорон, льох.

Погубіти, погублю́, погуби́ш, -блять; в Г. погублю́.

Погуторити *про* кого-що: Погуторять де про що, Кул. 326.

Подаба́ти на кого *г.*; на В. У. — подоба́ти на кого-що, бути схожим, похोजим на кого-що.

Подаві́тися, подавлю́сь, пода́вишся, пода́влять-ся, а не подавляються.

Подання, *n.* podanie, треба — проха́ння.

Пода́ти, пода́м, подасі́ (а не *подаш*), подала́, -ло́, -лі́; в Г. пода́ла, пода́ло, пода́ли.

Подба́ти *про* кого-що; в Г. *о* кім-чім *a. n.*

Подво́їння, а не подвоє́ння.

Подер́ти, подеру́, подереш́, подер́, подерла́, подерти́й і подра́ний. Див. дерти.

Подивля́ти кого-що *г. n.*; на В. У. — дивува́тися з кого-чого. Подивляли хлопців *г. n.*; на В. У. — дивува́лися з хлопців.

Поді́бний *до* кого-чого: Поді́бний до батька; рідше: Поді́бний батькові, а не *на* батька *m.* Поді́бні до себе, Тимч. 109.

Поді́л годин в школі, *p.* podział godzin; на В. У. частіше — рѳпис або рѳсклад годин.

Поді́ляти *по* чому (в Г. *за* чим): Всі слова *по* їх значінню поділяються на 9 категорій, Тимч. 7.

Поді́ти, поді́ну, -неш; де я поді́нуся, в Г. поді́юся.

Подовж кого чого: П. хати.

Подопта́ти зах.-укр. *n.*; на В. У. — потопта́ти. Див. топтати.

Подо́риж, подо́рожі ж. р., а не подорож а.;
подо́рижжу.

Подоро́жній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Двоє
подорожніх, Кул. 3, подорожною Коц. 45.

Подоро́жчати (вимова: подоро́щати) або подо-
рожіти; в Г. подорозчати. Подорожчати *на* два
карбованці, а не *о* два к. н.

Подоста́тком г. н.; на В. У. — дово́лі, до́сить.

Подра́ти, подеру́, подере́ш, подере́, подеру́ть;
мин. час поде́р, рідше — подра́в. Див. дерти.

Подру́житися з ким, а не *на* кому м. З Ган-
дзею подружився, Мак. Рев. 34.

Поду́мати (в Г. подумати) *про* кого-що, в Г.
о кім-чім. Подумав *про* Остапа, Гр. 267. Поду-
мали *про* свою голову, Кул. 311.

Подуси́ти зах. укр. н.; на В. У. — подуши́ти,
подушу́, поду́шиш, -шать. Див. дусити. Він прийде
та й подушить нас, Рудч. Ск. I. 24.

Поду́шка, в Г. по́душка; склад слова: под-
уш-к-а (корінь — ухо).

Подя́кувати кому, а не кого м.: Подякуйте
Богові, Гр. 141.

По́ема ж. р. з лат. ро́ема (з гр. *ποίημα*); в Г.
поémat м. р. з н. роemат. Поема *про* кого-що,
в Г. о кім-чім а. н. Мн. поéми, а не поемата н.

Поёт, а не поета н.

Пожада́ти чого: Пожадаю долі.

Пожаліти кого-чого, або кого-що, інколи *за*,
по кім-чим. Пожалів рукавиць.

Пожар, з пожару́, мн. -рі; а не пужар *мц.*;
в Г. по́жар.

Пождати кого-що; в Г. *на* кого-що н. Див.
чекати.

Поже́нити, поже́ню, поже́ниш, поже́нять; в Г.
поже́ню.

Поживати чого: Хліба-соли поживати.

Пожирати, пожеру́, пожереш, пожеруть. Див. жерти.

Пожити, поживу́, поживеш, -вè; в Г. пожию, поживш, пожив, поживють.

Позавидувати на що: Позавидували на твоє щастя. Позавидувати на твою красу, Кв. В Г. позавидувати кому чогось: Злий дух позавидував їм щастя, Руд. 3. Див. завидувати.

Позавтраму, *мц.* позавтрьюму. Вона завтра або позавтру прийде, Коц. 58.

Позавчора: Зав'яжуся хусткою, як позавчора, Лев. I. 196. В Г. бноді *н.* або передвчєра.

Позад, позаду кого-чого: Максим держався позаду бояр, Фр. 3. Б. 18.

Позаяк — штучний *г.* новоутворений злучник; ліпше замість нього вживати *бо*, того що, тому що.

Позбутися чого: Того погляду ніяк позбутися, Леп. 3 гл. 61.

Позвати, позову́, частіше — поклікати.

Позволяти; в Г. позваляти з *н.* rozwalać.

Поздóвжній, -ня, -вè, а не -ний.

Поздорóвити, поздорóвлю; в Г. поздорóвіти.

Поздорóвкатися з ким, до кого або кому.

Позімніти *г. н.*; на В. У. — похолодати. Див. холодний.

Позіскати *г. н.*; на В. У. — придбати.

Позичати, позичаю́, позичаш чого (а не що); в Г. пожитчати, пожитчаю з *н.* pożyczyc. Позичив лантуха, Гр. 184. **Позичилъ намъ дѣ тисачѣ рублѣй** Грам. Волод. 1387 р. У кого грошей позичити, Гр. 11.

Позичений; в Г. пожитчений з *н.* Позичені гроші, Гр. 28.

Позичка; в Г. пожитчка *н.* Оддасте позичку, Гр. 83.

Позичо́вий; в Г. пожичковий *п.*

По́зір *г. п.*, на В. У. — вид, вигляд. Під по-
зором *г. п.*, на В. У. — роблячи вигляд.

Позі́рно *г. п.*; на В. У. — на по́гляд.

Позіста́ти *г. п.*; на В. У. — оставатись.

Позло́тити, позлочу́ (в Г. позло́чу), частіше —
позоло́тити, -чу́.

Познага́тися, а не позмогатися.

Познайо́митися з ким-чим; в Г. познако́митися
а. м. Учбра я познайо́мився з новім лікарем.

Позна́ння; в Г. пізнає.

Позна́нь, Позна́ні *ж. р.*; в Г. з *п.* часто *м. р.*
Гарна Познань.

Позна́ти, познаю́ (а не пізнаю *п.*), позна́еш
(а не пізнаш *п.*), позна́є (а не пізнаєш *п.*), позна́-
ють. Познати кого-що з чого або по чому: По-
знати з мови або по мові.

Позно́сити, -но́шу; в Г. позно́сити.

По́зов про що, за що; в Г. о що *а. п.*

Позоло́чений, а не позоло́чений *м.*

Позува́ти, а не позирувати *м. нм.*

Поігра́тися *г. м.*, треба — погра́тися.

По́їзд з *м.*; по́тяг з *п.*

Пока́жчик, а не показчик.

По́каз, на по́каз.

Показа́ти, покажу́, пока́жеш, пока́жуть; в Г.
пока́жу.

Покара́ти чим: Покарав Господь таким сином,
Гр. 267.

Пока́яння; в Г. пока́яє.

Пока́ятися чого: Покаятися своїх гріхів; рід-
ше: в чім: в гріхах своїх. Покаявшись своїх грі-
хів, Щур. Рол. 71.

Покепкува́ти з кого, а не над ким *м.* Найду
жінку, почастую, з вороженьків покепкую, Шевч. 23.

По́ки; в Г. часто за́ки, за́ким; *поки* в Г. інколи скорочується в *пок.* — Під впливом *м.* „пока не“ і в нас часто пишуть *поки не*, аж *поки не*, — тут *не* зайве: Виспівує та щебече, *поки* місяць зійде, Шевч. 5.

По́кій, **поко́ю** — це спокій, мир; **покі́й**, **поко́ю** — кімната.

Покі́йний Гр. 54, **покі́йник**; арх. **покойний**, **покойник**.

Покі́рний, **покі́рно** Гр. 55, а не **поко́рний**, **поко́рно** *м.*

Покла́сти, прик. сп. **покладі́**, **покладі́ть**, в Г. інколи **покладь**, **покладьте**. Див. на.

Покла́стися *г.*; на В. У. — лягти́.

Поклі́н, **поклóну**; арх. **поклон** не вжив.

Поклі́нник *г. м.*; треба — **прихі́льний**, **поклóнник**.

Покло́ня́тися і **покланя́тися**; вже вдавнину було **покло́ня́тисѧ** і **покланя́тисѧ**.

Покля́кати зах.-укр. *н.*, треба — стати на колі́на. Див. **клякати**.

Покра́щати; в Г. **покрасніти** *а.*

Покривало, а не **покривáло** *м.*

По́кришка, а не **покрі́шка** *м.*

Покривля, р. мн. **покрівель**.

Покро́ва ж. р., а не **Покро́в** м. р. *м.*, і не **Покровà** *м.*

Поку́тувати що і чого: Полтав. акти 1667 р. ст. 92: **Поку́твючи** того свого злого учинкѧ и грѣхѧ.

Поку́шати *г.*; на В. У. — **попрóбувати**.

Пола́, **полі́**, мн. **по́ли**, **по́лів**.

Полагóджений, а не **полагóджаний**.

Полама́ти, -маю́ рідше **пола́млю**, давнє **поламати**; також **поломі́ти**, **поломлю́**, **поло́миш**, давнє **поломити**, **поломлю́**. **Пола́манити́**, рідше **поло́маний**.

Правда поламана, Кул. 306. Поламані двері, Свідн. 27. Голени поламанс, Нов. Зав. 1581 р. л. 109.

По́ле, на по́лі, мн. поля́, р. піль або полів (а не полéй *а. м.*). З всіх піль відразу війська прибули, Щур. Рол. 106.

Полéгшати, вимова: полéкшати.

Полетіти, полечу́, полеті́ш, полетя́ть; в Г. полéчу, полéтиш.

Полі́в'яний, полі́в'яник.

По́лін, полину́ м. р., а не ж. р. *м.* Був полино́м, Мак. Рев. Гіркий полин.

Полі́скувати зах.-укр. *н.*; на В. У. — побліскувати.

Полі́чок *н.*, чс. políček, по укр. нема сталого слова, кажуть: — полі́чник, ляпас, ляпане́ць, поморда́сник. Кажуть частіше: дістав у лице (а не дістав поличника).

Полі́г, в Г. поля́г. Полі́г під Берестечком, Кул. 358.

Полі́ція, поліці́йний; рідше — поліце́йський.

Полко́вник Кул. 15, а не повковник, хоч кажемо — повк.

Полові́на більша, половина менша — математично неправильний вираз, треба: частина більша, частина менша.

По́ловці, по́ловців; в Г. Полóвці; ліпше половчі́н, а не половець.

Положі́ти, положу́, полóжиш, полóжать; прик. спосіб — поклади́ (положи *м.*); в Г. полóжу.

Положі́тися *г.*; на В. У. — лягті́.

Полока́ти, полóчу, -чеш, -че, -чуть *г.*; на В. У. — полоска́ти, міти.

Полоніза́ція, ліпше — ополя́чення, польщення.

Полотéнце, р. мн. полотéнець *а.*; частіше — рушні́к.

Полотно́, р. мн. **полотен**.

Поло́хати, **поло́шу** і **поло́хаю**.

Полуботок, а не **Полубо́ток**.

Полудень, **полудня**, але частіше *південь*, *півдня*; в Г. **полудне**, **полудня** с. р., з *n. południe*: Ластівки летять на **полудне**, См. Гр. 46 (= на *південь*). Давнє **полѣдннє**, **полѣдєннє**, **полѣднь**. Сонце звернуло з **півдня**, Гр. 36. На **полудень** поспів додому, Свідн. 45.

Полудне́вий, з **полѣднєвннй** а не **полудньо-вий**. Полудневого сонця, Коц. 23.

Полуднува́ти, -дную і **полуднати**, -днаю.

Полумисок, **полумиска** м. р.

Полум'я с. р., з давн. **пламы**, **полома**; в мн. не вжив.; в Г. **пбломінь**, **поломіни** ж. р.; в Г. інколи вжив. і в мн. (Рава руська в **полумях** „Діло“ № 9974). Дим проходив та **полум'я**, Свідн. 28. Стає **полум'я**, Гр. 96. Клубки **полум'я**, Коц. 55. Лице спалахнуло соромливим **полум'ям**, Лев. Пов. 102. Звір **дихав** **полум'ям**, Коц. 54.

Полька, а не **полячка**.

Польовий, Кул. Іов 89. Гр. 230. Коц. 45, а не **полевий**; в Г. часом **пбльний** *a. n.*

Польща́, а не **Польша** *m.* **Польща** настане, Фр. „З верш.“ 14.

Полюва́ння, в Г. **побованє**; **полюва́ння** *на* що, а не *за* чим (це *n.m. jagen nach*): Пол. **на** **лисиць**.

Полягті, **поляжу**, -жеш, -жуть; мин. час **поліг**, **полягла**, **полягли**; в Г. **подяг**. **Поліг** би головою, Кул. 112.

Поляк, **поляка**; рідше **пбляк**.

Помага́ти, -гаю кому, Кул. 174. Гр. 326. Коц. 44, а не **помогати**; в давнину було **помагати** і **помогати**. Людям **помагаю**, Шевч. 27.

Помáзати, помáжу, -жеш, помáжуть, помáзав, прик. сп. помáж; в Г. помазáти, помазáв, помажí. **Помáлу**, а не помало. Помалу йшли, Гр. 112.

Помарáнча ж. р. г. з н. pomarańcza (а це з італ. agancia, з добавленням rото — яблуко), час. pomogañč. На В. У. не вжив., тут тільки *апельсiн* м. р. або *апельсiна* ж. р. з гол. appelsina або з нм. die Apfelsine (апельсина в XVI в. вперше була вивезена з Китаю, тому й названо її „китайське яблуко“, Sina, China — Китай).

Помéжи г. а. з давнього помежи; на В. У. не вжив., тут тільки *помíж*, між. Див. межì. Вода розлилася поміж деревами, Коц. 9. Біг поміж горіхів струмок, Коц. 9.

Помéншати (вимова: поменьчати *мц.*).

Помéр, а не умер *м.*

Пóмерки, пóмерків.

Помiй, р. помiй, iнколи помiйв. Помiй не лють, Свідн. 4.

Помилiти г. з н. romulic: Помилала дорогу додому, Чайк. „На уходах“ 57, — це н., на В. У. такого слова нема, тут тільки — помилитися: Дивись, щоб не помиливсь, а опiсля не журились, Номис № 5859 (а *помилiти* — це натерти милом: вже помилила одeжу). Помилився на зятевi, Гр. 71.

Пóмила; в Г. блуд н. (на В. У. блуд — це перелюбство).

Помiмо г. з н. romito; на В. У. не вжив., тут — не зважаючи на що, не дивлючись на що, без огляду на що. Див. мимо.

Пóминки, пóминок.

Пóмисел, пóмислу, з давн. *помысль*.

Помiж кого-що (куди?) i ким-чим (де?), iнколи поміж кого-чого. Поміж людьми блукаю, пішов поміж люде. Тече поміж деревами, Кул.

180. Стежечка вбігала поміж дере́ва, Гр. 37. Див. помежн.

Поміркува́ти *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н.*
Поміркуй *про* те, Гр. 179.

Поміч, а не попертя *г. н.*; **поміччу**, в Г. помо-
чею *а.* При допомозі, а не при допомі *м.*

Помічник, помічний, помічниця (вимова: по-
мішник, помішний).

Помно́жити *на* два; в Г. помножи́ти *через* два *н.*

Помогти́, **поможу́**, **поможеш**, **поможуть**; прик.
сп. **поможі́**, часом — **помож**, **поможіть**, а не по-
моги *м.* Зах.-укр. **помочі́** *а.* **поможу**. Поможі́
тобі, Господи, Кул. 253.

Помолитися за усопшу душу, Кул. 148.

Помоча́ти; в Г. **помачати** з *н.* **помача́с**.

Помста Гр. 257. Черк. I. 57, в Г. **пімста**.

Помстити див. **пімстити**. Помститись на ньо-
му, Кул. Ог. 33.

Помча́ти, -ся, -мчу́, -чіш, -ча́ть. Помча́ти —
хутко повезти кого-що; помча́тися — самому хутко
побігти, поїхати. Сів на коня і помчався як ви-
хор, Кул. 156. 252. Помчали нас із двора, Кул.
416. Промчались проз музики, Коц. 32. Див. мчати.

Пом'яв і **помняв**; **помну́**, **помнеш**, **помнуть**.

Пом'ягшати і **помнягшати** (вимова: помнях-
чати або помнякшати).

Понабіра́ти, зах.-укр. **понабирати**.

Понависа́ти, див. **повиснути**.

Понад ким-чим (де?) і кого-що (куди?). Хо-
дить понад берегами, Гр. 111. Пішов понад море.
Учасників було **понад** сотню (а не понад сотня
„Діло“ № 9979), а не — більше сотні.

Понаїжджа́ти Кул. 322, а не **понаїзжати**.

Понайбільше *г.*; на В. У. — **частіше**, **більш**
усього, **здебільшого**, **понайбільше**.

Понаса́джувати, -джую.

Поневолі *а. м.*, треба — несамохіть, невмісне, мимоволі.

Понеділок, понеділка (понедівка *мц.*); в Г. по-неділок. Давнє **поне́дѣльникъ**.

Понéже, давнє **поне́же**, ще часте в зах.-укр. говорах; в літ. укр. мові не вживається, тут — тому що, того що, через те що.

Понéсти, понесу́, -сéш, -сúть, поніс, понéсла, понéсли; в Г. понéсу, понесла́, -ло́, -лі́.

Понéсти інколи вживають в Г. зам. „брати на себе“: Він не поносить за ніщо відповідальности „Діло“ № 9910, треба: він не бере на себе відповідальности ні за що, або: він ні за що не відповідає.

Понехáти *г. п.*, на В. У. — покінучи, лишіти без ува́ги.

Поні́жче кого-чого; в Г. понизше. П. хати.

Понимáти *г. м.*, треба — розуміти. Не розумію нічого, М. Вовч. II. 13.

Поновля́ти; в Г. понавляти з *п. powawiać*.

Понома́р *м.* див. паламар.

Поня́ття, ліпше — розуміння. Того святого розуміння не вмію розумом збагнути, Кул. Пс. 310. Род. мн. **поня́ть**, а не **поня́ттів**.

Поотвирáти *г. м.*, треба — повідчиня́ти.

Попаді́я, вульгарна назва дружини священника, давнє **попа́дня**, з гр. *παλαδιά*; ліпше **паніма́тка**; *м.* ма́тушка. Див. панотець.

Поперед ким-чим або п. кого-що. Дивився поперед себе, Гр. 112. Несли поперед ловцями три шкіри, Фр. З. Б. 29.

Попереді́ти, -джу́, -диш про кого-що; в Г. о ким-чим *а. п.*

Попере́дній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Попéреду кого-чого: П. батька.

Поперéк кого-чого: П. дороги.

Поперéчний, -на, -не, рідше -ній. Поперечний яр, Свідн. 24. Поперечня перія, ів. 23.

Попéрти — побігти, наперти, розігнати, кинути; в Г. вживають „попéрти“ як підтримати, допомогти, — це з *n. roriergaś*. Партія попре правительство („Діло“) — п. допоможе, підтримає прав. За це я мав би їх попірати, Бирч. В. Р. I. 80, треба — їм помагати.

Попертя́ *г.* з *n. rorarsie*; на В. У. — пб́мич, підмо́га.

Пóпис *г.* з *n. roris*; на В. У. — перéгляд, впис, опис.

Попита́ти, попита́тися див. питати.

Попівна, Гірш од попівен Коц. 49.

Попід ким-чим (де?) або кого-що (куди?): Ходить попід вербами; Доріжка йшла попід скалу.

Пóпил, пópелу; *мц.* пópів; попíлець; *понецль*.

Попливсті́, попливті́ поплисті́, мин. час поплі́в, попливлà, -влò, -влі́, а не поплила, поплило, поплили *м.* Див. пливсти.

Попола́м *м.*; треба — пополовині.

Пополу́дне *г. n.*; на В. У. — по обіді, час пополуднєвий. Сумне пополудне Леп. З гл. 78.

Пóправка, а не попра́вка; ліпше пб́правка, а не переекзаменовка *м.*

Попраща́ти кого-що *г.*: Попращав отця „Гром. В.“ 215; на В. У. цього виразу не вживається, тут попрощався (а не попращався) з батьком. Попрощався з онуками, Гр. 271. Див. прощатися.

Попри, при́м., відомий в зах.-укр. говорах; в літ. укр. мові його не вживається; *попри* кого-чого: Шлях вів попри водопад, Франко, „Зах. Берк.“ 68.; в літ. мові — коло, проз, біля, повз.

Коло намету б'ють у бубни, Кул. 332. Проїздячи повз крамничку, Коц. 28. Ідеш проз хату, Гр. 96. Промчались проз музики, Коц. 32.

Попрóbувати, -бую, -вш, прик. сп. попрóbуй; в Г. попробува́ти, попробу́й.

Попросіти, -шу́, -прóсиш, -сять, або попроха́ти, -хаю кого-чого або кого-що. Попрохав того зілля, Гр. 323.

Попроща́тися з ким: попроситися з родиною; в Г. попрощати кого: попрощав родину. Попрошався з невісткою, Гр. 271. Див. прощатися, попрощати.

Попря́тати г. з н. porzutać; на В. У. — поприбірати, привести до порядку. Див. прятати.

Попу́кати г. н.; на В. У. — посту́кати; ноги попукали г. н., на В. У. — потріскали, полóпались. Див. пукати.

Популяризува́ти, а не популяризувати м. н.м.

Пора́, в пóру; в Г. пору́.

Пора́да про кого-що; в Г. о кім-чім а. н. На пораду про справи громадські, Гр. 260. Зробив *за* порадою, з поради, а не *по* пораді м.

Пора́дити, пора́джу, -диш, -дять, а не порають; прик. сп. пора́дь, пора́дьте. Порадити кого про що: Хто ж порадить сироту, М. Вовч. Порадь мене своєю головою, Кул. 188.

Пора́дитися з ким про що: Пораджуся з батьком про недолю свою. З матінкою поражалася, Метл. 132. Ото ми з бабою й порадились, З. О. Ю. Р. І. 65. Рідко: порадитися кого: Порадившись купця, купив сукна, Чайк. Мал. 121.

Пора́дошний м. м.; треба — дóбрый, поря́дний, пúтній, пугя́щий.

Пораз г. н., на В. У. — раз. Дістали пораз

перший (на В. У. — перший раз) свого президента, „Укр. Гол.“ № 227.

Порвати, **піврати** г. з *n.* *porwać*, треба — схватити; на В. У. **порвати** — це розірвати на куски. Пор.: Білу бороду порвав, Щур. Рол. 88.

Порив *m.*, в Г. **пóрив**; на В. У. — **поривання**, **запал**.

Порівняльний або **порівнявчий**.

Порівняння, в Г. **порівнанє**.

Порівняти, в Г. **порівнати** з *n.* *porównać*.
У Кул.: порівняємо 354, порівнялись 338.

Порівняти річі між собою, а не з собою.

Поріг, **порóгу**, арх. **порог**.

Поріжнити, а не **порізнити**.

Порічки, **порічок**, а не **порички**.

Поробляти; в Г. **порабляти** з *n.* *porabiać*.

Порóжній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; **порóжній**, а не **пустий** *m.* У Коц.: **порожній** 13. 47, **порожньому** 55, з **порожнім** 29, з **порожньою** 48.
У Гр.: **Порожня** бочка 14, **порожню** 329.

Порозламувати, а не **порозлóмувати**. Скрізь **порозламувані** скрині, Кул. 358. Див. **ламати**.

Порозсипати, вимова: **поросипати**.

Порóm, давнє **поромъ**, **прлмъ**, а не **порон**.

Порóти, **порю**; в Г. **пóрю**; **пóротий**.

Порожнявий, зах.-укр. **порохनावий**. Церква стара, аж **порожнява**, Чуб. II. 192.

Портрёт, **портрétу**, з фр. *portrait*, а не **патрёт** *нар.* або **патрétъ** *ж. р. нар.*

Портьє *m. р.* не відм., з фр. *portier* (вимова: **портьє**); в Г. **пóртієр** з *n.* *portjer*.

Поруч кого-чого або **поруч** з ким-чим. **Поруч** з формами, Тимч. 116. **Поруч** себе, Леп. З гл. 63.

Посадіти, -джу́, -садиш, -дять, а не **посадють**; **посáджений**, а не **посаджаний**; в Г. **посáджу**. По-

садити на чім, див. на. Посадити хліб до печі, в Г. дати хліб до пеца.

Посваріти кого з ким: Вороги посварили мене з приятелем. *Посваритися* з ким: Я посварився з приятелем. В Г. посварити кого: Батько посварив мене, на В. У.: батько насварився на мене. *Посваритися* за що, а не *о* що: Посварився за свою комерцію, Гр. 262.

Посвідчити, -чу, -чиш, -чать, а не -чуть, свідчити, свідчу; в Г. посвідчати, посвідчаю. Листом цим посвідчаю г., на В. У. — свідчу.

Посейдѳн, *Посейдѳн*; в Г. Позейдѳн *нм.*

Посел *п.* див. посол.

Посельство *п.* див. посольство.

Посеред чого: П. хати.

Посередній, -ня, -не; посередньо; в Г. -ний, -на, -не. Безпосередньо.

Посѳсор, -ра, *мн.* -ри, з лат. possessor.

Посидѳньки, посидѳньків.

Посидѳти, -джу, -диш, -дять, а не -дють, посидь, з **посидѳти**; також: **посѳдѳти**, -джу, -диш, **посѳдь**, з **корня сѳд**-. Але вдавнину частіше було **посѳдѳти**, **посидѳти**. **Посидѳте**, Коц. 28. У Гр. **посидь** 199. 235, **посидѳть** 190.

Посидѳти — це сісти всім Гр. 18. 81; в Г. вживають **посидѳти** як *п.* **posiadać**: **Образованя не посидѳв**, треба — не мав.

Посидѳки, **посидѳок**.

Поскупѳтися (а не **поскупѳти**) чим або на що: Бог мені на талан **поскупѳвся**, Ком. Пр. № 361.

Послѳти, **пошлѳю**; в Г. **післѳти**; див. *пѳ*. П. **по** кого-що: **по сіно**. **Посилѳти** **почтою**, а не **по почтѳ** *м.* **По сѳно тоѳ послѳл** Полт. **акти** 1668 р. ст. 143. **Послѳли** **по Тѳтяну**, Коц. 56.

Послі, з **послѣ**, але частіше *після*. Замість *після*, *послі* частіше вжив. *по*: по Різді. Див. після.

Послідній, -ня, -не; в Г. **последний**, -на, -не; давнє **послѣдній**. *Послідній* частіше визначає недобрий, злий: Хиба ж таки я *последній* од усіх, Ном. № 2039; треба *останній*, *остатній*, а не *последній* *а. м.*

Послухати — це тільки слухати чогось: *послухай*, що говорять. *Послухатися* — це прийняти пораду когось: *Послухайся* батька. Але часто зам. *послухатися* вживають і *послухати*. *Порадь*, я тебе *послухаю*, Кул. 188. *Твої ради* *послухають*, Кул. 31 (але чи *послухаються* — не відомо). — *Послухати* чого, а не що: *Послухай* поради.

Послушенство, з п. *posłuszeństwo*, треба — *слухняність*, *послух*.

Послушний кому в чім, часом — кого в чім.

Посміятися з кого-чого, а не над ким-чим *м.*; арх. *посміятися* кому-чому. *Посміється* з неї, Гр. 118. *Посміялись* з козаченька, з хорошої вроди, Метл. 86.

Пособити, -блю, -собиш, -блять, а не -блють *м.*

Посол, *посла*, мн. *послі*, *послів*; з давн. **посѣлъ**, **посолѣ**. В Г *посел* з п. *poseł* або *посол*, *посла*, *посли* *п.*

Посольство, з давнього *посѣльство*, *посольство*, а не *посельство* з п. *poselstwo*.

Поспечатися *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. п.*

Поспитати і *поспитатися*, див. *питати*.

Поспішати і частіше — *поспішатися*; в мові *м.* *спішить*. *Ішов* не *поспішаючись*, Гр. 22. Не *поспішаючись* оповідав, Гр. 38. Вони *поспішалися*, Коц. 20.

Поста́вити, поста́влю, -виш, -влять, а не -влють. Поставити на чім, під чим, перед чим (а не на що): Поставив на лавці; див. на.

Постара́тися *про* кого-що; в Г. о кім-чим *а. н.*

Постари́тися або постари́ти: Знемошів, постарівсь, Щур. Рол. 28.

Поста́ть, -ті, поста́ттю. Гр. 38.

Посте́ля, -лі ж. р., постелею; але частіше — *постіль*, постелі ж. р., постіллю; давнє *постель* і *постеля*. Див. ліжко.

Посте́пенно *г. м.*; на В. У. — ступнево, чергою, попорядку, помалу.

Постиді́тися, давнє *постыдитисл.*, -джусь, -дішся, -дяться, а не -дються; в Г. повстидатися *н.*

Пості́ти, пощу́, по́стиш, по́стять, або — по́стувати, а не пості́тися *а. м.*; вдавнину було *постити* і *поститисл.* Постимо, як рахмани, Ном. № 128.

Посторо́нній, -нвя, -нне; в Г. -нний, -а, -е.

Пострада́ти *г. з н.* *postradać*: Жовнір пострадав ногу, „Вперед“ 1920 р. № 283; на В. У. — стра́тити, втра́тити.

Постри́гтися; зах.-укр. *пострі́чися а.*

Поструча́ти *г. а., н.* *postrącać*; на В. У. — поскидати.

Постува́ти, -тую, -вш або пості́ти. Все постувають, Гр. 282.

Поступ, по́ступу м. р., а не ж. р. *м.*; давнє *постъпъ* було м. р.

Поступі́тися ким-чим: Своєю правдою не поступилися, Гр. 321.

Посту́пок, а не посту́пок *ж.*

Посу́д, по́суду м. р., вже вдавнину був *посѣдъ* м. р.; вживається й *посу́да ж. р.*, але це

з м. Заходилась всякий посуд мить, Гр. Сл. III. 373.

Посудіти, це — судити кого: Посудим людей раз, а люде десять раз, Ном. № 7016. В Г. з п. *posadzić* пишуть: Тебе посуджують о змову, Бир. I. 181; треба — підозрівáють. Посудити кого *за* що, в Г. *о* що *а. н.*

Посхну́ти зах.-укр.; на В. У. — посóхнути, посóхти; з давн. *посъхнѣти*. Див. сохнути.

Посяда́ти на чім, а не на що: Посядали на лавці. Див. на.

Пóтай кого-чого або від кого-чого: Все потай вас чинилось, Кул. От. 15.

Потаха́ти г.: Спалахнув і потах, Бир. II. 11, на В. У. не вжив., тут — потуха́ти.

Потєбня́, а не Потéбня.

Потєкті́, потєчу́, -чєш, -чуть; зах.-укр. потєчі́ *а.*

Потихє́нку, потихєсєнку; в Г. потихóньки, потихóнько, потихóсєньки.

Потіху́; в Г. потіхо. Іде потиху, Черк. I. 73. Кажє потиху, Кул. 323.

Поті́к Коц. 12, з потóку; а не поток *а.*; потічóк, потічкà.

Поті́м; в Г. потім, відтáк.

Потóп, потóпу м. р.; давнє *потопъ* було м. р.; так в болг., серб., моск. і польськ.; в чс. *potopa*, г. потóпа ж. р. Потопом вод окрило твою душу, Кул. Іов. 49. Як у дні перед потопом, Морац. Мт. 24³⁸.

Потопáти, в Г. потапати *а. н.*

Потоптáти, потопчу́, потóпчєш, -чуть; зах.-укр. подоптати *н.*

Потра́пити, -плю, -пиш, -плять; в Г. потрафити з *н.* *potrafić*. Див. трапитися. Потрапить на свою, Свідн. 44.

Потрібно кого-чого: П. світла.

Потрібувати і потребувати кого-чого, а не що: Потр. хліба.

Потро́ху, Гр. 25. 130; в Г. потро́ха.

Потру́тити г. а., під впливом н. potra-
сіć; на В. У. — поскидати, скіннути. Див. тру-
тити.

Потужити по кому або за ким: За милого,
як співають, любо її потужити, Шевч. 10. Див.
тужити.

Потурати кому в чім: Звикли багатирям
у всьому потурати, Гр. 204.

Потяг, з пótягу, в пótязі. Див. поїзд.

Пóхва, р. мн. пóхов, але частіше — піхва,
піхов. **Добывши меча с похов** Олекс. XVIII в.
ст. 99. **З піхов шаблі ви́ймайте**, А. Д. I. 114.

Похва́ла — давня укр. вимова, нова з м. по-
хвалà. Ключ Роз. 1665 р. л. 17: похва́ла. Не плу-
тати з пóхвалка — загроза.

Пóхибка г.; на В. У. — пóмилка.

Пóхід, пóходу — походка; похід, походу —
війна.

Похóвзтися, поховзну́тися г.; на В. У. — по-
сковзну́тися.

Пóхорон, пóхорону м. р., у мн. вжив. рідко
(похорони, похорон). Хотіли темний похорон од-
правляти, А. Д. I. 117. В рос. мові лише у мн.:
пóхорони. Див. погреб.

Похра́мини, похра́мин.

Поцілува́ти, лую, давнє поц'ювати; поцілу-
ва́тися, поцілунок; мн. поцілювати — не літера-
турне.

Поча́їв, з Поча́вва; поча́ївський.

Поча́ток, -тку; в Г. початок.

Почну́, почнеш, почне; поча́в, -ло. -ла, -лі;

в Г. пічн^у, пічн^{еш}, поч^{ála}, поч^{áло}, поч^{áli}. Поч^{áти}, а не начати *м.*: Почав хату будувати.

Поч^{ва} *м.*, треба — земля, ґрунт; давня мова слова *почва* не знала. Добра земля; родючий ґрунт. В народній рос. мові слово *почва* теж не відоме.

Почек^{áй}; форми *почк^{áй}* ліпше б не вживати.

Почерез *г.*; на В. У. — через.

Поч^{есний}, а не поч^{естний} *а.*

Поч^{ін}, поч^{інну}; в Г. п^{óчин}.

Почин^{áти}, а не начинати *м.*

Почит^{áти} *а. м.*; треба — шанув^{áти}, поваж^{áти}.

Поч^{та}, вимова: пошта; з іт. *posta* (з с. лат. *posita*) через нм. *Post*.

Поч^{тár}, -р^я, мн. -р^і.

Поч^{тóвий}, вимова: поштовий; в Г. поч^{тóвій}.

Почув^{áння}; в Г. поч^{уванє}.

Поч^{úти} *про* кого-що або що, інколи чого: Поч. про нещастя, Поч. пісню, Поч. новин. Поч^{úтися}, часто вжив. в Г.: В обіймах смерті Олівер почувся, Щурат, П. про Рол. 61; на В. У. — почув себе.

Поч^{укáти}, -к^{áю} кого-чого: Козацької вольности пошукали, Кул. 198. В Г. пошукувати *за* кимчим, — це *n. poszukiwać*: Пошукувати за людьми „Гром. В.“ 223 (на В. У. — шукати людей). Див. шукати.

Поч^{у́кування} за кимчим *г. н.*; на В. У. — шук^{áння} кого-чого.

П^{рáвда} *про* кого-що; в Г. *о* кимчим *а. н. м.* Правда про всіх, Гр. 255.

П^{рáвдоподібно} *г. н. м.*; на В. У. — можливо, п^{éвне}.

П^{рáвило}, давнє п^{рáвїло}.

Правітельство *а. м.*; з давна вжив. — уряд (посада і урядування).

Правóпис, правóпису *м. р.*; арх. правопись, -сі *ж. р.*; пор. сrb. правопис, чс. pravopis. Український правопис, Тимч. 157.

Прага, в Празі, а не Прага, в Прадзі; пражський або празький.

Прагнути чого або до чого: Прагнути до світла, а не *стреміти* (стреміти — це стирчати). Світу прагнуща голова, Гр. 35. Всі покою щире прагнуть, Мазепа.

Празник, а не праздник *а.*; частіше — свято. Див. свято.

Пра́ктика (вимова: пра́хтика).

Пра́лат див. прелат.

Пранці, пранців (народня назва для сифілису, занесеного ніби французами).

Пра́пор, в Г. прапóр; з чс. prapor.

Праск *г. з н.* prask (від нм. prasseln); на В. У. — тріск, галас, гук, хруск, луск.

Пра́сло, мн. пра́сла, пра́сел.

Прасóваний *г. н.*; на В. У. — пресóваний; але одіж прасують, прасована білизна.

Працьовітий, а не працевитий.

Працюва́ти з цілого серця, зо всіх сил своїх, а не цілим серцем. Працювати над чим або коло чого (а не *по чому м.*): Працював над вивченням мови.

Праца́тися див. прощатися.

Пре- рідко творить найвищий ступінь, це *а.*; для цього приєднуємо *пре-* до першого ступіня, а не до другого: пречистий, прехороший, прегарний Коц. 7. Пречистого та прегарного борошна, Гр. 264.

Предвídaти *г.*, на В. У. — передбачати.

Предви́женє *г.*; на В. У. — передбáчення.

Предме́т (а не предме́т), з *п.* przedmiot; ліпше *б*: річ, ціль, мета, зміст.

Предсідáтель *м.*; треба — голова.

Предсідник, новотвір; треба — голова.

Предста́влення *м.*; треба — вистáва.

Представля́ть *м.*; треба — мати; Дерево не представляє вартости, Щурат, Сл. о п. Іг. 8, — треба: не має вартости.

Прéжній *м.*, треба — коли́шній, попередній, пёрший.

Прези́діюм, а не президіюм.

Прелáт, з лат. praelatus, італ. prelato, фр. prélat, нм. Prälat, англ. prelate; в Г. прáлат з *п.* prałat.

Прем'є́р з фр. premier (вимова: прем'іе); в Г. премієр з *п.* premier.

Препара́нда *г. п. лат.*; на В. У. — підготóвча шкóла або підготóвчий клас.

Препарува́ти, а не препарирувати *м. нм.*

Прес *м. р.* з фр. presse, нм. Presse, чс. pres, болг. пресъ, *м.* пресъ; в Г. прéса *ж. р.* з *п.* presa.

Пресвіте́р, а не презбіте́р *п.*; пресвіте́р'ь, з гр. πρεσβύτερος.

Престо́л, престóлу, іво́ли престі́л, престóлу.

Претéнзія, з лат. (*s* по *n* часом вимовляють як *в*), італ. pretensione; пол. pretensja, *г.* претéнсія.

Префе́кт; в Г. прéфект *п.*; з лат. praefectus.

Прéцінь *г.* з *п.* przecie, przecież; на В. У. це слово зовсім не вжив, тут — одна́че, всі́-таки, протè, всеж, *ж.*

При не вимовляти як *при*.

Прибере́жний, прибережна Коц. 5.

Прибі́гти, прибіжу́, -жіш, -жа́ть, прибі́жі; зах.-укр. прибі́чи *а.*

Прибі́жище *а. г. м.*; треба — приту́лок, пристáнок.

Прибіра́ти; зах.-укр. **прибирати**. Пр. чого: Прибирати різної форми, Тимч. 14.

Приблі́жний, а не **приблизний**.

Прибу́ти, **прибула́**, -ло́, -лі́; в Г. **прибу́ла**, -бу́ло, -бу́ли. **Прибу́ти** (збільшитися) чого: Прибуло дня.

Прива́тний, -на, -не; рідше — -ній, -ня, -не. Приватне життя, Коц. 39.

Приве́зти, **привезла́**, **привезли́**; а не **привезла́**, **привезлі́** м.

Приверну́ти г. з н. **przywroćić**, це — **вернути**: Удалося привернути лад „Діло“ № 9973; на В. У. — **верну́ти**, **встанови́ти**, **навести лад**.

Приве́сти до кого-чого; **приві́в**, -вела́, -лі́; в Г. **приве́ла**, -вела́. **Приве́сти** (породити) дитину. Приклад **навести** або **подати** (а не **привести**).

Привиле́йований або **привелейний**, а не **привилегирований** м. нм. **Привиле́й** м. р.

Привіта́ти, -ся, давнє **привѣтъ**, **привѣтъствова́ти**; в Г. **привита́ти** з **вита́ти**. Див. **вита́ти**. Село **привітало** нас, Коц. 28. **Привіта́лися**, Гр. 81. **Привітне** слово, Свідн. 10. **Привітай** гостей, Кул. 210. 211. На віки його **привітала**, Шевч. 8.

Пригляда́тися або **придивля́тися** до кого-чого або **на** кого-що: На подорожних **придивлявся**, Свідн. 10. **Зінько** **приглядався** до сільського життя, Гр. 27. **Уважно** **придивлявся** до нього, Коц. 30. **Все** **придивлялася** до невістки, Гр. 162. В Г. **постійно** а. н. **кому-чому**: **Приглядався** роботі, Мак. Яр. 109. **Придивлявся** роботі, Чайк. На ух. 92.

При́говір, -во́ру, і **при́говор**.

Пригорта́тися до кого-чого, в Г. пр. **кому** а. **Пригорні́ся** до мене.

При́горщ або **при́гірщ** ж. р., р. в. **при́горщі**.

Пригото́вити, -то́влю, -то́виш, **прик.** сп. **при-**

готу́й, пригото́йте, а не пригото́в м.; в Г. пригото́вити.

Прида́тний до чого: Пр. до роботи.

Придивля́тися див. приглядатися.

Придо́птаний зах.-укр. *n.*; на В. У. — придо́птаний. Див. топтати.

Придо́птати зах.-укр. *n.*; на В. У. — придо́птати: Придо́птуть козака, Кул. 196. Див. топтати.

Придо́рожній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Призна́ка ж. р., а не призна́к м. р. Тернове віття на признаку покидати, А. Д. I. 108.

Призна́тися в чім: Призна́тися в злочині; інколи до кого. Ой як вийдеш на улицю, до мене призна́йся, Чуб. V. 85; в Г. пр. до чого: до вини, до зради, — це *n.*

Призна́чити, -чу; в Г. призна́чити, -чу́, -чив, -чи́ла.

При́зьба, — так частіше на В. У., з **принистъба**, при ізба, в Іпат. Літоп. **приспа**, **присъпа** під р. 6496, 6622 (= 988, 1114 р.); в Г. **приспа а**.

Приі́менник г., на В. У. — приі́менник, Тимч. 13. 111.

Приї́жджати Кул. 290. 308. 301, а не **приї́жджати**.

Приї́хати часом вживають невідповідно до того, що їхати може. Коні прибули, вернулися, а не приї́хали. Пароплав прибув чи приплив, по́тяг прибув, а не приї́хав.

Прийма́ти, **приня́ти**, **прийму́**, **прийня́в**, **приня́лі**; в Г. **приймі́ти**, **прийму́**, **приймів**, **приймі́ла**, **приймі́ли**.

Прийме́мо тепер, що ви правду мовите, — це з *n.*: Przyjmujemy teraz, że pan prawdę mówi, а це — дослівний переклад з нім.: Nehmen wir an, dass Sie... Ліпше б: допустімо, нехай, скажемо, що ви правду мовите.

Прийом до школи або вступ до школи; вступний іспит, рідше — прийомний іспит *м.*

Прийти до себе — це з ним. *zu sich kommen*; треба — опам'ятатися.

Прика́жчик, а не приказчик.

Прика́з або приказ; в Г. тільки приказ, але частіше — наказ.

Прикида́тися, — Прикинулася хвороба до дитини; не плутати з словом *удавати*; *м.* прикиды-ваться — це удавати. Упала, а вони регочуться: удав, кажуть, удав, *М. Вовч. I. 76.*

При́клад, а не прикла́д; арх. прімір. Нехай це стане тобі *за* при́клад, рідше — при́кладом.

Прикля́ти зах.-укр. *п.*; на В. У. — ставати на коліна. Див. клякати.

Прилетіти, -чу́, -тіш, -тять, -тів, -тіла; в Г. прилечу, прилєтів.

Прилі́чний *г. м.*, треба — пристойний (в давнину „приличний“ — це пійманий на гарячім вчинкові злодій: Злочинцю, яко приличного, ведено на шибенецю, Полт. акти 1665 р. ст. 44).

Прилу́ка місто, нова форма *м.* — Прилуки. Прилуцька книга 1663 р.: **Домъ лежачий в Прылуце.** Прилуцький.

Прилягті, приля́жу, -жеш, -жуть, мин. час приліг, в Г. приляг. Приліг у холодку, Коц. 46.

Прімір *а. г. м.*; на В. У. частіше — при́клад; пріміром *г.*, на В. У. — напри́клад.

Приміра́ти *г. з п.* *przymiierać*; на В. У. — ледве не вмерти, тратити сили, завміра́ти.

Примкну́ти, примкну́, примкну́в, примкну́ла, -ну́ли; в Г. примкля́, примкля́.

Примовля́ти, в Г. примавляти з *п.* *przymawiać*.

Прі́мха *ж. р.*, частіше у мн. прі́мхи, примх *Гр.* 106 (але й прі́мхів). До панських примх, Коц. 29.

Принай́мні, давніше — **принай́мній**, з *przypajmniej*.

Принéсті, **принесу́**, -сéш, -суть, **привіс**, -нэсла, -нэсли; в Г. **принесла́**, -лі́, **принéсу**, **принéсе**. **Принóсити** шкоду, **принóсити** користь, — це старі германізми: *bringen Schaden, Nutzen* (може б ліпше: *дознав*, мав з того користь чи шкоду). **Принóсити**, в Г. **приносі́ти**.

Прині́манє *г. м.*, треба — **приймáння**.

Принимáти *г. м.*; на В. У. — **приймати**, брати.

Приня́ти, **приймú**, **прій́меш**, **прій́муть**, **приня́в**, -ла́, -ло́, -лі́; в Г. **приня́ла**, **приня́ли**. Рідше — **прійня́ти**.

Припа́сти, **припадú**, -дéш, -дúть; в Г. **припа́ду**, -па́де.

Припекті́, -печú, -чéш, -чúть; зах.-укр. **припечі́** *а*.

Припетень, **припетня**.

Припеть *ж. р.*, назва річки, **Припеттю**.

Припис *м. р.*, **припису**; арх. **припись** *ж. р.*
Приписка, а не **припíска** *м*.

Припливсті́, **припливтí**, **приплів**, -влà, -влò, -влí, а не **приплила**, **приплили** *м*.

Припну́ти або **прип'ясти**, **припну́**, -нéш, **прип'яв**, -п'яла́, -п'яли́; в Г. **припня́ти**, **припняв**, **припняли**.

Приповідка, рідше — **приповідка**.

Припочáти *г.*, на В. У. — **припочити**. Їм коні **припочили**, А. Д. I. 135.

Припутень, **припутня**.

Приректі́, -речú, -чéш, -чúть; зах.-укр. **приречі́** *а*.

Прирівня́ти, зах.-укр. **прирівна́ти** з *н*. **Прирівняв** кишку до собаки, *Ном. № 7929*.

Природні́й, -ня, -не; в Г. -ни́й, -на, -не.

Приростати, в Г. *прирастати* з *n.* *przyrastać*.

Прислів'я, р. мн. *прислів'їв*.

Прислухатися до кого-чого: До кожного словечка прислухалася, Гр. 116; в Г. *прислухатися* кому-чому *a. n.*: Прислухався крикам, Чайк. На ух. 129.

Присохнути, -сохну, сохнеш, -сохне, -сохнуть, присох, -сохла, -ло, -ли; зах.-укр. *присхнути*, схну, -схнеш, -схне, -схнуть, *присхла*, -схлі. Давнє *присхнути*, *присхну*, *присхло*, *присхли*. Див. сохнути.

Приспа *мц.* див. *призба*.

Приставати на що або до чого: Чи можна на це пристати, Гр. 13.

Приставка, а не *приставка м.*

Пристерегті, -жү, -жеш, -жүть; зах.-укр. *пристеречі а.*

Пристроїти, це — *достроїти*, *добудувати*: Пристроїли до хати гарну комору. В Г. *пристроїти* вживають як *n.* *przystroić*, — зам. *прикрасити*, *оздобити*, *прибрати*: Світлиця Мирослави була пристроєна в цвіті, Фр. З. Б. 117. Див. *строїти*.

Присудити, -джү, -сүдиш, -дить, -дять, а не *присудють мц.*

Присутній, -ня, -не; в Г. *присутний*, -а, -е.

Присутність, -ности, *присутністю*.

Присяга, рідше — *присяга*.

Присягати мир з. Бирч. II. 93; на В. У. — *присягати на мир*, або: *пр.*, що буде мир. *Присягнув*, рідше — *присяг*; *присягла*, -лі, в Г. *присягла*, *присягли*. Часто — *присягатися*; в мові *м.* тільки *присягать*.

Притиснути, мин. час *притис*, рідко — *притиснув*; *притиснувши*.

Притуліти, *притулю*, *притулиш*; в Г. *притулю*.

Притча, а не *притча*.

Притягну́ти, *притягну́в* і *притя́г*. В хату *притяг*, Гр. 116.

Прихильний до кого-чого; в Г. пр. кому-чому *а*. До дітей *прихильна*, Гр. 296.

Прихиля́тися до кого-чого: Прихилиються вони тільки до *лихого*, Гр. 77.

Прихо́дити, -джу, -диш, -дить, -дять, а не -дють, *приходила*, -ли; в Г. *приходить*, -діла, -діли; прик. сп. *приходь*. Приходить *по* кого-що: Приходив *по* гроші за *мясо*, Леп. З ж. 7.

Прича́сний *а. м.*, треба — *приче́тний*.

Причепі́тися до кого-чого: Чого ти до мене *причепився*, Гр. 61. В Г. *причепитися* кого-чого *а.*: *Причепилась* Ясевої Гані, Чайк. Мал. 85.

Причи́на, з *причини*, а не *по* *причині* *м.*

Причині́тися за ким *г.*, з *н.* *przyczyniać się* за *kim*; на В. У. не *вжив.*, тут — просити за кого, боронити кого, заступатися за кого, допомагати. Причині́тися до чого *г. н.*, *przyczynić się do czego*, — допомогти, докласти рук, взяти участь. Причині́ти *кривду* *м.*, треба — *скривдити*.

Причі́м, з *м.* *причёмъ*; треба — при тому.

При́чудь див. *прочуд*.

При́шви, *пришов* і *пришвів*.

При́язнь, -зні ж. р., *приязню*, в Г. *приязнею* *а.*; а не *приязнь*.

При́ятель, *приятелька*; в Г. *приятель*, *приятелька* (такий наголос і в мові *м.*).

При́бува́ти *г.*: *Прибують* сили, Леп. З ж. 21. На В. У. тільки — *пробувати*.

При́звище, а не *призвище* (із *прозъвище*; тут *о* перейшло на *і*, пор. *прі́рва*). Сказав йому своє *прізвище*, Кул. 250.

Прірва, а не **прирва** (із **прорва**, **пророкъ**; тут *о* перейшло на *і*, пор. **прізвище**).

Про. В давній мові, як церковно-сл. так і укр., був дуже поширений місцевий відм. з приіменником *о* чи *об* по дієсловах говорити, питати, розповідати і т. п. Але це *о* вживалося переважно в мові літературній; в мові ж живій з найдавнішого часу на Україні звичайно було не *о*, а **про** (рідше — *за*), напр. ще в Слові о полку Ігор. XII в.: **Начаша князи про малое се великое мльвити**. В теперішній час на В. У. таке *о* зовсім зникло, панує **про**, і це **про** єсть характерна ознака нашої укр. мови. В „Чорній Раді“ Кул.: **Що про те балакати 162. 164. 401, Сомко про те не думає 182, Про яких се ти людей говориш 224, Не перестав думати про Січ 224 і т. п.** — В літерат. мові в Г. звичайно панує *о*, а не **про**, — це не тільки *а.*, але й *н.*: **благав о поміч, Мак. Яр. 210.** — В живій народній мові вживають частіше *за*: **За їх Бога благати, Думи 87.**

Про, приставка, інколи в Г. замінюється на **пере**: **пройшов вечір** (в Г. **перейшов**), **провів весело Різдво** (в Г. **перевів**), **рано треба пробудитися** (в Г. **перебудитися**).

Про в живій укр. народній мові часто вжив. замість **для**, **на**, і цього треба частіше вживати і в мові літературній: **Сорочка про смерть, Хліб про запас. Не про вас писано. Нема й одєжини про святий празник, М. Вовч. I. 44.**

Пробіра́тися, зах.-укр. **проби́ратися**.

Проблѐма ж. р., з гр. *πρόβλημα*; в Г. **проблѐм** м. р.; *n. problemat* і *problem*; р. мн. **проблем**, в Г. **проблемів**.

Пробува́ти, **пробую**, **пробуєш**. **probiegen**; в Г. **пробува́ти**, **пробую**, **-буєш**, **пробува́в**, або **прібувати**;

на В. У. пробува́ти, пробува́в — це бути, мешкати: Тяжко на безвідді рибі пробува́ти, Метл. 349.

Прова́ля с. р., в Г. прова́л, прова́лу м. р.

Провизо́ріюм м. р. і відмінюється; в Г. с. р. з *н.* і не відм.

Прови́нити або прови́нитися: Чим я прови́нив. Коли я прови́нив що проти права, Фр. З верш. 119.

Прови́нціялізм; в Г. прови́нціоналізм, з *н.* prowincjonalizm.

Прови́нціяльний; в Г. прови́нціо́нальний, з *н.* prowincjonalny.

Прові́д обняти *з.*; на В. У. — головува́ти.

Проводáр, -ря або проводíр, -ря.

Проводí, до провíd.

Проводíти, провéсти — одвести кого куди: А хто мене молодую та й додому проведé? Гуляй, гуляй, дівчинонько, я додому проведú, Пісня. Провести в укр. мові не значить обманити, як в мові рос. — Підвéсти — це проводити, зводити, обманювати: Я вас додому підведу; Підведіть мене, добрі люде, М. Вовч. I. 57. Такий малий, а всіх нас підвів.

Проводíть повстанцям де Валера, „Укр. Голос“ № 193 *з.*; на В. У. — Пр. повстанцями, або: провідником у повстанців.

Провокува́ти, а не провоци́рувати.

Проволокíтí, -чу́, проволóчиш, -чать; зах.-укр. проволочí *а.*

Прово́рність, -ности, прово́рністю, в Г. проворно́стю *а.*

Прову́лок або проулок.

Прогна́ти, прожену́, -женéш, -жену́ть; у Бирчака, „Вас. Рост.“ II. 53. 55 — прігнати. Прігна́ний, а не прогнатий.

Прогно́з, прогно́зу м. р. з гр. *πρόβωσις*; в Г. прогно́за ж. р. з п. *prognosa*.

Програ́ма ж. р. з гр. *πρόγραμμα*; в Г. часто програ́м м. р. з п. *program*. Програма *в* історії, а не *по* історії *м.* Збори *в* такою програмою, а не *по* такій програмі *м.* і не *за* такою програмою.

Прогу́лька або прогу́лька, в Г. тільки прогу́лька; а не прогу́лка *м.*

Прода́ж, прода́жу м. р., на прода́ж, прода́жем; рідко прода́жа ж. р. *а.*, з давнього прода́жа. Прода́ж гуртовий або частковий (в Г. деталічний з *п.*).

Прода́ти, прода́м, -дасі́, -дасть, продаду́ть, прода́в, -ла́, -лі́; в Г. прода́ла, прода́ли, прода́ш.

Продо́птати *г. п.*; на В. У. — протопта́ти, протопта́ний. Він протопче стежку через полковничий садок, Шевч. Див. топтати.

Продукува́ти, а не продуцирувати *м. нм.*

Проє́кт, з лат. *projectus*, а не проект *м.* Мн. проє́кти, а не проє́кта *п.* Проє́кція, а не проекція.

Проє́ктува́ти, а не проектувати *м. нм.*

Прожи́ти, проживу́, -живе́ш, -вè, -вуть, прик. сп. прожі́й, -жійте або проживі́, проживі́ть; про-жі́в, -жилà, -лò, -лі́; зах.-укр. прожію́, -жи́ш, -жи́б, -жию́ть, прожі́ла, -жі́ли.

Прожи́ток, прожі́тку; в Г. про́житок.

Проз кого-що: Ідеш проз хату Гр. 96. Промчались проз музики, Коц. 32. Див. попри.

Прозви́ще *а.* див. прізви́ще.

Прозьба див. просьба.

Прої́жджати Кул. 203, -жджаю́, а не прої́зджати.

Прокаже́нний; в Г. прока́жений.

Проки́мен, прокі́мну, рідше прокімєну. Давнє прокі́менъ, прокімєна.

Прокли́нати, прокли́наю; давнє проклинати, прокли́наю.

Проклі́н, прокльо́ну, прокльо́ном, мн. прокльо́ни, прокльо́нів; рідше — проклі́н, проклóну, проклóном. Рідко прокльо́н (але його ліпше не вжив.): Ні плач гіркий, ані прокльон, Черк. I. 73.

Прокля́сті, прокляну́, -не́ш, -ну́ть, прокля́в, прокля́ла, -ло́, -лі́; прокля́тий. Інколи *мц.* проклину́, проклинеш. Давнє проклати, прокльнѣ, прокльнєши, прокльнєть, прокльнѣть; інколи арх. проклену́. Див. клясти.

Прокля́ття, р. мн. прокля́ть (а не прокля́ттів): Спали́ пожежою (треба: пожежею) прокля́ть, Черк. I. 45.

Пролета́рій, -рія або пролетар, -ра́. Бач, се пролетар, Фр. З верш. 41.

Проме́жи *а.*, тепер тільки — *проміж*. Див. *межи*, *проміж*.

Промежу́ток *м.*, треба — місце, перерва між чим.

Проме́над, променáду м. р. з фр. promenade; в Г. променáда ж. р. з *n.* promenada.

Промі́сел, про́мислу; з давнього про́мыслѣ.

Промі́ж кого-що (куди?) або промі́ж ким-чим (де?): Поставив квітку промі́ж вікна; Ходить промі́ж нивами. Але часто цеї ріжниці не додержують: Браті́ промі́ж себе гризлися, Гр. 27. Давнє *промежи* дало *промежь*, а це дало промі́ж.

Промі́нь, з про́міню м. р.; про́мінем; мн. про́міні, про́мінів, або збірна форма — промі́ння.

Промовля́ти *про* що; в Г. промавля́ти, з *n.* promawiać.

Промульгува́ти *лат. n. g.*; на В. У. не вжив., тут — опові́стити, оголосі́ти.

Промча́тися див. помчати.

Пронимати *а. г. м.*, треба — **проймати**, **проймү**.

Пропагандувати, частіше — **пропагувати** (від лат. *propago*), а не **пропагандирувати** *м. н.м.* Пропагувати, пропаганда за що, в Г. за чим *н.*: Пропаганда за совітами „Діло“ № 10096, на В. У. — за совіти. Див. агітація.

Пропадати за ким-чим: Не одного вона любила вже, та ні *за* одним не пропадала так, як *за* Зіньком, Гр. 130.

Пропасниця Гр. 158, а не **пропастниця** *а.*

Прóпис, прбпису *м. р.* Купив собі пропис, Гр. 31.

Проповідувати, -відую, -відуєш, -відують; в Г. **проповідати**, -відаю, -даєш, -дають.

Пропозиція, *з* моєї пропозиції, а не *по* моїй пропозиції *м.*

Пропорційний, а не **пропорціональний** *м.*

Прóпуск *м.*, треба — **перéпустка** *ж. р.*

Прорвати, прорвү, прорвєш, прорвүть, пррваний.

Прорóк, а не прбрóк.

Просвіта; в Г. прбсвіта.

Просвітній, -ня, -не; в Г. **ний**, -на, -не.

Просіти, прошү (а не прбсю *м.ч.*), прбсиш, прбсить, прбсять (а не просять *м.ч.*), прбсячи (а не просячи), прбшений (а не прошаний); в Г. прбшу, і це *прбшу* за останній час дуже шириться й на В. У. поміж інтелігенцією. Часто вжив. також **прохати**, прохāju; в давнину було **просити**, **прашати**. Полтав. акти 1665 р. ст. 43: **прохали нас**. — **Просити** кого чого: просити хліба, або кого-що: просити матір. **Просити** за кого (рідко — за що): **Прошү** за сина; рідко: **прошү** за поміч, але частіше: **прошү** помочі; в Г. **просити о** кого-що: **прбшу о** поміч, — це *а. н.*; крім цього, в Г.

просити *за* ким-чим: Просити за батьком, — це *п.* — Не вживати неприродної нашої мові *п.* форми *прóситься*: Інші часописи *прóситься* о передрук, „Діло“ № 9910, *Прóситься* зачиняти двері, *Прóситься* не палити, — все це *п.*, треба — *прóсимо* або *прóшу*.

Прóскура, *прóскурка*, з гр. *προσφορά*, давнє *прóскѣра*; а не *прóскурок* м. р.

Прóскүрив, з *Прóскүрова*, *прóскүривський*, а не *Плоскірив*, *п.* Płoskirów.

Прóсодія, з гр. *προσῳδία*; в Г. *прóзодія* з *п.* przodja.

Прóстий, а не *прóстій* м.; *прóстїший*.

Прóстирátися г. м., треба — *тягнүтися*, *лежати*, *сягати*, *прóстягátися*.

Прóстити, *прóщати* кому, рідше — *кого*: *Прóстив мене*, Гр. 214 і *Прóсти мені*, Щур. Рол. 61. *Прóщаю тобі* ib. 61. *Прóсти сироту*, Шевч. 2.

Прóстїр, *прóстѣру*; рідко — *прóстїр*.

Прóсто *кого-чого*: *Прóсто Зїнька*, Гр. 37. *Прóсто*, а не *прóмо* м.: *Їде пані*, та *прóсто* до їх у двір, Рудч. Ск. II. 64.

Прóстягати, *прóстягнүв* і *прóстяг*: *Прóстяг руки*, Кул. 21.

Прóстяка, а не *прóстак* м. *Наш пан прóстяка*, Сл. Гр. III. 483.

Прóсьба, від *просити*, *прóська* (вимова: *прóсьба*). *Прóсьба* *про* *кого-що*, в Г. *о* *кого-що* а. п. або *за* *ким-чим* *п.*; див. *просити*. Мн. *прóсьби*, *прóсьб*.

Прóте визначає: *однако*, *все-таки*, *все ж*, а не *тому*, *того*, *через те*, як це слово часто вживають в Г. з а. і п. przeto. *Прóте* розпочинає головне речення тоді, коли побічне єсть припустове речення (що починається з *хоч*), а не *причинове*:

Хоч по-китайськи, *проте* до смаку, Свідн. 25. Нурла опізнився (треба було б вертатися), *проте* йшли, Коц. 20. Ох, я ж її вже просила, я ж її і годила, *проте* злая мачуха сорочки не шила, Гр. III. 412.

Протегувати, а не протезирувати *м. нм.*

Проти, протів тепер вживаються лише з род. відм.: Пішов проти права. В давній укр. мові **противъ**, **противъ** вживалися не тільки з род. відм., але й з давальним: **прикуша противъ немъ** Пов. вр. літ 6476 р. Вживання *проти* з давальним відм. тепер часте в Г., бо тут це не тільки *а.*, але й *н.*, бо *н. przeciw* вживається звичайно з дав. відм. Частіше вживаємо *проти*, рідше *против*, з **противъ**. — В Г. звичайно зам. *против* вживають *протів*, пор. *н. przeciw* (пор. ще в Г.: мінута, розхрістаний, гармідер, трубіти). — Проти такої махини, Свідн. 27. Проти Дениса, Гр. 78. Бунтують міщан против козацтва, Кул. 107. Одна проти (або — супроти) мене дуже висока, а проти другої я дуже довгий, Гр. 87.

Протівно *г.* з *н. przeciwnie*; на В. У. — навпакі, ні, навспак.

Протиставитися *г.* з *н. przeciwstawić się* комучому; на В. У. — бути проти, стати проти когочого.

Протір, проторга.

Протокол, -кóлу; в Г. протóкол *н.*; з лат. *protocollum* через фр. *protocol*. Склали або написали протокола, в Г. стягли *н.*

Протопол, а не протопóпа *н.*; вульгарне, тепер — протоісрєй.

Протягом новотвір, *м.* вь продовженіє, *н.* *w przesiągu*; часто вживають його без потреби: Працював *протягом* двох років, треба: працював

два роки. В укр. мові *протягом* — це „протяжно“: Говорить протягом, Пісню протягом співають.

Профанувати, а не профанувати *м. нм.*

Префeсор — так на В. У. наз. лише тих, що вчать по вищих школах; хто вчить в середній школі або в нижчій — це учитель. В Г. професорами звуть і вчителів середніх шкіл. — Професор математики, а не *по* математиці *м.*, в Г. професор *від* математики *н.*: Професор *від* природи, Мак. Рев. 28.

Профiль м. р.: Тонкий профiль.

Прохання *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. н.*

Прохати див. просити.

Прохід, проходу; часто й прохід: Пішов на прохід.

Проходити коло дому; свята пройшли весело; в Г. переходити, перейшли. З подивом позирала на нього Мирослава, коли він переходив (на В. У. — проходив) коло неї, Фр. З. Б. 18. — Слово *пройти* не вживати без потреби зам. видужати: Голова вже мені не болить (а не — пройшла).

Проходжувати, -джую.

Процвітати Гр. 111, -таю, -вш; процвісті, -ту, -теш. В зах.-укр. процвітати, процвісти. В давнину так само було дві форми: процвѣсти частіше, рідше: процвітати; було ще процвѣсти. Див. цвісти.

Процент, з лат. pro centum, в Г. прoцент *н.* Два, три, чотири проценти (в Г. два прoцент *н.*), п'ять, шість, сім і далі проценти^в (в Г. пять прoцент *н.*). Подорожчало *на* сто проценти^в (в Г. под. *о* сто прoцент *н.*). Мн. проценти, а не процента *н.*

Процeс, процесу, з лат. processus через фр.

process; в Г. процес *n.*; мн. процеси, а не процеса *n.* Процес *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *a. n.*

Проч, давнє прочь, вже зовсім не вжив. на В. У., тут — *геть*; в Г. часте, бо підтримується й п. *grasz*. Іди собі геть! Гетьте, думи, ви хмари осінні! Л. Укр.

Прочанин, мн. прочане; в Г. прочанин, мн. прочани.

Прочий, давнє прочий, вже не часто вжив. на В. У. — тут: інший, останній, решта. В Г. „прочий“ вживають досить часто; скорочують: *i пр.*, треба: *i инш.* або: *i т. п.* (і тому подібне).

Прочитати *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим: Про це книжку прочитаємо, Гр. 55.

Прочуд, на прѣчуд, рідко — на прѣчудо; в Г. інколи — на прѣчудь. Гарний на прочуд.

Прочути що або *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *a. n.*

Прошення *a. m.*, треба — прохання.

Прошибати *a. m.*, треба — пробивати, пройма́ти, пройма́ти.

Прошлий *m.*, треба — минулий; на прошлій неділі „Рідн. Край“ 1921 р. № 26, треба — минулого тижня.

Прощальний, в Г. пращальний.

Прощання, в Г. прѣщане або пращане; давнє прощання і пращання.

Прощатися, прощаюся, прощаєшся, прик. сп. проща́й (а не прощавай, вульгарне *m.*), проща́йте (а не прощавайте), проща́ючись. Прощатися з ким-чим: Прощався з дідом, Гр. 336. Прощати — це простити: Хто чого не знає, тому Бог прощає. — В Г. *пращати* кого-що: Усі щиро пращали школярів, А. Чайк. „Віддяч.“ 102. (на В. У. — проща, лися з). З жалем прощали вони місце, Франко,

„Зах. Берк.“ 127. (на В. У. — прощалися вони з місцем). — Вже вдавнину були ці подвійні форми: *проштати, прощати, прощатися і проштати, пращати, пращатися*. Див. *попращати*. — Прощений, а не прощаний *мц.*

Прягті, пряху́, пряжений, а не пряханий мц.

Прямий, -ма, -ме; в Г. прями́й.

Прямо м., треба — просто; це прямо нещастя м., треба — це нещастя, або — це просто нещастя.

*Прятати, пряху, -чеш або прятаю, пряташ, — це дієслово вживається постійно в Г. як п. sprzȧtać: Прятав у покоях, Чайк. Відд. 127.; на В. У. його не знають, тут тільки — *прибирати*: А в дівчини одна хата та й та не прибрата, Пісня. Моск. „прятать“ — це ховати; Прячуть одержу у скриню, Маковей, „Ярошенко“ 182, треба — ховають.*

Псавтір, псавтиря́ м. р.: У руках старий псавтир. Давнє псалтырь було муж. або ж. р.; в давнину часто вжив. і псалтыря ж. р., тепер рідке псавті́ря. Гр. ψαλτήριον. Вчився по псавтирі, Свідн. 17.

Псалом, псалма́ і псалому, гр. ψαλμός, давнє ψαλμῶν м. р. Насміються на псалом той, Шевч. Лиш вітер віс під вікном сумний псалом, Б. Лепкий. Часто вживається також і псалма́ ж. р.: Псалтирня псалма, Кул. Хут. П. 58.

Псевдонім, простіше — при́бране ім'я.

Психіятр, а не психіатр.

Психоз, психозу м. р. з гр. через нм.; в Г. психоза ж. р. з п. psychoza.

Псол, Псел, Псла́ річка: Пошол на Псолъ Полт. акти 1668 р. ст. 140.

Птах, а не птак *n.* pтак. Пта́шачий або пта-
шійний.

Пта́шна, а не птічка *m.*; в Г. інколи пта́шок
m. p. — це *n.* ptaszek. Полохлива як пташка, Гр. 40.

Публіка — це стид, сором, ганьба; в цім зна-
чінні в Г. слово це постійно вживається, на В. У.
рідше.

Пугач, пугача; в Г. пуга́ч, пугача́.

Пуде́лко *г. з n.* pudełko; на В. У. — корб-
бочка.

Пудити *г.*, на В. У. — ляка́ти; давнє пѣдити
значило тільки гнати. Я так напудилась *г.*, на
В. У. — я так зляка́лась.

Пудо́ *г. з n.* pudło, на В. У. — корбчка. Ку-
пив коробку сірників.

Пудра *ж. р. з фр.* la poudre; в Г. пудер *з n.*
puder (а це з нм. der Puder).

Пужално, *р. мн.* пужален.

Пузір, -ря́, *мн.* -рі.

Пукати *г. з n.* pukać; на В. У. — сту́кати;
в цім значінні слово *пукати* на В. У. не вжива-
ється; тут інколи пукати — тріснути, лопнути, як
значило і давнє пѣкатисѧ, але частіше *пукати* —
не літерат. слово, якого не кажуть на людях.
У двері стукав, добувався, Котл. Ен. III. 11. Пі-
дійду під оконце — стукну, Чуб. V. 170.

Пульсува́ти, а не пульсу́рувати *m. нм.*

Пункт *m. р.*, *мн.* пункти, а не пункта *n.*

Пупі́ль *г. n.* з лат. pūpillus — недобліток, ви-
хобанець.

Пури́зм з фр. purisme; в Г. пурізм *n.*

Пустий *m.*, треба — порожній.

Пустити, пу́щу (а не пу́стю *мц.*), пу́стиш,
пу́стить, пу́стять (а не пустють *мц.*); в Г. пу́щу;
пу́щений, а не пу́щаний *мц.*

Пустощі, пúстощів.

Путній, -ня, -не, а не пúтний, -на, -не. Нічого путнього, Кул. 138.

Пúтня г. з *n.* putnia; на В. У. — відрò, цéбер, бóчка.

Пúто, вжив. переважно в мн.: пúта, пут.

Путь, путі ж. р.: Тяжка путь. Встаровину **пъть** було м. р.; в мові *м.* воно м. р.; в зах.-укр. часто *путь* м. р., на В. У. тільки ж. р.: Розгада-ную путь, Черк. I. 73. Колюча путь розуму, Фр. З верш. 35.

Пух, з пúху, в пухú.

Пúхнути і пúхти; мин. час. пух і пúхнув; прик. сп. пúхни, пúхнім, пúхніть.

Пуцувáти г. з *n.* pucować (а це з нм. puzzen); на В. У. не вжив., тут тільки — чýстити.

Пúшка — це гармáта, п. działo; зах.-укр. пúшка як п. puszka, на В. У. — корóбка, скрýнька.

Пушкар, -ря, -рем, мн. -рì.

Пчолá або бджолá, а не бжола; давнє **пъчела, бъчела, або пчела, бчела.** Мн. пчóли, пчìл. Робоча як бджола, Ном. № 4562.

Пшениця, пшеничний (вимова: пшенишний).

Пшонó, а не пшено *м.*

П'ядь, п'яді ж. р., п'яддю, в Г. пядею *а.*

П'яний, а не п'аний *м.* П'яний від чого або чим: Пісня горем п'яна, Леп. З гл. 170.

П'яніно с. р., звичайно не відмінюється; в Г. відм.

П'яниця і п'яниця.

Пятна́дцять, р. в. -дцяті або -дцятьòх; д. в. -ти або -тьòм; ор. в. — тьмá; в Г. пятайцять; давнє **пать на дèсатє, патьнадèсать, патьна-дцатъ.** Інколи п'ятьна́дцять.

Пáтро г. з *n.* piętro; на В. У. не вжив., тут

пóверх: На п'ятий пóверх свій як мога поспішили, Кул. Дзв. 147.

П'ять, р. в. п'яті́ і п'ятьо́х, д. в. п'яті́ і п'я́тьо́м, ор. в. п'я́тьма́; давнє п'я́ть.

П'я́тьдеса́т або п'ятдеся́т, р. в. п'я́тидеса́ти або -тьо́х, д. в. -ся́ти́ або -тьо́м, ор. в. -ся́тьма́; давнє п'я́ть деса́ть.

П'я́тьсо́т або п'я́тсо́т (т ствердло під впливом дальшого твердого складу). Звичайно не відмінюється, або р. в. п'я́тисо́т.

Р.

Раба́т *фр. п. г.*; на В. У. не вжив., тут — бпуст, зніжка.

Ра́бин, з гр. *ραββι*, ц. сл. *равви*; в Г. часто ра́бін.

Ра́бівник, ра́бівни́цький, ра́бівни́цтво, ра́біване, ра́бунок, ра́бува́ти — це звичайні в Г. форми з *п.* *gabować, gabownictwo, gabunek* (з *нм.* *gauben*); на В. У. тільки: гра́бітель, гра́біж, -жу́ м. р., гра́біжник, гра́бува́ння, гра́бува́ти, гра́бунок, гра́біжни́чий (в Г. ра́бункови́й), -- цеб-то початкове з тут на В. У. не одпадає.

Ра́бота́ти — давня укр. вимова, але тепер вже тільки — ро́бити, пра́цюва́ти.

Ра́бство, в Г. ра́бствò.

Ра́бський, в Г. ра́бський.

Ра́в див. ра́ут.

Ра́ди ко́го-чо́го; в давній мові слово *ради* стояло все по слові, до якого відносилось: мене ради.

Ра́дий дуже рідко скорочується на *рад* (в мові *м.* вживається тільки *рад*, а не *радий*). *Радий*

з чого: Був радий з тієї праці, Гр. 177. Рідко: радий чим: Чим хата багата, тим і рада, Приказка. Інколи радий кому-чому: Радий нашій стрічі, Коц. 31, — це *a.* Яка ж вона йому рада була, Гр. 155.

Радити, раджу, радиш, радять (а не ражу, радю, радють), прик. сп. радь, радьте. Радити кого або кому про що: Радять мені про сина. Радять мене люде, Метл. 26. Хто ж порадить сироту, М. В.

Радитися з ким про що: Радитися з товаришами, Грінч. „Під тих. верб.“ 107. Радиться про все гуртом ів. 18. В Г. радитися кого: Він радився підстарости, А. Чаїк. „На уходах“ 141, — це *a. пол.*, на В. У.: радився з підстаростою.

Радісний, а не радістний *a.*

Радість, радости; радістю, в Г. радостею *a.* Радість зміняє сум, а не нудьгу; слово супротивного значіння — сум, журба. Прийшла радісна (а не: весела) вістка: брат видужав. Не плутати з словом веселість.

Радіти, радію з чого або від чого: З коханячка свого раділа, Гр. 119. В Г. часто рад. ким-чим: Раділа дитиною, Чаїк. Од. 47, або на що: Радів на спогад, Чаїк. „На ух.“ 14. Радіти, а не радуватися *a.* В давнину було ще радіти кому-чому.

Радніший, радніше (в Г. радо, радше).

Радо, на В. У. не часте, тут звичайно кажуть — охоче, радніше; в Г., під впливом *n. rado*, дуже часте. Щоб охотніш козаки брались, Кул. 273.

Радомишель, Радомишля, давнє Радомысль, радомиській.

Радоші, радошів, а не радіщ. Сама горить з радошів, Чаїк. Відд. 31. Довгенько з радошів не змогли до себе прийти, Кул. 414.

Радуватися, радуюсь *a.* з радоватисл, вже не

вживається, — вжив. тільки *радѣти*. Радуюсь тобою, Леп. З гл. 45, — на В. У.: Радію з тебе.

Радуга моск., болг. дъга, срб. дуга, чс. duha, ц. сл. дъга; укр. *веселка*, рідше — *райдуга*. У Дніпра веселочка воду позичає, Шевч.

Радше — дуже часте в Г.; на В. У. зовсім не вживається, тут тільки — скоріще, радніше, охотніше.

Раз, **разу**, мн. **разі**, **разів** і **раз**; тим **разом** (в Г. **разом**); в **тім разі**; **два рази**, **всі разі**. — В **данім разі** — це нім. im gegebenen Falle, **ліпше б** — в **тим випадку**. Скільки **разів** він казав, Гр. 275. **Леся** **десять раз** розказувала, Кул. 178.

Рай, **раіу**, в **раіу**.

Рамено і **рам'я**, **рамени**, з давн. *рамм*; це слово часте в Г. (п. *ramie*), але на В. У. звичайно — **плечє**, мн. **плечі**.

Рамці, **рамців**; *мц.* **рямці**, **рями**.

Ранг, **рангу** м. р., фр. le rang, нм. der Rang; в Г. **ранга** ж. р. з п. **ганга**.

Ранити, **раню**, **раниш**, **ранять**; **ранєний**, а не **ранний** чи **раняний**; в Г. **раніти**.

Ранішній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Ранний, п. *gannu*, треба — **ранєний**.

Ранній, **рання**, -не; в Г. -ний, -а, -е; **ранньий**. **Ранья** пташка пшеничку клює, а **пізня** очки дере, Ном. № 11309.

Рано, **зра́на**, **інколи**: над **раном**, але **ліпше** — над **ранком**, **вдосвіта**. **Раніше**, в Г. **ранше**.

Рантом, **рантово**; в Г. **нараз**, з п. *paraz*. Див. **нараз**.

Раритет, **раритету**, з нм. *Rarität*, а це з лат. *rāritas*; в Г. **інколи** **раритас** за п. *garitas*.

Ратификувати, а не **ратифицирувати** *м. нм.*

Ратувати кого-що, **інколи** **кого-чого**. **Поратуй мене**. З нім. *retten*, **ратунок**, *Rettung*. **Інколи** *мц.* **рятувати**, **рятунок**.

Ратуш, ратушу м. р. і ратуша ж. р.; вже в давнину були ці дві форми. Слово походить з сер. гірн. нм. rathūs (тепер Rathaus).

Раут, рауту з англ. gaut; в Г. равт.

Рафинад, -наду м. р. з фр. raffinade; в Г. рафинада ж. р. з н. rafinada.

Рахувати, рахую на кого-що, кого-що: Дуже рахували на Кирила, Гр. 89.

Рашпіль, рашпеля м. р., з нм. Raspel; в Г. рашпель, рашпля.

Рвати, рву; рваний, а не рватий.

Реабілітувати, а не реабілітувати м. нм.; н. rehabilitować.

Реагувати, а не реагувати м. нм.

Реалізувати, а не реалізувати м. нм.

Реасумувати лат. г. н.; на В. У. не вжив., тут — підрахувати, порахувати знову.

Рібелія лат. н. г., ліпше — бунт, повстання.

Рібро, ребра́, мн. ребра, ребёр.

Реванш, реваншу з фр. la revanche; в Г. реванж з н. gewanz.

Ревель, Ревеля; фр. Revel, англ. Revel; нм. Reval, польськ. Reval; в Г. Реваль або Ревель, Ревля, за п. Reval, Rewla.

Ревеляція лат. н. г.; на В. У. не вжив., тут — виявлення, викриття.

Ревізія лат. — це перевірка кого або чого, звичайно не поліційного характеру; в Г. ревізія кажуть і на поліційний трус; на В. У. це трус: Прийшла поліція і зробила трус.

Ревизувати, а не ревізувати м. нм.; в Г. ревідувати з п. rewidować.

Ревіт г.; на В. У. -- рев Коц. 10, ревіння.

Революційний, а не революціонний м.

Ревті, реву́, ревеш, рів, ревлà, рівти; ревіти.

Рéгіт, рéготу.

Реготáти з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*
Реготати і реготатися. Усе реготав із його ви-
гадок, Кул. 143. Голосніше за всіх реготався
сам старшина, Гр. 14. На весь рік реготав,
Гр. 14.

Редагувáти, а не редактірувати *м. нм.*

Редукувáти, а не редуцирувати *м. нм.*

Редúт, редúту *м. р.*, з фр. redoute; в Г. ре-
дúта *ж. р.* з п. reduta.

Реéстр, а не реéстр.

Режисі́р, режисéра з фр. régisseur, або режи-
сёр, але не режисьор *м.*

Резедá, резедí, з фр. réséda, а це з лат. re-
sēda. В Г. резéда *п.*

Резéрва *лат. п. г.* — оберéжність; на В. У.
не вжив., тут бсть *резéрв* *м. р.* з фр. réserve, нм.
Reserve — запасове військо.

Резéрвувáти, а не резервирувати *м. нм.*

Резигнувáти *лат. п. г.*; на В. У. не вжив.,
тут — зріктíся, уступíти.

Резíна, в Г. гúма.

Резонéр, з raisonneur через нм. Raisonneur.

Резонувáти, а не резонірувати *м. нм.*

Резюмé *с. р.*, не відмінюється, з фр. résumé;
в Г. резíме.

Резурéкція *лат. п. г.*; на В. У. тільки — Ве-
ликóдня úтренья.

Рéйвах, ре́йваху, з нм. Reiterwache; на В. У.
це слово часто вжив. серед народу. В Г. ра́йвах.

Рейту́зи, ре́йтуз, з нм. Reithosen.

Рекламувáти, а не рекламирувати *м. нм.*

Рéкрут, ре́крута, мн. ре́крути, ре́крутів або ре-
крúт, з нм. Rekrut; *мн. не́крут*. До рекрут його
віддасть, Фр. З верш. 109.

Ректи, речу́, речеш, речу́ть, прик. сп. речі́, речіть арх. (часто вживав Куліш); зах.-укр. речі́ *а*.

Релєгувати лат. *п. г.*; на В. У. не вжив., тут — виганяти, усувати учня зо школи.

Релігія на В. У. вживається як віра: Якої ти релігії? На шкільний предмет кажуть Закон Божий (а в Г. — релігія з *п.*).

Рельс м. р. або рельса ж. р. Див. шина.

Ремєсло́, -ла́; мн. ремєсла, ремєсел Бирч. I. 72.

Ремєсник, -ка́, а не ремесленик; ремєсльникъ.

Ремінець, -ця́, Свідн. 28. Ремінний. Ремінчик.

Ремінь, ремєню (*мц.* рамінь); давнє ремєнь. Для мн. збірна форма —^ареміння.

Реноме́ с. р. і не відмінюється, з фр. ре-портмее; *п.* репота.

Рєнтгєнове проміння.

Реоміор, Réaumur; в Г. Реомір.

Реорганізувати, а не реорганізувати *м. нм.*

Рєпарация́ лат. *п. г.*; на В. У. не вжив., тут — напра́ва, попрáва.

Рєпарувати лат. *п. г.*; на В. У. не вжив., тут — направля́ти.

Рєпетитор, в Г. інстрүктор.

Рєпетувати, а не репетирувати *м. нм.* ліпше — повторя́ти.

Рєпетувати (галасувати) *про* кого-що або *за* кого-що: Що їм на руку, *за* те репетували, Гр. 27.

Рєпортєр, -тєра, з фр. reporter.

Рєспубліка з лат. respublica; в Г. република з *п.* republiká (а це з іт. republica). Рєспубліканський, в Г. републиканський *п.*; рєспубліканець, в Г. републиканець *п.*

Рєсторан з фр. restaurant, рідко рєсторация́ з фр. restauration. В Г. рєставрация́ з *п.* restau-

расја, нм. Restauration; на В. У. *реставрація* — відновлення династії.

Реставрувати, а не реставриувати *м. нм.*

Ретушер, -шера, з фр. *retoucheur*.

Ретушувати, а не ретушиувати.

Референдум, -думу *м. р.* і відмінюється; в Г. с. р. з *п.* і не відмін.

Реформувати, а не реформиувати *м. нм.*

Рецензувати, а не рецензиувати *м. нм.*

Рецепт, рецепту *м. р.* з лат. *receptum*; мн. рецепти; в Г. рецепта *ж. р.* з *п.* *recepta*.

Рецидив, рецидиву *м. р.* з лат. *recidivum*; в Г. рецидива *ж. р.* з *п.* *recyduwa*.

Речення, р. мн. речень, а не реченнів.

Речі *а.* див. ректі.

Решето, мн. решета, решёт і решіт; з давн. *решето*.

Решта, решти, решту, з нм. *Rest*. В Г. інколи не відмін.: розбивали решта (на В. У.: решту) куп. Накінець, а не врешті решт (переклад *м.* „въконцѣ концовъ“). Див. зрештою.

Рештáнт, -нта *нар.*, літературне — арештáнт, нм. *Arrestant*.

Ржа, давнє ржа, але частіше — їржа. Їсть, як їржа залізо, М. Вовч. I,

Ржавіти, -вію, з давн. *ржавѣти*, але частіше — їржавіти.

Ржати *а.*, звичайно — їржати.

Рибар, рибаря.

Рйга, рижський (вимова: ризький).

Ридати *по* кім-чім; це слово часте в Г., але на В. У. мало вживане, тут — голосити. Давнє *рыдати*. Не ридай за мною (ліпше — по мені), Фр. З. Б. 221. Біга Катря боса лісом, біга та голосить, Шевч.

Ридикюль, -кюля м. р., з фр. *ridicule*.

Риж, ріжу Коц. 11 м. р., а не рис *м.*

Рійжий м., треба — рудій: Вушка од рудих черевиків, Коц. 58.

Різико, ризикувати *г. п.*, див. риск, ризкувати.

Рімар, -ря, з нм. *Riemer*.

Рімлянин, мн. рімляне, рімлян; в Г. римлянін, мн. римляни.

Риск, ріску м. р. з фр. *le risque*, англ. *risk*; в Г. *ризико* с. р. з п. *гузүко* (а це з іт. *risico*).

Ризкувати, ризкую з фр. *risquer*, нм. *riskieren*, болг. ризкувам, срб. рисковати, м. рисковать. В Г. *ризкувати* з п. *гузуковаць* (а це з іт. *risicare*). **Рисківаний**, в Г. ризківаний з п. *гузукowany*.

Рисувати, рисую, з сер. нм. *rissen*, мало вживане, звичайно — малювати; зам. *рисунок* вживаємо — малюнок. Але часто розрізняють: малюнок — фарбами, рисунок — не фарбами. Слово *ріса*, ріси ж. р. (з сер. нм. *riss*) — загальновживане.

Ріцар, ріцаря (з сер.-гірн. нім. *rîter*, тепер *Ritter*), але частіше — *лицар*.

Рів, рова, ровом, мн. рові, ровів, з давн. *ровъ*, *рѣва*; моск.: *ровъ*, *рва*, мн. *рвы*, *рвовъ*. **Ровом** обкопав, Кул. 199.

Рівень, рівня Коц. 7 м. р., з давн. *ровень*, а не *уровень м.*

Рівнати див. рівняти.

Рівне, Рівного місто, а не Рівно *м.*; рівенський.

Рівний, з давн. *ровный*, було й *рлвный*. Рівніщий. Скочити на рівні ноги. *Мц.* рівний. Рівний чому: Пень рівний пневі, Тимч. 149.

Рівнина, *м.* равнина.

Рівнодушний м., треба — байдужий: Погляд очей був недбалий, байдужий, Лев. Пов. 297.

Рівночасно, сковане слово з нм. *gleichzeitig*; часте в Г., бо з п. *równoczesnie*; на В. У. не вживається, тут частіше — одночасно або разом.

Рівняти, рівняю; зах.-укр. *рівняти*, *рівняю*; вже вдавнину були ці дві форми: *ровкнати* і *ровкнати*; форму *рівняти* піддержує й *n. równać*. — *Мц.* *рiмнати*. — Рівняти річі між собою, а не з собою. — У нас часом *м.* вирази: „по сравненію“, „сравнительно“ передають дослівно: в порівнянні з, рівняючи з, рівняючи до; це не добре, треба — *супроти* або *проти*: Одна *проти* мене дуже висока, а *проти* другої я дуже довгий, Гр. 87. Звуться м'якими *супроти* решти твердих, Тимч. 17. Див. *супроти*.

Рівнятися до кого-чого, кому-чому, або з ким-чим: Рівн. до тебе, рівн. тобі, рівн. з тобою. В Г. *рiвнати́ся*, див. *рiвняти*.

Рід, роду, на роду; неначе, наче, а не *врoді м.*

Рідний, а не *рiдкий м.*; *рiдший*, *рiдше* (*мц.* вимова: *рiдчий*, *рiдче*).

Рідкість, рідкості, рідкістю.

Рідний, -на, -не; в Г. часто *рiдній*, -ня, не. Давне *родьний*. Батько ти наш *рiдний*, Кул. 266. Рідна сестра, Кул. 178. Рідним краєм, Коц. 14. Рідна, рідної Гр. 267.

Ріжний Коц. 12, а не *рiзний* і не *рiжній*, давне *розьний*.

Ріжнитися, *рiжнюсь*, *рiжнешся*, *рiжняться*.

Ріжниця Тимч. 95. 144, а не *рiзниця*; давне *розьниця*. *Рiзниця* — це *м.* бойня. *Мц.* *рiзна́ція* не вживати.

Ріжнорідний, -на, -не, а не *рiзнородний*, і не -ній.

Різбар, *рiзбаря*, мн. -рi.

Різдво, *а.* *роздво*, з давнього *рождьство*.

Різка, з давнього *розга* (тут давнє *л* дало *к*).

Різький, а не різкий *м.* і не різкий.

Різькість, різькості, різькістю.

Рій, ро́я, ро́бм.

Рік, ро́ку, мн. ро́ки, ро́ків (а не рік). Рік, а не *літо* або *год* (вдавнину проте було в нас *лѣто*, *годъ*). — Ліпше б казати: рік минулий, а не рік торішній. — Давне *рокъ* визначало перше певний судовий час, судовий термин (рѣчки), і тільки десь з XIV в. набуло теперішнього значіння — год, літо.

Ріка́ див. річка.

Ріля́, ріллі ж. р., — фонетично правильна форма з давнього *роля*. — Але вже вдавнину часом було й *роля*, звідсі наше *роля́* (а не *ріля*), пор.: Не родить роля́, але Божа воля́ (в Чудівськім Новім Завіті XIV в. знаходимо наголос: *воля́*).

Рінь, ріні ж. р. — великий пісок береговий; давнє *рѣнь* єсть в Повісті вр. літ під 6496 р., — низький беріг, мілина.

Ріт Гр. 14, ро́та Гр. 13, ро́тові Коц. 49, ро́том Гр. 146, в ро́ті Тимч. 97, мн. ро́ті Гр. 61, ро́тів; рос. ротъ, рта, ртомъ, мн. рты, ртовъ. Вдавнину було *ротъ*, звідсі наше *ріт*; але частіше було *рѣтъ*, *рѣта*, звідсі часте наше *рот*, *рота* (бо давнє *ъ* дав *о*, а не *і*).

Річ, річі ж. р., річчу, мн. річі, річѣй, з давнього *рѣчь*, *рѣчи*; але з аналогії до таких форм, як *пич* — *печі* повстало й *річ* — *рѣчі*. Річ про кого-що: Речі про чорну раду, Кул. 313. — В Г. частий вираз: не від річі буде сказати, це з *n. nie od rzeczy*; на В. У. — не зайвим буде сказати, додати.

Річене́ць, річенця́ (походження: рок-ен-ець, роч-ен-ець, річ-ен-ець); в нас часто непр. форми: речинець або реченець.

Річка, річки ж. р., а не *ріка*, — так завжди на В. У.: На Україні найбільша річка — Дніпро. В укр. мові всть багато слів лише формою здрібнєлих, але без здрібнєлого значіння, напр.: книжка, чарка, віршовка, невістка, садок, свічка, пампúшка, сáлфетка. Ці форми були вже й вдавнину: **Нарѣкошася полочане рѣчки ради полоты** Пов. вр. літ, вступ. В Г. форма *річка* не вжив., тут *ріка*, з давн. *рѣка*. Чигринський запис 1616 р.: **Од Бершини речьки**. Річка мов мёртва, Кул. 180. Бігли до річки Росі, Думи 136. — Пливати річкою, а не *по* річці м. Ити здовж річки, а не *по* річці.

Рішати за́дачу, — так постійно на В. У.; в Г. розв'язувати за́дачу.

Ріша́ючий голос, а не рішучий голос.

Рішúче, в Г. -чо. Рішуче застромив за пояс (ножа) Коц. 18. 30.

Роб, Яким *робом* це зробити, Гр. 102, — ліпше просто: як це зробити. Повстають таким робом, Тимч. 16, — ліпше: повстають так. — Рос. вираз: „такимъ образомъ“ у нас передають дослівно: таким чином, таким робом, а треба — отож, так, тому, через те, виходить. — Так само наші поширені вирази: головнім чином або головнім рб́ом — це дослівно з м. „главнымъ образомъ“, треба: гб́ловно, головніше, найголовніше, найбільше.

Робинзón, Робинзónа.

Робíти, роблю, рб́иш, рб́лять, рб́лячи, рб́лений (а не *мц.* робю, роблють, робляний). — Він собі з того нічого не робить, — це штучний вираз, ліпше: він не дбає про те, він тим не журиться, йому байдуже про те. — Робити урок — поширений по В. У. вираз, з нм.-свр. *machen die Aufgabe*, треба: гóтовити, пригóтовляти уро́ка чи завдання, вчитися.

Робітник, робітниця, рідше — робітнік, -ниця.

Робітня г.; на В. У. чуже, з нм. — майстерня.

Робота, робіти, робіту, мн. робіти, робіт. —

Робота над чим або коло чого, а не *по* чому м.:
Робота над вивченням мови, а не *по* вивченню мови м.

Робочий, з *робочий, робочий*; в Г. робучий.

Робочий парубок, Гр. 254. Робочому народові погано, Гр. 31. Робоча як бджола, Ном. № 4562. У робочу часину, М. Вовч. II. 83.

Рóвер, п. rower з англ., постійно вжив. в Г.; на В. У. тільки *велосипéd*. Див. велосипед.

Рогátка або рогáчка г. з н. rogaczka: Мітар відбирав мито на рогáцці, Руд. 77; на В. У. *шлагбáум* (народне *шламбóн*), з нм. Schlagbaum.

Родзінки, родзінюк, або розінки, розінюк, в одн. рідко: родзінка ж. р. (в Г. родзінюк м. р.), з нм. die Rosinen, фр. les raisins secs; моск. ізюм з тюрк. üzüm.

Родіни, родін.

Родітися, роджүся, рóдишся, рóдяться, а не родються *мц.*

Родич, рóдича, мн. рóдичі — це рідня; давнє **родичь** — рідня, а не родитель. Пор.: Багато *родичів*, та ніде пообідати, Номис № 9338. Поїхати вона не мала куди, — батько давно помер, а до *родичів* не хотілось, Коц. 51. Що тут і батько і рідная мати? Що тут і всі *родичі*? Білилов. Батько й мати поїхали в гості до *родичів*, Рудч. Ск. В Г. *родичи* вжив. зам. *батькі*, — це н. rodzice. На В. У. тільки *батьки*, parentes: *Батькі* мої рано повмірали, я лишилася сиротою і поневірялася по *родичах*.

Рóжа, давнє *рожа*, а не роза м. В Г. часте *рўжа* з н. róža. Рожа червона, Гр. 114.

Рожéвий, а не рожовий. Рожеве личко, Гр. 105.

Роз перед тихими звуками переходить на *рос*: *ро*сплакати́ся, *ро*схвилювати́ся, *ро*скіш, *ро*стерти; під впливом польського правопису у нас часом не міняють *роз* на *рос* і пишуть: *ро*скішний, *n. rozkoszny*.

Розбагатіти, а не розбогатіти *a.*; див. богатий.

Розбіти, розіб'ю, розіб'еш, розбів.

Розбіга́тися, -га́юся, розбігтися, -жу́ся, -жі́шся, -жа́ться; в Г. розбігну́тися; сторбжа розбіжиться (в Г. розбігнєся Мак. Яр. 229).

Розбій, розбюю, розбюем, а не розбюём *мц.*

Розбірати, -ра́ю; зах.-укр. розбирати.

Розболітися, -ліюся; зуб мені (або: в мене) розболівся; в Г.: Так мене зуб розболів Чаїк. Мал. 117, це *n.*; див. боліти. Розболітися на що: на очі. Давнє: **Є** того **разболѣвса**, **дѹмре** Пов. вр. літ, під 6420 р., Іпат.

Розважати, -ся чим: Хоч піснею розваж мені душу.

Розвиднати або розвиднятися, розвиднати або розвиднітися: Тільки розвидніло — узяв своїх хортів і пішов, Рудч. Ск. I. 136. Трохи розвиднілось, Коц. 38.

Розвід, розвѣду; розв'язати шлюб, розв'язання шлюбу.

Розвіз, а не розвѣзка *м.*

Розвій або рѣзвиток вживаються однаково.

Розгледжений Тимч. 131, часом розглянутиї.

Розворушити, розворушив, -шила, -шили.

Розганяти, а не розгоняти.

Розговіни, рѣзговін.

Роздерти, роздирати, роздеру, -дереш, -деруть; в Г. розідру, -дреш. Див. дерти.

Роздивлятися на кого-що: Роздивлявся на їх

коней, Лев. Пов. 166. Не вживати *роздивлятися* як перехідне дієслово: Роздивимось це питання (це переклад *м.*: разсмотримъ), треба: обміркуймо це питання, або — розгляньмо. В Г. роздивлятися або розглядатися *за* ким-чим: Розглядався за батьками своїх учнів, Леп. З ж. 49.

Розділ *про* щось (в книжці), а не *о* щось *а. н.*

Роззявляти або роззявляти Гр. 61.

Роздóлля, на роздóллі.

Роздоріжжа, на роздоріжжі Черк. I. 48.

Роздúти, розідму, розідмеш, роздúв; прик. сп. розідмí, розідмíть.

Роздушити, -шú, -дúшиш, -дúшать, роздúшений; в Г. роздусити з *п.* rozdusic. Див. дусити.

Роздягті кого: Роздягни дитину; роздягтіся самому: Роздягнися та й на піч. Зними або скинь пальто, а не роздягни.

Роззувати, роззуватися Коц. 6.

Розигри, рóзигрів.

Розі: розігнати, розібрати, розідрати, розізнати, розійтíся, розілляти, розірвати, розіслати і т. п., — це звичайні в Г. форми, але на В. У. їх звичайно вживають ще з *розо-*: розогнати і т. п.

Розібрати і розобрати, розберу, розбереш, розберуть, розібра́в, -ла.

Розігнати і розогнати, розжену, -неш, -нуть, розігна́в, -ла, -ло, -ли; в Г. розже́ну, розже́не.

Розідрати і розодрати, роздеру, див. роздерти.

Роз'їжджатися Кул. 357, а не роз'їджатися.

Розізнати, розізнаю.

Розійтíся, розійдúся, -дешся, -дуться.

Розілляти, розліти, розіллю, розіллеш, розіллють; розлі́тий, а не розілляний.

Розімкну́ти, розмика́ти, розімкну́, -не́ш, -ну́ть, розімкнений.

Розі́рва́ти, розрива́ти, розі́рву́, -рвеш, -рвуть, розі́рваний.

Розі́сла́ти, розсила́ти, розі́шлю́, -шлеш, -шлю́ть, розі́сланий.

Розі́сла́ти, розстиля́ти, розстелю́, -стелеш, -стелю́ть, розстелений.

Розкі́ш див. **роскі́ш.**

Розлама́ти, розламува́ти, розламаю́, і розломи́ти, розло́млюва́ти. Див. **лама́ти.**

Розлуча́ти кого з ким або ко́го від ко́го: Не розлучай мене з милим, *Метл.* 73.

Розлютува́ти, -ту́ю, -ту́єш кого: Сестрина одповідь ще гірше мене розлютува́ла, *Сторож.* *Марко* *Пр.* 36. В Г. **розлю́тити, розлю́чу.**

Розляга́ється голос, луна, а не роздається *м.*

Розмаї́тий *г. з п. rozmaity;* на В. У. частіше — рі́жний, всі́кий.

Розмі́р, розмі́ром або на розмі́р, а не *по* розмі́ру *м.*

Розмовля́ти, розмовляю́; в Г. **розмавля́ти** з *п. rozmawiac.* Розмовляти *про* кого-що, рідше — *за* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.* Довгенько *про* це розмовляли, *Гр.* 77. Почали розмовляти *за* Денисову справу, *Гр.* 132. Розмовляючи *про* такі речі, *Кул.* 132.

Рознемогті́ся, рознеможу́ся; зах.-укр. **рознемо́чїся** *а.*

Розне́сті, розно́сити, рознесу́, -сеш, -суть, розне́сений; в Г. **розне́су.**

Розрива́тися — це **рватися:** Чобіт розірвався; в Г. й **забавля́тися, з п. rozgruwac sie.**

Розривка зах.-укр. з *п. rozgruwka;* на В. У. не **вжив.,** тут — **заба́ва, поті́ха, гу́лянка.**

Розріжня́ти, а не розрізняти.

Розробля́ти; в Г. *розрабляти* з *n.* *rozrabiać*.

Розрух, *рзруху* м. р., давнє *рзррхъ*; *м.* *разруха* ж. р.

Розсёрдитися, *розсёрджуся*, *розсёрдишся*, *розсёрдяться*; вимова: *росердитися*. *Розс.* на кого за що: *Росердиться* за брехню Гр. 115.

Розсікти, -чú, -чэш; зах.-укр.: *розсічи* *a.*

Розслаблений — давня укр. вимова; нова з *м.* *розслаблений*.

Розставáтися, *розлучáтися*, а не *розставáти*: На жаль і сум прийдеться нам розстати (треба — *розстатися*), Щур. Рол. 60.

Розстарáтися чого або на що: Як *розстараеть* грошей, *заплатите* мені, Гр. II. 291. Як *потягнувся* на юшку, то *розстарайся* і *на* петрушку, *Ном.* № 4884.

Розширювати, *розши́рити*; в Г. *розши́рити*.

Розум, *рзуму*, а не *рзрум* *a.*; давнє *розвмъ*, але частіше було *развмъ*. Ти не сповна́ *рзуму*. *Переносити*: *роз-ум*.

Розумітися *на* чому, а не *в* чому *м.*: Він *на* тому не *розуміється*, *Сл.* Гр. III. 60. *Розуміється*, як *Мошко* на перці, *Ном.* № 6512.

Розумний, *розумніший*. Йому стало *розумно* (а не *зрозуміло*), що тут щось не так, *Кул.* 318. *Переносити*: *роз-ум-ний*.

Роз'язáти, *роз'язувати* Гр. 183. 201 і *розв'язáти*, *розв'язувати*.

Роль, *рблі* ж. р. і *рбля*, *рблі* ж. р. з *фр.* *le rôle*, *нм.* *die Rolle*; *n.* *rola*. В Г. тільки *рбля*.

Роля́ див. *рілля*.

Ром, *рбму*, з *америк.*; *європейські* мови знають *рум*, *руму*.

Ромáнс, *ромáнеу* м. р. з *фр.* *la romance*.

Ромѐн, ромѐну або ромну́, — зілля.

Ромѐн, Ромна́ місто; *м.* Ромні́. Полтав. акти 1670 р. ст. 189: з Ромна, под Ромном. Ромѐнський.

Рѐндель, з фр. *rondelle*, але взято з *n.* *rondel*, тому й наголос *n.* рѐндель, а не фр. рондѐль.

Росі́л, росѐлу (з розсі́л), з давнього *росолъ*.

Рѐсія, *м.* Россія; по вкр. пам'ятках XVI—XVII в. постійно *Рѐсіа*; але за останній час на Україні частіше кажуть *Москва́*, *москѐвський*, цеб-то так, як завсіди вдавнину звалася Росія. В Г. часом відріжняють: *рѐсійський* — це московський, *рѐський* — це український; на В. У. такої ріжниці нема, тут зам. *руський* чи *російський* тепер кажуть *москѐвський*. Слова: Русь, руський — це давні назви старої Української Держави, що перейшли до Москви, а ми самі користаємо з своїх теж давніх назв: Україна, український.

Рѐсказ — приказ, наказ, з *n.* *rozkaz*; в Г. розказ: Ловці зупинилися на розказ Максима, Фр. З. Б. 16.

Росказати, роскажѐ, роска́жеш, роска́жуть, роска́заний; в Г. розка́жу. Росказати *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.* Росказав *про* всю подію, Гр. 268. Росказує *про* своє життє, Кул. 139. В живій народній мові частіше розказувати *за* кого-що: Васюта росказав і *за* Грицька, Гр. 79, але в літер. мові звичайно вживаємо *про*. — Росказувати чого: Бувало, казок тих скільки роскаже. — Давнє **расказати** визначало тільки — росповісти, повчати; а в Г. часто це слово, під впливом *n.* *rozkażuwać*, визначає ще й приказувати, чого нема на В. У.

Рѐскіш, *мн.* роскѐші, роскѐпів, роскѐшний; під впливом *n.* *rozkosz*, *rozkoszny* у нас інколи

пишуть: розкіш, розкішний. Але вдавнину тут писали *рос*: *Заживаючи потра́вкъ роско́шнихъ* Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б. Олекс. XVIII в. ст. 64: *роскошне*. Див. роз.

Роскладати *по* чому (в Г. *за* чим): *По* вимові слова розкладаються на склади, Тимч. 13. Можемо розкладати слова вважаючи на вимову, ів. 13. Див. по.

Росліна див. ростіна.

Роспач ж. р.: Сама распач гіркая, М. Вовч. II. 43. — Але слово це з *n. rozrasz*; ліпше вживати: безнадійність, смуток, глибокий жаль, бдчай, роспука.

Роспинати, -наю; розіпну́ти, розіпну́; розіп'ясти, розіпну́; рѳсп'я́тити.

Рѳспис, рѳспису м. р.; *a. роспись* ж. р.

Рѳсписка, в рѳсписці; *a* не рѳспіска *m.*

Роспитати кого *про* кого-що; в Г. *о* ким-чим *a. n.* або *за* ким-чим. Роспитував *про* Зінька, Гр. 126. Я *про* все роспитав, Кул. 417.

Росповідати, -даю *про* кого-що; прик. сп. *роскажі́*, *росповідай*, в Г. *розповідж*. Росповідав *про* свою сварку, Гр. 82.

Роспознати, розпізнати *про* кого-що.

Роспоряджатися і рідше — *роспоряджати*: Роспорядивши Турн як треба, Котл. „Енеїда“.

Роспочинати, -наю, *роспочати*, *роспочну́*, *роспочне́ш*, *роспочне́* (в Г. *розпічну*, *розпічне́*), *роспочав*, -ла, -лі (в Г. *розпочала*, -чали).

Роспрѳдаж, *роспрѳдажу* м. р., *a* не *роспрѳдажа* ж. р. *m.*

Роспростертий *m.*: Вона приступила до мене з розпростертими руками, Франко „Зах. Б.“ 92, треба: з відкритими раменами, з простягненими до мене руками, з великою радістю.

Роспрощатися, роспрощаюся з ким-чим; в Г. розпращатися. Див. прощатися.

Роспудити, роспуджу, роспудиш — це розігнати, з давнього *распудити*; на В. У. рідке, тут звичайно — розігнати; в Г. часте, бо підтримується й *n. rozprędzić*. Див. пудити.

Роспукати, роспукатися *a.*, не часте на В. У., — тут вжив. частіше в значінні росцвітати; в зах.-укр. говорах часте, бо підтримується й *n. rozprękać*, і визначає — тріснути, лопнути. Див. пукати.

Ростіна, рідше — рослина; пор. чс. *rostlina*, п. *roslina*, давнє *растению, расль*.

Ростопіти, ростопляти, -плю, ростоплений; в Г. розтапляти з п. *roztopiać*.

Рострубіти, -блю, -трубиш, -трублять; в Г. розтрубіти (пор. ще *г.*: мінута, гармідер, розхрістаний, протів, — в Г. тут *і*, на В. У. *и*).

Ростручувати зах.-укр. з *n. roztrącać*; на В. У. — роскидати. Див. трутити.

Росходитися, -джусь, росходиться. Росх. *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *a. n.* О що ту росходиться *г. n.* „Укр. Гол.“ № 194, ліпше — про що тут мова.

Росхрістатися, росхрістаний; в Г. розхрістатися, розхрістаний (пор. ще *г.*: мінута, гармідер, трубіти, протів).

Росцвітати, -таю; в Г. розцвитати, розцвитаю. Див. цвісти.

Рот див. ріт.

Ротмістер, ротмістра, або ротмистр; з с. г. нм. *rottmeister* через *n. rotmistrz*.

Рояль, рояля м. р. або рояль, роялі ж. р. з фр.

Рубашка, з давнього *рѣвшка*, на В. У. не вжив., тут тільки *сорочка*; в Г. *рубатка* — товста, стара сорочка.

Рубін, рубіну, з іт. rubíno через нм. Rubín; в Г. рúбін *n.*

Рувім, в Г. Рúвим *n.*; **Рвѣмъ** з гр. Ρουβήν.

Руїна, а не руїна; з лат. ruína.

Руйнувати, -ну́ю; в Г. бúрити з п. burzyc.

Рука́в, рукава́, мн. рукава (а не рукави) Тимч. 98, рукавів. Широких рукавів, Кул. 394.

Рукóпис, рукóпису м. р.; арх. рукопись, рукописі ж. р. Ченці з рукопису старе письмо змивали, М. Вороній. В Г. рúкопис, рúкопись.

Рукоя́ть, рукоя́ті ж. р.; вже в укр. пам'ятках XI в. єсть **рѣкоятъ**; тепер вживається ще в Г., де підтримується й *n.* рѣкоје́с; на В. У. вже не жив., тут — рúчка, дёржало.

Руму́нія, руму́нський — так в Г. з *n.* Rumunja, rumuński; рум. Rumînia або România; на В. У. — Румі́нія, румі́нський; нм. Rumänien, rumänisch; англ. Roumania.

Рум'яний, рум'янець, з давн. **рѣмантъй**, **рѣманьць**. Стояла перед ним уся рум'яна, Гр. 128. Обличча так і пашіло рум'янцем, Гр. 38. На зів'ялих лицах грав рум'янець. Коц. 57.

Рúра, рúрка, рúля, рúлька, з ст.-грн.-нм. rōra, теп. Röhre; рідко вжив. на В. У., тут звичайно — труба, дírка; в Г. часте під впливом п. ruga, rугка.

Русáлка, а не русáвка *мц.* Сиділа русалка на білій березі, Чуб. III. 183. Русáлонька.

Русін, русі́на, русі́нка, мн. русі́ни, русі́нів; в Г. рúсин, рúсина, рúсинка, мн. русині́, русині́в. Це стара назва українців: **Постави Їрославъ Ларишна митрополитомъ**, **рѣсина** Пов. вр. літ під 6559 р.

Русифіка́ція, свій вираз: обмоскóвлення.

Русло́, русла́, мн. рúсла, рúсел.

Русь, Рúси ж. р., Рúссю, в Г. Русию *a.*, на Русі. Давня назва України. Див. Росія.

Рутинований *г.* з *п.* rutynowany (а це з фр. routinier); на В. У. не вжив., тут — вправний, досвідчений.

Рухливий, рухливіший.

Руча́й, ручаю м. р., з давн. рѣчай; часте в Г., де підтримується й *п.* ruszaj; на В. У. рідке, тут частіше — *струмок*: Задзюркотили по улицях струмочки, М. Вовч.

Ручи́ти або **ручи́тися** за кого-що: Ручуся за нього.

Рушник, рушника, з давн. рѣчньникъ.

Рушниця, з давн. рѣчньница; в Г. гвер або кріс.

Рядно́, рядна́, мн. рядна, ряден. Див. верета, плахта.

Ря́мці див. ра́мці.

Ря́сний, -а́, -е́, а не ря́сний *м.* Рясно груш.

Рятува́ти див. ратува́ти, спасати.

С.

Грецьку букву *с* перед голосним звуком споконвіку ми вимовляли тільки як *с*, а не як *з*, бо так її вимовляли й самі греки; так, від греків перейняли ми хресні ймення: Амвросій, Анастасій, Анисія, Арсеній, Василь, Гарасим, Гервасій, Діонисій, Лисавета, Євсевій, Ісаак чи Са́к, Ісидор чи Сидір, Іосиф чи Йосип, Софія, Семен, Созон, Симон, Соломон, Тарасій чи Тарас, Ісус і т. п.

Так само споконвіку вимовляли ми й вимовляємо всякі інші слова з *с*, перейняті з грецької мови: філософія, філософ, перси, Персія, Месопотамія і т. п., давні: **филосо́фия**, **филосо́фъ**, **персы**, **Месопотамия**.

Так само й в латинських словах вимовляємо *з* як *с* перед голосним звуком (навіть по *п*): версія, інтенсив-

ний, консул, консиліум, курсив, сенсація, конденсатор і т. п.

Так само, як ми, ці *с*, *з* вимовляють росіяне, серби й болгаре.

Мало відомо, як самі римляне вимовляли грецьке *с* і своє *з* перед голосним звуком; в Європі довгий час, певне традиційно, вимовляли *с*, *з* однаково й перед голосною; лише в новий час запанувала німецька вимова їх як *з* по цілій Європі.

І з того часу до української мови зайшло з Європи певне число слів — але число дуже не велике, і хресних імень тут не має, — в яких ми вимовляємо *с*, *з* по німецьки, цеб-то як *з*, напр.: Азія (давнє *Ἰσνία*, *Asia*), тезис, оазис, музей, кризис, фраза, фантазія, бальзам і т. п.

В Польщі панує нове читання *с*, *з* перед голосною як *з*, і ця вимова від поляків пішла до українців в Галичині, і за останній час міцно тут поширюється, напр.: Зофія, інтензивний, музульманин, фільозоф, Мезопотамія і сила інших. В »Молитовнику християнської родини« для невіст, вид. 4, Жовква, 1917 р., багато наших споконвічних імен без жадної потреби одягнуто в польську одержу: Амврозій, Анастазій, Атаназій (чи пізнає тут себе наш Опанас?), Анізія, Ізидор (це Сидір!), Діонізій (споконвічне — Динис!), Теодозій, Хризант і т. п.

Сабля див. шабля.

Саваоф, *Σαβαώθ*, з гр. *Σαβαώθ*, а не Сабаот чи Саваот *п*.

Саватій, *Σαββάτιν*, *Σαββάτιος*, а не Сабатій *п*.

Сагара див. Сахара.

Сад, *саду*, в *саду́*, частіше — садок, садка (пор. річка, книжка). В Г. зам. *сад* часто кажуть *город*, — це з *п*. *ogrod*. Опівночі айстри в саду

росцвіли, Олесь. Пішла в садок виплакати своє горе, Кул. 181.

Саджавка, са́жавка; *а.* са́жалка.

Саджа́ти, сади́ти, саджу́, садиш, са́дить, са́дять, са́джений.

Саді́вник, -ка, а не садо́вник *м.*

Садо́вина, -ні; в Г. садо́вина.

Са́жа, са́жі; в Г. са́джа. Вже вдавнину були ці дві форми: *сажа* і *сажда*. А я свої (брови) в *сажу* вмажу — поповича переважу, Пісня.

Са́жень, са́жня *м. р.*; в мові *м. ж. р.*; *мн.* са́жні, са́жнів, рідше — са́жень. В Г. *сяг*, *сяга*, *сяжень*, *сяжня*. Вже в давнину були дві форми: *сажень* і *саженъ*. Сажень десять, Свідн. 22. Вишиною сажень в три, ів. 26. На Тмутороканським каміні 1068 р. написано: *саже(нъ)*.

Сала́т, сала́ту *м. р.*, з *нм.* *der Salat*; частіше — сала́та *ж. р.* з *п.* *salata* (а це з *іт.* *salata*).

Салда́т, так постійно вимовляється це слово на В. У., з *фр.* *soldat*; *мц.* савда́т; в Полтавських актах 1665 р. часто: *салдатъ*, *салдатского*. *Мн.* салда́ти, *р.* салда́т або салда́тів. Салда́тчина, салда́тський (вимова: салдацький).

Салі́тра *ж. р.*, з *нм.* народн. *saliter*.

Са́ло, са́ла *с. р.*, давнє *сало*; в Г. *солоніна* з *п.* *słonina*. Са́ла кусок положила на кружечку, Кул. 242.

Салфе́тна з *іт.* *salvietta*, д.-*нм.* *salvete*, *срб.* салвета. Частіше вжив. *серветка*, з *п.* *serwetka*, *чс.* *servít*, з *фр.* *serviette*.

Са́льва *з. п.* *фр.*; на В. У. не вжив., тут — ві́стріл, по́стріл.

Са́ля див. за́ла.

Са́м, са́ма, са́ме, а не оди́н, одна, одне *м.*: Вона сама була, така сама, що навіть не розуміла,

як можна бути не самій, Гр. 277. — В сам час, на сам вершок, під сам Хотин. — Всміхнулась до нього так *саме*, як до моря, Гр. 24. — Сам, мн. *самі* або *сами* (*сами* писав Гр. 82. 84. 111).

Самий, *самая*, *самà*, *самéв*, *самè*. — Не вживати *самий* з прикметником для утворення найвищого ступіня: найщасливіший, а не самий щасливий *м.* — В самім ділі *м.*, треба — справді. — Не вживати *же* замість *самий*, — це *м.*: той самий, такий самий (а не: той же, такий же, один і той же), в той самий час (а не — в той же час). — Саме дитя, а не само дитя.

Самісінький, *самісінька*; в Г. *саміський*, *саміська* Леп. З ж. 45. 46.

Самітний, *-на*, *-не*, рідше — *самітній*, *-ня*, *-не*; а не *самóтний*.

Самовар, *самовáру*, а не *самувар*. **Самовар** *наста́вити*, а не *поставити м.*

Самопознання; в Г. *самопізнанє*.

Самсон, *а.* *Сампсѡв*.

Сани, *саней*, давнє *сли*.

Санкціонувати, а не *санкціонувати*.

Сапфір, *сапфіръ*, з гр. *σαπφειρος* через лат. *saphirus*.

Сап'янці, *сап'янців*: *Справимо тобі сап'янці*, Кул. 266.

Сарацин, *-ціна*, мн. *сарацини*, *сарацин*, з *срлцинь*, *срлциньскъ*, *саракіу*. В Г. *сарацин*, *-ціна*, з п. лат. *saracenus*.

Сатанá див. *сотона*.

Сатин, *сатину м. р.*, з фр. *le satin*; в Г. *сати́на* ж. р. з п. *satyna*.

Сахар, *-ру*, давнє *сахаръ* з гр. *σαχαρ*, давнє *σακχαρ*; але частіше *цукор*, *цукру* з нм. *Zucker*. **Сахарний**, а не *сахарний*.

Сахара, пустиня, — постійна форма на В. У.; в Г. Сагара, з п. Sahara; нм. Sahara; форма Сахара ближча до туземної вимови.

Сварити кого з ким: Він посварив мене з сином. *Сваритися* з ким за кого-що: Сварилися за землю; За неї сварилися, Гр. 121. Сваритися на кого: Сварився на сина. Сваряться, а не сварюються. — В Г. *сварити* кого: Баби його сварили, Мак. Рев. 26; або — сварити на кого: Сварив на жінку, Чайк. Мал. 13; сваритися о що а. н.: Сварилися о мале, Бирч. I. 220.

Сварка за воду Коц. 18.

Сват, свата, кличн. відм. свату, свате.

Свекор, свекра, свекром.

Свердел, свердла м. р., мн. свердли, свердлів; давнє *скердальъ*.

Сверщон, сверщка з., давнє *сврцькьъ*, н. *świerszcz*; на В. У. тільки *цвіркун*: І цвіркун не цвірчить, Ном. № 1381.

Свиня, свині ж. р., давнє *свиния*, *свина*, — постійно вживане на В. У. слово. В Г. рідке, тут звичайно — *безрога* або *вепер*. Див. вепер.

Свіснути Коц. 20, а не *свістнути* а.; свистіти, свищү; в Г. свіщу; прик. сп. свісни, свіснім, свіснить.

Свисток, свистка, свистілка; в Г. *свіставка* з н. *świstawka*.

Свідомий чого: Свідомий своїх прав „Діло“ № 26 за 1922 р. Свідомий заподіяної кривди. *Свѣдом докре тоей справы* Полт. акти 1667 р. ст. 111. В Г. свідомий: Свідомі одної мети, Фр. З верш. 53. Див. несвідомий.

Свідомість, свідомости, свідомістю; в Г. свідомість.

Свідчити, свідчу, свідчиш, свідчать; в Г. свід-

чіти, свідчив, свідчила. Св. *про* кого-що, в Г. свідчіти *за* ким-чим.

Свіжий, свіжіший.

Свіжо г. з н. *świeżo*; на В. У. — тільки що.

Свій, свійого і свого, свійому і своєму; по приіменнику: до свого. В Г. свого, свого а.

Свій. В українській мові заіменник *свій* відноситься до всіх трох осіб однини й множини, тому не треба вживати заіменників *мій*, *наш* для 1 особи, *твій*, *ваш* для 2-ої особи і *їх*, *їхніх* для 3-ої особи. Напр.: Я читаю *свою* (а не *мою*) книжку. Ти любиш *свою* (а не *твою*) сестру. Він поважав *свого* (а не *його*) товариша. Ми читавмо *свої* (а не *наші*) книжки. Ви любите *своїх* (а не *ваших*) сестер. Вони уважають *своїх* (а не *їх*, *їхніх*) товаришів.

Світ — вся земля, *mundus*, а. мир; *світло* — лух; не вжив. світ зам. світло. Світ-за-очі. Світ, світа і світу, мн. світа.

Світати, світаю, світання, світанок; в Г. свитати, свитанє. Вже вдавнину були ці дві форми: *свѣтати*, *свѣтаніє* і *свитати*, *свитаніє*. Житом. Єв. 1571 р. Мр. 66: на *свѣтаню*.

Світити, свічу (а не світю), світиш, світять (а не світють). — Світить сонце, місяць, зоря; Він світить (засвічує) лампу. Світиться в хаті, Сорочка драна, аж світиться. Не плутати слів світити та світитися.

Світський, вимова: свіцькій.

Свіча, свічі, мн. свічі, свіч, давнє *свѣчл*, вжив. дуже рідко, звичайно — *свічка* (пор. річка, книжка, садок). В Г. часте *свіча*, під впливом н. *świeca*. Мн. свічкі, свічок.

Свобідний г. з давн. *свободный*; на В. У. не вжив., тут — вільний; в Г. вживання слова *свобідний* піддержується п. *swobodny*.

Свобода, свободи; мн. свободи, свобод; в Г. свобода.

Сволок, сволока, давнє сѣволокъ. В Г. *трам* з *n.* tram (а це з ср.-нм. tram). Стопн сволок підпірає, Свідн. 28. Віршовка шморгнула через трамок, Гр. 183.

Сволоч, сволочі ж. р.; в Г. зволоч.

Сворінь, сворня див. швірень.

Своѣ, р. своѣї, д. своѣй, пр. своѣю, ор. своѣю, м. своѣй; мн.: свої, своїх, своїм, своїми. В Г. часто: свої, своїй, своєю, свої, своїх, своїм, своїми.

Свѣтій, свѣтіший, свѣто — це літерат. укр. вимова; народня вимова: св'ятій, сѣватій, свѣтій і сятій.

Свѣто, рідко — празник *a.* Сьогодні свѣто в нас, Черк. I. 73.

Свѣточний *г.* з *n.* święteczny: Свѣточний концерт *г.*, на В. У. — урочїстий концерт; день свѣточний *г.*, на В. У. — свѣтківий, урочїстий день.

Свѣтошин, місто; під Свѣтошином, а не під Свѣтошиним.

Свѣтощ, але звичайно в мн.: свѣтощі, свѣтощів, а не свѣтощей.

Свѣчене, свѣченого *г.* з *n.* święcone: Відбудеться в полудне свѣчене купців „Укр. Гол.“ № 193. На В. У. розговіни або розговляння: Маруся чи їла, чи не їла — їй лучче всяких розговін те, що Василь вернувсь, Квіт. I. 72.

Свѣщенник, давнє свѣщенникъ; вимова: свѣщенник.

Себе, але по приіменникові — себе: ненавидив себе, просив до себе; з себе, а не собою *m.*: З себе був нечепурний, Грінч. 72.

Севастопіль, з Севастополя, севастопільський.

Се́го *г.*, на В. У. — цього, до цього, див. сей.

Сегóдня, сегóдне, сегóдні г. див. сьогóдня.

Сезóн, сезóну; в Г. сезон *n.*; з фр. *saison*; сезóнний і сезонóвий.

Сей, ся, се, давні **сь**, **си**, **се**, пізніше **сей**, **сѧ**, **сѧ**, — загально-вживана в зах.-укр. говорах арх. форма. В східно-укр. говорах рано ці форми перейшли на *цей*, *ця*, *це*, які й прийнято в літ. укр. мові. Зміна *сей*, *ся*, *се* на *цей*, *ця*, *це* сталася дуже рано з аналогії до зміни *-ся* на *-ця* в дієсловах (*годиця*, *носиця* з *годиться*, *носиться*, пор. ще: *отсей*, *отся* — *оцей*, *оця*; але сьогóдня зам. цьогóдня); такої зміни в дієсловах зах.-укр. говорів не відбулося (тут *годися*, *питаєся*), тому в них лишилися й *сей*, *ся*, *се* незмінними. — Відмінюється *цей* так (в дужках форми галицькі): *цей*, *ця*, *це*; р. цьогó, цѧі (сѧго, сѧго, *мц.* сьбї, сїї); дав. цьóму, цїй (сѧму, сѧмѧ); пр. цьогó, цю; ор. цим, цею; м. цїм, цїй; мн.: ці, цих, цим, цїмн. — В головнім реченні, при побічнім підметовім, прикметниковім чи предметовім, звязкою звичайно вживаємо займенника *той*, *та*, *те*: Се *той* рай, що жде племя твоє у обіцянім краю, Фр. Мойс. 57. Тільки *той* достойний щастя, хто боровся за нього, Гр. Так було і вдавнину: Гóре чїкоу томоу, нимже ськєлазнѧ приходїтъ Галицьк. Єванг. 1144 р. Мт. 18⁷. В Г. тепер надзвичайно поширено вживання займ. *сей* зам. *той* в головних реченнях, напр.: Народові відберуть і *се* (на В. У. *те*), що дали зі страху, Мак. Яр. 293. *Се* (на В. У. *те*) стадо волів, що пригнав Микула, зараз перегнали на той бік Прута, їв. 49. Ці г. форми теж давні, але їх на В. У. ніколи не вживають.

Сейм, сѧйму, сѧймóвий, давнє сѧньмѧ, сѧньмѧ, чс. snĕm; в Г. соїм, соймóвий. Єванг. Учит. 1619 р.: на сѧймѧх.

Сейчас г. м.; на В. У. — зараз, негáйно; давнє сєс часъ.

Сейчасовий г.; на В. У. — негáйний.

Секрѣт, мн. секрѣти, а не секрета *n*.

Секретар, -рѣ; з сер.-лат. secretarius; в Г. секретар *n*. Секретар стáну — з п. sekretarz stanu, треба — держáвний секретар.

Секундувати г. *n*. (з лат. secundare); на В. У. не вжив., тут — помагáти, допомагáти.

Селó, селà, селý, по селý, в селì (а не в селу), мн. сѣла, р. сѣл (а не сел *a*.); сѣльцè, а не сельце. Сотнею сѣл, Кул. 195.

Селянин, мн. селяне, селян; давнє селанинъ; не вживати образливого *мужик* зам. селянин (як то часто в Г.). Див. мужик.

Семасіологія, а не семазіологія *n*. Див. с.

Семѣн, давнє **Симѣонъ**, з гр. Συμεών та Σεμεών.

Семѣстер, семѣстру, рідше *a*. семѣстр.

Сѣмий г. *a*. див. сьомий.

Семинар, -рà м. р., семинарѣм, мн. семинари, семинарѣв. Давніще: семинарія, -рїї ж. р.; інколи: семинарїй, -рїя м. р. Слово від лат. seminarium, фр. le séminaire, нм. das Seminarium, англ. the seminary.

Сем'я, сем'ї ж. р. або частіше — сім'я, сім'ї ж. р.; сем'єю, сім'єю; *мф.* семня, сімня; з давн. сѣмни, сѣмьн, сѣмни.

Сенс, сѣнсу м. р. (лат. sensus) часто вжив. з *n*. в Г.; який це має сенс г., на В. У.: що це значить.

Сенсація, сенсаційний, з фр. sensation; в Г. сензація, сензаційний з нм. Sensation. Див. с.

Серб або сѣрбин, мн. сѣрби, сѣрбів.

Сервантес, а не Сервантѣс.

Сервѣтка див. салфетка.

Сѣрвус часом говорять з *n.* *servus* (а це з лат. *servus* — слуга) і в Г. як привітання при зустрічі; на В. У. ніколи не вжив. такої форми привіту.

Сердѣнько, в Г. сердѣйко.

Сердѣчний; в Г. часом *серцевий* з *p.* *sercowy*: Дістав серцевий атак „Діло“ № 10059, — на В. У.: сердѣчний.

Сердѣчно; арх. сердѣчне.

Сѣрдитися, сѣрджуся, сѣрдишся, сѣрдяться (а не сердюся, сердються *мц.*). Сѣрдитися на когось: Сѣрдилась баба на діда, а дід того не відав, *Ном.* № 3473.

Серед кого-чого (де?), інколи серед кого-що (куди?): Тікає серед безмежні простори, *Гр.* 240. Визначався серед них Максим, *Фр. З. Б.* 144.

Середзѣмне море, а не Середиземне *м.*

Середина, з серѣдини, в серѣдині; в Г. серѣдіна, з серѣдіни, в серѣдіні.

Серѣдній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давнє *серѣдній*. Серѣдньовічний. Серѣдню, *Коц.* 27. Серѣднього росту, *Кул.* 261. Серѣдньоязикові, *Тимч.* 17.

Серѣжки, *p.* *мн.* серѣжок; давнє *серѣжки*. В Г. серѣжки, ковтки. Див. ковтки.

Сѣрна, *p.* *мн.* сѣрен.

Серйоз, серйозний, з *фр.* *sérieux* (вимова: серйоб, два склади), *sérieuse* (серйобс). В Г. з неправдивої давньої *n.* вимови *serio* (тепер *serjo*) кажуть *сѣріо* (на В. У. серйобс): Брав це на сѣріо, „*Укр. Гол.*“ № 88, — на В. У.: вважав серйозним, поважним; зам. *на серйобс* (в Г. брати на сѣріо) ліпше казати: напράвду, поважно, без жарту.

Сѣрце (а не сердце *а.*), сѣрця *s. p.*, на сѣрці,

мн. **серця**, **сердець** (а не **серців** або **серць**). Давнє **срьдыце**, **сърдыце**.

Сестра, мн. **сестри**, **сестер**. Сестра жалібниця, а не **сестра** милосердна *м.*

Сестрин, а не **сестрін** *мц.*

Сестринка, давнє **сестричьна**, часто вжив. в Г., під впливом *п.* **siostrzenica**. На В. У. не вжив., тут тільки племенниця.

Сестрінок або **сестрінець**, часто вжив. в Гал., давнє **сестричь**, **сестричь**, піддержується *п.* **siostrzeniec**. На В. У. не вжив., тут тільки племєнник, з **племаньникъ**, **племєньникъ**. — Слова **сестрінок**, **сестрінець** мають своє *і* з *е* (з **сестренъкъ**, **сестрєньць**).

Сесь, **сеся**, **сесє**, **сесю**, мн. **сесі**, — це арх. зах.-укр. форми, з давн. **съсь**, **сєсь**, **сєсм**, **сєсє**. Ці подвійні форми на В. У. не вжив., тут тільки — **цей**, **ця**, **це**, **цю**, **ці**.

Си, арх. форма дав. відм. з давнього **си**, часта в Г.; на В. У. її вже нема, тут тільки **собі**.

Сивина на голові, а не **сивизна** *п.* і не **сідина** *м.* Див. **сідина**.

Сигара див. **цигаро**.

Сідір, **Сідора**, **Ісідоръ** з гр. **Ἰσίδωρος**; в Г. **Ізидор** з *п.* **Izudor**. Див. **с.**

Сідіти, **сиджү** (а не **сидю**, в Г. **сіджу**), **сидіш**, **сидіть**, **сидять** (а не **сидють**), **сидів**, **сиділа**, **сиділи**, **сидячи** (а не **сидючи**); а не **седіти**. Давнє **сидѣти**; многокр. форма: **сідати**, **сідая** (*мц.* **сядати**) з давн. **сѣдати**; **сісти**.

Сіла, **сіли**; **бігти** що **сили** (в Г. що **сила** *п.*). Під двором була **сила** (= багато) народу, Гр. 127. В Г. часто з *п.* вжив. **сила** зам. **скільки**: **Князів**, **графів**, — уже не тямлю **сила** (*п.* **siła**), Щур. Рол. 79. — **Упадати** на **сілах**.

Силоміць. Гр. 268. Тимч. 110 (а не силомиць, соломіць, силоміть), з сила + моць; силоміццю.

Сйлувати Тимч. 72, сілую, а не силовати.

Сильний; с. духом, в Г. с. на дусі; сильніший.

Симбіоз, симбіозу м. р. з гр. *συμβίωσις* через лат.; в Г. симбіоза ж. р. з н. symbjoza.

Сймвол, сймволу, сймвол віри, сймволіст, сйм-во́лика; давнє с'ймволъ з гр. *σύμβολον*. В Г. сим-бол, симболіст, симболіка з н. symbol, symbolista, symbolika (гр. β ми споконвіку все вимовляємо як в, а не б, напр. Василь).

Сймон, в Г. Сймѳн. Див. Шимон.

Сймпатизувати, а не симпатизувати м. н.м.

Сймферопіль, з -поля, сймферопільський.

Син, сіна, сіну мій Гр. 47. Кул. 243, мн. сині, синів.

Сйнедріон, сйнедріону, **Сйнедріонъ,** *συνέδριον*.

Сйній, сіня, сіне, давнє синій, синята. В Г. синий, сина, сине (пор. н. siny, sina). Синій цвіт Гр. 109. Сіня хвиля Коц. 6. У синьому жупанкові, Кул. 8. Грає синє море Шевч. 9.

Сйнонім, сйноніму, з гр. *συνώνυμος*.

Сйнтаксис м. р. або сйнтакса ж. р. з гр. *σύνταξις*; срб. синтакса, чс. skladba, п. składnia, la syntaxe, die Syntax.

Сйнтактічний, а не сйнтаксичний і не сйнтактичеський м.

Сйнтез, сйнтезу м. р. з гр. *σύνθεσις*. В Г. сйнтеза ж. р. з п. synteza.

Сйньошовтий, сйньоґрудий.

Сйнявий, а не сйньоватий.

Сйпати див. всипати.

Сйр, сіру; п. ser.

Сйрий, сйрість, частіше -- вѳхий, вѳхкість.

Сйривець, сйривця, сйривцєм, а не сйровець.

Сироп, сиропу, з фр. *siror*; в Г. сироп *n.*

Сирота́, сироти́, мн. сироти, сиріт; в Г. *сі-рота*, сироти.

Система́ ж. р. з лат *systema*, гр. *σύστημα*, іт. *sistema*. В Г. систем м. р. з п. *system*, нм. *das System*. Ціла система, Тимч. 8.

Ситий чим, рідше чого: Ти моїх мук не сит, Фр. З верш. 246.

Ситощі, ситощів.

Сиф, син Адама, **Сидъ**, *Σήθ*; в Г. Сит з *n.* *Set*, лат. *Seth*.

Сифон, сифону, з гр. *σίφων* через фр. *siphon*; в Г. сифон *n.*

Сичати, сичу́, сичи́ш, сича́ть, а не сичуть.

Сіяти, сия́ю, з давн. **снати**, **снать**, поширене в Г.; на В. У. частіше — **сіяти**, **сіяю** або **сяти**, **сяю** (інколи ссяти) з давн. **сьнати**. Зіроньки сіяють, Шевч. 14. Сонечко сяє, Свідн. 25. Жито сіяти. Див. засіяти.

Сібір, з Сібіру м. р. (народня вимова: Сібір, часом Сибір), а не ж. р. *m.* Його брат у Сібіру, Гр. 208. Пішов на Сібір, Гр. 25. Слово походить від назви народу *sabirí* чи *seberí*, що колись жив у цім краї.

Сівба́ або **сійба́** Тимч. 48.

Сідати див. сидіти.

Сідий *m.*, треба — сівий: Карло такий старий та сивий, Щур. Рол. 17. Із сівими усіма, Кул. 205.

Сідина́ *m.* з **сїдина**, по укр. — сивина (або рідко з *n.* сивизна): Не сивина на світі правду творить, Кул. Іов. 70. Сивизна на висках, Ном. № 8709. Див. сивина.

Сідло́, мн. сідла, сідел; сідельце.

Сідля́р, -ра́, мн. сідлярі.

Сікти, січу́, січеш, січуть, сік. сікла, сіклі; зах.-укр. січи *a*.

Сіль, со́ли ж. р., сіллю, в Г. солею *a*.

Сільський Коц. 29, а не сельський; давнє сельський.

Сільце́, сільця́, а не сельце *a*.; давнє сельце.

Сім, р. сьомі́ і сімо́х, д. сьомі́ і сімо́м, ор сьомà; давнє седмь.

Сімдеся́т, див. пятьдесяг; **седмь** десатъ.

Сімна́дцять; в Г. сімнайцять; див. дванадцять; **седмь на десате**, **семнадцатъ**.

Сіне́шний, -на, -не і сіне́шній, -ня, -не. Сінешного Гр. 185; сінешнього порога, Свідн. 27.

Сіни, сінеї́, сіням, сіньмі́, в сінях (*мц.* сінім, в сіньох, в сінех). Давнє сѣни.

Сінці, сінець.

Сірник; в Г. часто — запáлка *n*.

Сісти, сидіти на чім (а не на що), перед чим, під чим: Сів на лавці, а не на лавку. Див. на.

Січ запоріжська; Січчу. Січа, січі — битва, сѣчл.

Січень, січня — тепер январ, а вдавнину — февраль: **мѣць февраль рекомый сѣчень** Четверов. 1144 р.

Січи зах.-укр. *a*. див. сікти.

Сіяти див. сняти.

Сказати, скаж́у (в Г. ска́жу), ска́жеш, ска́жуть, ска́заний; ск. що *про* або *за* (народнє) кого-що, в Г. *o* кім-чím *a*. *n*. або *за* ким-чим *n*. Див. казати. Сказати *про* себе, Гр. 235. Скажуть панам *за* мене слово, Кул. От. 19.

Ска́кати, скачу́ і скака́ю, прик. сп. скач і скака́й. В Г. ска́чу.

Ска́лити, ска́лю, ска́лиш, ска́лять; в Г. скалі́ти.

Скалу́бина і шкалу́бина.

Скаляти *г. а.*; на В. У. рідко вживане, тут — забруднити, замázати. Див. каляти.

Скандал, давнє сканѣдлѣ; з гр. *σκάνδαλον* через фр. *scandal*; в Г. інколи *шкандал*.

Скарга *про* що на кого; в Г. *о* що *а. п.*

Скаржитися, *скаржусь*, *-жишся*, *-жаться*, а не *-жуться*; ск. на кого *про* що, в Г. *о* чім *а. п.*

Скарпѣтки див. *шкарпетки*.

Скатерть *ж. р.*, *скатертъ*, часте в Г.; на В. У. тепер не вживається, частіше — *скатертїна*; але звичайно — *настїльник* або обрус. Див. обрус.

Скварчати і *шкварчати*.

Скелѣт, *скелѣту*, фр. *squelette*, з гр. *σκελετόν*; в Г. *шкелет* з *п. szkelet*.

Скѣля, *мн. скѣлі*, *скель*; а не *шкеля*.

Скипетр, *скипетра*, давнє *скиптръ* з гр. *σκήπτρον*.

Скирта див. *стирта*.

Скифи, з гр. *Σκύθαι*, а не *Скити п.*

Скільки, *скілько*; в Г. частіше — *кілька*, *кілько*, з давнього *колько*. Скільки горя було тоді, Гр. 26. Свої землі скільки, Гр. 8. Скільки розлито крові, Кул. 369. — Мц. *скіко*. — Див. *кілька*.

Скін, *скону г. з п. skon*; на В. У. — *смерть*.

Скінчити, *скінчү*, а не *скінчити*, *скінчу а.*

Скіра, *скіри*, або *шкіра*, з давн. *скога*, *скѣга*, пор. лит. *skuga*, чс. *skoga* і *skuga*, п. *skóga*, — звичайне в Г.; на В. У. не вжив., тут — *шкура*, дуже рідко *шкіра*.

Скірянйй див. *шкірянйй*.

Складати часом вживають як рос. „составлять“, треба — *становити*: Вода становить (а не складає) найважлившу частину землі, Сл. Гр. IV. 197.

Склеп, *склѣпу*, — це *льох*, підземний погреб,

мурований гріб. В Г. з п. sklep значить крамниця, — в цім значінні на В. У. слово *склеп* не відоме. В склепѹ, в склѣпі. Див. крамниця.

Склистий г. з п. szklisty; на В. У. — блискучий, шклянній.

Склінний г. м.; на В. У. — схильний, охочий.

Скло, склá; склянка, склянній, скліти, з давн. *стѣкло*, *стѣкланица*, *стѣкланный*, — ці форми часті в Г., але на В. У. частіше — *шкло*, *шклянка*, *шклянній*, *шкліти*. **Море шкланое** Ключ Роз. 1665 р. л. 9.

Скобель, скобля м. р.

Сковзатися, див. зах.-укр. ховзатися.

Сковорода, -ді; в Г. сковорода.

Скомпромитувати, а не *скомпромитіувати* м. нм.

Сконати, -наю г. з п. skonać; на В. У. — умерти.

Сконстатувати, а не *сконстантувати* і не *сконстатурувати* м. нм.

Сконцентрувати, а не *сконцентрирувати* м. нм.

Скорій, скоріщий, скорій, скоріще; в Г. скорший, скорше, Леп. З ж. 6. 14. 38.

Скоріна і шкоріна, шкорінка.

Скоропис, скоропису м. р.; арх. *скоропись* ж. р. Український той скоропис, Фр. I. Виш. 61. Стадія скоропису, Тимч. 156.

Скоропостійна смерть м., треба — нагла смерть.

Скосіти, скошѹ, скосиш, скосять, скошений (а не *скосю*, *скосять* му.).

Скоштувати чого: Скоштував груш.

Скрагі, скрагів; скрагѣль м. р.

Скрайний — часте в Г. слово з п. skrajny: Чоловік *скрайних* переконань, Куз. 255. На В. У.

не вжив., тут — крайній, остатній, кінцевий, ліберальний: Він держався крайніх поглядів; Коц. 29.

Скрань, скрані ж. р., з давн. скранити, скрань, скоронь, часте в Г., на В. У. вже не вжив., тут тільки — висок м. р.: Сивизна на висках, Ном. № 8709.

Скривати, -ся а. г. м. див. ховати, -ся.

Скринечка, в Г. скриночка Мак. Рев. 32.

Скріпка — вжив. в однині: На скрипці грали, Котл. В Г. під впливом *n. skrzurce* (а це з чс. skřipku) вживається тільки у множ.: скрипці або скрипки: Даю лекції гри на скрипках, „Діло“ № 9907.

Скрипт, з скрипту, часте в Г. з *n.*; на В. У. — рукопис.

Скрізь — повсюди: Скрізь добре, де нас нема; не вживати в значінні через, крізь. Див. крізь.

Скроїти (покроїти), скрою, скроїш, скроять (а не скроють); в Г. скрояти або скроїти, з *n.* скрајаа; прик. сп. скрой, в Г. скрай *n.*

Скубти, скубу, -беш, -буть, скубанити, скуб, скубла, скубли. В Г. скубати, скубаю, скубав з *n.* skubaа.

Скувати, скую, -бш, -ють, скував, скували, а не скули.

Скука див. нудьга.

Скупощі, скупощів.

Скура див. шкіра.

Скусний, кусно г. м. з *исквський*; на В. У. — штучний, мистецький.

Скуток г. з *n. skutek*; треба — віслід, наслідок, частіше — наслідки.

Скучати — від нічого робити; коли від душевного горя — *сумувати*; від матеріяльної біди — *журитися*. Ск. по кому або за ким. Див. нудьга.

Слабѣнький, в Г. слабонькийй.

Слабий, а не слабий м. Слабийй *на* що: Сл. на очі.

Слабувати на що, а не чим м. Слабувала дитина на кір.

Славити, славлю, славиш, славлять, славили, славлений; в Г. славити, славіли.

Слав'янин див. слов'янин.

Сладість, сладости, сладістю.

Слати (посилати), шлю, шлеш, шлемò, шлетє, шлють, слав, слали, шли, шліть, сланийй.

Слати (стеліти), стелю, стелєш, стелють, стелів, стеліла, стелючи, стеленийй, стелі, стеліть. Давнє стьлати, стєлю.

Слезá див. сльоза.

Сли див. єсли.

Сливе́, це — майже, мало що, моск. „почти“: Павла вона сливе й не бачила, М. Вовч. „Осн.“ 1862. I. 81. Під старість сливе і в рот не брав, Рудч. Ск. I. 74. В Г. часто вживають *сливе* зам. насилу, моск. „едва“: Йди, сину, спати, бо *сливе* на ногах стоїш, А. Чайк. „На ух.“ 65.

Слизький, -ка, -ке Тимч. 159, а не слізькийй і не слизкий; зах.-укр. ховзькийй. Див. ховзькийй.

Сліна, сліни, з слина, а не слюна м.; слінявийй, а не слюнявийй м.

Слінявий Тимч. 57, в Г. сліनावийй.

Слівник, слівника фонетично було б ліпше, як словник; пор. слівце.

Слівцє, слівця, а не словце а.

Слід, сліду, на сліду.

Слідити, -джу, -диш, -дять, слідкувати *за* ким-чим або кого-що: Сл. за звірем, сл. звіря.

Слідом, слідкомà за ким-чим: Ходив слідком за Денисом Гр. 89.

Слідуючий — новотвір на зразок м. „слідуючої“ та нм. *folgend*: Гурток виставив *слідуючі* вистави „Укр. Гол.“ № 194, треба — *такі*. Дискусія представлялася *слідуючо* „Рідн. Край“ 1921 р. № 23, треба — *так, ось так*. *Слідуюче* засідання відбудеться завтра „Діло“, треба — чергове, наступне, даліше.

Слізоньки, слізоньок.

Сліпота, рідше — сліпотà.

Слово, слóва, мн. слóвà, слів Коц. 23, а не слóв а. Дві-три слóвì, а не два-три слóва м., давнє *двѣкъ словѣкъ* — двійне число: Мудрії голові досить дві слóвì, Ном. № 5912. — З його слів, а не *по* його слóвах м.

Слов'янин, мн. слов'яне, слов'ян, слов'янський, — від корня *слóво*, а не *слáва*, тому не *слав'янин*. Давнє *слованинѣ*.

Слов'янство, а не слов'янщина.

Слон, слонà, з давнього слонѣ, болг. і срб. слон, м. слонѣ, слов. і чс. slon. В Г. слонѣ, слóня з п. *słoni*.

Слонова кість, болг. слонова кост, м. слоно-вая кость, чс. slonova kost'. В Г. слонева кість відповідно до н. *słoniowa kość*.

Слотà або сльотà, з давнього слота — непогода, слотѣ — мокрий сніг; на В. У. не часте, в Г. часте, бо підтримується й н. *słota*.

Служба чи Служба Бóжа — це Літургія; всі інші служіння — відправа: Рання, Вечірня, Північна, Години молитовні.

Служити, служу́, слúжиш, слúжать; в Г. слúжу. Сл. на що: Сл. на те, щоб заробити. Служив мені за язика, Кул. 142. — Служити в війську ліпше, як служити *при* війську.

Слúхати, слúхаю, -вш, -ють, в Г. інколи слухати. Слухати кого-чого: Слухала тих молитов, Гр. 275. Слухала того плачу, Гр. 275. **Слúхаючи мвзýки весéлон** Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б. Громада слухав батькової ради, Фр. З. Б. 32. Сл. про кого-що, в Г. *о кiм-чiм а. п.*

Слúхатися або слухати; Слухай батька, треба слухатися батька.

Слухняний Гр. 29 і слух'яний.

Случай, случáю, а не слúчай *м.*

Сльозá, сльозй, мн. сльози, сліз (а не сльоз), Тимч. 105, слiзмй (рiдше — сльозáми). В Г. слезá, слезй, мн. слéзи, з давн. *слъза, слеза*. Вмиється сльозою, Шевч. 10. Сльози — немiч жiноча, Стар. Без слiз, Кул. 213. Око сльозаве Федьк. I. 38.

Слюб, слýбу *г. з п.* *slub*; на В. У. — шлюб. Шлюб брати, Ном. № 13899.

Слюбний *г. з п.* *slubny*; на В. У. — шлюбний.

Слюбувáти *г. з п.* *slubować*; на В. У. — дати обiтницю, зарiкатися, обiцяти. Iнколи шлюбувáти — шлюб брати.

Слюсар, -ря, з сер.-г.-нм. *slozzer*, теп. *Schlosser*; в Г. iнколи шлюсар. Полтав. акти 1668 р. ст. 128: *слюсар*.

Смаглий, смаглявий, часте в Г., на В. У. частiше смуглявий. Вже в давнину було *смаглий, смагльний* і *смýгльный*; слова: *смаглий, смаглявий* в Г. пiдтримуються й *п.* *smagły, smagławy*, а смуглявий на В. У. — *м.* *смýглий*.

Смажити, смáжу, смáжиш, смáжать (а не смажуть).

Смак, смакú, смакóм.

Смакувáти, смакúв, з сер.-г.-нм. *smacken*; см. що: Я й борщ смакую. Молоко тобі смакувало

Фр. З. Б. 125 — це *n.*, на В. У. — молоко тобі подобалося, м. тобі смачне.

Смара́гд, -гду м. р., **смарагдъ**, з гр. *σμάραγδος*: Смара́гди й сафіри за горою блищать, Фр. Мойс. 7. В Г. *шмара́гд* з *n.* *szmaragd*.

Смарка́тий, **смарка́ч** і *шмарка́тий*, *шмарка́ч*.

Смарува́ти, **смару́ю**, з дільн.-н. *smereu*; частіше — *шмарува́ти*, гірн.-нм. *schmiegen*.

Смачний, -на́, -не, а не **смáчний**; вимова: смашний; смачніще.

Смере́ка — європейська пихта; такої назви на В. У. нема; з давн. **смерѣча**, кедр.

Смерка́ти або **смерка́тися** — однаково вживані: Взялось смеркати, Мог. 445. Вже смеркалось, як вернувся Марко, Стор. М. Пр. 117. Швидко смерклося Коц. 53.

Сме́рть, -ти ж. р., **сме́ртю**, в Г. **смертию** *a.*

Сми́рний, з давн. **сѣмиръный**, мало вживане, частіше — **тихий**, **плохий**, **покірний**. Перед паном смирно (ліпше — **покірно**) став, Фр. З верш. 160.

Смисл *m.*, треба змісел, але в нашій мові визначає тільки зовнішнє чуття. Під *m.* впливом часто в нас вжив. *змисел* зам. розуміння: В якому розумінні (а не смислі) ти говориш?

Смілий, **сміліший**, **сміліще**, і **сміливий**, **сміливіший** Гр. 103. 128.

Сміх, **сміху**, **сміхóm**, в **сміху́**.

Смія́тися, -ю́сь, -е́шся, -ю́ться з кого-чого, а не *над* ким-чим *m.* Сміються з його, Гр. 241. З його химери сміються козаки, Кул. 106. Вдавнину було: см. кому-чому, пор.: Чужому лихові не смійся, Глібів. Вороги сміються їй, Шевч. 11.

Смок, **смба́ка**, з давнього **смокъ**; на В. У. **рідке**, тут — **змія**, **змія́**, а **смok** — це **пóмпа**, **Pumpe**.

Смоляр, -ра, мн. -рі.

Сморід, смороду; в Г. смрід з *n. smród*.

Смутний або сумний — вживаються в однім значінні: Смутні картини, смутні, невеселі, Грінч. Вертався смутний, Свідн. 20. Заспівав смутную пісню, Кул. 182.

Сніти, сню, снеш *г.* з *n. śnić*; на В. У. не вжив., тут — мари́ти, мрія́ти: Кілька літ не снів (треба: мріяв) про те, Бирч. I. 199. На В. У. слова *снити* нема, тут — сні́тися: Гетьман снівся Череванисі Кул. 103. Ті коні їм уже й снилися, Гр. 176.

Сніцар, -ря, з ср.-г.-нм. *snitzaere*; але частіше своє слово — різьба́р.

Сніг, снігу, снігом, в снігу́, мн. снігі́.

Сніга́р, -ра і снігу́р, -ра, мн. -рі.

Снідання, в Г. сніда́нє.

Снідати, снідаю; в Г. сніда́ти; з *сньѣдати*.

Сновига́ти, часом — сновига́ти.

Соба́ка м. р. або ж. р. Ще старий собака жив З. О. Ю. Ф. I. 116. Старий і стара собака, См. Гр. 62. А собака тимчасом сидів, Леп. З ж. 26. Був у неї собака, М. Вовч. II. 125.

Собі, на собі, в собі; в Г. в собі́. Див. *си*. Характерною ознакою укр. мови всть часте вживання т. зв. давального етичного *собі*: Пішов собі. Ламав собі голову. Посідають собі на гарні коники, та гайда, Федьк. II. 4. Розлилась собі рікою, Щур. Сл. о п. Іг. 28.

Соболівий, соболе́ва, а не соболювий; давнє собо́лій.

Соболь, собо́ля м. р., давнє собо́ль м. р.

Совісний, а не совістний.

Совість, совісти ж. р., давнє совѣсть, вже мало вживається, частіше — *сумління*, з дуже давнього *сжмьнѣніє*.

Содом, Содому м. р. з **Гедомъ**; гр. назва цього міста була у множ.: *τὰ Σόδομα*, звідси зробили однину: лат. *Sodoma*, п. *Sodoma* і г. Содома ж. р.

Сойм див. сеїм.

Сокіл, сокола, зовн. соко́ле, мн. соколі́, соколів.

Сократ, а не Сократ; гр. *Σωκράτης*.

Солдат див. салда́т.

Соліци́татор г. н. лат.; на В. У. не вжив., тут — писар (у адвоката).

Соловѐй, солов'я́, мн. солов'ї́, солов'їв, соловѐйко, з давн. славнй, **соловнй**, кличн. в. соловню, мн. соловни. В Г. *solovii* (-ii з -ei), соловія, соловієви, кл. соловію, мн. соловії, соловіїв. Щебечуть солов'ї, Кул. 147. За солов'ямн, Кул. 155. Защебече соловейко, Шевч. 6.

Солов'їний, а не солов'їовий; в Г. соловіїний.

Солодо́щі, -щів.

Соломи́на ж. р., а не солóмина м. В Г. солóмин м. р.

Соломо́н, -мо́на, **Голомóнъ**, *Σολομών*, лат. *Salomon* або *Solomon*; н. *Salomon*.

Солом'яний, солóм'яна.

Соло́ний — так постійно на В. У.; в Г. солéний. Вже вдавнину було солоний частіше і сольний рідше.

Солони́на див. сало.

Соло с. р., з фр. *le solo*, нм. *das Solo*, не відмінюється; в Г. відмінюється: з со́ля, з со́льом.

Соля́нка, а не солонка м. Постав на стіл солянку.

Сон, сну і сопу, сном і со́ном, уві сні (у ві сні) з давнього **сѣнъ**, **сѣна**. Твердий сон н. див. твердий. Море лежало під сірою поволокою сопу, Коц. 17. Нічка приспала всіх, соном окутала, Стар. Назва рослини: сон, со́ну.

Сонлівиці, сонлівиць.

Сонце, сонця, в мн. звичайно не вжив., хоч рідко: **сонця, сонць;** **соненько, сонечко** Гр. 119, в Г. **сонічко** або **сонейко.** Тихе **сонечко,** Кул. 179. **Ясних сонць** чотири, Щур. Сл. о п. Іг. 23. **Сонців** Тимч. 102.

Соняшний, із сонячний, рідко — **сосяшний;** в Г. **сонішний** або **сонічний.** **Соняшний день,** Гр. 22. **Соняшник і сосяшник.**

Сопель, сопля, соплем; мн. **соплі, соплів.**

Соперник див. суперник.

Сопілка, в Г. часто сопівка.

Сопрано м. р. і не відмінюється, з іт. *soprano*, фр. *le soprano*. В Г. **сопран** м. р. з *n. sopran*, а це з нм. *der Sopran*. **Сопраном** пищить, Леп. З гл. 144.

Сопті, сопу, сопеш, сопуть, сіп, соплà, соплі, сіпши.

Сорок звичайно не відмінюється, але буває й форма для родов. відм. *сорока*; з гр. *σαράκων* (з *τεσσαράκοντα*). У Лемків штиридесять, з давнього **чєтыредєсатє.**

Сорокátий, часто вживане в Г. слово, з *n. pstrokaty*, давнє **пьстръ.** На В. У. не вжив., тут — **рябий,** а коли пасастий, то — **перістий:** Перістий віл, періста телиця. Рябенька хусточка.

Сороківець, -ківця, а не сорокóвець а.

Сором, сору́му і соромà.

Соромитися, -млюся, -мишся, -мляться, осоромлений, і соромлятися, соромляюсь. Сор. когочого: Сор. братовбі.

Соромно когочого або за когочого: Йому було соромно самого себе, Чайк. За с. 11. Мені соромно за них, Коц. 37.

Сорочинці, Сорбчинців.

Сортувати, а не сортирувати м. нм.

Сосна́ і **сбсна**, мн. **сбсни**, **сбсен**, рідше — **сосбн**; **сосбнвий**. Давнє **сесна**, **сбсна** і **сбснь**.

Сос див. **соус**.

Сотка, **сбтки**, р. мн. **соток** — постійно вживається в Г. з *n.* **setka**. На В. У. тільки **сбтня**, з давнього **сбтъня**. Один над сотнею сіл, Кул. 195. Ляхів було із сотню, Кул. 112.

Сбтний, від **сто**, з давнього **сбтъный**, а не **сбтний** м. Новий Завіт 1581 р.: **Овоц сбтный**.

Сбтня, **сбтні**, **сбтнею**; мн. **сбтні**, **сбтень**; див. **сотка**.

Сотона́, рідко, з давн. **сотона**, з гр. *σατανᾶς*; але звичайно — *сатанá*.

Сбу́с, **сбусу** м. р. з фр. *la sauce*; в Г. *сос* м. р. з *n.* **sos**.

Софія, **Сбфіа**, з гр. *Σοφία*; в Г. **Збфія** з п. *Zofja*. Див. **с**.

Сбхнути, **сбхти**, **сбхну**, **сбхнеш**, **сбхнуть**, **сох**, **сбхла**, **сбхни**, **сбхнть**, з давнього **сбхнѣти**, **сбхнѣ**. Земля сохне, Гр. 47. Сохне дитина, Свідн. 22. В'яне, сохне сиротою, Шевч. 6. В Г. **сбхнѣти**, **сбхну**, **сбхнеш**, **сбхне**, **сбхнуть**, **сох**, **сбхла**, **сбхни**, — тут ь в **сбхнѣти** зник, тоді як на В. У. він вокалізувався на *о*; пор. *n.* **schnać**, **schneć**, **schnie**, **schna**, **schnał**, **schnełi**.

Соціалізм, **соціаліст**, **соціалъний**.

Спадáти, **спадý**, **-деш**, **-дè**, **-дýть**; в Г. **спáду**, **спáде**. Число населення спало *о* половину, Бирч. I. 58 — це *n.*, треба — *на* половину.

Спáдок на сто процентів; в Г. **сп. о сто прб́цент** *n.*

Спалітися на іспиті *г.* з *n.*; на В. У. **зрїзатися**. Див. **засїпатися**.

Спасáти, **спасáю**, **спасáти**, **спасý** — **спасáтися** від гріхів чи від чого іншого, взагалі в мораль-

нім значінні. *Рятувати* — переважно в матеріяль-
нім значінні. Треба душу спасати. Треба майно
рятувати (а не спасати). Не плутати слів: спасати
і рятувати.

Спасати, спáсу, спáсти, спасу́ — випасувати
пашню кіньми чи товаром.

Спасібі не змін., с. р., з спаси Біг; рідко:
спасібу, з спасібі Богу; в Г. часто *а.* спасібіг:
Спасібіг вам, Фр. З в. 232. Сердечне вам спасібі.

Спати, сплю, спиш, сплять (а не сплють),
сплячи, заспаний.

Спацір, спáціру м. р., спацірувати, — ці форми
часті в Г. під впливом *п.* spacer, spacerować.
На В. У. звичайно *шпацір*, *шпацірувати*, з нм.
spacer.

Спека див. гаряч.

Спекатися кого-чого: Спекався біди.

Спекті, спечу́, -чеш, -чуть, спечений, прик.
сп. печі́, печіть; зах.-укр. *а.* печі́.

Спекулювати, а не спекулірувати.

Спершу, в Г. спёрва, спёрву, спершу́. Спёршу
кинувсь Петро, Кул. 151.

Спеціалізувати, а не спеціалізувати *м. нм.*

Спеціаліст, а не спеціаліста *п.* Спеціаліст
з чого або в чім: Сп. з історії, в історії, рідше —
по історії.

Спижарня *г.* з *п.* spiżarnia (старе *п.* spyszar-
nia, а це з нм. Speis); на В. У. не відоме, тут —
комбра, комірка, комірчина.

Спина, на спіні, а не спинà *м.*

Спинятися, -няюсь, -нябшся, -няються; спи-
нітися, спинюсь, спіннишся, спінняться.

Спирт, спірту, з англ. spirit, а це з лат. spi-
ritus; в Г. спіритус з *п.* spirytus.

Спис, спісу м. р., з сер.-г.-нм. spiez; в Г.

спіса ж. р. з *n.* *spisa*. Як ударить списом у груди, Метл. 454.

Спитати — молодшого про що, спитатися — порадитися: Спитаї Івана, чи спитався він батька. Люде серця не спитають, а скажуть „ледащо“, Шевч. 10. Сп. *про* кого-що, в Г. *о* ким-чим *a. n.* або *за* ким-чим *n.* Див. питати.

Співати *про* кого що або чого: Пісню співаю, Гр. 120, Про все пісень співають ів. 119. Іншої співати, Леп. З ж. 44.

Спідній, -ня, -не; в Г. *спідний*, -на, -не.

Спізнати *г.*, на В. У. частіше — спознати.

Спіймати *г.*, на В. У. частіше — споймати.

Спілий, спіти; в Г. часто *зрілий*, зріти, з давнього *зьрѣлый*, *м.* зрілий.

Спілка, в спілці (вимова: в спільці).

Спільний, -на, -не, спільний, а не спілний, спілник, і не спілній, -ня, і не *вспільний n.*, *вспільник n.*

Спір, спіру, *про* що, в Г. *о* що *a. n.*: Спір *про* землю.

Спірати, -ся, спертися, зопру (в Г. зіпру); зах.-укр. *спирати*, -ся.

Спіс див. спис.

Спіткати *г.*; на В. У. ще частіше — споткати.

Спічнути *г.*; на В. У. частіше — спочинути, спочіти.

Спішити, спішитися, але частіше — поспішати, поспішатися. Іздець спішився, Бирч. I. 7.

Сплатнути, сплатну́, в Г. сплакну.

Сплетня *г. м.*; на В. У. — плітка, поговір, наклеп.

Спливати, спливті і сплисті, -вү, -веш, сплив, спливла, спливлі (а не сплила, сплили).

Сплюндрувати і спліндрувати. Див. плюндрувати.

Сповідатися в чім: Сп. в гріхах. Але з давнього часу вжив. і спов. чого: **Сповідайся грѣхѣвъ своіхъ**, „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 11 б. Зараз взялися гріхів сповідати, Мог. 450.

Сповідь, -ді ж. р., спбвіддю.

Сповна́, ти не сповна́ розуму.

Спóвнити, спóвню, спóвниш, -нять, сповня́ти, -няю; в Г. сповніти, сповню́.

Споводува́ти г. з *n.* spowodować (а це з нм. veranlassen, verursachen), треба — змусити, нахилити, ви́кликати. Див. спричинитися.

Споглядати, спогля́нути на кого-що: Оп ви́йду я на гірку та спогляну на зірку, Пісня. В Г. сп. *за* ким-чим *n.*

Сподіва́тися, сподіва́юся, -ва́всья, -ва́ються, сподіва́ючися, сподіваний. В Г. сподіюся, споді́всья, споді́ється. Спод. кого-чого: Славн-пам'яти сподівалась, Сл. Гр. IV. 182.

Спóдні, спóдень г. з *n.* spodnie; на В. У. не вжив., тут — штані́, пантало́ни (з іт. pantalone).

Спожити, споживу́ чого: Хочу з тобою хліба спожити.

Спóкій, спокóю; в Г. спокі́ї.

Споку́шувати кого до чого; в Г. кусі́ти з *n.* kusić.

Спомага́ти, спомогті́ кому, в Г. кого: Треба спомагати хорих, — це *n.* (на В. У. — хорим). Зах.-укр. спомочі́ *a.* Сп. *на* що: На що нас Бог споміг, тим і приймаєм, Ном. № 12087.

Спóмин (а не *вспомин*) *про* кого-що або *по* кому-чому: Спомин про волю. Я мав спомин *по* тобі, Леп. З гл. 158.

Споминати́, а не *вспоминати*; сп. *за* кого-що, *про* кого-що або кого-що, когс-чого. Про любові́ спом'янули, Чуб. V. 58.

Спóрий часто вжив. в Г. з *n.* *sprogu* в значінні *великий*: Назбиралася *спора* (на В. У. — велика) громада, Мак. Яр. 321. На В. У. такого значіння це слово не має, тут *спóрий* — успішний: Де руки й охота, там спора робота, Ном. № 11016.

Спóрити *г. м.*; на В. У. — сперечатися *про* кого-що.

Спорохнявіти, зах.-укр. спорохн^авіти; спорохн^явілий, зах.-укр. спорохн^авілий.

Спосібний, а не *способний а.*; сп. до чого.

Спостерегти, спостере(і)гати.

Спочати *г.*, *спічну*; на В. У. — *спочіти*, *спочну́*, *спочіну*. Лягло *спочити* козацьке тіло, Шевч. 25.

Справа *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. n.* Справи про землю, Гр. 18. — В Г. часто кажуть: Здаю собі справу: Здаємо собі справу „Діло“ № 10098, — це з *n.* *zdawać sobie sprawę*; на В. У. такий вираз цілком не вживається, тут — орієнтуюсь, уявляю, розумію.

Справді, а не *справди*.

Справдішній, -ня, -не, а не *справдешний*; в Г. *справдішний*; але частіше вжив. *справжній* Гр. 206. Справжня загадка, Кул. 214.

Справжній, -ня, -не, в Г. -ний, -на, -не.

Спрагнений чого: Спрагнений рідного слова „Укр. Гол.“ 203.

Спритний до чого: Спр. до роботи.

Спричинитися, спричинити *г.*; на В. У. рідке, тут звичайно — бути причиною. Див. споводувати.

Спрóбувати, *спрóбую*; в Г. *спрїбувати*, *спрóбувати*, *спробу́ю*. Ще раз *спрїбу́ймо*, Щур. Рол. 65, — на В. У. *спрóбуймо*.

Спромагáтися, -гáюся, спромогт́ися, -можúся.

Спромíж, *а.* спрoмеж.

Спромóжний і спромóжен. Спроможен вам оддати Гр. 134.

Спрýтати *г. м. а.*, треба — сховáти. Спрýтав (на В. У. сховав) гроші у своїй кешені, Мак. Яр. 237.

Спрýток, спрýтку *г. з н.* sprzet; на В. У. не вжив., тут — річі, домові річі, меблі, майно. Везли на возах домашній спрýток, Фр. З. Б. 148, — на В. У. скажуть: домашні річі. Див. статок.

Спублічити — зганьбити, осоромити. Див. публіка.

Спúдити *г. н.*; на В. У. — налякáти. Див. пудити.

Срédство *м.*, треба — зáсіб, лік.

Срiбло, срiбла — стара укр. вимова, нова — срiблò; давнє **срєвро**.

Ссáти, ссу, ссеш; з давнього **ссьати**.

Ссяти див. сняти.

Став, з стáву, на ставú; в Г. з ставú.

Ставáти, стаю частіше; рідше — ставáтися. Гомін юрби ставався (ліпше — ставáв) голоснішим, Фр. З. Б. 99. Вставати рано, а не ставати рано.

Стáвити, стáвлю, стáвниш, стáвлять, стáвлячи, стáвлений; в Г.: ставл́яти, ставл́яю. — цих форм не знають на В. У. — Ставити *на* чим (а не на що): Став на лавці; став. перед, під чим (а не перед, під що): Став під лавкою, став перед хатою (а не — під лавку, перед хату); тільки коли хочемо підкреслити, куди ставити, то часом вживаємо прич. відмінка: Став на стіл, а не на лавку; див. на. — Ставити вимоги *до* кого — *н.*, з нм. Forderungen stellen, ліпше — вимагáти. — Ста-

вити ціль — *n.* stawiać cele з нм., ліпше — ставити за ціль.

Ставропіль, з поля, ставропільський.

Стадо, з давнього стадо, часто вживається в Г., але на В. У. рідке, тут — табун, чередà, отара.

Стаєнка *г.* з *n.* stajeńka, на В. У. — стáнька.

Стáйня див. станя.

Сталéвий, а не сталевий або сталний *м.* Сталéвий меч, Щур. Рол. 31. Сталéві сорочки, Кул. 38.

Сталь, стáлі ж. р., стáллю.

Стан, стáну, на стану́. Муж стану, див. муж. Замах стану див. замах. Секретар стану див. секретар. В Г. стан, стану́. — Не був в стані — це з *n.* nie był w stanie, *м.* „не въ состоянiи“, а ці з нм. war nicht im Stande, простіше — не міг того вчинити, зробити, не сила, не під силу, не спроможний.

Станови́сько *г.* з *n.* stanowisko, на В. У. — становище. Займав високе становище.

Станови́ти, становлю́, станови́ш, становля́ть. Див. складати.

Стáнути, стáну, стáнув, стáнула, стáнули — дуже часті в Г. вирази, з давнього станѣти, *n.* stanąć. На В. У. стáти, стáну. став, стáла, стáли. *Станути* до бою, Бирч. II. 98, — на В. У.: стати до бою. Військо *стануло* кругом старшини, Мак. Яр. 90, — на В. У.: стало. — Вже вдавнину були ці дві фoрми: *стати* і рідше — *станѣти*.

Стáнція з лат. stantia (давнє statio), італ. stanza; в Г. стáція з п. stacja, лат. statio. Див. стація.

Стáня, стáні ж. р., р. мн. стань (а не ставнь чи стайнів). **І коморы; станя**, книга Луцька

1570 р. Пійшов Петро у стаяю, Кул. 233. Запахом стани, Коц. 60. В Г. ста́йна, р. мн. ста́внь, з п. stajnia.

Старатися про кого-що, на що або чого: Все старався про синів. Вік цілий старався на хату. На зіму кожуха треба старатися, Ном. № 1201.

Старець, старця — це жебрак; в Г. часто старець визначає й стару поважну людину. Не зарікайся бути в старцях, Ном. № 4648. Старця нагодуєш, а торби його ні, Ном. № 4655.

Старій, -ра, -рè, а не старій м. Вищий ступінь: старіший (становищем) і старіший (віком). — *Старé* те, що колись було новим, та від часу по-псувалося: Стара одежа. *Давнє* те, чому багато часу пройшло: Давня Україна, Я придбав собі новісіньку давню книжку. Протилежні слова: старий — новий, давній — теперішній. Не плутати слів старий і давній!

Старіцький, а не Старицький.

Старість, старости, старістю.

Стародавній, -ня, -нє; в Г. стародавний, як і п. starodawny. По стародавньому, Кул. 272.

Старожитній, -ня, -нє; в Г. старожитний з п. starozytny.

Старозавітний, -на, -не і -ній, -ня, -нє.

Старокостянтинів, з С-тінова.

Старомодній, -модня, -моднє.

Старосвітній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на.

Староста, р. мн. старостів; в Г. староста п. Старобство, р. мн. старобств.

Старуха г. п. м.; на В. У. — баба, старà, старà жінка.

Старушок з п. staruszek; треба — дід, старій.

Старіший, вищий ст. від старій: Я старіший за тебе, Гр. 52. В Г. дуже часто вживають слова

ста́рший і без порівняння, зам. *старій* (пор. ще: довший, більший): Він вже старший чоловік. — Старший роком, а не *на* рік *м.* або *о* рік *п.*

Старшина — оден чоловік; старшина — декільки. Сільський старшина. Зібралася вся старшина.

Ста́ти, ста́ну чим, частіше — *за* кого: Він став послом, Мак. Рев. 47. Став *за* писаря ів. 46. Він мені *за* дитину рідну став, М. Вовч. II. 22. Став він мені *за* батька, Сл. Гр. IV. 194. Стати на чім (а не на що): Стати на землі; стати перед, під чим (а не перед, під що): Стати під, перед хатою; див. на, ставити. — Ста́ти, а не *статися*: Хорони мене, Боже, щоб я коли будь мав *статися* (треба — стати) тягарем для інших, Фр. З. Б. 51.

Статний, -на́, -не́ і ста́тній, -ня, -не.

Ста́ток, ста́тку *г.* з *п.* statek; на В. У. не вжив., тут — домашні річі, майно. Див. спряток. Виносили із хат свої статки, Чайк. За с. 12, — на В. У.: річі.

Стаття́, р. мн. статті́в (арх. статей). Стаття з історії, а не *по* історії *м.* Див. книжка.

Стату́т, мн. стату́ти, а не статута *п.*

Ста́ть, ста́ті часто вжив. в Г. і зам. *постать*: Плечиста *стать* похилилася, Мак. Яр, 23. Висока, струнка *постать*, Гр. 128.

Ста́ція *г.* з *п.* stacja, лат. statio, на В. У. — ста́нція, з лат. stantia, італ. stanza. В Г. (часом і на В. У.) ста́нція, з *п.* stancja — це кімната з утриманням, пансіон.

Стеб́ло, стеб́ла, мн. сте́бла, сте́бел.

Стегно́, мн. сте́гна, стегно́н. Тимч. 102.

Сте́жити, -жу, -жиш, -жать (а не *стежуть мц.*) *за* чим: Стежили *за* кожним моїм рухом, Коц. 34.

В Г. стежити що: Совіти стежать події в Німеччині „Діло“ № 10047.

Стеліти, стелію, стеліш, стелять, постеленій.

Стемпель, стемплівий див. штемпель.

Степ, степену м. р., а не ж. р. м.; в степу. Виїхали на чистий степ, Мак. Яр. 89. Гуком, стуком степ озвався, Щур. Сл. о п. Іг. 17. 38. Йдеш степом, Кул. 195.

Степан, Степана; а. Стефан, **Стефанъ**, з гр. *Στέφανος*. Іпат. літоп. 513: **Степанъ**. В Г. Стефан н., Стефаня. Див. Штефан.

Степень див. ступінь.

Стерво, стерва с. р., а не стерва ж. р. м.; давнє стерко, стьрво.

Стерегті, стережю, -жеш, -жуть, стеріг, стерегла, -гло, -глі, прик. сп. стережі, стережіть, стерігши, стережений (а стережений — це прикметник). — Стерегти кого-чого: стерегти окопів, Мак. Яр. 199. Моста будуть стерегти ів. 216. Зах-укр. а. стеречі, стеречі.

Стерегтіся кого-чого або від кого-чого. Зах-укр. а. стеречіся, стеречіся. Треба стерегтись їх, Кул. 111.

Стержень, стержня.

Стерня, -ні ж. р.; у мн. ліпше не вживати. Густа стерня, Леп. З гл. 122.

Стероризувати, а не стероризувати м. нм.

Стерпіти, стерплю, стерпиш, стерплять.

Стерти, зотру, зотреш, зотруть; в Г. зітру, зітреш; стирати.

Стефан див. Степан.

Стігнути і стігти.

Стид, стиду, давнє стьдъ. В Г. встид з н wstyd. Забула стид, Кул. 173.

Стидатися, -даюся, стиді

Стида́тися, -да́юся, стиди́тися, -джу́ся, -ди́шся, давнє **стыд'ктисл.** Ст. кого-чого: Людей стидався. В Г. *встида́тися з п. wstydać się.*

Стидли́вий, давнє **стыд'дливый.** В Г. *встидли́вий з п. wstydlıwy.*

Стидли́вість, стидли́вості ж. р., стидли́вістю. В Г. *встидли́вість з п. wstydlıwość.*

Сті́дно; в Г. *встидно п.*

Стипенді́ят, а не **стипендіянт.**

Стірта ж. р., лит. *stirta*, *п. styrt i styrta*; на В. У. тільки **скірта**. А там снопи, а там **скирти**, Шевч.

Стирча́ти, -чу́, -чи́ш Гр. 182, -ча́ть, а не **сторча́ти**. Див. **стреміти**.

Стиск г. з *п. ścisk*; на В. У. — **на́товп**, **тіснота**, **на́тиск**.

Стиснути, стис (а не — **стиснув**).

Сті́ха, **ті́хо**. Почала́ **сти́ха** співа́ти, Гр. 111.

Сті́г, **сто́гу**, в **сто́зі**.

Стіжо́к, **стіжка**, а не **стожок**.

Стій, як **сті́й** (відразу, зараз) — **частий** в Г. вираз: Я до Львова як **сті́й** все пі́шу, Фр. З в. 142. Вираз цей на В. У. не **знаний**.

Сті́ло, мн. **сті́ла**, **сті́л**.

Сті́йний г.; на В. У. — **ці́нний**, **правдивий**, **вартий**.

Сті́л, **стола́**, **прошу́** до **сто́лу**, на **сто́лі**; *мц.* **сті́в**, **скі́в**.

Стіле́ць Коц. 59, **сті́льця́**, а не **столець**.

Сті́льки, відмінюється: **сті́лькóх**, **сті́лькóм**, **сті́лькóма**; **сті́льки** і **сті́лько**, в Г. частіше — **сті́лько**; давнє **толькє**. Слово це відмінюється, а в Г. не відмінюють: Сиділа на **сті́льки** (на В. У.: на **сті́лькóх**) **багнетах** „Укр. Гол.“ № 194. Між **сті́льки** (на В. У.: між **сті́лькóма**) **розбишаками**, Бирч. I. 55.

Стісняти *а. г. м.*, треба — бути на перешкоді, на заваді, заважати, перешкоджати.

Сто, не було *ста* учнів, подарував *ста* учням, пішов з *стома* (або — з сто) учнями, прибуло багато *сот* учнів. Давнє *съто*, *съта*.

Стóвбур, -ра, мн. -рі.

Стóгін, стóгону *м. р.*

Стóгнати, стóгну́, стóгнеш, стóгну́ть, стóгну́чи; а не стонати *м.*

Стодóла зах.-укр. з п. *stodoła*, а це з ст. г.-нм. *stadal*; на В. У. не вжив., тут — *кльня*.

Столітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давні: *сътолѣтній* і *сътолѣтньий*.

Стóляр, стóляра, мн. столярі; в Г. столяр.

Стон, стóну *м. г.*, треба — стóгін.

Стóпінь *г.* див. ступінь.

Сторія, народне зам *історія*: Все село знало цю сторію, Гр. 73. 7.

Сторожити, сторож́у, сторо́жиш, сторо́жать (а не сторожуть); прик. сп. сторожі. Ст. кого-чого: Сторожить дитини, Леп. З гл. 13. Див. стерегти.

Сторо́на, -ні́, мн. стóрони, сторі́н (а не сторон *а.*) Коц. 48. 21. Тимч. 105.

Сторонити, стороні́тися *від* кого, часте в Г., але на В. У. рідке, — тут: стороні́тися (а не сторонити), цурáтися, ухилáтися.

Сторо́нній, -ня, -не Коц. 13; в Г. сторонний. Давнє *сторонній* і *сторонньий*.

Сторч, сторчакà, з нм. *gestürzt*, *Sturz*. В Г. сторч, стóрцом з *п.* *storc*, *storcem*.

Стос, стóсу, рідше — стіс, стосу, з нм. *Stoss*.

Стосувáтися *до* кого-чого: Це не *до* мене стосується; Полтав. акти 1667 р. ст. 111: *Стосючись з декъретом первим*; в Г. стосувати, на В. У. тільки стосуватися; з нм. *stossen*.

Сто́яти, сто́ю, сто́їш *м.*, треба — варт, бути вартим.

Сто́яти, сто́ю (в Г. сто́ю), сто́їш, сто́ять, сто́ячі (а не стоючи), прик. сп. стій, стійте. — Стояти (обсто́ювати) *за* кого-що: Він все стоїть за сестру; Сам за це стоїть, Гр. 80; Стояти за правду, Гр. 137. В Г. стояти за ким-чим: Він стоїть за відновленням (на В. У. — за відновлення) королівства „Діло“ № 10025. — Не вживати виразу: *В книжці стоїть*, треба: в книжці написано, єсть, надруковано. — *Стояти в стосунку* — з п. stać w stosunku, а це дослівний переклад нм. Im Verhältniss stehen; треба: бути, зоставати з ким в стосунку чи в стосунках.

Стра́жник, в Г. стражнік.

Стра́йк, стра́йку, з англ. strike (вимова: страйк), через нм. Streik п. strajk і strejk, страйкувати, з нм. streiken п. strajkować, — це звичайні в Г. вирази, або: штрайк, штрайкувати. На В. У. — забастовка, бастувати, з іт. basta, bastare.

Стра́сний (з страстний) четвер, а не страшний, народнє.

Стра́сть ж. р. *а. м.*, треба — прістрасть, пожадливість.

Стра́х м. р., зо страху́, стра́хóm; *мц.* страхá ж. р.

Страха́тися кого-чого: Стр. біди.

Стра́шний, -на, -нє, а не стра́шний *м.*; страшнийий. Страсна́ (з страстна) субота, а не страшна, народнє. — Не вживати без потреби *стра́шно* зам. *дуже*: Він дуже багатий (а не — страшно багатий). Але: Звір страшно ревів.

Стре́лити, стрéльнути, стреля́ти і (частіше в літературі) стрі́лити, стріля́ти. Вдавніну було **стрѣ́лити** і **стрѣля́ти**, але тому, що давній правопис вимагав по **р** писати **ѣ**, звичайно писали **стрѣ́к-**

лѣти навіть ті, що вимовляли стреляти. Див. застрелити.

Стреміти, стремлю, -міш, -млять — значить тільки: виступати, стирчати: Була на ньому біла свита, набакір шапочка стреміла, Котляр. „Енеїда“. В тих стінах *стреміла* не одна стріла, Бирч. I. 172. Часто вживають, особливо в Г., *стреміти* зам. намагати́ся, змагати́ся, прагнути, пра́гти; це давнє *стрѣмити*, що тепер вжив. лише в м. мові. Римляни стремлять (треба: прагнуть, намагаються) до знищення Картагіни, Корд. 33. Див. прагнути.

Стрибати, стрібáю.

Стрі́гти, стрижу́ (а не стригу м.), стриже́ш, стрижу́ть (а не стригуть м.), стрижі́ (а не стриги м.), стріжений. Зах.-укр. стрі́чи а.

Стрі́жонь, стрі́жня.

Стрий, стрія м. р. *n. struj*, давнє *стрый*, — в Г. це брат по батькові; на В. У. це слово не вжив., тут тільки *дядько*, з давнього *дыдько*. — Стри́чний брат, стрі́чна сестра, з п. *strujeczny*, давнє *стрыничь*, — так в Г. звуть дітей братів, на В. У. — брат чи сестра у перших, двоюрідний брат, двоюрідна сестра. Див. вуй.

Стрійна, п. *strujna*, з давнього *стрынна*, — в Г. це жінка батькового брата; на В. У. це слово не вжив., тут тільки *дядина*. Див. вуйна.

Стрібувати, стрібую́ г.; на В. У. — спробувати, поспробувати.

Стрій, стрію, п. *strój*, з давнього *строй* (в значінні одежа дуже рідке); на В. У. зовсім не вжив., тут — одѣжа, плáття, убра́ння.

Стрійний г. з *n. strojny*; на В. У. — гарно вбра́ний, прибра́ний (такого значіння давнє *стройный* не мало).

Стрілити, стрілю, стрілять, стрілив, стрілила,

стрілили, з давнього стрѣлити, стрѣлю, — постійне в Г., на В. У. частіше стрѣльнути або вістрілити. Стр. в кого, на ксго, в Г. до кого: Стрїлив до него (на В. У.: в него, на него) і убив на місці „Укр. Гол.“ № 7.

Стрїти, стрїну, -неш, і стрїнути, стрївати, стрїтити; прик. сп. стрїнь; стрїнутий і стрїнений. — Стрїваємо обидві форми, Тимч. 24.

Стрїха ж. р. з давнього стрѣха, пор. Полеша *кравькве подъ стрѣхи* Пов. вр. літ під 6454 р., — це дах, кінець даху; тепер на В. У. *стрїха* — кінці даху: Із стрїх вода капле, Метл. 301. В Г. *стрїха* — солом'яний дах, а *стрих* з *n.* *struch* — гора, піддашша, моск. чердакъ.

Стрїча, стрїчати, стрїчаю, стрїчений; *встрїча*, *встрїчний*, *встрїчати* з *m.* Давнє стрѣча, стрѣчати.

Стрїчна, стрїчечка, мн. стрїчкі, стрїчбк; зах.-укр. *бїнда*, *n.* *binda* з нм. *Binde*. Див. стьонжка. Дівчинці мріялися такі довгі стрїчки, Гр. 176.

Стрїгий *a. m.*, треба — суворий, гбстрий; давнє *слагий*, *p.* *slogi*.

Стрїіти, це — будувати, готувати; в Г. з *n.* *stroic* слово *стрїіти*, *стрїітися* визначає те, що на В. У. — прибрїтися, виряжатися, вбрїтися, чепурїтися; такого значіння давнє *строити* не мало. — Стрїіти — отруїти. — Див. пристрїіти. Парубки ще до опівночи поприбераються, як лицарі, Федьк. II. 4.

Строфа, з гр. *στροφή*; в Г. стрѣфа *n.*

Стругати, стружү, стружеш, стружуть (а не стружать), стружучи, стружений; в Г. стружу.

Струсити *m.*, треба — налякїтися, злякїтися.

Струсь, струся *g.* з *p.* *strus*; давнє *стосъ* з ст. г.-нм. *struz* (а це з лат. *struthio*). На В. У. *страус* з *m.* *страусъ*, а це з ново-г.-нм. *Strauss*.

Страусове піро, в Г. струсьове піро, п. ріого strusie.

Стручувати, стручую, струтіти, стручу́ а. г., п. strącać; на В. У. не вжив., тут — пхати, скидати.

Струшувати, струшую (а не струсюю), струшувш, струшують (а не струсюють), струшений (а не струшаний).

Струя, струї ж. р., мн. струї, струй, давнє *строжа*, вже не вжив. на В. У., тепер — хвіля; в Г. ще вжив. як струя.

Студений, давнє *стѣдєный*, вільно вжив. в укр. пам'ятках з XI в.; тепер на В. У. мало вживане, тут звичайно кажуть *холодний*. В Г. слово *студєний* вжив. постійно: студена вода, ст. роса, ст. вітер, ст. потік; Я змерз, мені студєно (на В. У.: мені холодно). Див. зимній, холодний.

Студєнт, студєнта, з лат. studen(t)s — це слухач наук тільки в вищій школі; в Г. студєнтами звуть також, як і в *п.* мові, і учнів шкіл середніх. Див. академик.

Студєнь, студня — місяць декабр; давнє *стѣдєнь* — холод.

Студінь, студіні ж. р. з *стѣдєнь* ж. р., сту́жа.

Студіюм, мн. вищі студії, а не студія *п.*

Студня, студні ж. р., з давнього *стѣдєньць*, п. studnia, часте в зах.-укр.; на В. У. не вжив., тут *колодязь* або *криниця*. Див. колодязь, криниця.

Стул, з сту́ла м. р., а не стуло; з д.-г.-нм. stuol.

Стулити, стулю, сту́лиш, сту́лять (а не стулють), сту́лячи, сту́лений (а не стуляний).

Ступати, ступіти, ступлю, ступиш, ступлять; в Г. ступлю.

Ступінь м. р. (а не ж. р.), відміна: ступіня,

ступінем, мн. ступіні, ступінів, з давнього **степень** і **стѣпень**, що були ж. або м. роду. Низький ступінь освіти. Се остатній ступінь, Фр. Ів. Виш. 38. 39. Кожен ступінь, Свідн. 31. Другий ступінь, Бирч. II. 77. **Остатній стѣпен** Книга Володимирська 1577 р. Ступіні порівняння: вищий і найвищий. *Спека на* або *в* 40 ступінів або градусів (в Г.: горяч виносить 40 степенів „Укр. Гол.“ № 203). — На кожнім ступіні, — це ліпше, як на кожнім кроці *n*. — Ступіні на сходах. — Рідко: ступінь, ступеня м. р.; часом: ступінь, ступня — це про ходу. — В Г. частіше арх. **стѣпень** ж. або м. р., рідше **стѹпень**, або **стѹпень** з *n*. *stopień*. Див. крок.

Ступнѣвий, а не ступньовий.

Стусень, стусня, стуснем.

Стѹнжка, стѹжки, з п. *wstażka*, — звичайні на В. У.; але частіше — *стрічка*. В Г. **стяжка** (з давнього **стлгъ**) або **стѹнжка n**.

Субѹтній, -ня і субітній; в Г. -ний. Вдавнину було частіше **сѣботный**, рідше **сѣботній**; пор. *n*. *sobotny* і *sobotni*.

Сувати, суватися; рідше — сувати, -ся *m*.

Суворий, а не суровий *a. m*. Суворий мулла, Коц. 11.

Суд, сѹду, в сѹді.

Судя, судді, суддею, мн. сѹдді, сѹддів, з давн. **сѣднл**. В Г. сѹдія *a*.

Судити, суджѹ, сѹдиш, сѹдять, сѹдячи, сѹдженняй; в Г. сѹджу.

Сѹдній, -ня, -не і сѹдний, -на; давнє **сѣдъный**. Судня рада, Кул. 195. Суднього дня, Кул. Єв. Мт. 12³⁶.

Судно, судна, мн. сѹдна, сѹден. На морі мав чотириста сѹден. Щур. Рол. 47.

Судовий, -ва, -вè, а не судóвий.

Сúдорга, сúдорги ж. р., мн. сúдорги, сúдорог;
а не сúдорог м. р.

Судьба́ а.; звичайно кажемо — дóбля.

Суе́цький канал, з нм. Suez, англ. Suez; в Г.
сúеський. Суе́ц, в Г. Сúес п.

Суе́титися, суе́чусь м.; треба: метуши́тися,
колоти́тися, клопотáтися.

Суєтня́ м., з давн. сѣѣтнѣ; треба — метушнѣ,
біганѣна.

Сукно́, сукна́, мн. сúкна, сукóн.

Сúкня, мн. сúкні, сúконь.

Сулемá ж. р., рідше суліма́, з гр. σουλιμάς;
в Г. сублима́т, п. sublimat з лат. sublimātum.

Сум не плутати з нудьга; *сум* буває від ду-
шевного болю, а *нудьга* — від нічого робити:
Почули ми про смерть, -- і сум огорнув нас усіх.
Нудьга напала, бо нічого читати. Див. журба.

Сумато́ха м.; треба — метушнѣ, гармі́дер,
біганѣна.

Сúмерк, сúмерку, мн. сúмерки, сúмерків м.;
звичайно: смерка́ння, сúтінки; сúмерками м.,
треба — смеркóм.

Сумний, -на́, -нè, давнє сѣмьный, див. смутний.
Він сумний, Гр. 154. Сумний псалом, Леп.
3 гл. 74.

Сúмнів про кого-що, в Г. о кім-чим.

Сумніва́тися, -ва́юсь м., ліпше — мати сумнів
або сумні́тися, сумню́ся з сѣмьнѣтисл.

Сúмрачний а. м.; треба — хму́рий, похму́рий.

Сумува́ти, суму́ю за ким-чим: Сумував за
ними, Свідн. 46. Не сумувати мені за ним, Фр.
3. Б. 141.

Сумцо́в, Сумцо́ва, а не Сумцо́в.

Суні́ці, суні́ць.

Суп, сѹпу м. р. з фр. *la soupe*; в Г. *зѹпа* ж. р. з п. *zupa* (а це з іт. *zuppa*).

Суперѣчка *за* кого-що: Суперечка *за* землю, Гр. 81.

Супѣрник, з сѡпрѣникъ, частіше — супротѣвник, сѡпротѣвникъ.

Супроти, супротив, сѡпротѣвъ, це — напротив: Дядькова хата супроти нашої. Виходили супротив ворогів рідного краю, Кул. 11. — Див. рівняти. В Г. часто вживають з п. супроти зам. через те, тому, того: Супроти великого напливу кандидатів, гімназія буде приймати ще зголошення „Діло“ 9901.

Сус Христос Гр. 68, народнє, зам. Ісус, з Іисѣсъ.

Сусанна, споконвічне **Свсанна**, гр. *Σουάννα*; в Г. Зузанна з п. *Zuzanna*. Див. с.

Сусід, сусіда, мн. сусіди, сусідів, сусід, сусідьми; а також — сусіда, сусіди спільн. роду; давн. сѣсѣдъ і сѡсѣдъ, сѣсѣда, сѡсѣда. Полтав. акти 1667 р. ст. 118: Палажка сѣсѣда. У Гр.: Сусіда йому 188, Підпалив у сусіди клуню 25, Пробив сусіди голову 241.

Сусідній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -нє. Сусіднє місце, Фр. З. Б. 124. Сусіднього Коц. 20, сусідньої Коц. 57.

Сусідський, сусідство (вимова: сусідзький, сусідзтво).

Суспендований лат. *n. g.*; на В. У. не вжив., тут — звільнений, заборонений урядувати.

Суспенза лат. *n. g.*; на В. У. не вжив.; тут — заборона урядування, звільнення.

Сўтолока м., треба — гармідер, безладдя, біганина.

Сутўжно тепер *на* гроші, Гр. 134. 13.

Суть див. 6.

Суфіт, суфіту, з італ., а не суфіт *n.*

Сухар, -ря, мн. -рі.

Сухоти, сухот.

Сучава, рум. Suceava; давнє СѸчала і Сочала.

Сушениці, сушениць.

Сушити, сушю, сүшиш, сүшать, сүшачи, сүшений; в Г. сүшу.

Суета *г.*; на В. У. — суета, давнє сѸета.

Суетитися *г.* див. суетитися.

Схема ж. р., гр. *σχῆμα*; *n.* *schemat*; схематизм. Див. шема.

Схід, сходу, з давнього вѸходъ; в род. відм. часто не змінюється: Повій, вітре, до схід сонця, Руданський. До схід сонця опинився на волі, Кул. 401. В Г. часто вѸхід зам. схід, це з *n.* *wschód*. Пор. захід.

Східень, східня.

Східній, -на і -ній; в Г. -ний; давнє вѸходьний.

Східці, східців Гр. 97.

Схнути див. сохнути.

Сходи, сходів Коц. 9.

Сходити, сходжу, сходиш, сходять; в Г. сходіти, сходіла.

Схожий чим, а не *по* чому *м.*: Мовою схожий на татарина (а не — *по* мові *м.*).

Схопити, схоплю, схопиш, схопить, схоплять, схопів, схопили, схопленій (а не схопляний); в Г. схопити, схоплю, схопив, схопили.

Схотіти, схочу (а не схотю), схочеш, схотять і схочуть (а не схотють). До-схочу.

Схуднути, схуднувши; мин. час схуд.

Сципіон, Сципіона; в Г. Сціпіо з *n.* лат.

Сього, по приіменниках сього. Див. цього.

Сьогобічний, -на, рідше — -ній, -ня.

Сьогóдня або сьогóдні — загальновживані форми: Сьогóдня стратили Фр. З. Б. 143, Сьогóдня бій Шур. Рол. 25, Сьогóдня свято в нас Черк. I. 73, Сьогóдні спочинем Шевч. 4, Сьогóдні хочу пограти конем по полю Кул. 236; у Гр. 47 поруч: сьогóдні і сьогóдня. Вдавнину був називн. відм. **сеї днь** (або: **дньсь**, **дньсь**), родовий відм. (вживається як прислівник): **сего днь** або **сего дни**, звідсі повстали наші: **сегодне мц. а.** і **сегодні**, сьогóдні. Але тому, що від **днь**, день повстала нова форма род. відмінку — **дня**, повстало й загальновживане наше **сьогóдня**. Вже в Житом. Єв. 1571 р. знаходимо Мт. зач. 111: **сегодня**. — В Г. часто вживають сьогóдня, сьогóдня зам. тепер, — це з п. *dzisiaj*.

Сьогóдняшній, -ня, -не, від сьогóдня; рідше — сьогóднішній, від сьогóдні. Ліпше вжив. нинішній день, а не сьогóдняшній день. Сьогóдняшній вечір, Кул. 33. Сьогóднішній день, Мак. Яр. 155.

Сьогóрічний, -ня, -не (вимова: сьогóрішній); в Г. сьогóрічний.

Сьогóчасний Свідн. 17.

Сьої г. мц. зам. сьї див. сьї.

Сьомий, сьóма, сьóме, сьóмого, з давнього сьóдмый, пізніше сьóмый, — тут є перейшло на о як в сьóго. В Г. арх. форми: сьóмий, сьóма, сьóме, сьóмого.

Сьомилітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на.

Сюдї, давнє сьóда, сьóдъ, сьóда, сьóдъ, часом скорочується в сьóд; сьóдї частіше, арх. сьóдї рідке; на В. У. звичайно сьóдї; в Г. інколи сьóди: сьóди-туди. Йди сьóди, Коц. 17. Ходїть сьóда, Чайк. Ол. 7. Прийшов сьóди, Гр. 47.

Сюдóю, цюдóю — вільно вжив. в укр. мові; в мові рос. не вжив.

Сюжéт, сюжéту м. р. з фр. *sujet*.

Сюрпрі́з, сюрпрі́зу м. р. з фр. *surprise*; в Г. сюрпрі́за ж. р. з п. *surpruza*.

Сюрчане г., на В. У. — дзюрчáння.

Ся, давній заіменник *сѧ* вдавнину не був прив'язаним до дієслова, напр. в Збірн. 1073 р.: *да сѧ покоушає 17 б, не бы сѧ домъ ѿго запалилъ 69*. Пізніше це *ся* втратило свою рухливість, але в зах.-укр. говорах зберегло цю давню ознаку й досі; в сх.-укр. збереглося лише в однім виразі: як *ся* масте Гр. 146, — це з судової формули: *Справа такъ сѧ мліє, що довго міцно трималася на Україні*. Це *ся*, міцно приєднавшись до закінчення 3 ос. дієслова *ть*, разом з ним змінилося: *-тьсѧ* дало *-ця* (пишемо: *годиться, вимовляємо годиця*); ця зміна *-тьсѧ* потягла за собою й зміну заім. *сей* на *цей*; див. *сеї*. — *Мц.* *ся* переходить на *се, сі*: *Я сі, се* вмив. — В теперішній час *ся* стало в сх.-укр. говорах лише заіменниковою часточкою.

Сягну́ти або сягті́, сягну́в.

Сяжeнь, сяжня м. р. див. *сажень*.

Сян, Сяну, а не Сан м. Від Сяну Корд. 53.

Ся́ти див. *сія́ти*.

Ся́тий див. *святі́й*.

Т.

Та, давнє *тѧ*, а не *да* м. Був собі дід та баба. Треба писати *та й*, а не *тай*: Пан *та й* годі, Гр. 8. Злучник *та* визначає власне те саме, що й злучник *і*, але звичайно він з'єднує слова, що близькі значінням.

Та́бір, з табо́ру, табо́ром, мн. таборі́.

Табліця, табличка, з **таблиця**, з лат. tabula.

В Г. *та́блиця* (це давній наголос), *та́бличка* або *табе́ля* з п. tabela, нм. Tabelle. На В. У. *шкі́льна дошка*, в Г. *та́блиця*. Од чорної шафи з книжками до *шкі́льної дошки* павук снував павутиння, Коц. 47.

Таво́р див. Фавор.

Таврійський, а не Тавричеський.

Таганріг, з Таганро́гу; таганрі́жський.

Тасмніче, в Г. тасмнічо.

Таз див. таця.

Таїтися від кого: Ми не таїлись од матері,
Стор. М. Пр. 35.

Так (з **такс**) — *як* постійно вживають в Г.: Світла погасли *так* в сусідніх кімнатах, *як* і надворі „Укр. Гол.“ № 188. На В. У. постійно *як* — *так*: Світло потухло *як* в сусідніх кімнатах, *так* і надворі. Вдавнину вживалися обидві форми: частіше **яко** — **такс**, рідше **такс** — **яко** (лат. ita — ut, польськ. tak — jak). В Г. часто вживають *так* не відмінюючи його, — це *п.*: А я *так* бідна днесь, Фр. З в. 236, — на В. У. *така* бідна. Татари не видалися йому *так* (на В. У. — *такими*) страшними, А. Чайк. За с. 59. — Так само, а не *также м.*: Так само й я захорів. — Часом *м.* „*такъ какъ*“ у нас передають: *так* — *як*, треба: бо, тому що, через те що: Тому, що згорів міст, нам довелось робити круга. — Рос. вирази: „*столь, настолько*“ по укр. ліпше передавати нашими: *так, такий, така, таке*, а не *настільки, остільки*: Праця така (а не *настільки*) цікава, що нею варто зайнятися.

Та́кі в укр. мові вжив. вільно (в мові рос. переважно в виразах: *всё-таки, онять-таки*). — В Г. часом *та́ки*.

Такий старий, а не так старий *і*. Карло такий старий та сивий, Щур. Рол. 17. Див. так. Такісінський.

Також, а не также *м.* і не тоже *м.* Я також піду.

Таксувати, а не таксировати *м. нм.*

Талан, талану, давнє талантъ з гр. *τάλαντον*. Рідко: талант *м. а.*, мн. таланти.

Талисман з фр. *talisman*; в Г. талісман з *п.* *talizman*.

Таляр, -ра, мн. -ри, *п.* *talar* з нм. *Thaler*.

Там, *έκει*, в зах.-укр. говорах часто вживають зам. *туди*: Я можу не доїхати *там*, куди пустився, А. Чайк. Мал. 141. Так часом було й в давнину: Прѣди отъсѣдоу тамо Остр. Єв. 1056 р. Мт. 17²⁰, але частіше вживано *тѣда, тѣдѣ, тѣдѣм*. На В. У. на питання *куди* вжив. тільки *туди* (а не: там): Я піду туди (а не там), куди мене просять. — Слово *там* часто вживають без потреби: Я там вичитав в книжці; вживаючи там, треба пояснити, де саме: Там, у батька, нікого не було.

Тамки *мц.* зменш. від *там*, часте в Г., рідке на В. У. Був тамки князь, Щур. Рол. 37.

Тамошній, -ня, -не Тимч. 2.; в Г. -ний, -на, -не; давнє тамошній.

Тамтой, тамта, тамтє, тамтого і т. д. — відмінюється лише останнє слово, — це часті форми в зах.-укр. говорах; пор. *п.* *tamtien, tamta, tamto*. На тамтім боці, Хот. 27. На В. У. дуже рідкі.

Тамтуди, зах.-укр., *п.* *tamtędy*; на В. У. просто *туди*.

Тамувати, тама, тамування — з сер.-г.-нм. *tam, tammen*.

Танець, тання, в Г. танець.

Таний, тана з *п.* *tani*, часте в Г., на В. У.

лише — дешевий. Зрадник лиш продасть себе тут тано, Щур. Рол. 58, — на В. У. — дешево.

Тáнути, танув і тав. Віск од жару тане, Кул. Псал. 149.

Танцюва́ти, з нм. tansen; в Г. гуля́ти. Див. гуляти. Танцюва́ти чого (а не що): Метелиці та гопака гуртѡм віддирають, Гр.

Тапча́н, тюрк. tarçan, часом — топчан. Тато сидів на тапчані, Свідн. 11. Ванькирчик бідно вмебльований двома тапчанами, Коц. 30.

Тарата́йка, пор. півд.-тюрк. tarçtas; в Г. тарадайка з п. taradajka.

Тари́ф, тари́фу м. р., з араб. tarif, нм. der Tarif, фр. le tarif. В Г. тари́фа ж. р. з п. tarуфа, а це з іт. tariffa.

Тари́лка, з іт. tagliere, нм. Teller, давнє та-рѣль, п. talerz. В Г. часом тари́ль м. р. Часта й форма тали́рка: Без ножа і без тали́рки, Барв. 387.

Та́сьма, род. мн. та́сем.

Тата́рин, тата́рина, мн. тата́ри і тата́ре, тата́р, а не татарів. **Противъ татаръ** Сочавська грамота 1395 р. Гірш од татар, Кул. 183. Купка татар, Коц. 8.

Та́три, Татр, рідко — Татрив.

Татуува́ти, а не татуї́рувати *м. нм.*

Та́цит, а не Таці́т, лат. Tácitus.

Та́ця, в Г. та́ца з п. taca; на В. У. частіше — таз або та́за, араб. tas, ісп. taza, іт. tazza.

Та́яти *а. м.*, звичайно — та́нути, топі́тися. Див. танути.

Твар, -ри ж. р. з тварь, вжив. рідко, частіш — тварина, лице, світ; орудн. відм. тва́ррю Тимч. 2.

Тверди́й, а не тве́рдий *м.* Міцни́й, або кріпкий сон, в Г. твердий сон з п. twardy sen. Заснув міцно, кріпко, в Г. тве́рдо *п.* Тверди́ший, в Г. твердши́й, *п.* towardszy.

Твердіти, -джу́, — це звичайно укріпляти, а не з *м.* повторяти, нагадувати; рідко — запевняти.

Тверезий, а не трезвий *а. м.* Тверезіший.

Твій не вживати зам. свій, див. свій. Твого́, твої́, твої́о́му́, (тво́му́), твої́й, твою́, твої́м, твоєю́, мн. твої́, твої́х, твої́м, твої́ми. В Г. тво́я, тво́в, тво́го, тво́му, твої́й, твої́м, твої́.

Твого́, але по приіменнику — тво́го: до тво́го.

Творець, творця́ — це давня укр. вимова; нова з *м.* — творе́ць, творця́.

Творіння або творення.

Те, теє, а не то, тов: Що було, *те* минуло, Гр. 10. В Г. часто арх. *то*, а не *те*; *п.* *то*, *м.* *то*.

Театр, з театру (народнє: тея́тер, тея́тру); пор. срб. театар, гр. *ῥέατρον*; мн. театри, а не театра *п.*

Тебе́, а по приіменнику тебе́: Бачив тебе́, прийшов до тебе́.

Т. є. — з *м.* то-всть, треба себ-то, цеб-то: с. т. або ц. т.

Тезис, тезису *м. р.*, мн. тезиси, тезисів; з гр. *ῥεῖσις*, але взято через нм. *die These*; англ. *thesis*. В Г. теза *ж. р.* з *п.* *teza*.

Тека, теки *ж. р.* з *п.* *teka*, а це з гр. *ἡ ῥήκη*. На В. У. частіше *портфель* *м. р.* з фр. *le portefeuille*.

Текті, течу́ (а не теку *м.*), течеш, течу́ть (а не текуть *м.*), течі́, тік, текла́, теклі́, з давнього *тешти*, *течи*, *текъ*, *течеши*, *текъть*; рідше також *тікті*, *тічу́*. Зах.-укр. *течі́*. Пор. *втекти*, *утікати*. *Текти* чим, а не *по* чому *м.*: *Тече* вода лугом (а не: по лузі).

Телеграма *ж. р.* з гр. *τῆλε* (далеко) *γράμμα* (лист. писання) через фр. *le télégramm*; *п.* *telegram* *м. р.*

Телеграфувати, а не телеграфувати *м. н.м.*

Телефонувати, а не телефонувати *м. н.м.*

Телятина; в Г. телятина *п.*

Тема ж. р., а не темат *п.*; мн. теми.

Темний він був на очі, Кул. 20. Темніший.

Темносиній, -ня, -не; в Г. -ний.

Темнощі, темнощів.

Темп, темпу м. р. з фр. le temps. В Г. *тёмно* с. р. і не відм., з *п.* tempo (нм. das Tempo з іт. tempo): Темпо було за повільне (на В. У.: темп був надто повільний) „Діло“ № 10086. Швидким темпом, в швидкім темпі.

Темперамент, мн. темпераменти.

Темрява, а не темрява.

Тенденційний, а не тенденціозний *м.*

Теодозій г. з *п.* Teodozy; на В. У. Феодосій, Хведос з Θεодосίη, Θεοδοσιος.

Теорема ж. р. з гр. *θεώρημα* через фр.; в Г. інколи теорем м. р. або теоремат з *п.* teoremat.

Теософія, теософічний, з гр. *θεοσοφία*; в Г. теозофія, теозофічний з *п.* teozofja. Див. с.

Тепер, це — в цей час, нині, пунс, а не — в цю ось хвилю, не негайно, не зараз: Я тепер вже буду вчитися, але зараз побавлюся. Див. зараз. Давне *тепърко*, *тепърко*, *тепърь*; *мф.* тепера, теперка. В Г. часті вирази: *до тепер*, *від тепер*, на В. У.: до, від теперішнього часу.

Теперішній, -ня, -не Тимч. 58. 62; в Г. теперішний, теперешний *а.* Сього мало по теперішньому світі, Свідн. 56.

Теперішність, -ности ж. р., в Г. теперішність.

Теплинь, тепліні ж. р.

Теплощі, теплощів.

Теревені, теревенів.

Терѐн, терѐну, з фр. *terraïne* — простір, місцевість, околиця, поле діяльності; а не *тѐрен* *n.*

Тѐрен, тѐрну м. р., або тѐрня с. р., тернѐвий; в Г. терѐн, тернѐ.

Термѐметр, -метра, часом термѐметр.

Тѐрнів, з Тѐрнова — укр. назва, Тѐрнів — польська назва. Тѐрнівський.

Тернѐпіль, з Тернѐполя — укр. назва, Тарнопіль — польська назва. Тернѐпільський.

Тѐрня с. р. — шпичаки з терну або й сам терен.

Тероризувати, а не *тероризувати* *m. nm.*

Терпеливий, терпеливо, терпеливість; в Г. також і терпливий, терпливо, терпливість. Давнє *трьпѣливъ* і *терпеливъ*.

Терпентин див. шпигинѐр.

Терпѐти, терплѐ, тѐрпиш, тѐрплять; тѐрплячи. Терпѐти що або чого.

Тертѐ у множ. не вживається (Нема терть „Діло“ № 9908 — штучна форма).

Тѐрціян *г.* з *n. tercjān*; на В. У. зовсім не вжив., тут — шкільний стѐрож.

Тѐряти *m. a.*, треба — губѐти.

Тѐсляр, -ра, мн. -ри.

Тѐстамѐнт, тѐстамѐнту м. р., мн. тѐстамѐнти, в Г. мн. тѐстамѐнта *n.*

Тѐстів, тѐстева. Тѐстеве товариство, Гр. 70.

Тѐсть, тѐстя м. р., тѐстем; давнє *тъсть*.

Тѐта див. тѐтка.

Тѐтерів, з Тѐтерева.

Тѐтрадь див. зошит.

Тѐтяна загальне, Тѐтяна *a.*; з Тѐтѐїна, гр. *Tatiana*. На стежці показалаь Тѐтяна, Коц. 46.

Тѐчі див. тектѐ.

Ти, тебе, тобі (арх. ти), тебе (арх. тя), тоббю, на тобі; в Г. на тобі. Див. ти, тя.

Ти *мц.* зам. тобі, з давнього ти. Сли я ти кажу, то мусить бути правда, Фр. З в. 71.

Тйбер, Тйбру м. р.

Тйждень, тйжня м. р., тйжнем; мн. тйжні, тйжнів; походить з тййждьнь „той же день“.

Тйжнёвий, тйжнёва, тйжнёве.

Тйква, давнє тйква, але частіше *гарбуз*, з тат. чагбуз.

Тим вживається і в значінні тому, того: Гнивається земля, *тим* і не родить, Гр. 48. Рос. вираз „тѣмъ болѣ“ у нас часто перекладають: тим більше, треба — й поготів, й потім: Діти батька мало слухають, а нас і поготів, Г. Барв. 413.

Тимчасом, в Г. тимчасом.

Тимчєнко, а не Тймченко.

Тин, з тйну, на тйну.

Тйраспіль, з Тйрасполя, тйраспільський.

Тйснути, тйснув і тис.

Тйсяча, тйсячі ж. р., тйсячек, мн. тйсячі, тйсяч (а не тйсячів); давнє тйсаща, рідше — тйсаща. В Г. постійно вживають тйсяч м. р., а не ж. р., з *n.* tysięc. Тйсяч літ тому в зад „Укр. Гол.“ № 193, треба — тйсячу... Два тйсячі „Діло“ 9893, треба — дві тйсячі. Півтора тйсяча „Вперед“ 1920 р. № 282, треба — півтори тйсячі.

Тйсячний, а не тйсячнийй.

Тйсячолітній, -ня, -нє; в Г. тйсячлітний з *n.* tysięcletni.

Тйтар, -ря, з ктиторъ, κτήτωρ. Див. ктитор. У тйтаря в хаті, Шевч. 54.

Тйхєнький, тйхєнько, тйхєсєнький; в Г. тйхєнький, тйхєнько. Будь тйхо *г. н.*, на В. У. — тйхо, мовчі. Потйхєньку, в Г. потйхєньку, потй-

хóньки. Тíхий, тíхший Гр. 240, часом тихіший
Тимч. 26.

Тíхин, Тíхона, або *а*. Тíхон, Тíхона.

Тíша, а не тишà і не тишинà *м*.

Тíк, з тóку, на току́ або на тóці.

Тіка́ти, тікаю, з давн. тѣкати; тікати від
кого-чого: Почала від його тікати Гр. 156.

Ті́льки нова форма, або ті́лько давня форма;
давнє толіко, то́лько, в XVI—XVII в. по укр.
пам. постійно тилко. В Г. часто вжив. ті́льки зам.
сті́льки, so viel: Ті́лько шелестівок пристає, кі́лько
їх може стояти, См.-Стоцьк. Грам. 9, на В. У. —
сті́лько — скі́лько. Мц. тілки, тіки.

Тінь, тіні ж. р., ті́нню, мн. тіні, тіней. Густа
тінь.

Тіснiна, в Г. тіснинà.

Тіснóта, з *м*. тіснотà.

Ті́сто, тістечко; в Г. тістóчко.

Ті́тка: Дядько не батько, а ті́тка не мати,
Ном.; в Г. тéта, тéти, з давнього тѣта; ті́чин,
в Г. тéтин. Песливе -- тьóтя, в Г. цьóця з п.
сіосіа.

Ті́точний брат *г*. з *п*. cioteczny brat; на В. У. —
брат у пёрших, двоюрідний брат. Ті́точна сестра
г. з *п*. cioteczna siostra, на В. У. — сестра у пер-
ших, двоюрідна сестра.

Ті́чок, тічка, а не точок *а*.

Ті́шитися, це — мати з чого втіху; в Г. вжи-
вають з *п*.: ті́шаться впливом, п. cieszą się wpły-
wem, лі́пше — мають вплив.

Ті́кати, тчу, тчеш, тче, тчуть, тчи, тчу́чи;
давнє тѣкати, тѣкѣ, тѣкѣть.

Ті́кач, тіка́цтво, тіка́цький.

Ті́ло; дотла́ *м*., лі́пше — до остáнку, до
решти, геть-чісто.

Тлумáчити *г. н.*, на В. У. — в'ясняти, перекладати.

Тлу́стий з *н.* tłusty, треба — масній, жірянй, давнє жирьн'ий.

Тму́торокань, -каня м. р., з Тмутороканем; рідко Тм., -кані ж. р.; давнє було м. р. або ж. р. Також: Тьмуторокань. Корсунь був звязаний з Тмутороканем, Возняк. Літ. I. 184. Втік в далеку Тьмуторокань, Бирч. I. 62. **От тьмутороканя**, Тмуторокан. камінь 1068 р.

То *а.*, нове *те*; в Г. постійно *то*, а не *те*; на В. У. *те*. Ні *се*, ні *то* См.-Ст. 45, на В. У.: пі *се*, ні *те*. Але злучник буде *то*: Зорн — *то* людські душі, Кул. 148.

Тоалéта див. туалет.

Тоáст див тост.

Товáр, -ру, в Г. інколи то́вар *н.*

Товари́ство, а не товари́щество *м.*; в Г. това́риство.

Товари́ський, в Г. това́риський.

Това́риш, това́риша м. р., това́ришем, кличн. в. това́ришу, мн. товариші, -ші́в; а не това́рищ. Товари́шувáти. Шкільні́й това́риш, а не тов. *по* школі *м.*

Товаро́вий поїзд, а не товарни́й *м.*

Товќті, товчу́, товчéш, товчу́ть, то́вченні́; зах.-укр. товчі́ *а.*

Товпа́, то́впитися, то́вплюся, то́впи́шся, то́впля́ться; а не то́лпа́, то́лпі́тися *м.*

Товсти́й, а не то́всти́й; товсти́ший, часом — то́вщи́й; товсте́нький.

Товчі́ *а.* див. товќті.

Товщ м. р. *г.* з *н.* tłuszcz; на В. У. — жир (це масло, сало, смалець і т. п.).

Товщи́нь, товщи́ні ж. р.

Тоді див. тоді.

Тогід г., на В. У. — торік (той рік).

Того, по приіменнику то́го: до то́го. Див. тим.

Тогобічний, -на, рідше -ній, -ня, а не того-
бочний.

Тоголітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на.

Тогорічний, -на, -не, або торішний, -ня.

Тоді, давнє **тъгда**, **тъгда** дало: *тогди́, тоди́*
арх. форми, поширені в зах.-укр. говорах; літерат.
форма — *тоді* (з *i* накінці, пор. зіма, Вінниця,
Чернігів).

Тодішній, -ня, -не — літературна форма; зах.-
укр. тогдишний, тодишний. Давнє **тъгдашній**.

Тож, то́же г. м.; на В. У. — теж. Див. також.

Той, та, тая, те, теє (в Г. то, тоє); р. в. тогó,
теї, тієї (в Г. тої); д. тому́, тій; пр. тогó, ту, тую;
ор. тим, тею, тією (в Г. тою); місц. в тім, в тій;
мн. ті, тії, тих, тим, тіми. — При порівнянні
той — це дальший, минулий, *цей* — ближчий,
теперішній; на тім тижні — це на будучім тижні;
в Г. як раз навпаки: *той* — ближчий, *тамтой* —
дальший. Напр.: **Ста Болодимеръ на сей сто-**
ронѣ, а печенѣзи на шноѣ, Пов. вр. л. 6500 р.
Ирославъ приа сю сторону, а Мьстиславъ шноѣ, іб.
6534 р. — Рос. вираз „одинъ и тотъ же“ часом
перекладають в нас: один і той же, — це зле,
треба: той самий. — Ставити *той, та, те* в голов-
нім реченні, а не *сей, ся, се*, див. сей. — В той
спосіб г., на В. У. — ось так. — Давня укр. мова
мала особливу частину мови — родівник, як в нм.
der, die, das, це були **тъ, та, те**, або *той, тая,*
теє; так, в Іпат. літоп. під 6619 — 1111 роком чи-
таємо промову Вол. Мономаха: „Сего не помышля-
ете, оже на весну начнетъ смердъ *тогъ* орати ло-
шадью *тою*, и приѣхавъ половчинъ ударить смерда

стрѣлою и поиметь лошадь *ту*." В тепер. живітї мові родівник частий, пор.: Як реп'ях *той* учепиться за латані поли, Шевч. 242. — Див. тую.

То́кар, -ря, мн. -рі; в Г. тока́р. Тока́рський.

Толсто́й, Толсто́го, Толсто́му — змінюється як прикметник; в Г. з *н.*: Толсто́й, Толсто́я — змінюють як іменник. Пор. Горки́й.

То́м, то́му, двотомо́ва праця, а не двотомна *м.*

Тома́ *г.* з *н.* Tomasz; на В. У. Хома́, з *Θωμᾱ*, гр. *Θωμᾱς*. Томина неділя *г.*, на В. У. — Провідна неділя.

То́му див. тим. Сто літ тому, а не сто літ тому назад *м.*

То́нкий, а не то́нкий *м.*; то́нший (вимова: тоньчий, тоньший); тоне́нький.

То́нути, тону́, то́неш і то́питися, топлю́ся.

То́пити, топлю́, то́пиш, то́плять — кого-що в воді; топ. в печі, натоплювати: Чужу хату то́пить — свої очі сліпить. В Г. *топити* піч не кажуть, а тільки — паліти. Хата нетоплена.

То́пір, топора́ *а.* з *топоръ*, — це сокира з довгим топорисцем, колій; звичайно вживається *сокіра*, з давнього *сѣкыра*, *сокыра*.

То́пірець, топірця́, а не топорець *а.*

То́пливо або па́ливо: Топлива нікому привезти, Г. Барв. 517. В Г. опал з *н.* ора́л.

То́поля *ж. р.*, а не тополь *м. р. м.* Край дороги гне тополю, Шевч. Сильветка з тополь, Коц. 54. Давне тополь було *ж. р.*

То́пати, топчу́, то́пчеш, то́пчуть, топчі́, то́пчучи, давне *тъптати*, топчѣ; зах.-укр. доп́ати, до́пчу, до́пчеш, до́пчуть з *н.* *deptać*. Чи я тобі не казала, кучерявий хлопче, що до мене кращий д тебе доріженьку топче, Пісня. Притопчуть ко-

зака, Кул. 196. Стежку топче Гр. 159. Топтали люде, Шевч. 5.

Торг, з торгу; на торгу́ або на торзі.

Торгівля або *а.* торго́вля, в Г. торговля́.

Торгува́тися за кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Торжественний, торжественно — давня вимова; нова з *м.* торжественний, торжественно.

Торішній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Подивися на торішню вроду, Шевч. 28. Торішнього хліба, Свідн. 1. Торішньої Гр. 305.

Торка́тися до кого-чого, часом кого-чого: Не торкайся стіни. Хто до його торкнеться, Гр. 100. Рос. вираз „что касается“ у нас часто передають: що торкається до, або: що тичеться до (*со się тусзу*), — це зле, треба: а що до.

Тоска́, давнє тоска, не вжив., звичайно — *ту́га*, з *тжга*; туга *по* отчизні, рідше — *за* отчизною; вдаватися в *ту́гу*.

Тост, то́сту з англ. і фр. toast (вимова *tost*), давнє фр. *tostée*; в Г. то́аст з *п.* toast.

Тот, давнє *тътъ*, тепер тільки *той*, *тый*, а *тот* вжив. лише *м.* В зах.-укр. дуже поширені здвоєні форми: *тот*, *тота́*, *тотé*, *тоту́*, *тоті́* і т. п. — змінюється лише друга частина як *той*, а перша *то* = *тъ* незмінна; вже в Перес. Єв. 1556 р. ц.-сл. сїє перекладено *тото* Мт. зач. 5; в Олександрії з XVIII в.: *тота* 51, *тотъ* 55, *тото* 82, *тоты* 32. 45. 91. В Молдавських грамотах XV-го віку ці здвоєні форми звичайні.

Тотчас́ *а.*, пор.: Тотчасъ велелисмо взати Полтав. акти 1670 р. ст. 185; тепер вже не вжив., замінено на — *зараз*.

Точний, з *тъчныи*, точно з *тъчныс*, то́чність; або докладний, справний, однаковий, як раз, так саме.

То що часто вживаємо замість : і т. п. : Наслухався пісень, казок то що.

Тра — скорочення з зах.-укр. *траба*; *тре* — скорочення з *треба*; літерат. форма *треба* з давнього *треба* (спочатку — жертва). Треба цього, Гр. 8. Треба мати залізний організм, тра ратуватись, Коц. 39.

Травень, травня з найдавнішого часу вжив. замість *май*: *май рекомыи травньъ* Галицьке Четвероев. 1144 р. Остріжський Часословець 1612 р. л. 74: *май сиркчъ травень*. Травнем вдавнину часом звали й місяць апрель. В Г. (є і в мові *н.*) звичайно кажуть *май*.

Традиційний, а не традиційний *м.*

Тракія див. Фракія.

Трам, траму див. сволок.

Трамвай, -ваю з англ. *tramway*; в Г. трамвай *н.*

Трамвайний або трамваєвий.

Транспортувати, а не *транспортиувати м. нм.*

Трапитися, траплюся, трапишся, трапляться (а не трапляються); в Г. *трафитися*, *трафлю* з п. *trafić*, а це з нм. *treffen*. В сина трапивсь гість, Кул. 242. Трапиться потреба, Коц. 51. Трапились події, Гр. 25.

Тратити, трачу, тратиш, тратять, трачучи, трачений.

Тревати, треваю, тревалий, тревалість, тревкій, тревкіший, так само: тревга, тревжитися, тревожливий, — всі колись в корні мали т. зв. голосний *г*, пор. чс. *trvati*, *н.* *trwać*, *trwałość*, *trwały*, *trwanie*, *trwoga*, *trwożliwy*, *trwożny*, *trwożyć*; в давній мові цей *г* віддавали через *р*ь або *р*ъ, інколи *р*к (останнє тільки правопис, а не вимова), пор. Слова Феод. Печ. VI. 208: *трѣпкниа*

бо нматє трѣваннє, пор. ще трѣвлєннє, трѣвлєннє, тривѣлєннє. Пізніше г зник, і дав різні звуки в різних місцевостях: трєвати, тривати, трівати; пор. дрива, дрїва, дрова, ложка, ложка і т. п. Ліпше зам. г писати тут *ре*: трєвати. — Але часто пишуть також: тривати, тривога і т. п.

Трєзвий див. тверезий.

Трєйтій *мц.* див. третій.

Трємтіти, трємчú (а не трємтú), трємтіш, трємтять (а не трємтють), трємтятьчи (а не трємтючи), приказ. сп. трємті. *Тр. від чого*; в Г.: Трємтів на ваш голос, А. Чайк. „Малол.“ 84.

Трєпетати, -ся, трєпечú, трєпечеш, трєпечуть, трєпечучи, і трєпотати, трєпотіти.

Трєтій, трєтя, трєтє; р. трєтього, трєтьої; д. трєтьому, трєтій; прич. трєтього, трєтю; ор. трєтім, трєтьою; місц. трєтім, трєтій; мн. трєті, трєтіх, трєтім, трєтіми. Давнє **трєтій**, **трєтѣя**, **трєтѣе**, **трєтѣюго**. Зах.-укр. скрізь тут має тверде *т*: третій, трєта, трєте, трєтого, трєту. *Мц.* трєйтій (з трєттій, пор. ойця, шіснайцять). Трєтійчий.

Три, р. трох, д. тром, ор. тромà, а не *м.* троїх, троїм, троємя. Звук *р* в літер. укр. мові вже стверд, тому нема підстави писати: трьох, трьом, трьома, — це *мц.* форми; в Г. арх. трєх, трєм, трєма. Книга Луцька 1568 р.: **трохъ**, Полтав. акти 1665—1667 р. **трохъ** ст. 32. 86. 98, Ключ Розум. 1665 р.: **трохъ** л. 14 б. 53. Христос пасхон 1630 р.: **тром'**. — Три вимагає по собі в м. роді іменника на *-и*: три воли, три столи (а не три вола, стола *м.*), а в ж. і с. роді двійні на *і*: три корові, три годині, три слові (а не три корови, години, слова *м.*). Пор. два, дві, чотири.

Тривати див. трєвати.

Три́дцять, тридеса́ть, тридцатá, тридцятьо́х, тридцяти́, тридцятьо́м, тридцятьма́; в Г. народн. *три́йцять му., три́цять му.* Тридцятилітній, -ня, Коц. 43. Переносити: три-дцять.

Трику́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на.

Трилі́тній, -ня, або тро́хлітній, -ня.

Тримати́, трима́ю, трима́вш. Триматися чого або за що: Тримайся купи. Тримати мову чи держати річ, це герман., ліпше — мати мову, сказати промову.

Трина́дцять, тринадеса́ть, тринадцатá, р. тринадцяти́, тринадцятьо́х, д. тринадцятьо́м, тринадцяти́; ор. тринадцятьма́. В Г. народні *трина́йцять, трина́цять.* Переносити: три-на-дцять.

Триніжок, триніжка Коц. 32.

Трипі́лля, трипі́льський.

Триста́, давнє трисѣта, триста, р. трохсо́т, д. тромста́м, ор. тромаста́ми; або частіше не змінюються: не було триста душ, дав триста учням, поїхав з триста учнями. В Г. часто *тросто.*

Три́чи, давнє тринчи, трици, трончи; звуки *р і ч* в літер. укр. мові ствердли, тому форми *тричі, тричі* рахуються за *му.*; *трейчі му.*

Трибува́ти, трибу́ю або требува́ти, требу́ю г., на В. У. — *пробувати*; давнє *трѣковати, трѣковати* значило потрібувати, мати потребу або приносити в жертву.

Трива́ти див. *тревати.*

Триво́га див. *тревати.* Тревога *за* або *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Триво́житися див. *тревати.* Тревожитися *за* або *про* кого-що.

Трійця, трійці — троє людей; **Тро́йця, Тро́йці** — про Бога.

Тріо́дь, тріоді ж. р.: Тріо́дь цвітна.

Тріскати, тріснути, трісну, тріснеш, тріснув, тріснула, тріснуло, тріснули; в Г. тріс, трісла, трісло, трісли. Давнє **трѣскѣти**.

Трішки див. трошки.

Тріюмф, тріюмфу, тріюмфувати, тріюмфатор, а не тріумф.

Троїх, троїм *м.* див. три.

Тронутти, трону (в Г. тронúти) *м.*, треба — заїмáти, чіпати, зворúшувати, діїмáти.

Тротуár, давніша вимова фр. trottoir; в Г. тротоár.

Трофѣй, трофѣю, з фр. le trophée (з гр. τροπαῖον); в Г. *трофѣя* ж. р. з *п.* trofea; мн. трофѣї, а не трофеа *п.*

Трохи, трóшки, трóшечки, потрóху; зах.-укр. трóха, трóшка, трішки, трішечки; давнє **троха** — це кришка; Полтав. акти 1668 р. ст. 127: **трохи**, тут же часто **троха** 99. 127. 147. 158. В Г. часто вживають *дещо* зам. *трохи*, див. *дещо*. Трохи за недужала, Коц. 52. В давній *п.* мові було trocha, troszka.

Трубити, трублю, тру́биш, тру́блять, тру́блячи, трубі́в, -і́ла, -і́ло, і́ли, трубі́; в Г. часто з *п.* трубі́ти (пор. *г.* протів, мінута, гармідер, розхрістаний), трублю. Давнє **трѣжити**.

Труд, трудú *м. р.*, трудóм, мн. труді́, трудів; в Г. труд, тру́да, з тру́дом, в тру́ді, тру́дів.

Трудний до чого: Трудний до вимови, Тимч. 30. Трудно на хліб; в Г. трудно о хліб *п.*

Трудність, -ности, трудністю, *р.* мн. трудностей.

Труднощі, труднощів.

Труїти, трую, тру́їш.

Труна́, труні́ ж. р., з г.-сакс. truhne, нов. Truhe; в Г. тру́нва, тру́мна, тру́мно з *п.* trumna.

На В. У. тільки труна́ або домові́на. Див. домо-
вина. Ой умру я, мій миленький, умру, зроби
мені з клин-дерева труну́, Метл. 265. Книга Во-
лодимирська 1577 р.: Видельь всми у тру́ни трупа
лежачого.

Тру́нок, тру́нку, з нм. trunk, — напі́й, питво́;
напі́ток м.

Трусі́тися, трушу́ся, тру́сишся, тру́сяться,
тру́сячись (а не трусюся, трусю́ться, трусю́чись
мц). Тр. над ким-чим: Над кожною грудочкою
труситься, Гр. 174.

Тру́тень, тру́тня.

Трути́зна зах.-укр. з н. trucidna; літерат.
укр. — отру́та, давнє отрава. Хоч у губу візь-
міть, — може з отрутою дасте, Ном. № 11559.

Тру́тити, тру́чу, тру́тиш, труча́ти, -чаю зах.-
укр. з давнього тру́тити підтримується н. trāsíc;
на В. У. не вживається, тут — кидати, відпи-
ха́ти.

Тру́хлий, частіше — трухля́вий.

Трюк, трю́ку м. р. з фр. truc; в Г. трік; п.
truk.

Трюмо́ с. р. і не відм., з фр. le trumeau.

Ту — часто вживана зах.-укр. форма, з дав-
нього тѣ; н. tu. Східно-укр. і літературне тільки
тут. Вдавнину було тѣ, тѣ — ібі, там, і тѣтѣ,
тѣто — тут, на цім місті. Мц. тута, тутка.
Див. тут.

Туалет, -лѣту м. р. з фр. toilette; в Г. тоа-
лѣта ж. р. з п. toaleta.

Тубілець, тубільця.

Ту́га за ким-чим: Ту́га за втраченою силою,
Гр. 327.

Туді́ літерат. форма; тудà арх. м.; в Г. часто
ту́ди. Давнє тѣды, тѣдл, тѣдѣ.

Тудою вільно вжив. в укр. мові (в м. не вжив.). Часто тудою ходили, Гр. 142.

Тужити, тужу́, тужиш, тужать (а не тужуть), тужачи. Туж. *за* ким-чим: Тужив *за* волею, Маковея „Ревун“ 56; рідше — *по* кому-чому: Ой чи тужить моя мила *по* мені, Метл. 242. Інколи туж. *над* ким-чим: Тужать *над* нею, Гр. 278.

Тузін, -ну м. р. г. з н. tuzin; на В. У. *дьюжина* з м., фр. la douzaine з douze (12), з лат. duodecim, нм. das Dutzend.

Туй-туй, часте в Г.: Здавалося туй-туй справу покінчив, Леп. З ж. 26; на В. У. не вжив., тут — ось-ось, зараз.

Тулітися, -люся, ту́лишся, ту́ляться (а не туються), ту́лячися (а не туючися).

Туман, туману́, пускати туманà, туманом, мн. тумани; в Г. туман — також і запаморочена людина.

Тупотіння, в Г. тупіт, тупоту.

Турбуватися (з лат. turbare) ким-чим або про кого-що: Не турбуйсь тим, Гр. 335. Про що ви турбуєтесь, Кул. 381.

Турнір, турніру з нм. das Turnier, фр. le tournoi. В Г. турній з п. turniej, а це з англ. turney.

Турок, турчін, мн. турки, турків, а не турок. **Противъ тѣрковъ** Сочавська грамота 1395 р.

Тут див. ту. В Г. часто вживають *тут* (мц. туть) зам. *сюди*, *цюди*: Пошукай мені Максима, хай тут (на В. У. — цюди) приходить швидко, А. Чайк. „На уходах“ 150, — це н. а.

Тутешній, -ня, -не, в Г. -ний, -на, -не; давнє **тѣтошьній**. В Г. також тутейший з н. tutejszy. Тутешньої Гр. 207.

Тутка г., мн. тутка або тутки, з н. tutka, нм. dütschen; на В. У. *гільза*, з нм. Hülse.

Ту́фля або ту́фель ж. р., рідке; звичайно вжив. *панто́фля*, з нм. Pantoffel.

Ту́ча, з давнього тжча, не вжив., звичайно — *хма́ра*; в Г. часте ту́ча, м. туча. Див. хма́ра.

Туш, ту́ші ж. р., з фр. la touche, нм. die Tusche; в Г. туш м. р. з *n*.

Ту́ю вільно вжив. в укр. мові: Гр. 92. 122 (в *м.* тільки ту, а не тую). Див. той.

Тхір, тхора, тхором і тхорем, кличн. в. тхіру. Тхорів, тхорéва, -реве.

Тху г.: В кождім грудей тху, Могилян. 402, — це *n*. tchu, треба — по́дих, відді́х, дух.

Тьма, род. мн. тем; тьма тем.

Тьма́вий г., на В. У. не вжив., тут — те́мний, хму́рий.

Тьму́торокань див. Тмуторокань.

Тьху, а не тьфу.

Тю́бінген, нм. Tübingen, фр. Tubingue, англ. Tubingen.

Тюль м. р., з фр. le tulle.

Тюме́нь ж. р., а не Тюме́нь.

Тю́рінгія, нм. Thüringen.

Тюрма́, р. мн. тюрем, з сер.-в.-нм. turm (мн. Türme); в Г. інколи турма́ з *n*. turma.

Тюти́он, тютюну́ з тюрк. tütün, tutun. Полтав. акти 1667 р. ст. 113: тѣтюнѣ, тѣтюнѣ; п. tytoń.

Тютюно́вий, а не тютюневий *n*.

Тя, з давн. тл, прич. відм. від *ти*, часте в зах.-укр.; *мси.* тє; в літерат. мові тебе. Див. ти. Хто *тя* хоче в пута вкути, Фр. З в. 15.

Тяга́р, -ра, тягарем, мн. -рі.

Тяга́ти, -гаю; тягті́, тягну́ти, тягну́, тя́гнеш, тя́гні, а не тяну, тянеш, тяни, тянуть *м.* (в *м.* без *є*); в Г. тя́гати.

Тяжкий, а не **тяжкий**; **тяжчий**, в Г. **тяжший**.
Див. **важкий**.

Тяжко мені, **тяжко**, Шевченко; в Г. часто вживають **тяжэнько**: Застогнав **тяжэнько**, Маковей „Ярош.“ 185; слово **тяжэнько** на В. У. рідке. **Тяжче**, в Г. **тяжше**. Див. **важкий**.

Тямити, **тямлю**, **тямю**, **тямлять** (а не **тямлють**), **тямлячи** (а не **тямлючи**); **тям**, **тямте**, **будемо тямити** (а не **тямуймо**); **тямучий** і **тямущий**. На В. У. **тямити** звичайно визначає — **розуміти**: Треба й жінкам щось **тямити** про громадські справи, Гр. 140. Нічогосінько не **тямить**, тільки людей **дурить**, ів. 116. В Г. **тямити** — це **пам'ятати**: Кожду хвилину тої днини я **тямлю**, Франко „З верш.“ 195. Не забути **бажаю** я, а **тямити**, Бирчак „Вас. Рост.“ II. 93 (на В. У. — **пам'ятати**).

Тяти, **тну**, **тнеш**, **тнуть**, з **тати**, **тѣнѣ**, часте в зах.-укр., в східн. частіше — **різати**, **рубати**.

Тятива, **тятиві**, з давнього **тѣтика**; моск. **тетива**; в Г. **тетіва**.

У.

У, приім., вимагає по собі: 1) родов. в.: у батька, 2) причин. відм. на питання куди: у поле, і 3) місц. відм. на питання де: у лісі. По голоснім попереднього слова переходить на **в**: прийшов у ліс, прийшла в ліс. Див. мою „Нагл. таблиця милозвучности“ §§ 11 і 12.

Убийця, з **убийца**, *арх.*, мало вжив., частіше — **вбийця**, **душогуб**, **убійник**.

Убір́атися, **убіра́юся**, в Г. **убира́тися**; **убра́тися**, **уберу́сь**, **уберешся**, **уберуться**. **Уб.** в що: **Убралися** в роси, **Олесь**.

Убо́гий, **убо́жчий** або **убо́щий**.

Убрус, убрúса див. обрус.

Ув див. § 13 „Таблиці милозвучности“. Як ув око (ліпше: у воко) вліпив, Гр. 190. Уві сні, ів. 42 (ліпше: у вісні).

Ува́га ліпше не змінювати на *свага*. Брати на увагу, під увагу.

Уважати кого за кого-що: Уважала себе за щось вище, Коц. 49. Уважати *на* що: Уважаючи на те, Тимч. 8.

Увертю́ра з фр. *ouverture*; в Г. увертура з *n.* *uwertura*.

Увесь, ввесь, в Г. часто весь *a.* Див. весь.

Увиді *г. м.* див. ввиді.

Увійті, увійду́.

Увільнитися з чого або від кого-чого.

Увірв́атися, увірвусь.

Увірувати в кого або кому.

Увіхóдити, -хóджу, -диш, -хóдять, увіхóдячи. Ув. чого: Граду-тучи увійшов, а злих рук не увійшов, Номис № 2098. Увійті, в Г. уйти.

Уганя́ти, частіше — ганя́ти. Див. вганяти.

Уговір, уговóру, уговóром.

Угóден, вгóден, угі́дний.

У́гол, угла́, мн. угли, углі́в, також *сугóл*, *сугла́*. В Г. *угол*, *угла*, мн. *угли*, по *углах*.

Угості́ти, угоща́ти, угощу́, угóстиш, угóстять; в Г. угóстити, угóщати.

Удава́тися до кого *по* що, в Г. *о* що *a. n.* Вираз: удатися до міста, — це *n.* *udać się do miasta*, треба — піти до міста.

Уда́р, уда́ру, в Г. *удар*.

Ударéмнювати *г. з n.* *udaremniać*; на В. У. — робити дарéмним, недопуска́ти, перешкоджа́ти.

Удво́х, вдвох, Гр. 108, а не *вдвоіх* чи *вдвоіом м.*

Удівéць, удівця́, вдівéць, а не удовець *а*.

Уділіти ради, це з *n. udzielić rady*, треба — порáдити, дати раду.

Удóвж, вдовж чо́го: Вдовж міста.

Удокументóваний *г.*: Удокументовані подання треба вносити до дирекції, „Вперед“ 1920 р. № 280; на В. У. — прохáння з документами.

Удоптáти зах.-укр. з *n. udeptać*; на В. У. — утоптáти. Див. топтати.

Удóсвіта, вдóсвіта; в Г. дóсвіта. Див. досвіта.

У́дуд, ўдуда, але частіше — óдуд, óдуда; *м.* удóдъ; давнє вѣдодъ. Ах ти, удуде смердячий, Ном. № 3552.

У́сний *г.* з *n. ujemny*; на В. У. — недóбрий, злий, неприхíльний, негатівний.

Уживáти див. вживати.

Уживáння, в Г. ужіванє.

Уж́ити, уживу́, уживéш; в Г. ужию, уживш, уживє, уживють. Див. вживáти.

Узагалі див. взагалі.

У́збіч кого-чого: Узбіч гори.

Узв́ар, узв́ару.

Узгі́рря або узгі́р'я.

Узгляднáти *г.* з *n. uwzględnić*; на В. У. — брати на ува́гу, уважáти.

Уздóвж кого-чого: Уздовж міста.

Уздр́ивати, -ва́ю, уздр́ити, уздр́ю, уздр́иш, уздр́ивши; в Пересопн. Єв. 1556 р. Мтв.: **Їздрѣл** 3. 8. 17. 20, **Їздрѣвши** 3. 53, **Їздрите** 69 і др. **Форми**: узр́ити, узр́ю — рідкі.

У́зол, узла́, частіше — су́зол, сузла́, а не узел *м.*; давнє узълъ. Узлик, узличок, в Г. узолок (*м.* узелокъ).

Узьќий, а не ўзкий *м.*; частіше — сузьќий.

Уз́яти див. взяти.

Уймáтися за ким-чим *г. з н.* ujmować się za kim; на В. У. — бороніти, ставати в обороні.

Уйтí див. увіходити.

Указáти на щось — коли справді щось показують; **указáти** щось — порадити: Вказав до-рогу, указав на церкву.

Укінчений теольог „Діло“ 1922 р. № 29, укін-чена семинаристка ів. № 30, це *н.* skończoŋy; на В. У. — особа, що скінчила теологію чи семинар.

Укінчіти *г. з н.* ukończuć; на В. У. — скін-чіти, закінчіти.

Укля́нати зах.-укр., *н.* uklekać; на В. У. — ста-вати на коліна. Див. клякати.

Укра́дком *г. з н.* ukradkiem, *м.* украдкой; на В. У. — крадькомà, крадьки, пòтай. Украдком по-цілувавши, Фр. З. Б. 170.

Україна, український, а не Україна, україн-ський, і не Україна, український. В мові *м.* ін-коли Україна (Україна глухо волновалась, Пуш-кин). — Слова Україна вживається в нас з дуже давнього часу; знаходимо його вже в Іпатськiм Літопису під 1187 р.: тут оповідається про смерть Переяславського князя Володимира і додається: „и плакашася по немь вси Переяславци... о немь *Украина* много постона“. А під 1213 р. читаємо про Данила Галицького: „Данило ѣха с братомъ, и прия Берестий, и Угровескъ, и Верещинъ, и Столпъе, Комовъ, и всю *Украину*.“ В народніх піснях слово „Україна“ знаходимо дуже часто, напр.: „Козаче-соколю, візьми мене з собою на *Вкраїну* далеку“... „Ой коли б я зозуленька, щоб я крильця мала, яж би тую *Україну* кругом облі-тала“... „Всю *Вкраїноньку* сходила, пари не знай-шла“ і т. п. — Слова Україна, український, коли стоять по голоснім звуці попереднього слова, мі-

няють своє початкове *у* на *в*, див. мою „Нагл. Таблицю милозвучности укр. мови“ § 17. — По-українському див. по.

Українське, німецьке, польське кажуть в Г. скорочено, на питання, яка у вас лекція; це *п.* — опускається *ćwiczenie*; треба українська, німецька (опускаючи *мова*).

Уладжувати, -джую, -джуєш, -джують, уладжений.

Улан, улана, з тюрк. *ulan*; в Г. *улан п.*; багато уланів.

Улегчати, -чаю, улегчіти, -чу, улегчиш; улегчання (вимова: уলেখчити або уলেখчити, уলেখчання або уলেখчання).

Улиця і частіше — *вулиця*. Йти улицею, а не по улиці *м.*; див. по. Візок котився вулицею, Коц. 45. Багнистою вулицею йшов мужик, Коц. 45.

Улік, -ку, частіше — *вулік*; давнє *оулий*; також *улій*, *улію*; *мц.* *улень*, *ульня*; в Г. *улий*. Див. зима.

Улус, улуса, з тюрк. *ulus*; в Г. *улус п.*

Ультиматум, ультиматуму *м. р.* і відмінюється: поїхав з ультиматумом. В Г. ультиматум *с. р.* і не відмінюється, — це *п.*, або ультимат *м. р.*

Улягати, улягті, уляг *г.* з *п.* *ulegać*: Уляг перевазі сили, „Укр. Гол.“ № 201. Багато домів улягло знищенню „Діло“ 1922 р. № 31; на В. У. — піддаватися. Не улягає сумніву „Діло“ № 9889, це — *nie ulega wątpliwości*, на В. У. — без сумніву, нема сумніву. Улягти ворогові, *uleć pierzycielowi*, на В. У. — піддатися ворогові.

Ум а. г. м., треба — *розум*.

Умань з *Уманю м. р.*, а не *ж. р. м.*; *п.* *Нумап*.

Умерлий, в Г. *умерлий*.

Умісне, навмісне; в Г. *умісно*.

Умірати, уміраю, умірти, умру, умреш; зах-

укр. умирати. Умерти з чого: Умер з великого болю, Гр. 26; в Г. ум. на що: Перікль умер на заразу, Корд. 18.

Уміти вжив. там, де йде мова справді про уміння: Я це зумію намалювати. Коли йде мова тільки про можливість, там вжив. *можу*: Чи я зможу (а не зумію) ці дрова перенести? — Уміти чого: Я вмію казок.

Умова, рідко змінюється на **вмова**.

Умовини, **умовин**; визначає те саме, що й слово „умова“.

Уморити, **уморювати** справу, кару з. з п. *umagać sprawę, karać*; на В. У. — ніщити, припинити, покінчити.

Унеможливити — новотвір на польський взір (пор. *uniemożliwić, uniewinnić*), ліпше — зробити неможливим.

Унещасливити з п. *unieszczęśliwić*, ліпше — зробити нещасливим.

Уникати кого-чого, або *від* кого-чого: Небезпеки уникнув. Уникти помилок, Тимч. 7.

Униматися м., треба — стихати, спинятися, утихоморюватися. Дощ унимався, Мак. Яр. 193, — на В. У. — стихав.

Універсál, **універсáлу**; в Г. універзал нм.

Універсáльний з фр. *universel*; в Г. універзáльний нм.

Університét, а не універзитет нм.

Уніформа ж. р. з лат. *una forma*, нм. *die Uniform*; в Г. уніфóрм м. р. з п. *uniform*, фр. *le uniforme*.

Уніят, **уніятський**, а не **уніát**, **уніátський**.

Унук, **унука** див. онук, онука.

Упадати на силах.

Упиватися чим: Упиваючись ясносónяшним

днем, Гр. 22. Рідко уп. чого: Упившись найдених горівок і всяких трунків, Дорошенко, Спом. І. 114.

Упімнення г. з н. *upomnienie*, на В. У. — нагадування. Письменне упімнення „Укр. Г.“ № 193, треба — листівне нагадування.

Уплив див. вплив.

Уплітати, *уплести*, *уплів*, *уплела*, *уплели* — рідкі слова; в Г. *уплела*, *уплели*; на В. У. частіше *сплітати*, *сплести*. Бузько *уплів* собі гніздо г., на В. У. — б. *сплів* собі кубло.

Уповні не вживати зам. зовсім, цілком: Покладався *уповні* (ліпше — цілком) на громадський розум, Франко „Зах. Б.“ 64, — це м. „вполнѣ“.

Уподібнюватися кому-чому або з ким-чим: Уподібноється йому родом, Тимч. 8. Уподібноючись із звуком, *ib.* 25.

Упомина́ти, *упімну́* кого г. з н. *upominać*; на В. У. — нагадувати кому про що.

Упомина́тися, *упімну́тися* за ким-чим або о кого-що г. з н. *upominać się*; на В. У. — нагадуючи жадати, домагатися, вимагати. Див. *допоминатися*.

Уп'я́ть, з давн. *оплать*, часте на Катеринославщині, але в літерат. мові не прийняте, треба — зно́ву.

Ура́, *чс.* і *п.* *hurra*, з слов'янського *нм.* *hurrah*; в Г. *у́ра*, *гу́ра* *п.*

Урага́н, *урага́ну*, з фр. *ouragan*; в Г. *гурага́н* з *п.* *huragan*. Урага́нний.

Ура́дуватися зах.-укр. з *оурадоватисѧ*, *п.* *ugadować się*; в літерат. мові звичайно — *радіти*, *зрадіти*.

Ура́нішній, -ня, -не, а не -ний, -на.

Уре́м'я, *вре́м'я*, *вре́мня*, з давнього *врѣмѧ*, *веремѧ* (спочатку визначало гарну годину), часте

в зах.-укр. говорах, в літер. мові звичайно — *час*:
Нема часу.

Урльоп, урльопу *г.* з *п.* urlor (з сер.-г.-нм. urlour, тепер. Urlaub); на В. У. — відпустка.

Уровень, ұрівень *м.*, треба — рівень, рівня.
Див. рівень.

Урода, врода — краса; не плутати з *м.*
уродъ (негарний, потвора).

Уродження *г.* з *п.* urodzenie; на В. У. — на-
рбдження.

Уродіни *г.* з *п.* urodziny; на В. У. — день
нарбдження, родіни.

Урок див. лекція, робити, учити. Слово **оуроць**
дуже часто в давніх укр. пам'ятках (значіння:
умова, певна кількість, штраф, певний час і др.).

Урочістий див. святочний.

Урядник — на В. У. це старший чин нижчої
поліції; в Г. з *п.* urzędnik — особа, що виконує
урядову службу; на В. У. це — *урядовець*.

Ус, ұса, мн. ұси, ұсів, усіма, частіше — *вус*,
вуса. Взяв за *вұса*, а не за *вус м.* Силкувався
крутити білявого *вусика* Гр. 75. Каже, ухопивши
за *ус* Кул. 132, — на ст. 429 це виправлено в по-
милках: треба за *ұса*. Зпід *усів* Гр. 15. Із сивими
усіма, Кул. 205.

Усёй, усёї, усібі, усёю, усіёю див. *весь*.

Усілякий див. *всілякий*.

Усісти зах.-укр. *п.* usieść, в літерат. мові ча-
стіше — *сісти*. Князь *усів* (= *сів*) на лаві, Бирчак
II. 36. Усістися на чім, під або перед чим, а не
на що: Усівся на лаві, а не на лаву.

Услів'є *г. м.*, на В. У. — *умова*.

Уснути, з давнього *вспа́нѣти*, *п.* usnąć, часте
в Г., на В. У. — *заснути*.

Успокоїтися *а. м. г.*, на В. У. — *заспоко́битися*,
втихомі́ритися; *успоко́йся г.*, на В. У. — *заспоко́йся*.

Уста, уст. — стара вимова, нова — уста давнє оўста; також ўсна (з устна).

Уста́ти г. з п. уста́с: Бійка устала; треба — перестала, припинилася.

Установля́ти; в Г. устанавляти з п. ustanawiać.

Усто́к: З усто́ку вітер засвистів, Франко „З верш.“ 156, — треба: зо сходу; м. съ востока.

У́ступ г. з п. uster; на В. У. — урївок, стаття.

Усхну́ти, усхну́, усхне́ш зах.-укр.; на В. У. — усбхнути, усбхну, усбхнеш, усбхла. Давнє **ꙋсꙋхнѣти**. Див. сохнути.

Усьо́, всьо — частий вираз в Г., — це м.; давнє було **всьє**; на В. У. — *все*: Він усе їздив по морі, Рудч. Ск. I. 100. Див. все.

Усьо́ї г., на В. У. — всієї, усєї. Див. весь.

Усю́ди, всю́ди — літерат. форма; усю́да, всю́да *м.* Давнє **всьюдѣ**, **всьжде**, **всьюдѣ**, **всьждѣ**. Він усюди вештається, Шевч. 29.

Уся́кий. Укр. мова знає подвійне заперечення, а тому в перечнім реченні треба вживати перечного займенника чи прислівника (що починається з *ні*): ніхто, ніщо, ніде, ніколи, також жаден і т. п. (не вживати в таких випадках слів без перечки *ні*, напр.: без усякого, без усякої і т. п.). Ніхто ніде (а не скрізь) не гомонів, Шевч. Поховали без жадних (а не — без усяких) перешкод.

Уте́ча, вте́ча, частіше — вті́кання.

Уті́кати, уті́каю, з давніх **ꙋтѣкати**, **ꙋтѣкляу**, **утекті**, **утечу́**, **утечеш**, **утік**, **утекла́**, **утеклі́**; рідше: **утікті́**, **утічу́**; давнє **тешти**, **текѣ**, **ꙋтечи**, **ꙋтекѣ**. Ут. від кого-чого або кого-чого, в Г. кому: Утік опришкам із рук, Маковей „Ревун“ 25. Див. втекти, текти. Зах.-укр. *а*. **утечі́**, **утічі́**.

Уті́кнути, -ну, -неш г. з п. усіекна́с; на В. У. — утікати, **утекті́**, **утечу́**.

Утка *а. м. г.*, на В. У. лише — качка: Літом і качка прачка, *Ном. № 552.* Але часте — у́тинка.

Утопіст *м. р.* а не утопіста *п.*

Утра́пити, утра́плю, утра́пиш, утра́плять (а не утраплють); в Г. утра́фити, утра́флю з *п.* utrafić. Див. трапитися; див. ст. 427.

У́тренній, -ння, -нне *а.*, частіше — ра́нній, ра́нішній.

У́трення, у́трені ж. р., з **д́утрьни**, або Ра́ння (відправа).

Утяжливий *г.*: Дорога була утяжлива, Франко „Зах. Б.“ 51, на В. У. — тяжка. Див. важкий.

Уфа́ти зах.-укр. з *п.* ufać; на В. У. — вірити, довіряти, надіятися, сподіватися. Див. дуфати.

Ухиля́тися від кого-чого або кого-чого: Ухилився *від* науки, або: Ух. науки.

У́хо, у́ха, у́хом, *мн.* у́ха і у́ші, уше́й (рідко нар. вух), у́хам і уша́м, уші́ма, на у́хах і на уша́х (*мн.* ушох); частіше з приставним *в* на початку: *в*у́хо, *в*у́ха і т. д. Давнє **д́ухо**, р. **д́ушесе** або **д́уха**, двійня: **д́уши**, **д́ушила**; форми *мн.* у́ха Коц. 58, ух, у́хам, ухах — нові. *Множ.*: *чс.* uši, *п.* uszy, *срб. болг. м.* уши.

Ухо́пити, ухоплю́, ухóпиш, ухóплять (а не ухоплють), ухóплений; в Г. ухóпити.

Уці́лува́ти *г.* з *п.* ucałowac, на В. У. — поцілува́ти: Най уцілують твої чорні очі, Бирч. I. 48, — треба: поцілують.

Уцті́вий зах.-укр., на В. У. — чéмний; пор. давнє **о́учьтєннє**, *чс.* uctivú, *п.* uczcíwy. Бравий та уцтивий Олівер, Щур. Рол. 18.

Уча́сник, а не учáстник.

Ученик, у́ченика — стара укр. вимова, нова з *м.* — ученик, ученика́. У́ченик *а.*, частіше — у́чень, у́чня.

Учениця, учениці — стара укр. вимова; нова з *м.* — учениця.

Учепітися див. вчепитися.

Учєра г. а. див. учора.

Учитель, учителя, ѡчитель, або навчитель; п. pauczyciel. Учитель історії, а не *по* історії *м.* **Учительська** (кімната), в Г. сáля конференційна.

Учити кого, **учу́, учиш, учи́ть, учать, учєний, учачі.** Учити дитину ходити, Гр. 117. **Учу** історію (шкільне) — *зле, треба: учуся історії або з історії.* **Учі́тися** від кого чогось: *Треба розуму від старших учі́тися ів. 96. Учатися рідною мовою, а не на рідній мові м. чи в рідній мові н.* Див. **вчити, вчитися, виучитися.** — **Урока учать, готвлять, а не роблять.** — **Учі́ти (навчати), учитися** української мови (а не українській мові *м.*).

Учкúр, учкура́ з тюрк. *у́кур*; часто також **очкúр, очкура́.**

Учóра, учорáшній див. вчора, вчорáшній.

Ушикувати, п. *uszykować*, з нм. *schicken*; на В. У. — привести до порядку, поставити в стрій.

Ушіти г. з н. *uszyć*, на В. У. — *пошіти.* Може костюми ушити „Діло“ № 9963, треба — *пошіти.*

Ушко, у́шка або вушко; мн. *у́шка* Гр. 282. **Вушка** од рудих черевиків, Коц. 58.

Ушко́дити, -джу, -диш, -дять (а не *ушкодють*), **ушко́джений** (а не *ушкоджаний*).

Уявля́ти з себе м., треба — *єсть, становить:* Він добра людина (а не — він уявляє з себе добру людину).

Ф.

Звук *ф* в слов'янських мовах не рідний звук, не свій, а перейнятий з грецької мови, — це грецьке *φ*.

З прийняттям християнства від греків в IX віці перенесено було до слов'ян всю грецьку церковну термінологію, також грецькі хресні ймення, а разом з усім цим і чужого слов'янам звука φ . Пізніше трохи, в X віці грецька церковна термінологія та грецькі хресні ймення разом з християнством було занесено й на Україну, а з цим вкупі прийшла до нас і грецька буква φ , наше Φ (в той час їх писано однаково), а також і той звук, що визначала його буква φ .

Звук φ в той час у самих греків не брив скрізь однаково, особливо в протонародній вимові, чому й у нас уже вдавнину віддавали його на письмі ріжно. Ті греки, що приїздили до нас, були з різних місцевостей і ріжної школи, чому вимовляли φ не однаково, і цю ріжну свою вимову самі прищепили й нам.

Найчастіше греки вимовляли свій φ як n (з мало помітним горловим придихом) і цю їхню вимову присвоїли собі й римляне, бо грецький φ вони все передавали як ph . За римлянами й інші європейські народи передавали грецький φ по вимові, як ph , і цю звичку традиційно донесли аж до нашого часу.

Так само й українці защемили собі від самих греків їхню тодішню вимову φ як n , і ця вимова стала в нас найчастішою; з цією вимовою прийняли ми від греків багато хресних ймень, напр.: Пилип, Онопрій, Пріська, Степан, Прокіп, Ничипір, Йосип, Степа, Гапон, Горпина, Суцрун і т. п.; так само й інші давні позички з грецької мови, напр.: парус — $\varphi\acute{\alpha}\rho\upsilon\sigma$, Капернаум і т. п. Найдавніші пам'ятки наші занотували цю грецьку вимову φ як n , напр. вже в Іпатському Літопису знаходимо: **Степанъ** 513, **Прокопъ** 488, а наші грамоти з XIV-го віку часто вже передають народню вимову φ , напр. Галицька грамота 1371 р.: **Степанъ**, Краківська грамота 1394 р.: **Пилипка** **роуда**, і т. п. Пор. ще в Єванг. Верковича половини XIV-го віку:

Геспиманню 95 б. Запис на Трефолої 1260 р.: **Осиповъ**. А в Опису Київських замків 1552 р. це звичайне явище: **Онопрей, Ничиноръ, Проконъ, Остапфия, Потанъ, Галонъ, Остапъ, Пилипъ, Осипъ, Горпина, Сунронъ** і т. п.

Крім цього, греки часом вимовляли, здається, φ як x і цю вимову φ від греків засвоїли собі й ми, пор. хресні ймення: **Трохим, Сохрон, Хівря, Хима, Повхив, Охрім, Халимон, Хлор, Хотина, Хотій, Хросина (Єфросинія)** і т. п. Пам'ятки наші рано занотували й цю вимову, напр. Євангеліє Галицьке коло 1266 р.: **земля нехталимля** — Νεφθαλειμ , **въ прѣдѣлахъ нехталимлихъ** Мт. 4^{15. 13}. Луцька Єв. XIV-го віку: **Хролъ**. А живі пам'ятки наші знають x на місті гр. φ як звичайне явище, напр. Опис Київського замку 1552 р.: **Евхимъ, Охремъ, Трохимъ, Хилимонъ** і т. п.

Далі, не рідко пам'ятки наші передають грецьку φ через xv (особливо перед голосним звуком) і може це теж була грецька простонародна вимова, занесена до нас самими греками; напр.: **Кам'янець-Стромилівське Єванг. 1411 р.: Єхвремъ, хварисейска**. Київський Пом'яник XVI-го віку: **Носихъ, Нехведъ**. А в живих пам'ятках це звичайне, напр. Опис Київських замків 1552 року: **Хвплатовъ** і т. п. Це xv знає наша мова споконвіку і надзвичайно часто користується ним і тепер: **Митрохван, Тохвіль (Феофіл), Хвилимон, Хвока, Хвотіна** і т. п.

Ці три вимови були в нас найчастішою вимовою грецького φ . Треба додати, що інколи, але рідко, грецьке φ вимовляли у нас ще як k або v , і таку вимову засвідчили нам пам'ятки ще з XI-го віку, напр. **проскоура** і **просвора**.

В дальшій житті своїм українська мова, позичаючи чужі слова, все трималася старих своїх засад що до звука φ . Треба підкреслити, що вимова φ як n

(власне *ph*) була відома й на Заході, чому ми й в пізніших позичаннях своїх часто маємо *n* з *f* (або з *ph*), напр.: Люцинер, каптан, нранці, малпа (з нм. maulaffe), гантувати, потранити, пляшка, картопля, нільга (з фольга, а це з сер.-г.-нм. volgen) і т. п.

Вимова грецького *φ* і взагалі чужого *f* як *xв* стала найбільше поширеною на Україні серед народу, і вже нові слова з чужим *f* нарід вимовляє все як *xв*: хвабрика, прохвесор, хвершал і т. п.

Але разом з народньою вимовою грецького *φ* була споконвіку й літературна вимова; вже з XI віку писали: **Стефанъ**, тільки трудно сказати, як цей напис тоді вимовляли. Значно пізніше, вже в новий час на заході прийнято було вимовляти *φ* як *f*, хоч старий напис лишився й досі, — *ph*; тільки італійці та за ними й поляки, що дуже багато переймали від італійців, пишуть просто *f*, а не *ph*.

Що грецьке *φ* та латинське *f* вдавнину не брєніли однаково, про це найкраще свідчить нам Цицерон, котрий в своїй промові Pro Fundanio піднімає на глум одного свідка грека, який не вміє вимовити навіть першого звука імени Фунданій (див. Квинтиліян, Instit. orator. I. 4. 14).

Українська літературна мова традиційно зберегла стару вимову чужого *f*, тому пишуть: хустка, квасоля, хунт, юхта, хвартух і т. п. Але слова нового походження прийнято в нас писати просто через *ф* (хоч нарід все вимовляє їх тільки по-українському, цеб-то з *xв*): фельдшер, фабрика, фамилія, фотографія і т. п.

Так само роблять і інші слов'янські народи; напр. серби пишуть: професор, фанатизам, фактор, тариф, реформа і т. п.

Поляки чуже *f* звичайно передають через *f*; але не те було вдавнину, — колись і поляки вимовляли чуже *f* приблизно так, як українці, часто передаючи його

через *p*, напр. *małpa* (з *maulaffe*), *Szczepan* (з *Stephanus*), *gnyp* (з нм. *kneif*) і т. п. Але пізніше поляки, під впливом латинської культури, одійшли від культури загально-слов'янської, і тепер кожне чуже *f* передають через *f*.

Галичане (взагалі західно-українські говори) підпали польському впливові і в цім відношенні, і вживають *ф* значно частіше, ніж то помічається на сході України, напр.: *фалш*, *фалшивий*, *фаля*, *фанаберія*, *фарба*, *фартух*, *фасоля*, *фіра*, *фірман*, *фірманка*, *фіртка*, *фляки*, *фляшочка*, *фоса*, *фукати*, *фунт*, *фустка*, *футро* і т. п., тоді як на Україні ці слова пишуть і вимовляють по-свому: *хвальш*, *хвальшивий*, *хвиля*, *хванаберія*, *хварба*, *хвартух*, *квасоля*, *хура*, *хурман*, *хурманка*, *хвіртка*, *хляки*, *пляшечка*, *хвоса*, *хукати*, *хунт*, *хустка*, *хутро* і т. п.

В західно-українських говорах часто помічається навіть заміна (свого чи чужого) *хв* чи *х* через *ф*, напр.: *фалà* (*хвала*), *фалити* (*хвалити*), *фатати* (*хватати*), *филя* (*хвиля*), *фіст* (*хвіст*), *Фастів* (*Хвастів*), *форост* (*хворост*), *фороба* (*хвороба*) і т. п. Явище це відоме з давнини; пор. в Єванг. Верковича половини XIV-го віку: **дѣѣ лѣѣтѣ** 69 (= лепті). Галицька Єв. коло 1266 р.; **Юрифонъ**. В Іпат. Літоп.: **ѣронографъ** 200. Але літературна українська мова такої заміни не вживає.

В актах Львівського Ставропігійального Братства (Арх. Ю.-З. Росс. ч. I т. X—XII) дуже часто знаходимо: *Прокон*, *Пилип*, *Охрѣм*, *Сунрунович* і т. п., — це стара вимова і для Галичини.

Ө. Буква *ө* і той звук, який вона визначає, цілком чужі всім слов'янським мовам. Прийшла ця буква з Греції, — це грецьке *џ* (вдавнину наше *ө* і грецьке *џ* писалися однаково), — так само, як і звук і буква *џ*.

Як і букву *џ*, греки вимовляли своє *џ* не однаково, то близько до *th* (індоевроп. *dh*), — і цю їхню

вимову прийняла через римлян вся Європа, — то близько до вимови *φ*. А в середні віки, — на початку нашого письменства — греки вимовляли свою *ϕ* часом вже як *ϕ*.

У нас ще з самого початку нашого письменства бачимо часту плутанину букв *ϑ* і *ϕ*: пишуть *ϑ* зам. *ϕ* і навпаки. Напр., в Збірнику 1073 р. знаходимо *ϑ* зам. *ϕ*: *ϑ*илиписномъ 90, *сапъϑиоѣмъ* 104, *сераϑима* 242, або *ϕ* зам. *ϑ*: *ϕ*имнианъ і т. п.; тоді писали *ιϑиоѣ* і *ιϕиоѣ* (*αιϑιόςφ*), *ϕ*араонъ і *ϑ*араленъ (*φαραώ*), *ϕ*илософия і *ϑ*илосодия (*φιλοσοφία*) і т. п. Бувало, що цифру 9 передавали через *ϕ* зам. *ϑ*. Ця плутанина — а була вона частою — красномовно свідчить, що звуки *φ* і *ϕ* у нас на Україні були близькими по своїй вимові. Ось тому і звук *ϕ* мав у нас однакову долю зо звуком *φ*.

Дуже часто грецьку *ϕ* у нас вимовляли й вимовляють як *хв*, напр.: *Хведір*, *Хведос*, *Хведько*, *Хвесько* і т. п. Ця вимова лишилась і тепер пануючою в народній українській мові, напр. *акахвист*, *анахвема*, *Вархоломей* і т. п.

Інокли, як і *φ*, вимовляється *ϕ* як *п*, напр.: *Опана*с чи *Пана*с, *Педос*, *Педора*, *Остап* — *Εὐσταθιος*.

А то *ϕ* вимовляємо як *х*: *Хома*, *Тимох*, *Дорох* (*Дорош*), *арихметика*, або як *в*: *Матвій*.

Можливо, що всі ці вимови *ϕ* були народньою вимовою цього звука, яку заносили до нас самі греки. Другою вимовою, більш літературною, була вимова *ϕ* як придихового *t*, — як *th* (в санскриті *dh*). Правда, це був тихий придиховий звук, так що придиху в нас на Україні не відчували, чому й передавали інколи просто через *t*; ця вимова дійшла до нас з споконвіку, і ми її маємо, напр., в словах: *Марта*, *Танаська*, *Текля*, *Лисавета*, *Тодос*, *Тодоська*, *Тохвиль*, *Тимко*, *Назарет* і т. п. Про цю вимову свідчать наші пам'ятки ще з XI-го віку починаючи; так, в Збірнику 1073 р. маємо: *тѣмъанъ* 39 б. Слова Григорія Богослова

XI-го віку: *Ітини* 33. 34 і *Ірине* 34 б. Єванг. Верковича XIV в.; *Марта* 83 б, *Танасія* 140 б, в *Битанію* 83 б, *Витслады* 90 б, *Натаніаля* 152 і т. п.

Але ця вимова *ѳ* як *т* була вимовою рідкою, скоріше літературного характеру; цікаво, що вимови *ѳ* як *т* в пам'ятках живої мови, як грамоти, ми майже не знаходимо; напр. в пам'ятках з цілком живою мовою — Опис Київських замків 1552 р., чи Полтавські акти 1665—1668 р. вимови *ѳ* як *т* не знаходимо.

З давнього часу була в нас ще одна цікава вимова *ѳ*, — це *ѳт* або *ѳт*, ніби з'єднання двох вимов — *ѳ* і *т*, напр. *Саваоѳт*, *Аѳтанас*, *Меѳтод* чи *Меѳтод* і т. п.; написи *ѳт* замість *ѳ* знаходимо часто у наших письменників XVI—XVII віку; поскільки вимова *ѳ* як *ѳт* була поширеною, вказують нам Полтавські акти, де часто замість *вторый* знаходимо *ѳорый*.

Від греків римляне перейняли вимову *ѳ* лише як *th*, а від римлян ця вимова пішла по цілій Європі. Спочатку у римлян це *th* було почасти придиховим звуком, і таким саме було воно і в інших народів, але скоро придих перестав тут почуватися, і грецьку *ѳ* почали вимовляти просто як *t*. Правда, деякі європейські мови зберегли ще й досі різницю між *th* і *t*, напр. пор. в англ. *three* — три і *tree* — деревина, *ten* — десять і *then* — тоді, *theatre*, *Thomas* (так само й сучасні греки різко відрізняють в своїй вимові *τ* і *ѳ*). Французи й німці грецьку *ѳ* й тепер передають через *th*; тільки італійці, а за ними й поляки, не зберігають давнього напису і гр. *ѳ* передають просто через *t*.

Нова європейська вимова *ѳ* як *t* дуже вплинула на всі слов'янські мови, і вони потроху гублять свою споконвічну вимову, переймаючи слова з *ѳ* вже як з *t* і міняючи свою стару вимову теж на латинську *t*. Так, в українській мові єсть слова, — правда, небагато, — європейського походження вже з новою латинською ви-

мовою ϑ як *t*, напр.: театр, теорія, теорема, теологія, система, атеїзм, готи, метод і т. п. Пор. в сербській мові: томина недеља, теолог, Доситеј, Атанасиј, Методіј і т. п.; в болгарській: акатист, аритметика, дитирамб і т. п. Чехи зберігають ще *th*: Athény, Demozthenes.

Але українці міцно бережуть своєї рідної традиції і рідної вимови, і грецьку ϑ передають по споконвічному — найчастіше як *ф*, а не по римському через *t*: ефир, акафист, анафема, миф, Варфоломей, Афон, Нафанаїл, Коринф, кафедра, мифичний, Фракія, Афини, Борисфен, логарифм, Пифагор, апофема, арифметика (або арихметика) і т. п.

Як я вже казав, поляки слідом за італійцями відкинули *th* і пишуть просто *t* на місті грецької ϑ ; поляки роблять це послідовно, і іншої вимови ϑ не знають. На жаль, слідом за поляками в останнє століття пішли й галичане, забуваючи свою давню вимову, і почали на місті колишньої ϑ писати дуже часто польське *t*, напр.: етер, анатема, мит, Атон*), Натанаїл, Коринт, катедра, митичний, Тракія (або навіть Трація), Атени, арифметика і т. п. Так, в коліндарі «Молитвеника християнської родини», для невіст, вид. 4-ге, Жовква 1917 р. знаходимо: Теоктист, Теодозій, Атаназій, Євтимій, Тимотей, Теодор, Теофілякт, Теодот, Доротей, Вартоломей, Методій, Тадей, Атонський, Тома і т. п. Чи ж український нарід познає свої споконвічні ймення в цій латинській формі?

Якою була давня галицька вимова грецького ϑ , показують нам акти Львівського Ставропігійального Братства (Арх. Ю.-З. Р. ч. I т. X—XII), де часто зна-

*) Ів. Франко добре писав *Афон* в „Івані Вишенським“, а шкільні галицькі читанки, передруковуючи, змінили слов'янський *Афон* на латинський *Атон*.

ходимо: Хома, (також: Оома, Фома, Фтома), Федор, Тимофѣй, Остафій, Дорофей, Федько і т. п.

Цілком чужа нам латинська вимова почала несвідомо ширитися все більше та більше, захоплюючи часом і Велику Україну. Але цьому пора покласти край, і передавати грецьку *φ* лише по своєму споконвічному способу, — через *ф* або *х*.

Фавор, у фаворі, з лат. favor favōr(is); в Г. фáвор *n.*

Фавор, Фавору, **Θαβώρ** з **Θαβώρ**. В Г. Тавор з *n.* Tavor.

Фазис м. р. з гр. φάσις, через нм. die Phasis; також *фаза* ж. р.

Файка г. з *n.* fajka, а це з д.-г.-нм. pfeife. На В. У. *люлька* з тат. lula. Див. люлька.

Файний зах.-укр. з *n.* fajny, а це з нм. fein; на В. У. не вжив., тут — гарний, добрий, чистий.

Факел, факелу м. р., мн. факели, з факелами, з нм. die Fackel. В Г. фáкель, фáклі ж. р. з п. fakiel, fakli, мн. fakle.

Факсимиле, з лат. facsimile, с. р. і не змінюється. В Г. часом факсиміль м. р.

Факт, факту; мн. факти, а не факта *n.*

Фальсифікатор з лат. falsificator; в Г. часто фальзифікатор *нм.* Фальсифікувати.

Фальш, фальшу м. р. (в мові рос. ж. р.) з нм. Falsch; в Г. фалш з п. fałsz.

Фальшивий з нм. falsch; в Г. фалшивий з п. fałszywy.

Фальшувати, нм. fälschen; в Г. фалшувати з п. fałszować.

Фамілія — на В. У. це також і прізвище; в Г. — сім'я, родина, а не прізвище.

Фана г. з нм. die Fahne — знамено, корогва,

прапір. Повівають ф́ани, Щур. Рол. 99. Над ним держали хрещату корогов, Кул. 269. Див. корогва, хоругва.

Фанатичний, а не фанатичеський *м. нм.*

Фантасмагорія з гр., в Г. фантазмагорія.

Фанта́ст, з нм. Phantast, а не фантазьор *м.*

Ф́арс, ф́арсу *м. р.* з фр. la farce; також *ф́арса ж. р.*

Фарту́х, частіше хварту́х; з пруськ. fartuch.

Ф́арфо́р, -ру, з ново-гр. *φάρφουρι*; в Г. *порцеля́на з н.*, фр. porcelaine.

Фаса́д, фаса́ду *м. р.* з фр. la façade; в Г. *фаса́да ж. р.* за *н.* fasada.

Фасо́ля г., з нм. Fasole; на В. У. звичайно *квасо́ля* (в мові рос. *фасо́ль ж. р.*).

Фаталі́ст, а не фаталіста *н.*

Фату́м *м. р.* з лат. fatum; відмінюється як слово *м. р.*: з ф́ату́му, таким ф́ату́мом і т. д. В Г. *ф́ату́м с. р.* і не відм., — це з *н.*

Фахіве́ць, фахівця́, а не фаховець; див. спеціаліст.

Фая́нс, фая́нсу, з фр. faïence; в Г. ф́ая́нс *н.*

Фе́бра г. з *н.* febra; на В. У. тільки — *пропа́сниця*.

Фе́дір див. Хведі́р.

Фейсве́рк, -ку з нм. Feuerwerk.

Фейлето́н — так тепер пишуть за *н.* feuilleton (давніше самі поляки писали: feleton або feljeton); на В. У. *фельто́н*; німці вимовляють följeton. Обидва написи не передають точно теперішньої французької вимови le feuilleton (близько до föjjäton, ф́ейстон). Напис *фельто́н* давніший, а тому і відповідніший, бо світ не мусить міняти своїх раз позичених слів відповідно до нової зміни французької вимови.

Фельдшер, з нм. Feldscherer; в Г. фельчер з *n.* felczer. Звичайно кажуть — лікарський помічник.

Фенацетін, -тіну м. р. з лат. fenacetinum; в Г. фенацетіна ж. р. з *n.* fenacetyna.

Феодальний з фр. féodal (вимова: феодаль), феодал, феодалізм; в Г. феодальний, феудал, феудалізм з *n.* feudalny, feudał, feudalizm; нм. feudal, сер.-лат. feudum.

Феодосій див. Теодозий.

Ферії, фєрії *г.* з *n.* ferje, з нм. die Ferien; на В. У. *вакації* з фр. les vacances, англ. vacation, або *канікули* з лат. canicula, фр. canicules.

Фєрма з італ. ferma; в Г. часто, а серед українців в Америці постійно *фάρма*, фармар з англ. farm, farmer.

Фєрмент, з лат. fermētum; в Г. фєрмент *n.*

Фєстин *г.* з *n.* festyn, з фр. festin (вимова: fästän); на В. У. не вжив., тут — свято, забава, гулянка.

Фєтїда, з гр. *Θέτις*; в Г. Тетида з *n.*

Физичний, а не фізичеський *м.*

Физиологічний, а не фізіологічеський *м.*

Филигрань, филиграні ж. р., фр. filigrane, іт. filigrana.

Филип *а.*, Філіп-гь з *Φίλιππος* (конолюб); на В. У. з найдавнішого часу — Пилип. Див. *ф.*

Филистер, гр. через нм. Philister.

Философ, филосóфа м. р., мн. филосóфи, з гр. *φιλόσοφος*, давнє *филосóфъ*. В Г. фільзовоф з *n.* filozof. Див. с ст. 351—352.

Философія, з гр. *φιλοσοφία*, *философия*; в Г. фільзовофія з *n.* filozofja. Див. с на ст. 351—352.

Философський, в Г. фільзовофічний з *n.* filozoficzny. Давнє *философський*.

Филосо́фствувати, давнє **филосо́фьствовати**, **филосо́фьствю**; в Г. **фільзофувати** з *n.* *filozofować*.

Фільма ж. р. або *фільм* м. р. з англ. *film*; *n.* *film*.

Филюва́ти, **філя** див. **хвиля**.

Финля́ндія, а не **Финдля́ндія**.

Фіра, **фірман** г. див. **хура**, **хурман**.

Фіюме, або **Фіюме**; в Г. **Фюме**.

Фіякер г. з *n.* *fjaker* (а це з фр. *fiacre*); Тимч. 6: **фіякер**. На В. У. це слово не вжив., тут — *візник*, часом *дрожки* з нм. *Droschke*.

Фіялка, мн. **фіялки**, а не **фіалка**; в Г. часто *фіялка*.

Фіяско (а не **фіаско**) с. р. і не відмін., італ. *fiasco*, нм. *Fiasko*; в Г. *фіяско*, за *n.* *fjasko*, і відмін.: Політика дістала **фіяска** „Діло“ № 9982.

Флаг, **флагу** м. р. з англ. *flag*; в Г. **фля́га** з *n.* *flaga*, нм. *die Flagge*.

Флегматичний, а не **флегматичеський**.

Фле́йта, **фле́йти** ж. р. з давнє-фр. *flaüte*, сер.-г.-нм. *floite*; в Г. *флет* з *n.* *flet*, тепер. нм. *die Flöte*.

Фло́т, **флότηу** м. р., з англ. *fleet*; в Г. *фльо́та* ж. р. з *n.* *flota* (а п. з іт. *flotta*). Свій цілий *флот* уставити спромігся, Щур. Рол. 79. Турецький *флот* Кул. От. 42.

Флоті́лія ж. р. з італ. *flottiglia* (вимова: *flotilja*); в Г. *фльотіля* з *n.* *flotyła*.

Фляки, **фляків**; **флячки**, **флячків**.

Фляшка г. з *n.* *flaszka*, нм. *Flasche*, на В. У. тільки *пляшка*. Див. *ф. Фляшочка* г., на В. У. *пляшечка*. Ніс *пляшку* вина, Свідв. 20. Налив *пляшечку*, Гр. 325. *Пляшкою* *махає*, Кул. 71.

Фома́ див. **Тома**.

Фонетичний, -на, -не, часом фонетичній, -ня, -нє; а не фонетичеський *м.*

Фóркати *г.*; на В. У. — фíркати, пíрхати, чміхати. Коні, часто фóркаючи, тюпали звільна, Фр. З. Б. 94.

Фóрма, а не хворма.

Формувáти, а не формирувати *м. нм.*

Фóрмула, лат. fórmula, а не формúла.

Форс *м. р.* або фóрса *ж. р.*, фр. la force.

Форсувáти, а не форсирувати *м. нм.*

Фортепіяно, -піяна *с. р.* з італ. fortepiano.

Фóрум *м. р.* з лат. forum, відмінюється: до фóруму, перед фóрумом, на фóрумі, мн. фóруми. В Г. фóрум *с. р.* і не відмінюється, — це *п.*

Фóса див. хвosa.

Фрагмéнт, мн. -мéнти, а не -мента *п.*

Фрáза, фрáзи *ж. р.* з гр. ἡ φράσις, через нм. die Phrase; в Г. фразес *м. р.* з п. frases.

Фрáйтер, фрáйтра *г.* з нм. Gefreite; на В. У. сфрэйтор (тут *ge = je* чи *ε*, давня вимова).

Фрáкія, Θράκῆ, Θράκη; в Г. Трáкія; *п.* Тгасуа.

Францúзський, вимова: французький.

Фреквéнція *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — одвідування, вчащання.

Фрэсна *ж. р.* або фрэско *с. р.*, з іт. fresco, нм. das Fresko, фр. la fresque.

Фрiзієр, -бра *г.* з *п.* fryzier, fryzjer, а це з фр. frisoir. На В. У. це слово не вжив., тут парик-мáхер, з нм.; народні: голя́р, пострiгач, циру́лик.

Фронт, фронту (давнє фронт).

Фрукт, мн. фрукти, з лат. fructus.

Фундámент, мн. -менти, а не -та *п.*

Функціонувáння, а не функціонування *м. нм.*

Функціонувáти, -ну́ю, а не функціонувати

Фунт, фўнта, рідше народне хунт, хўнта.

Фурор м. р. з іт. furore; нм. das Furore, фр. la fureur.

Фўстка див. хустка.

Футерал г. з н. futerał, нм. Futteral; на В. У. тільки футляр.

Фўтро див. хўтро.

Фю, фя- див. фію-, фія-.

Х.

Хабаз, -зу, хабаззя г.; на В. У. — бур'ян (може з ср.-г.-нм. baldrian).

Хабар, -ра м. р., з осман. chaber; в Г. часом хабара ж. р.

Хазяїн, хазяїна, мв. частіше хазяї Свидн. 21, хазяїв, хазяїям, рідше хазяїні Гр. 11, хазяїнів, хазяїнам; з тюрк.-перськ. ходжа; пор. давні *ходжа*, *ходча*, *хоза*; арх. хозяїн дало хазяїн. Ліпше б частіше вживати гарного дуже давнього слова *господар*, з сер.-перс. gosranddar. Хазяйка або господія.

Хазяїнувати, хазяїную, і хазяїнувати Гр. 9. В Г. інколи хазяїнувати.

Хазяїливий, хазяїновітий або хазяїновітій; хазяїський Кул. 248.

Хазяїство Гр. 46, арх. хозяїство.

Хай або *най* часте в зах.-укр. гов., *мц.* няї; в східно-укр. і в літер. — *нехай*. Пор. н. *niech*, *niechaj*, *чс.* *nech*, б. і срб. *нека*, слов. *пaj*, діал. м. *нехаїт*, білор. *нехаїт*. Див. *наїт*.

Халва, з тюрк. halva; в Г. халва н.

Халєпа, з гр. *χαλεπός*; в Г. халєпа н.

Халєра див. холєра.

Халя́ва, мн. халя́ви; пор. голѣнь; м. голєніще, н. cholewa; давнє халева, холева, хольва.

Хамут, хамутà м. р.; пор. тат. chamutlar, kamut; давнє хомжтъ.

Ханжа́, в Г. ханжа н.

Хандра́, в Г. хандра н.

Ха́ос, хабсу, з гр. χάος, тому її наголос хаос, нм. Cháos; але частий і наголос з фр. chaos — хаос Черк. I. 89.

Хапáтися за кого-що або кого-що: Хапáється за меч, Вхопíвся твоєї поради. Хапáти — когочо: хапáв ону́ку (в Г. бальона). Не вживати *хапáти* зам. *хапáтися*: Лиш Ганелон се вчув, за меч *хапає*, Щур. Рол. 16, на В. У. — хапáється.

Характérний, а не характеристичний м. н.

Хáрків, до Хáркова, хáрківський, хáрківець, Хáрківщина; звук *p* вже стверд в літерат. укр. мові, а тому писати *ь* по *p* нема підстав.

Хáрний, так часто з *н*. в Г. вимовляють слово *гáрний* (з гр. χάρις), напр.: Хати були порядно (з *н*. porządnie, треба: добре, належно) обгороджені і *харно* (треба — гарно) удержувані, Фр. З. Б. 38. Перша кімната з нехарними лавками, А. Чайк. Ол. 20. Все нехарне „Діло“ 9971.

Харч, харчі ж. р. частіше, рідше — м. р. харч, харчú; часто вжив. у мн. — харчі; давнє харчъ, з тюрк. charĉ, було м. р.; в рос. мові м. р. Наймися, наймитку, у мене, а я у попа — для луччої харчі, Номис № 10336. Харч йому у коршмі шкодив, Маковей „Ревун“ 28. Взяти харчу трохи, Гр. 228. — В Г. звичайно кажуть *вікт* з *н*. wikt, лат. victus. — Харчéвий, а не харчовий.

Харчу́вати — годувати когось; харчу́ватися — самому їсти. Військо треба харчувати, Котл. Ев. IV. 63. Харчувався, чим Бог послав. В Г. часто

вживають *харчувати* зам. *харчуватися*: Почали харчувати, бо ще з вечора нічого не мали в роті, Мак. Яр. 61.

Хата, мн. хаті, хат, часом хатів Тимч. 105.

Хатній, -ня, -не; в Г. хатний, -на, -не.

Хвала — давня укр. вимова; нова з м. — хвалà; не вжив. *фала*.

Хвалда ж. р., мн. хвалди, хвалд; з нм. Falte.

Хвалити, хвалю́, хва́лиш, хва́лить, хва́лять, хва́лячи, хвалéний; в Г. хваліш, хваліть, хвалі́ть. Не вжив. *фалити*.

Хвалітися ким-чим: Береза хвалиться своєю корою, Гр. 109. Не вжив. *фалитися*.

Хварту́х, хвартуха́ з д.-нм. fartuch, теп. Vogtuch; в Г. *фартух*.

Хва́стів, Хва́стова; м. Фастов; хва́стивець, хва́стівський.

Хватáтися до чого і чого, або *за* що.

Хвѣдір, Хвѣдора, Хведорович, давнє **Фѣдѣрѣ**; в Г. Федір. Див. *ф* — *ѳ*.

Хвилéвий, -лѣва, -лѣве, а не хвильовий.

Хвилюва́ти кого-що: Чого ти хвилюєш мене? Хвилюва́тися від чого: Я хвилювався, чекаючи. Хвилює що, хвилюється хто: Хвилює його поле, Гр. 24. Хвилювала трава, А. Чапк. Від. 8.

Хвіля, хвілі, хвилюва́ти, в Г. *филюва́ти*, *філя* з н. fala; з ст.-г.-нм. hwil, (h)wila. Що хвилі, в Г. що хвіля з п. со chwila, див. що.

Хвіртка, хвірточка, з д.-нм. pforta, лат. porta.

Хвіст, хвоста́, а не *фіст*.

Хво́рий, *хвороба*, а не *фборий*, *фбороба*. Хво́рий на ноги. Також: хо́рий, хороба, хорувáти. Давнє **хворѣ**.

Хво́рити на що, а не чим м. Хворі́в на очі.

Хворо́ст, -ту́ і хво́рост, хво́росту; давнє **хворасть**, **хворость**.

Хвóса, хвóси, інколи *фóса*, з лат. fossa.

Хéмія див. химія.

Херсón, Херсónу; народня вимова — Харсón, в літ. не вжив.

Хибá — чи вжеж, *хиба* -- помилка. Хибá це велика хіба? В Г. часто з *н.* вжив. *хиба* зам. *пéвне*: Ну, куме, нам хйба (на В. У. — пéвне) пора вже їхати, А. Чайк. Мал. 11. В Г. часом *хибáнь*.

Хйбити, хйблю — помилятися, а в Г. (хйбíti) крім цього з *н.* ще й нехвaтáти, бракувáти, недоствáти: Хйбть картки, Панкевич, Олександрія 64. 94, — це *н.*

Хйжина *г. м.*; на В. У. тільки — хáта, хатíна.

Хйлитися, хйлюся, хйлипся, хйляться (а не хйлються), хйлячись (а не хйлючись), хйлений; хйлити, не хйлі; *мц.* хйляється, не хйляй.

Хймія, хймії, хймічний з гр. *χημεία*, див. ст. 169—170; пор. Хйма, Хймка з *Εὐφημία*, *Εὐφίμη*. В Г. хéмія, хемічний з *н.* chemja, chemiczny; фр. chimie, chimique, chimiste. — Хто пише хемія, той — ради послéдовности — мав би писати *Ѕзус* зам. *Ісус*, див. ст. 169—170.

Хйни — зах.-европ. назва Китаю, від назви старої династії Tsin; нм. China, фр. Chine, англ. China, *н.* China, chiński, chińczyk; в Г. Хйна, хйнець, хйнський. Східна назва: *Китáй*, *китáець*, *китáйський* — від власної назви тунгузького народу Ketaj, що завоював північний Китай. На В. У. тільки — Китáй, китáйський, китáець, — це давні форми.

Хйтрість, хйтрости, хйтрістю; в Г. хитростию *а.*

Хйтрощі, хйтрощів, а не хитрощей. Я чоловік без хитрощів, Кул. 288.

Хід, хóду *м. р.* — це прохід до чогось: Хід

узенський та низький, і дуже трудний, М. Вовч. II. 73. *Ходá, ходí* ж. р. — чоловіча хода, м. шагъ: Ідуть собі тихенькою ходою Грінч. II, 292. Почулася хода, Гр. 49. Давнє тільки *ходъ*.

Хісно́, хісна́ с. р. див. хосен.

Хліб, хліба, мн. *хлібі* (печені) і *хліба́* (збіжжа); д.-г.-нм. *hlaiβ*.

Хлоп, хлопа, давнє *хлопъ* або *холопъ*, але в зах.-укр. закорінилося *хлоп* з п. *chlōp*. В Г. слово *хлоп* вжив. вільно зам. *селянин* або зам. *чоловік, муж*, — це п. *chlōp*: Був хлоп здоровий, Фр. З в. 85. На В. У. *хлоп* — це принижуюча й зневажлива назва, тут тільки — *селянин, селянка*. — Але слово *хлопець* для нежонатого вживається вільно, бо давно втратило образливе значіння. — Хлопня́ г., на В. У. тільки — селянство; хлопський г. з п. *chlōpski*, на В. У. тільки — селянський.

Хлопоти м., треба — клопоти.

Хлоток горілки, Чайк. За с. 26; треба глоток (від глитати), пор. харний. Але слово глоток м. не вжив. на В. У., тут тільки — ковток.

Хляки, хляків, з п. *flaki*, а це з нм. *Fleck*. В Г. *фляки*.

Хмара, хмари ж. р., *хмарний* день, *хмарна* осінь, але інколи — *хмурне* обличча. В зах.-укр. часто *хмура, хмурний* з п. *chmura, chmurny*.

Хмельницький а., *Хмельніщина а.* і *Хмільніщина*, *Хмільніччина*, *Хмільницький*.

Хміль, хмелю м. р., *хмелем*, рідше — *хміль*, *хмілю*, *хмілем*; *хмеліна*; *хмельний а.* і частіше — *хмільний*. Давнє *хмель* і *хмѣль, хмелевий, хмельный, хмельникъ*.

Ховати кого-що від кого; *ховати*, а не *скривати м.* Не буду від вас *скривати* (треба — *ховати*), Фр. З. Б. 65.

Ховáтися від кого-чого, **ховатисл**, а не скриватися *м.* Лисиця від дощу під борону ховалась, *Ном.*

Ховзький (а не ховзкий) зах.-укр.; східне і літерат. — *слизький*, рідше — *сковзький*. На ховзку дорогу попався, *Фр. З. Б. 157.* Дорога слизькая, *Чуб. V. 766.* У Марисі сковзький двір „*Осн.*“ 1862, IV. 25.

Хóвзатися зах.-укр.; східне і літерат. — *скóвзатися*, давнє *сколзньти, скълзньти.*

Ходá див. хід.

Ходíти, *ходжу́* (а не *ходю му.*, зах.-укр. *хóджу*), *хóдиш*, *хóдить* (а не *ходе му.*), *хóдять*, *хóдячі* (а не *ходють*, *ходючи му.*), *хóджений*. — *Ходíти по воду, по гриби, по дрова*, див. *по.* Нехай ніхто не ходить по землю, *Гр. 98.* — В Г. часті вирази: *ходить о кого-що*, — це *п.*: *tu chodzi o jego źycie.* Не о що йому ходило, лиш о любую дівчину, *Щур. Сл. 35.* Коби то ходило лиш о просту справедливість, *Фр. З. Б. 64.* На В. У. цього *п.* виразу ніколи не вживається, скажуть: тут справа, мова *про* його життя, це торкається його життя. — *Ходити чим*, а не *по чому м.*: *Ходжу стежкою крутою*, *Леп. З гл. 16.* — *Ходім, ходімо*, а не *ходіте* (це *м.* *идёмте*). — *Ходіння* або *хóдження.*

Хозáри, *хозáрів*, рідше — *хазари.*

Холéра, з гр. *холéра* через лат. *cholera*; *хóлєра*; народнє *халéра*; *му.* *хóлєра.*

Хóлод, *хóлоду*, мн. *холодá* і *холодú*; в Г. зймно з *п.* *zimno.* Повіють *холодá*, *Глібів.*

Холóдний, на дворі *хóлодно* (в Г. по *См.-Стоц. Грам. 83*: *хóлóдно*), — це звичайно вживані на В. У. слова (в Г. зймний або студений). Давнє *хладный*, перше визначало *прóхолодний* (*м.* *прохладный*, пор. *холодок*), пізніше — *холодний*, *frigidus*: *хладна вода, хладни дьни.* Див. *зймний.*

Холонути, холону, а не холоднути; в Г. холону́ти.

Хозяїн див. хазяїн.

Холява див. халява.

Хомá див. Тома́ г. п.

Хомут див. хамут.

Хопитися за кого-що або кого-що: І за соломину хопитися, хто то́питься, Ном. № 9783. Але частіше — вхóпигься. Див. хапатися.

Хори, хорів, з гр. *χορός*.

Хорій, частіше — хвóриї, а не фориї; в Г. інколи хоріючий; пор. горіючий. Давне *хворъ*, *хорый*.

Хороба, хвороба, мн. хороби, хоріб; давне *хоробл*.

Хоробрість, хоробрости, хоробрістю; в Г. хоробростию а.

Хоровід, хоровóду, коровід, короводу г. з п. коговóд, чс. chogovod, м. хороводъ; в Г. вживається в значінні таночок, а також з п. похід: Чорним короводом простягся похід „Діло“ 1922 р. № 25. На В. У. слово *хоровід* не вживається, тут — похід.

Хороший, ліпший, найліпший; прислівн. хóроше: Як хóроше, як весело на білім світі жить, Глібів. В Г. хорóшо.

Хорт, хорта, часом — хірт, хорта.

Хорувати, хорую або хворувати, хворую, а не форувати; давне *хоровати*, *хорэю* і *хворевати*, *хворою*. Хв. на що, а не чим м.

Хоругва́, -ві ж. р. або хоругóв, -гві ж. р., р. мн. хоругóв і хоругвів — часті в Г. форми; на В. У. — *корогва́*. Див. корогва́, фана.

Хосен, хіснү, хісна м. р. або хіснò с. р., з тюрк. хазна́, казна; пор. срб. хасна — ви-

года; на В. У. цілком не вжив., тут — користь, вігода.

Хосѣнний г.; на В. У. не вжив., тут — корисний, вігідний.

Хотін, до Хотинà, а не Хóтин; хотінський.

Хотіти, хóчу (м. хочú), хóчеш, або хоч, хóчете або хóчте, хóчуть, рідше хотя́ть, хотів, хотіла, хотіли, хóчучи (в Г. хотячі); рідше: хтіти, хтятъ, хтів, хтіла, хтіло, хтіли. Вже вдавнину були дві форми: **хотѣти, хоштѣ** і **хътѣти, хъштж**; перша дала хотіти, друга — хтіти. Пор. **хтатъ** Волоська грам. XIV в. — Хотіти чого: Чого хочеш, а не що хочеш.

Хоть, хотя́й див. хоч.

Хотя́ — як угодно, як хоч, рідкий вираз.

Мають комѣ хотѣ заставити Луцька книга 1565 р: Міркуйте як хотя, Кул. 44.

Хоч, хочà (давнє — хочай) — постійні на В. У. форми; в Г. хоть, хотя, хотя́й, *м.* хоць. **Хоч** убий, не второпаю, Кул. 43. **Хоча** з тим йому й менше щастило, Гр. 75. **Хоть** раз, Бирч. II. 104, хотя ів. I. 48, хотя́й ів. I. 237.

Храніти, храню́ а.; хрань Боже; звичайно — хоронити.

Хребѣт, хребтà.

Хрест, хрестà; в Г. вживають *хрест* і в значінні хрещення, — це *n. chrzest*: Кияни прийняли всі разом хрест (треба б: хрещення, охрестилися), Корд. 56. Хрест приймити хоче, Щур. Рол. 119.

Хрестіни, хрестін.

Хрестонóсні походи, або хрестóві походи.

Хрисáноф, **Хрисáндъ**, з гр. *Χρύσανθος*; в Г. Хризант з *n.* вимовою. Див. с ст. 351.

Христия́нин, мн. христия́не, христия́н, а не християнів. Христия́нський, христия́нство.

Христоматія, а не хрестоматія, з гр. *κρηστομαθεια*, див. ст. 169—170.

Христос, Христà; кл. відм. Хрісте — давня укр. вимова, Христè — нова з м. Року... *перед* Христом або *по* Христі.

Христофор, -фбра, **Хрістофоръ**, з гр. *Χριστοφορος*; в Г. Христоф з п. Krzysztof: Христоф Колумб, Чайк. Мал. 95, — на В. У. Христофор Колумб.

Хрін, хрїну, давнє **хрѣнь**; *мц.* часом хрон, хрону або хрін, хрону.

Хронометер, хронόμεтра; також — хронόμέтр; нм. Chronometer.

Хропі, хропу́, -пéщ, хропу́ть (*мц.* хроплять), хріп, хроплà, хріпши.

Хрусталь, хрустальо́, хрустале́вий.

Хунт, хунта; рідше — фунт; з нм. Pfund.

Хура, хури, з нм. Fuhre; мн. хури, хур: Скільки хур вивіз, Свидн. 20.

Хурман, хурмана; в Г. фірман. Хурман вніс мішок, Свидн. 43.

Хурманка; в Г. фірманка.

Ху́стка Коц. 7, хусти́на, в Г. часто **фу́стка**, **фусті́на**.

Ху́тір, ху́тора. Хутіре́ць, хуті́рця, а не хуторець.

Хуткий, ху́тко, ху́ткій.

Ху́тро, ху́тра, з нм. das Futter; в Г. **фу́тро**; п. futro.

Ц.

Цаль, ца́лю м. р. з нм. Zoll, п. cal — міра довжини, коло 2 $\frac{1}{2}$ сантиметрів; часте в Г., на В. У. рідко вживається, тут — *дюйм*, дю́йму, з голанд. duim.

Цар, царя́, царём, мн. царі́, царі́в.

Ца́ргород або Костянтино́піль, -но́поля.

Царствува́ння, в Г. царствова́нє.

Царствува́ти, царствую́, царствую́ть — це давня укр. вимова; нова з *м.* — ца́рствувати.

Царський, -ка́, а не ца́рський *м.*

Царюва́ти, царю́ю; в Г. ца́рити. Навкруги ца-рила тишина, — це *м.* „кругомъ царі́ла тишина“, треба: навкругі́ була (панувала) тиша.

Цва́лом *г.* з *п.* swałem; на В. У. — галóпом, з фр. galop.

Цвалува́ти *г.* з *п.* swałowac; на В. У. — га-лопува́ти, фр. galoper.

Цвінтар, -ря; з гр. κοιμήτριον, лат. coemetetium. В Г. цвінта́р або цмі́нтар з *п.* smuntarz, smentarz.

Цвікер, мн. цвікери, *п.* swikier, з нм. Zwicker; на В. У. це слово не вжив., тут — *пенснє* з фр. pinse-nez.

Цвісти́, цвіту́, цвіте́ш, цвіту́ть, цвіту́чи, цвів, цвіла́, цвілі́ — це постійні на В. У. форми. В зах.-укр. цвисті́, цвиту́, цвितеш і т. д., — все з *и* по *в.* Вже вдавнину були ці дві форми: цвисти, цвѣтѣ, що дало зах.-укр. форми, і цвѣтти, цвѣтѣ, цвѣтъникъ, цвѣтєннє, цвѣтъный, цвѣто-носъный, що дали східно-укр. форми: цвіту, цві-теш. Див. зацвісти, процвітати.

Цвіт, цвіту, давнє цвѣтъ, в Г. й *цвѣт*; рідко визначає квітку (звичайно це — цвітіння), а в Г. часто: Цвіти (на В. У. квітки) серед поля, Фр. З в. 17.

Цвітка — часте в Г. слово, на В. У. тільки — *квітка*, мн. квітки́ або квіти. А без долі біле личко — як *квітка* на полі, Шевч. Виростали мої *квіти*, мої добрі діти, Шевч. Будуть дівки квітки рвати,

Грінч. 109. **Кі́рыти** **кылі** **квѣты** Ключ Роз. 1665 р. л. 10.

Цвіто́нь, **цві́тня** — постійно в Г.; на В. У. тільки — *квіте́нь*. Див. *квіте́нь*.

Цегельня, мн. *цегельні*, *цегелень*; в Г. *цегольня*.

Цѣ́гла, **цѣ́гли** ж. р., мн. звичайно не буває, її заступає одн. *цѣ́гла*; р. мн. інколи *цегел*. З сер.-г.-нм. *ziegel*.

Цезо́рик, **цезо́рика** м. р. — постійне в Г., з *n. scuzoruk*, а це з фр. *cisoir*, чс. *scuzorálek*. На В. У. *но́жик*; добре було старе — *перочинникъ* (бо писали тоді гусиними пірамі).

Цей, **ця**, **це** див. *сей*.

Центр, **це́нтра** м. р., а не *центро* чи *центрум* с. р.; мн. *це́нтри*, а не *це́нтра* *n.*

Цѣ́рква ж. р., *цѣ́рквою*, мн. *цѣ́ркві*, *цѣ́рков*, а не *цѣ́рквей* чи *цѣ́рквѣв*. До *церков* Божих, Кул. 68. Виглянула біла *цѣ́рква*, Коц. 45. В Г. часто — *цѣ́рков* *a.*

Цесь, **цеся́**, **цесѐ** — подвоєний заіменник *цей*, вживаний в зах.-укр. говорах; див. *сесь*.

Цехмі́стер, **цехмі́стра**, мн. -стри; з нм. *Zechmeister*.

Ци — зах.-укр., східне і літерат. — *чи*; *це* *чи* дуже давнє: *ци* *бѣдлрить мечемъ*, Договір Ігоря 945 р. *Ѧ* *чи* *лико сѧ*, *вратіє*, *старѸ* *помолодити?* Слово о п. Ігор. XII в.

Цибу́ля, з лат. *caepula*, іт. *cipolla*, фр. *siboule*.

Ці́ган, а не *цигáн* *m.*; мн. *цигáни*; давнє *циганинъ*.

Цига́ро *g.* з *n. cygaro*: З *цигаром* в зубах „Укр. Д.“ № 1 за 1920 р. Запалене *цига́ро*, Леп. З ж. 50. — На В. У. *цига́ра* ж. р., народнє *цига́рка*, *m.* *сигара*, з фр. *le cigare* (а це від ісп. назви одного сорту тютюну на о. Кубі — *cigarro*).

Цикорія ж. р. з іт. *sikogia*, а не цикорій м. р. *м.*

Ціна г. з *п.* сунa, нм. *das Zinn*. На В. У. *оливо*, з давнього *олово* або *олов'я*; пор. білор. *волово*, слов. *olovo*, болг. *олово*, сrb. *олово*. Олив'яний, в Г. *цинбвий*. Для себе, братіки, спишу, ще раз те *оливо* потрачу, Шевч.

Цинамон, *цинáмону*, *п.* *супамон* з лат. *cinnamum* з гр. *κίνναμον*; *м.* *корица*.

Цинічний, а не *циничеський* *м.*

Ціркуль, *ціркуля*, з лат. *circulus*; в Г. *ціркель*, *ціркля* з *п.* *сyrkiel*, *сyrkla*, нм. *Zirkel*.

Циркулювати, а не *циркулірувати* *м. нм.*

Цитата ж. р., з лат. *citata*. В Г. *цитат* м. р. з *п.* *cytat*, нм. *das Zitat*.

Цитрина ж. р., часте в Г., *п.* *сyтруна*, нм. *die Zitrone*, фр. *le citron*. На В. У. *лимона* ж. р. або частіше *лимон* м. р., з сер.-гр. *λίμονι*, давнє *лимон'я*, араб. *laimun*, фр. *limon*, іт. *limone*, англ. *lemon*.

Цитувати, а не *цитирувати* *м. нм.*

Цит'те, а не *цитге*.

Цицерон, *Цицерона*; в Г. з *п.* *Ціцерон* або *Ціцero*.

Цікавий до чого або чого (з дієменником): Я до праці не цікав, Маковей „Ревун“ 60. Цікавий був подивитись, Чайк. На ух. 159. Часте й цікавий *на* що, але його не слід вживати, бо це з нм. *auf etwas neugierig*: Такі цікаві всі *на* те, що вчують, Щур. Рол. 13. — Л. Баранович в XVII в. писав: *текавий*, *текавость*.

Цікавитися ким-чим: Цікавилася дівчинкою, Коц. 58.

Цілий, *ціла*, *ціле*, а не *цілій*, *ціла*, *ціле* *м.* Цілісенький, в Г. *ціліський*. — Давнє *ц'льмий* означало *здоровий*, *незіпсутий* і дуже рідко —

увесь. В зах.-укр. під впливом *n. saļu* постійно вживають *цїлий* зам. *увесь*: Мирослава тремтіла *цїлим* тілом, Фр. З. Б. 100. Цілого народа ів. 50. Лукаш, *цїлий* посинїлий, лежав серед хати, Чайк. Ол. 9. На В. У. частіше вживають *увесь*: Зори вкрили *все* небо, Кул. 147. Пор. ц.-сл.: *И ѿзѣдѣ вѣсть сѣд по всѣй землѣ тоѣ* Матв. 9. *Бєсь днѣ бораса* Наука Вол. Мон. Дітям поч. XII в. — Слово *цїлий* зам. *увесь* треба вживати з більшою бережністю.

Цілість, цілости, цілістю.

Цілкѡм нездатний, а не рішуче (*м. рѣши-тельно*); але: рішуче протестую.

Ціло *г.* з *n. saļu*: Вийшов *цїло* із тої біди, Бирч. II. 160. Вийшов *цїло* і скрився в лісі „Дїло“ № 9939. Треба — цілім.

Цїлувати, -ся, цілую, цілують, цілуючи, цілуй, — з давнього *цѣловати*. Під впливом т. зв. гармонійного уподібнення повстали часті форми *цїлувати*, *цїлюю*; пор. давнє *цоловати*. В зах.-укр. говорах часте й *мц.* *цїлювати*, *цїлюю* або *цїлувати*.

Ціль, цілі *ж. р.*, ціллю (в Г. *цїлею а.*), у мн. звичайно не вживається (або *цїли*, *цїлей*); не вживати слова *цїль* в *м. р.*, як в *n. sel*. Громада — то була *цїль* його життя, Фр. З. Б. 51. В *цїли г.*, на В. У. — на те щоб, для того щоб. На В. У. слово *цїль* вжив. не часто (в давній мові цього слова не було, воно з нм. *Ziel*), часто замінюють його словом *метá*, з лат. *meta*. — Досягті *цїлі*, а не *достигнути м.*

Цінність, цінности, цінністю, р. мн. цінностей, а не цінностей.

Цїсар, цїсаря; *цѣсарь*, *кєсарь*, *каїсар*, *caesar*.

Цло *г.* з *n. sļu*, *чс. clo* з нм. *der Zoll*. На В. У. тільки мїто з давнього *мытє*, з гот. *meta*.

Цмінтар, див. цвинтар.

Цно́та г. з н. snota, чс. stnost; на В. У. чес-но́та, з чксткнестк.

Цо́коль, цо́кою м. р., з іт. zóccolo, нм. Sockel; в Г. цо́кіл з п. sokól.

Цо́фатися г. з н. sofać się, з нов.-г.-нм. zaufen; на В. У. не вжив., тут тільки — відступати, від-кликати, вертатися.

Цуд м. р. г. .мц. з п. sud, треба — чу́до.

Цукерка ж. р. (часом цукéрок м. р.), мн. цу-кёрки, цукéрок; в Г. цукóрок, цукóрка м. р., мн. цукóрки, цукóрків. // sikierek м. р.

Цукерня; в Г. цукóрня.

Цу́кор, цу́кру м. р., з нм. Zucker, чс. cukr, п. cukier, срб. цукор. Пор. сахар.

Цура́тися кого-чого: Своєї мови цураємось, Свидн. 17. Цураючись зальотників найкращих, Кул. От. 22.

Цьо́го, а по применнику — цьо́го: До цьо́го часу я ще не зробив цьо́го. Див. сей.

Цьо́ця г. з н. siócia; на В. У. тільки — тьо́тя, від тітка. В гостях у нас була тьо́тя.

Цю́ді див. сюди.

Цюдо́ю див. сюдою.

Цю́рих, Zurich, англ. Zurich, нм. Zürich; в Г. Ціріх; п. Zurych.

Ч.

Чабе́р, чабра́ і чабру́.

Ча́вити, чавлю́, ча́виш, ча́влять; в Г. ча́вити.

Ча́дра, ча́дрі, з тюрк. çadra; в Г. ча́дра *п.*

Ча́й, ча́ю див. герба́та.

Ча́йка, мн. ча́йки, ча́йток Коц. 22.

Ча́йківський, а не Ча́йковський *а.*

Ча́пля, ча́плі; давнє члпла і цапла; м. ца́пля. Довгий як чапля, Ном. № 8623.

Ча́рка, ча́рки, мн. ча́ркі, ча́ро́к. Пити чарку за здоровля когось, ліпше — на здоровля: Стали пити на здоров'я молодої, Стор. „М. Пр.“ 86. Ви-хияв князь чарку на здоровля любого гостя, Бирч. I. 120.

Час, ча́су, ча́сом, мн. часі, часів; давнє часъ: Не вксте днє ни часа Остром. Єв. 1056 р. Мт. 25¹³. Але поруч з словом часъ вже з найдавнішого часу на Вкр. вживалося й слова година, напр.: Некеселма година вкстала Слово о п. Ігор. — Ліпше казати *іншим часом*, а не „в інший час“ (= м. „въ иное время“); *останнім часом* або *останніми часами*, а не „в послідній час“ (= м. „въ послѣднее время“); *часом, коли не коли*, а не „від часу до часу“ (= м. „отъ времени до времени“, von Zeit zu Zeit). — В яку годину, в Г. о якій годині — це п. Къ девятою годиною Гал. Четверовв. 1144 р. Къ часъ љ днє Збірн. 1073 р. Къ љ ча° днє Пов. вр. літ 6114 р. П.: o godzinie czwartej; o której godzinie; przyjdę o piątej. Див. зеґарок. Представлення почнеться в п'ятій годині, а не — о п'ятій годині п.

Часнік, часнику м. р., давнє чеснъкъ: Не їла душа часнику, то не буде й смердіти, Номис. Дикий часник, Свидн. 11. В Г. чосник, му. чісник, п. szosnek: Вона йому замаже губи соком з чоснику, Маковей „Ревун“ 60 (Про зміну че на ча пор. ча́та з че́та).

Часо́пис, часо́пису м. р.; арх. форма часо́пись, часописі ж. р.

Часосло́в або книга годин молитовних. Часо-сло́вець, з давнього часословни́ць, але на В. У. звичайно скорочено: *часло́вець*, часло́вця. Ще

Л. Баранович в XVII в. писав: **часловцѣ выдрѣковалъ.**

Ча́стий, -à, -è; **часті́ший**, **найчасті́ший**; **ча́сто**, в Г. **зча́ста**.

Части́ця, **часті́ці** ж. р. (у См.-Ст. Грам. 42. 45: **ча́стиця**, **ча́стиці**, **ча́стицями**).

Частокі́л, -ко́лу.

Частува́ння, в Г. **ча́стóванє**.

Ча́сть, **ча́сти**, **ча́стю**, в Г. **ча́стию а.**, мн. **ча́сти**, **ча́стєй**, **ча́стѣм**, **ча́стѣми**; в Г. **ча́стий**, **ча́стѣм**, **ча́стѣми**.

Ча́та, **ча́ти**, з **че́та** і **ча́та**.

Чатува́ти на кого: В **кущах** **чатують на** **звірину**, Кул. Іов 87.

Чахо́тка, **чахо́точний** (в Г. **чахо́то́чний**) **м.**, **треба** — **сухо́ти**, **сухо́т**.

Ча́шка — це **ча́ша**, **ча́ра**, **ке́лих**, **да́вне ча́шкка**; на В. У. **рідко** **вживається**. В Г. **вживають ча́шка** як *n. szaszka* зам. **че́реп**: **Ростяв** **йому** **волоссем** **вкриту** **чашку**, Щур. Рол. 41, **треба** — **че́реп**; **да́вне чо́кпѣ**, **че́репѣ**. **До** **мізку** **че́реп** **розбивав**, **Котляр**. „Енеїда“.

Чва́нитися **чим**: **Собою** **чва́нивсь**, **величався**, **Котл.** „Енеїда“ II. 15.

Чей, **чень г.**, на В. У. **не** **вживається**; **зна́чіння**: **бо ж**, **ж**, **півне**: **Ти** **чей** **не** **схочеш** **уни́зити** **мене**, **Фр.** З. Б. 37. **Чень** **то** **не** **довго** **вже**, **Фр.** З в. 131.

Чекати, **чекаю** **кого-що**: **Раїса** **чекала** **сторожуху**, **Коц.** 46. **Два** **третього** **не** **чекають**, **Номис** № 11955. **З** **да́внього** **члвти**, *n. szekać*. **Йного** **члвємъ** **Остр.** Єв. 1056 р. Мт. 11³. **Мене** **острови** **жда́тъ** **Ілар.** **Зак.** і **Благ.** — В Г. з *n. szekać na brata*, **нм.** **warten auf, nach**, — **чекати** **або** **ждати на** **кого-що**: **Чекаємо** **на** **вас**, **Бирч.** I. 70. **Див.** **ждати**.

Чѣлюсти, -тів; частіше — щѣлепи.

Чѣлядь, чѣляди, чѣляддю, в Г. челядию *а*.

Чемодан, чемодану м. р. з тюрк. džamādan; народня вимова: чамайдан; болг. чемадан. В Г. *валіза*, п. waliza з фр. la valise, нм. die Wallise. Див. куфер.

Ченстохова, *п*. Czestochowa; *м*. Ченстохѡвъ.

Чепля́тися до кого-чого або *за* кого-що: Він до вас чеплятиметься, Гр. 66. Довгою косою *за* гілля чепляється М. Вовч. II. 65. В Г. чеплятися кого-чого *а*.: Пропасниця мене чепилася вчєра, Мак. Яр. 131.

Чепурний, чепурітися, чепурѡха.

Черв, черв́а м. р., з давнього **чръвъ**, **чєрвъ** м. р., але звичайно вживається *черв́а*, черв́и ж. р. як слово збирне: Черв́а поїла. Черв́ак, червака́ і черв́як м. р. з **чръвякъ** (саранча). Залив червака. Коц. 39.

Червень, червня — давня назва іюля, потім іюня: **Мѣць іюль**, рѣ^{*} **мыи червенъ**, Єв. XIV в. В Остріжськім Часословці 1612 р. л. 85: **Мѣць іюній сирѣкчъ червецъ**. В Г. *чєрвецъ*, червця, *п*. czerwies — назва місяця юня. Черцева спека, Коц. 53.

Червоний, черв́она, черв́оне, червоніший: Червоний пояс, Гр. 38. Червоних жупанів, Кул. 260. Ключ Роз. 1665 р. л. 9 б: **мѡре черв́онов**. В Г. *чєрв́еній* або *чєрл́еній* з давнього **чръвеный**, **чръленыи**: Кричав весь червєний, Бирч. I. 229.

Червоніти, червонію від сорому.

Черѓа, черѓи, по черз́і, з давнього **чєргга**; в Г. чєргга, по чєрз́і. Громада живила його і зодягала *за чергою*, Фр. З. Б. 82, на В. У. — по черз́і. — Оминати виразу: „у свою чергу“ (= *м*. „въ свою очередь“), ліпше: і собі, теж.

Чергув́ання, в Г. черѓованє.

Черевіки, без черевіків і без черевік. Черевіків немає, а музика грає, грає, Шевч. 294. Вушка од рудих черевіків, Коц. 58. Давнє черевікъ, Пов. вр. літ 6501 р. по Переясл. сп.

Через, давнє **чрѣсъ**, **черезъ**, вжив. з причинним відмінком: Перекинув голі ноги *через* край човна, Коц. 6. Через Зінька все сталося, Гр. 20, див. зза. — В Г. під впливом *n.* і *нм.* пишуть: Професор предложив знайдену *через* нього річ, „Р. Кр.“ № 222 за 1922 р., — треба — що він знайшов; написано *через* поета, треба — поетом, або простіш: написав поет. — Вдавнину **черезъ** інколи вживалося й для зазначення продовження часу: **И оугада Изаслакъ** поити **чересъ** **ночь** къ **мичьскъ**, Іпат. Літ. 6558 р. **Не вы^{от} снѣга** **чересъ** ксю зимоу Новг. I Літ. 6811 р. Цей вираз тепер зовсім не вжив. на В. У., але в Г., під впливом *n.* przez, він дуже частий: *Через* три роки вели ми акцію „Укр. Гол.“ № 197, на В. У.: три роки вели ми акцію. Я до него *через* цілий обід говорю, Леп. З ж. 9, на В. У.: цілий обід, увесь час за обідом. За рік усього вивчився, Рудч. Ск. II. 115. — Два помножити на три (в Г. *через* три).

Черемош, черемоський.

Черенкі, черенків *г.*, на В. У. — друкársькі літери чи др. букви, або *шриффт* з нм. Schrift.

Чéреп див. чашка.

Черепа́ха, -па́хи *ж.* р. В Г. інколи під впливом *n.* żółw вжив. і слово черепаха як м. р.: Чудна тварина оцей черепаха, він має дзьоб, Поль Бер, Наука природи, Відень, 1920 р., ст. 42.

Черо́шня, р. мн. черешень.

Чері́нь, черінію, черіне́м м. р. Коц. 19.

Черка́си, з Черка́с.

Черка́ти, черкну́ти; в Г. че́ркати, че́ркнути.

Черно́ць, черця́ або ченця́, — для милозвучности зникає *p* або *n*; кличн. відм. чѣрче; мн. черці́ або ченці́; пор. чьрньць, чьрньца, мн. чьрньци.

Черні́гів, Черні́гова і Черні́гів, Черні́гова — рівновживані форми, а може *Чернігів* і частіша. Форма *Чернігів* не всть *m.*, бо відповідає дуже частому давньому *Чернѣговѣ*, *Чернѣговскій*. Полтав. акти 1664, р. ст. 11: *Чернѣговѣ*. Черн. грамота 1691 р.: *Архидієскопѣ чернѣговскій*. У Коц. 23: Чернігів. Так само: черни(і)гівський, Черни(і)гівщина.

Чернівці, з Чернівців.

Черпа́ння, в Г. чѣрпанѣ.

Чеса́ти, чешу́, чѣшеш, чѣшуть, чѣсаній; в Г. чѣшу.

Чѣсний, а не чѣстний *a.*

Че́сть, чѣсти, чѣстю, в Г. чѣстию *a.*, давнє *чьсть*. Маю *чьсть* запросити вас, бо до вас маю *шану*.

Чѣський, чѣського (із чешський).

Четвѣ́р, четверга́, четвергу́, четверго́м; давнє *чѣтвѣртѣкъ*.

Чѣты́ Миней, род. в. Чѣты́х Миней, а не Чѣтій Миней.

Чѣхи або Чехія, до Чех, в Чѣхах; чѣський.

Чечеві́ця: Хто в горох, а хто в чечеві́цю, Ном. № 6658. Також *сочеві́ця*, давнє *сочикица*; *n. soczewica*, чс. *sočowice*, *šočovice*. Чечеві́чна або сочеві́чна юшка.

Чиги́рін, Чигиринà, чиги́рінський, і Чигр́ін, Чигринà, чигр́інський. Чигирин. духівниця 1600 р.: *къ Чигринѣ*, *козакъ чигринскій*.

Чим при порівняннях не вживати, бо це *m.*; для цього вживаємо *ніж*, *від*, *як*, *над*: *Кращий*,

як ти; кращий від тебе; кращий над усе; але не кращий, чим (= м. чѣмъ) ти м. Див. від, над, ніж, як.

Чингисхан, в Г. Джингісхан; нм. Tschingischan.

Чиніти, чинію, чіниш, чінять, чінячи (а не чинють, чинючи).

Чисельний г.; на В. У. — численний, великий.

Числити на кого г.: На сі війська числити можна вельми, Щур. Рол. 90, це з м. „разсчитывать на кого“, ліпше: здаватися на, покладатися на. Числіти г., з давнього числити: Числить, чи всі, Фр. З в. 196, на В. У. — рахувати, лічити.

Число, числа с. р., мн. чісла, чісел. Замість *N* (= Numerus) звичайно вживаємо *Ч* (= Число). — Ліпше між ними, а не „в тім числі“ (= м. „въ томъ числѣ“).

Чистий, чистіший, чистіще.

Читати про кого-що: Він про це читав, Гр. 242. В Г. читати о кім-чим а. н. Народне: читати за кого-що. — Читати українською мовою, а не на укр. мові м. — Читати книжку з початку до кінця, а не з кінця до кінця.

Читальня, в Г. інколи читальня.

Читання, в Г. читанє.

Чіпати кого-що, чіпатися до кого-чого, або кого-чого: Нема біди, щоб Франків не чіпалась, Щур. 76.

Чіплятися за кого-що, до кого-чого: Чіпляючись за каміння, Коц. 21. Біда за біду чіпляється, Номис № 2164. В Г. чіплятися кого-що а.: Болото чіплялося постолів, Мак. Яр. 119. Давне цѣпитисѧ.

Чо див. чого.

Чобіт, чобота (півн. тюрк. з персид. čabat),

мн. чоботи, чобіт, чоботям, чобітьмі, в чоботях; рідко мн.: чоботам, чоботами, в чоботах. Пучки лізуть із чобіт, Кул. 266. В чоботях ходить, а босі сліди знать, Номис № 1182. *Му.* чоботім, в чоботіх.

Човен, човна м. р., з давнього члѣнъ, челнъ, челнъ, пор. срб. чун, чс. člun. Неначе човен в снім морі, Шевченко 1. Впізнав греків човен, Коц. 6. Чорний човен нахилився, Коц: 6. Намалює човен, Кул. 401. В Г. човен, човна, човном. Інколи під впливом *n.* сзѣпно вживають човно с. р. Мн. човні, в Г. човна з *n.*: Військові човна „Діло“ № 9986, треба — човні.

Чогó, в зах.-укр. часто скорочується в *чо*. Чого їм сваритися, Гр. 10. Чо ти ходиш заплаканий, Федьк. I. 8. Чогó, по приім. чогó: до чогó.

Чоколяда г. з *n.* sze(o)kolada, а це з іт. cioccolata (вимова: чокколята). На В. У. — шоколад з нм. die Schokolade, фр. le chocolat, англ. chocolate, м. шоколадъ. Посли дістануть шоколаду, Фр. З в. 188.

Чолó, чолá, чолóm, на чолі; давнє чело, чоло.

Чоловік, див. людина.

Чому́ і чом: Чом ти не спиш? По приім. чому: на чому. — Оминати вираз „при чому“ (= *м.* „при чемъ“), ліпше: а, а при тім, а до того. Я впав, і при тому (а не: при чому) забив собі ногу.

Чорніло, чорніла, чорнілом — вільно вживається в однині; не вживати у множині зам. однини. Писав чорнилом, а не чорнилами *м.* (в мові *м.* це слово вживається тільки в множині, а в однині не вживається). В давнину була тільки однина: чьрнило.

Чорніці, чорніць.

Чорнобрóвий, чорнобрóва *а.* і чорнобрíвий, чорнобрíва. Жінка чорнобрóва Кул. 204. Собою була чорнобрива, Свидн. 14. Чорнобрíвці, -ців.

Чорнозём, а не чорнозём *м.*

Чорт, чóрта, мн. чорті́, чортів. Чóртик друкарський *г.*, на В. У. тільки — друкарська помілка.

Чорторія, чорторії *ж. р.*

Чоти́ри, *р.* чотирóх, *д.* чотирóм, *ор.* чотирма́; давнє чєтырє, чєтыри, чєтыри, чєтырьхъ, чєтырьмъ, чєтырьми. На В. У. звичайно чєт-дало *чт*, потім *шт*, тому народні форми: *штíри*, *штирóх*, *штирóм*, *штирма́* (спочатку *чтири*). В місцевостях, де ще *р* м'який, вимовляють: чоті́ри (штірі), чотирьóх (штірьóх), чотирьóм (штірьóм). Про чотири з іменником див. два, дві, три: Чотири столи (*а не стола*), чотири вербі (*а не верби*), 4 слові (*а не слова*).

Чоті́риста, з давнього чєтырїста; відмінюється, як триста. Див. триста.

Чотирна́дцять, *р.* -ті́ або -тьох, *д.* -ті́ або -тьóм, *ор.* -тьма́; народнє — штірина́дцять; в Г. чотирна́йцять. Давнє чєтырьна́дєсать.

Чу́вство, чу́вства; в Г. чувствò, чувствà. Але на В. У. цього слова звичайно не вживають, бо кажуть — почувт'я́.

Чугу́їв, з Чугу́єва, а не з Чугу́їва.

Чудéсний, чудéсна, з давнього чєдєсьный; на В. У. не вживається, звичайно кажуть — чудóвий, дівний, з давнього дивьный. В Г. слово *чудéсний* часте: Чудесна добрість, Фр. З в. 209. *Чудóвний* — це чудотворний, *чудóвий* — достоїнний подиву: Чудóвний образ, чудóва година.

Чудний — це чудакуватий, *м.* стрáнный, чудно́й.

Чудо, чуда, мн. чуда, чуд, а не чудів, або: чудеса, чудес. Давнє чѣдо, чѣдесе, мн. чѣдеса, чѣдєсь. На В. У. мало вжив., частіше — *диво*, *діва* з давнього дико.

Чудуватися з кого-чого, а. кому-чому.

Чужоземний, а не -ній.

Чужосторонній, -ня, -не, а не -ний, -на.

Чума, чумі, з тюрк.-осм. čuma (наголос в цих мовах все на кінці слова), болг. і срб. чума, м. чума. В Г. *джу́ма* з п. džuma, — ця форма на В. У. зовсім не відома. Як чуми страхався, Гр. 46.

Чу́ра або *джу́ра*: Із своїм чу́рою, Кул. 223. Гуляв вчора з його джурою ів. 337.

Чути, чу́ю, чувати, чув, чу́ла *про* кого-що, народне — *за* кого: Він *про* це чув, Гр. 242. Не хотів і чути *за* його, ів. 26. В Г. чути *о* кім-чім *а. н.*: Ніхто *о* нім не чув, Фр. З в. 240. Чути чого: Чи ви чули такої казки?

Чу́тися, чувся часто вживають в Г.: Чувся таким утомленим, Мак. Яр. 76; на В. У. — почував себе, чув що, почував що.

Чу́тка *про* кого-що: *Про* Зінька не було чутки, 225. В Г. чутка *о* кім-чім *а. н.*

Ш.

Шаблонний, в Г. шаблонівий з п. szablonowy.

Ша́бля, ша́блі ж. р., арх. са́бля, р. мн. ша́бель Кул. 296; з камськ.-болг. sabja, мад. szablya, стар.-нм. sabel; давнє *салля*.

Шавлія, шавлії або шальвія, з лат. salvia, д.-г.-нм. salveia, чс. šalvěj, п. szałwija, м. шалфей. Посію я *шавлію* рано у неділю, Пісня.

Шагрéневий, а не шагренувий.

Шáлік, шáлика; пор. братік.

Шандáр — народня вимова в Г. слова *жандáрм*, з фр. *gendarme*: Треба дати знати до шандарів (на В. У. — до жандáрмів чи жандáрів), Чайк. Ол. 18.

Шанс м. р., з фр. *chance*; звичайно вжив. у мн. — шанси.

Шарж, шáржу м. р. (пересада) з фр. *charge*; в Г. шáржа ж. р. з н. *szarża*.

Шáржа г. з н. *szarża*, з фр. *charge*, нм. *Charge*: Поліція розігнала нарід *шаржею* „Діло“ № 9903; на В. У. — залп, набіи, але це з м., постріл, вістріл, напад.

Шаровáри, шаровáрів, тюрк. *şalvar*, ново-гр. *σαράβαρα*; в Г. це часте слово з н. *szarawary*; на В. У. звичайно — штани́. До червоних шараварів, Коц. 13.

Шарф, шáрфа м. р., з нм. *Schärpe*, фр. *l'écharpe*; в Г. шарфа ж. р. з п. *szarfa*.

Шатро́, шатра́ с. р., а не шатер м.; мн. шáтра, шатрів; давнє шлтьоръ м. р. В Г. шáтер і шатро́, але частіше намет; на В. У. шатро́ часте, а намет дуже рідке.

Шатéн, шатéна, з фр. *châtain* (вимова ближча до шатéн); в Г. шатин з н. *szatyn*.

Шáхва, з дільн.-нм. *das schaff*, п. *szafa*; р. мн. шáхов. Зробив собі шахву на книжки, Гр. 70.

Шахвáр, -шахваря́, з с.-г.-нм. *schaffaere*, н. *szafarz*.

Шáхматов, а не Шахмáтов.

Шашéль, шашля́ м. р.

Швáгер, швáгра, мн. швагри, з нм. *schwager*; також швáгер, швáгра Тимч. 92.

Швáдрон, -бну г. з н. *szwadron*, нм. *Schwadron*

На В. У. *ескадрон*, ескадрону м. р., фр. *escadron*, м. *ескадронъ*.

Шведський, вимова: швецький.

Швейцар, -ра, з нм. *Schweizer*, — спочатку були з швейцарців; в Г. *швайцар*, п. *szwajcar*.

Швейцарія, швейцарський. В Г. Швайцарія, швайцарський, п. *Szwajcarja*, *szwajcarski*.

Швець, шевця, мн. шевці. Але прізвище — Швець, Швеця, з Швецем.

Швидкий до чого: Шв. до роботи. Швідко, швідче, в Г. швидше. Двома днями швидче, а не *на* два дні швидче м. чи *о* два дні швидче п. Нашвидку.

Швірень, швірня, а не шворень; в Г. також *сворінь*, *сворень* з п. *sworzeń*.

Шевченко, Шевченка, а не Шевченко (так часто в Г.).

Шекспир, Шекспира, англ. *Shakespeare*, а не Шекспір.

Шеллі м. р., не відмінюється. В Г. по п. відмінюють: Свого Шеллі'я „Діло“ 1922 р. № 40.

Шема, шематизм г. з п. *szemat*, *szematyzm*. На В. У. — *схе́ма*, *схематизм*, *схематичний* з гр. *σχῆμα*.

Шепіт, шепоту, рідко — шепт, шепту. *Шепіт*, Гр. 280. Тихий *шепт* іде старечий, Фр. „Ів. Виш.“ 39. У мн. звич. не вжив., хоч інколи: Лиш *шепти* чути по кутах, Фр. 3 в. 233.

Шерлок Холмс, в Г. Шерльок Гольмс.

Шерсть, шерсти, шерстю.

Шершень, шершня м. р., шершнем, мн. шершні, шершнів; в Г. шершень, шершеня, напр. у Бирч. II: зі шершенем 53, мн. шершені 53. 59; у Коц. 33: шершенів.

Шестий див. шостий.

Шикувати г., п. *szukować* з нм. *schicken*; на В. У. рідке, тут — готовити, приспособляти, розставляти військо в бовім порядку.

Шімон з н. *Szymon*; на В. У. — Сімон, *Gimn*, гр. *Σίμων*.

Шимпанзé с. р. і не відмінюється. В Г. *шимпанс* м. р. з н. *szymprans*. За шимпанса, А. Чайк. „Малол.“ 93.

Шіна, мн. шіни, шин — обруч залізний чи резіновий на колесо; з нм. *Schiene*. В Г. за н. *szyna* — це рельс, рельси: Вискочив із *шин* (на В. У. — із рельсів) особовий потяг „Діло“ 1922 р. № 21.

Шінка з нм. *schinken*, п. *szynka*, м. бкорокъ; копчене стегно.

Шинóк, шінку, в шінку́, мн. шинкі́; інколи *шинк*, шінку; з нм. *Schenke*. *Мц.* шиньóк або шиньк.

Шипіти, шиплю́, шипі́ш, шипля́ть, а не шипять, шиплячий, а не шипячий (у См.-Ст. Грам.: шипя́ть 19, шипя́чі 15. 61. 65, шипя́чих 61. 76. 65).

Шипотіти, -чу́, -ті́ш, -ті́ть.

Ширинá, -ні́ ж. р. або *прóстір*, простóру, дуже рідко — *шир*, ші́ру м. р., а не ж. р. *м.*

Ші́рити, ші́рю, ші́ритись; в Г. ширіти, ші́ритись.

Шіро́кий, а не шерокий; ші́рший.

Ші́роко, в Г. ширóко.

Шифр, ші́фру м. р. з фр. *le chiffre*; в Г. ші́фра ж. р.

Шія, ші́ї; давнє *шина*. Ключ Роз. 1665 р. л. 31: ші́л; *м.* шéя.

Ші́стна́дцять, р. -ті́ або -тьóх, д. -ті́ або -тьóм, ор. -тьмá; рідше — ші́стьна́дцять, а частіше з твердим *т*, як і п'ятна́дцять, — тут *т* ствердло

під впливом дальшого твердого складу; давнє **шесть** на **десате**, **шестьнадесать**, **шестьнадцать**; вимова: **шісна́нцять**, **шіснацять**; в Г. **шісна́йцять**.

Шість, р. **шості́** або **шістьо́х**, д. **шості́** або **шістьо́м**, ор. **шістьма́**; давнє **шесть**; *мц.* **шісь**.

Шістьдеся́т або **шістдесят**, р. **-ті́** або **-тьо́х**, д. **-ті́** або **-тьо́м**, ор. **-тьма́**; значіння: **шість** **десятків**, **цеб-то** *десят* тут р. мн.; давнє **шесть** **десать**, **шестьдесать**.

Шістьсо́т або **шістсо́т**; частіше не відмінюється; давнє **шесть** **сътъ**, **шестьсътъ**, **цеб-то** **шість** **сотень**.

Шкарпéтки, **шкарпéток**, частіше — *скарпéтки*, з іт. *scarpa* — черевик; фр. *escarpin*; *п.* *skarpetki* і *szkarpetki*. На В. У. тільки — **панчо́хи**.

Шкварка ж. р., з нм. *schwarte*; в Г. **шкваро́к** м. р. з п. *skwarek*; *чс.* *škwarek*.

Шкідли́вий, а не **шкодли́вий** *а*. Частіше — **шкідли́вий** для кого-чого, **рідше** — **кому-чому** *а*.

Шкіра див. **скіра**.

Шкіря́ний або **скіря́ний** — звичайні в Г. форми: **Шкіря́ним** **поясом**, Фр. З. Б. 23. На В. У. **шкурата́ний** або **шкура́ний**: **Славні** **бубни** **за** **горами**, а **зблизька** *шкура́тjні*, *Ном.* № 2623. *Шкура́ні* **гроші**, *Ном.* № 6855.

Шкло див. **скло**.

Шкляр, **-ра́**, мн. **-рі́**.

Шко́да, **шко́ди**, з д. *шкода*; мн. **шко́ди**, **шкі́д**. **Дієприслівник** — **шко́да**.

Шко́дува́ти **кого-що** або частіше *за* **ким-чим**: Так **шко́дував** **я** *за* **тією** **куркою**, *Словн.* *Гр.* IV. 501. В Г. **шко́дувати** *о* **кім-чім** *а. п.*

Шко́ла, **шко́ли**, мн. **шко́ли**, **шкі́л**; з гр. *σχολή*, лат. *schola*, *scola*; в значінні **збірнім** **інколи** **шко́ла** (**всі** **учні**): **Вся** **шко́ла** **бігла**, *Свидн.* 22. — В зах.-

укр. часто вживають це слово у множині: Вигнали зі шкіл, Мак. „Ревун“. Колиб я був покінчив школи, А. Чайк. „Мал.“ 7. Ви до шкіл не ходили, ів. 101.

Школяр, -ра, -реві; мн. школярі.

Шкура — звичайна на В. У. форма: Мороз поза шкурою пішов, Кул. 324. Самі кістки без шкури, Гр. 42. Див. скіра.

Шлабон див. рогатка.

Шлея, шлеї (вимова: шлия), шлейка, давнє шлєя.

Шліхувати, сер.-г.-нм. slifen, теп. schleifen.

Шлунок, шлу́нку м. р., часте на В. У.: Не йде на шлунок. Але частіше *живіт*, животà, з д. животъ: Захворів на живіт. Живіт товстий, а лоб пустий, Ном. № 6358. В Г. звичайно вжив. *жолудок*, давнє *жєлждъкъ*, н. żołądek, чс. žaloudek.

Шлюб, шлю́бу див. слюб.

Шлях, шляху́, на шляху́, шляхóм, мн. шляхі́, шляхів.

Шляхотний Кул. 4; *шляхотнѣйшогу* Передмова до Київ. Апостола 1660 р. В Г. *шляхотний*: Жив в Атенах шляхотний муж, Корд. 19.

Шляхотність, в Г. шляхотність.

Шляхотство (вимова: шляхѣцтво), в Г. шляхотство.

Шляхотський (вимова: шляхецький): Дівчина роду шляхотського, Кул. 296. Мову шляхотську забула, Свидн. 2. В Г. *шляхотський*: Одитий по шляхотськи, Мак. „Ярош.“ 45.

Шмат вжив. часто в зах.-укр. зам. багато: Має шмат грошей; це з н. szmat czasu, szmat drogi.

Шмаття — куски чогось: Вхопив мене і розтерзав на шмаття, Кул. „Іов“ 36. Рідше — брудна білизна: Шмаття золять, Свидн. 28; шмаття — це

часто порвана, брудна одіж: Ходить, як жид, у шмáттях. В зах.-укр. шмáття — білізна, одіж: На нím шмáте дорогее, Фр. З в. 76.

Шнур, -ра, шнурóк, -ка, шнурува́ти, шнурува́ння, з нм. Schnur.

Шосé с. р., не відмінюється; з фр. la chaussée; народне: сош, со́ша, соше́. В Г. шóса з п. szosa. Див. гостинець.

Шóстий, шóста, шóсте, з давнього шестий, зо зміною шé на шó; це звичайна укр. форма з давнього часу: Пересопн. Єв. 1556 р. Мт. зач. 12: шóста́, Новий Завіт Негал. 1581 р.: шóстий 57, от шóстое го́дины 33, Книга Луцька 1572 р.: шóстого. В Г. вжив. арх. форма шéстий.

Шпа́га, шпа́ги, старе спáта, гр. σπάθη, лат. spatha, лит. špogas, сrb. шпага. В Г. шпа́да, п. szpada з іт. spada: У мундурі при шпаді, Фр. З в. 124.

Шпага́т, шпага́ту, з нм. Spagat; в Г. шпа́гат з п.

Шпале́ра ж. р., рідко шпалі́р, -ру м. р., з нм. das Spalier, фр. un espalier, з іт. spalliere. В Г. шпа́лер з п. szpaler. Звичайно вжив. у мн.: Кімната була обклеїна шпалерами, Левицьк. I. 490.

Шпара́ги, шпара́г, з гр. ἀσπάραγος, лат. asparagus, іт. spáragio, п. szparag.

Шпéтити, шпéчу, -тиш, шпéтний, з п. szpecić, szpetny, п. з чс. špatny, чс. з нм. spöttisch, Spat — хороба кінська; на В. У. — бридкий огідний, гидкий. В Г. шпеті́ти, -чу́, -тіш.

Шпиг, шпíга, шпигу́н, -на, шпигува́ти, з нм. sprähen, чс. špreh, šprehun, п. szpieg. Часте також шпíон, з іт. spione, нм. Spion.

Шпигіна́р, -на́ру — народня назва з м. скипидарь. Літерат. форма терпенті́н м. р. або тер-

пентіна ж. р., з гр. *τερέβινθος*, перс. *terbentin*, лат. *terebinthus, oleum terebinthinum*.

Шпиталь, -талію, в шпиталі, з нм. *Spital*. Рідше — *лазарет*, з фр. *lazaret*, нм. *Lazaret*, іт. *lazeretto*, — назва походить від назви шпиталю св. Лазаря коло Єрусалиму для прокажених; пор. англ. *lazar* — прокажений. В Г. *лязарет* з *п.*, треба *лазарет*, бо Лазар, *Лазарь, Λάζαρος*.

Шпихлір зах.-укр. з *п.* *szpichlerz*, с.-г.-нм. *srīchaere*; на В. У. не вживається, тут — надвірня комора, хлібниця, магазін, житівня; у лемків — зсіпка.

Шпіонство, шпіонства с. р. або *шпіонаж*, шпіонажу м. р. з фр. *l'espionage* м. р. В Г. шпіонажа ж. р.

Шпона ж. р. або шпон м. р.; мн. шпони.

Шрапнел, шрапнелі ж. р. з англ. *shrapnel*, м. шрапнел ж. р. В Г. шрапнел, шрапнеля м. р. з п. *szrapnel* м. р.

Шруба, з нм. *Schraube*, через *п.* *szruba*.

Штані, штанів, у штанях, штаньмі. У штанях Кул. 262. Гр. 61. Коц. 7.

Штémпель, штémпля або штémпеля м. р., штемплéвий, з нм. *Stempel*. В Г. часто *стéмпель, стéмплэвий* з *п.* *stempel, stemplowy*.

Штэфан. — так інколи в Г. зам. *Стэфан*; Штефан приніс, Хотк. „Кам. душа“ 26. Див. Степан.

Штовхнути, -хну́, -не́ш, -ну́ть; в Г. штóвхну штóвхне.

Штрайк, штрафкувати див. страйк.

Штраф, штрафу м. р., штрафувати (рідше — штраф, штрафувати) — кара за щось; *страховка, страхувати* — забезпечувати; з нм. *Strafe*. Див. асекурація, гривна.

Штука, з *п.* *sztuka* (а це з нм. *Stücke*) — за-

гально вживане в Г. слово. На В. У. не вживається, тут *мистецтво, мистець, по-мистецьки*; чи не з *magister, маістор, мансторъ*? Для В. У. слово *штўка* вульгарне. Пор. чс. *mistr, mistrovny, p. mistrz, mistrownu*. Давнє: *хждождьникъ, хждождьный, хждождьство, хытрость, хытростьникъ, хытростьный, хытрый, искѣсьный*.

Шувáр, шўварý. з *n. szuwar*, часте в Г., це — *Asorus calamus*. Плила рiчка, заросла шуваром. Бирч. I. 191. *Флеждандер* розказал' войскѣ сксеми носити тростинѣ, шѣкаръ, лозинѣ, Типшiв. Олекс. XVIII в. ст. 101. На В. У. слова цього зовсiм не вжив., тут — татáрське зiлля, татáрщина, áйр, лепехá, цар-зiлля.

Шукáти кого-чого (рiдко кого що): Маленькими ручницями пазухи шукав. Шевч. 13. Шука козак свою долю, *ib.* 9. Шукаючи стежечки, Коц. 21. Шукала своiх очей, Коц. 13. Мати дочки шукала, Метл. 231. Тих доказiв шукатимем, Гр. 199. Чарки шукав. Кул. 371. *Мáємо шѣкати наѣки „Ключ Роз.“* 1665 р. л. 16. *Хоцеть во иродѣ искати отрочате* Остр. Ёв. 1056 р. Мт. 213. — В Г. майже виключно вживають шукати *за* ким-чим з *n. szukać za kim* (а це з *n.m. nach etwas suchen*): Пiшов *за* ложкою шукати, А. Чапк. „Вiддяч.“ 40. Блукав по Альпах, шукаючи *за* дикими козами, Корд. 84. Шукали *за* виновниками „Дiло“ 1922 р. № 29. — Див. глядати.

Шум, шўму, шўмний, але частiше — гáмiр, крик, гáлас, гармiдер, гучний, бучний. Давнє *шѣмль, шѣмьный*.

Щ.

Щабель, щабля́; в Г. також щebéль.

Щавель, щавлю́; в Г. щáвель; зах.-укр. kwasók.

Щавний г., з давнього щавньий. На В. У. кислий: Кислий борщ, кисле яблуко.

Щасливий, щасливіший; рідше: щаслівший.

Ще: ще хочу їсти. В Г. часто *еще* з давнього *ещь*. Див. *еще*, *іще*.

Щент, вираз *дощенту* частий на В. У.: Він погіб до щченту Кул. От. 42.; *n.* do szczętu; цілком, зовсім (щент — це кришка). В Словн. Памви Беринди 1627 р.: до щчтв. Тишів Олекс. XVIII в. л. 81: Плодъ нхъ выгвнли до щчтв.

Щйголь, щйгля або щйгол, щйгла; щйглик.

Щипати, щипаю; в Г. часто щипати.

Щипці, щипців; *m.* щипці.

Щірість, щірости, щірістю.

Щіро: Молились щіро козаки, Шевч. В Г. часто *щіре а.*, ширенько.

Щічка, *m.* щічки, щічок.

Що, з давнього чьтє, штє; з XVI в. вже *шо*. — В живій мові часто зам. *що* вжив. *шо*. — Коли *що* додається до найвишого ступіня, то його треба з ним писати вкупі: щонайкращий, щонаймолодший. — В значінні часу *що* приєднується до слова розділкою: що-хвилини, що-години, що-дня, що-тїжня, що-місяця, що-рòкóу, що-рånку, що-вечора, що-ночі, що-зимї, що-п'ятниці, що-суботи, що-весні, що-лїта, що-òсени, що-сїли і т. п., — все іменника при *що* ставимо в родовім відмінкові: в Г. в таких виразах іменника ставлять в називнім відмінкові: що хвиля, що сила і т. п., це *n.*: со chwila, со siła, со godzina, со tydzień, со piątek і т. п.: Невдоволення *що*

хвиля розливалось по ньому, Фр. З. Б. 89. Бігли до могили *що сила*, Чайк. За с. 50. Стояв гнівний, ладен вийти *що-хвилини*, Гр. 84. 250. — Але прикметника та заіменника по *що* ставимо в називнім відмінкові: Вона віщує щось недобре, Гр. 74. *Що таке* тут сталося? *Що* тут має? Під впливом *п.* в Г. часто в цих випадках ставлять родового відмінка: То щось іншого, *to so innego*. Може знов сталося *що злого*, Бирч. II. 129. Щось щемить у нього в глибині душі, — і сам він не знає, *що такого* Фр. З. Б. 140. Див. щось. — Старий вираз *що мога* значить: скільки можна: Касян назносив *що мога* сухого бадилля, Чайк. Від. 17. — *Що-вівтірка*, *що-суботи*, а не *по* вівтірках, *по* суботах *м.* — В прикметникових реченнях звязкою найчастіше буває *що*: Парубочі літа — то орел молодий, *що* до сонця із скелі злітає, Олесь. Глянь — отсе остання нитка, *що* мене тягла до праці, Фр. Ів. Виш. Коли звязку вживаємо не в називнім відмінкові, тоді ставимо *що* з відповідною формою від заіменника *він*, напр.: *що його* (якого), *що йому* (якому), *що їй* (якій), *що ним* (яким), *що нею* (якою) і т. п.: Ось і рівчак той, *що його* промила весняна вода, Коц. Ми не лиси, *що їх* стрілець викурює з ями, Фр.

Щоби скорочується в *щоб*; на В. У. частіше вжив. *щоб*, рідше *щоби*; в Г. навпаки: частіше *щобі*. Давнє *чътовъ* і *чътокъ*. *Щоб* (а не *аби*) лани широкополі було видно, Шевч. Вдавнину часто вживали *акы* зам. *щоби*; тепер цей *а.* залишився ще в зах.-укр. говорах, але літерат. мова його не вживає, вжив. лише *щоб*, *щоби*. Див. *аби*.

Щогід *г. а.* — що-року. Наш тато виходить *щогід* (на В. У. — що-року) на непевне, Чайк. На ух. 17.

Щойно часте в Г.: Забезпечить він свої й братові границі від заходу, тоді *щойно* й піде в степ, Бирч. I. 35. На В. У. не вжив., тут — тільки. Див. іно, йно.

Щокá, шоки, мн. щóки, шок; в Г. щóка або щéка.

Щось, по слові *щось* прикметник чи заіменник треба ставити в називнім відмінкові, а не в родовім: щось таке, щось подібне, щось можливе. Уважала себе за щось вище, Коц. 49. Це щось заїзже, Г. Барв. 209. По-польськи в цім випадку ставлять родовий відмінок: *соś takiego, соś podobnego*. Під впливом *n. i* в Г. кажуть: щось такого, щось подібного: Говоримо про щось лише можливого, лише подуманого, См.-Ст. Грам. 91. Див. що.

Щотіна, рідше щетіна *a.*; *мц.* щітина.

Щур, щурá, мн. щурі.

Ю.

Ю — причиновий відмінок від *вона́*, по іменниках *ню*, — звичайні й часті в зах.-укр. форми; давнє *ю, ю, ніж, ню*. Так багато вже карались за *ню*, Фр. З в. 217. Імив би *ю* та й тримав, Хотк. „К. душя“ 20. На В. У.: взяв би *її*, за *неї*. Див. він.

Ювелір, -ра, з нм. *Juwelier*, чс. *juvelír*; *n.* *jubiler*.

Ювилей, ювилейний; ювеля́р; в Г. *ювелят*, п. *jubilat*. На В. У. також юбилей, юбилейний. Ст. 478.

Юг, юга *м. г. а.*, треба — південь, півдня; давнє *югъ*.

Ю'лиця, су́лиця, у́лиця. Прийде й на нашу юлицю празник, Кул. 227.

Юмористичний, а не юмористичеський *м.*

Юна́к, юнака́, — часте в укр. літ. мові: Дівчину вродливу *юна́к* покохав, М. Вороній. Він був *юна́к* уродливий, Кул. 103. В Г. частіше *молодець*. Див. молодець. Вже вдавнину було *юна́кь*, але вжив. рідко, частіше — *юно́ша*, напр. „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 40.

Юріст, а не юриста *п.*

Ю'хта, юхти ж. р., чс. *juchta*; із слов. мов нм. *der Juchten*. В Г. юхт м. р. з *п.* *jucht*.

Я.

Я, р. менè, д. мені (зах.-укр. ми, мні, див. ми, мні), прич. менè (зах.-укр. мя, див. мя), ор. мнбю, місц. мені. Мн. ми, р. нас, д. нам, ор. на́ми.

Я'блоко, я́блока с. р.; давнє *явл'ько*; в Г. часте *я́бо*, пор. чс. *jablko*, *п.* *jablko*; пор. у А. Чайк. „Олюнька“ прізвище: Іван Ябчак. *Му.* поширена вимова: *яблуко*, але писати так не треба.

Яблонéвий, вимова: *яблунéвий*; давнє *явлонovýй*. Писати *яблуневий* не треба.

Я'блоня, я́блоні ж. р., вимова: я́блу́ня; давнє *явлонь*. Писати *яблу́ня* не треба.

Я'блочний, в Г. яблóчний.

Я'ва: Де сон а я́ва, Леп. З гл. 139. Ясно виджу, мов на яві, ів. 87.

Явля́ти, виявля́ти з себе або собою: Віче являло з себе всю власть, Фр. „Зах. Б.“ 48.

Я'года, мн. я́годи, я́гід.

Яéчко, яéчка с. р., мн. яéчки або яéчка; в Г. яéчкò, мн. яéчка.

Язйк, язика́, язйкòм, на язйці́, мн. язйкй́

язиків; в Г. ще давня вимова: язїка, язїком, на язїці. На язык був гострий, Гр. 59.

Язичок, -чка; в Г. язїчок, язїчка, на язїчку.

Яйце, яйця, мн. яйця, ябць; в Г. мн. яйці
Жел. 311.

Як і **яко** повстали з давнього **іако**; обидві форми вживані: **як** (нм. wie) і **яко** (нм. als), але форми **яко** у нас забувають. Грінченко склав букваря **як** учитель; Грінченко, **яко** учитель, писав популярні книжки. Українське мовознавство, **яко** наука, ще молоде. — При порівнянні: Я прийшов скоріше, як ти; див. ніж. — В Г. часом вжив. **як** *небудь* зам. як ні: Як *небудь* не дивився, не запримітив, — це з *n.* jak kolwiek, на В. У. — як ні дивився. — *Як* не як ліпше, ніж „в кожному разі“ *m.* — Вживати *тільки*, *скоро*, а не „як тільки“ (= *m.* какъ только). — Приєднуючись до найвищого ступіня, **як** пишеться з ним вкупі: якнайкраще, якнайскоріше, якнайбільше. — **Як** *стій* — див. стій. — Арх. **яко** *мога* (в Г. як *мога*) часте: Нахилити **яко** *мога* більше людей, Гр. 87. — В формі **якось** (в Г. *якось*) постійно арх. **яко**.

Який, **яка**, **яке** не скорочувати на **як**: Кожне розумів, **яка** (а не **як**) то велика в письменстві сила, Єфр. В Г. часто зам. який, **яка**, **яке** вжив. **як**: **Як** (на В. У. **який**) великий вплив має рід на відміну, См. Ст. 63; Не знав добре, **як** (на В. У. **яка**) вона велика, Чайк. На ух. 16. — Не вживати виразу **як** *старий* (нм. wieviel alt), зам. скільки літ має, якого віку.

Який в побічнім реченні вживаємо звичайно тоді, коли треба підкреслити якість речівника: **Який** пан, такий крам; Це людина, **яка** не зробить зла. Але значно частіше народня мова вживає в побічних реченнях **которий**, **котрий** (мова

літературна часом оминає його, ніби полонизму, тоді як це давнє наше **который**). Так, в Думах звязкою в прикметникових реченнях вжито 11 раз **которий**: Мої біднії невольники, которії були у неволі, то всі стали на волі 80; Не знатиме отець, у которої каторзі шукати. Див. котрий.

Якийсь — при відміні змінюється **який**, до якого добавляється **-сь**: якогось, якоїсь і т. д. Ор. в. якимсь, але з вимог милозвучности бувають ще форми **якимся** і **якимось**: **Якимся** непевним голо-сом, Гр. 83. **Якимось** куснем долота лупають, Фр. 3 в. 233.

Яків, **Якова**, з **Іаковъ**, гр. **Ἰάκωβος**, а не **Якуб** з п. **Jakób**.

Якурат, якуратний, народня форма; літературна — **акурат**, **акуратний**, з лат. **accuratus**, нм. **accurat**.

Ялівець, **Ялівця**, а не яловець **а**.

Ямпіль, з Ямполя, ямпільський.

Янгол, янгола — часта на В. У. форма, з давнього **ангелъ**; янголів Гр. 30, янголяточко, ів. 246. Звичайна літерат. форма — **ангол**, анголятко, анголяточко; *мц.* янголь, янголя. Див. ангол.

Яничар, -ра, мн. -ри, яничар; з тюрк. **jāniçerī**.

Янкель, Янкеля, Янкелеві, Янкелем; Янкелів, Янкелева. В Г. при відміні **е** випадає, напр. у А. Чайк. в „Олюв.“ читаємо: Янкля 21. 22, Янклеви 22. 25, терпеливість Янкльова 22. 27.

Японія, японець, япінка, япінський, з фр. **le Japon**. В Г. **Японець**, **япінський** з нм. **Japan**, **japanisch**. І почав писати пильно про політику япінську, Мак. Рев. 36.

Ярина — це збіжжа, що його сіють весною; в Г. звуть **яриною**, за н. **jarzyna**, й **горбину**: Плотик до городця з яриною, Чайк. „Одарка“ 40;

n. jargyna на В. У. горбодина: Їли хліб або городину, Гр. 30.

Яркий рідке слово, і визначає пожадливий в половім значінні, *m.* страстний: Яркà молодиця. В Г. часто вживають *яркий* по *m.*, зам. ясній, яскравий: Яркійше спалахнуло поломя ненависти, Грушев. „Історія України-Руси“ VI. 261, ліпше — ясніше. Яркійшими (ліпше — яскравішими) словами „Вперед“ 1920 р. № 280. Яркіше зівала горонь полонію, Бирч. I. 28, треба — ясніше палахкотів горен (в кузні) полум'я.

Ярмарок, ярмарку м. р., рідше ярмалок, з нм. Jahrmarkt — роковий базар: Там ярмарок, Гр. 176. 184. На ярмалок брався, Кул. 67. Не вживати ярмарка ж. р. *m.*

Ярмо, ярма с. р., мн. ярма, ярем; чс. jajmo, п. jargmo; давнє *ярмъ* м. р. В Г. ще вжив., крім *ярмо*, і арх. *ярэм*, ярма м. р.

Ярмолинці, з Ярмолинець.

Ясень, ясеня, також ясен, ясена м. р., давнє *ясень*: Ясень раз-у-раз скрипів, Шевч. I. Ясеновий і ясеновий. Чс. jasen, слов. jasen, срб. jасен, п. jасień.

Яси, з Яс: Вернувся зпід Яс, Мак. Яр. 26.

Яскіня г., на В. У. — печэра, часте в Г., *n.* jaskinia, чс. jeskyně; у письменників XVII в. часом *яскіня*, але з *n.* І швидко сітка вхід *яскіні* заплела, Фр. „Ів. Виш.“ 51. Живуть вони в *печэрах* сумовитих, Кул. „Іов“ 63.

Ясла, ясел. Ясна, ясен.

Ясний, ясна, ясне, яснійший, найяснійший. Зірочка ясна-яснюня, Гр. 54. Таким ясенним блиском вгору бють, Щур. Рол. 79. Ясно, в Г. ясне.

Ястреб, ястреба, ястріб, ястріба і яструб,

яструба; давнє *ястравъ*, *ястревъ*, *ястрѣвъ*; пор. срб. *jastrjeb*, чс. *jestřáb*, п. *jastrzab*.

Я'тер, я'тера, рідше — ятір, я'тера.

Яти, ймú, ймеш, яв, яла, ялò, ялі — часто-вживані в Г. форми, з давнього *яти*, *имѣ*, *илъ*, *ила*. На В. У. нема цих форм, тут — брати, братися. Часте в Г. *ялòся* зам. *подобáв*, *лічить*, *пристóйно*, *гòже*, *пристáло*: *лому* не *ялòся* ще раз *посилати* *послів*, Бирч. II. 29. *Гей*, не *ялòсь* *втікати*, *гордий* *цáрю*, Щур. Рол. 89.

Яфїни, яфїн, афїни, яфїри, яфїр *мад.* — постійні назви в Г.; на В. У. *черніці*, *черніць*. Тьма яфін, Могилян. 437. Пор. *n. jafru*.

Я'хта, я'хти ж. р., так на В. У.; з гол. *jagt*, англ. *yacht*, нм. *die Jacht*. В Г. *яхт* м. р., *n. jacht*, фр. *le yacht*.

Ячмінéць, ячмінцá, а не ячменець *а*.

Ячмінний колос, ячмінне зérно; мука ячна (вимова: яшна) або ячмінна. Давнє *ячьменьный* і *ячьный*.

Ячмін'ь, ячмін'ю, давнє *ячьмень*.

Я'щірка, я'щірки, мн. я'щірки, я'щірок, також і я'щурка; давнє *ящерица*, *ящеръ*. Я'щуриний.

Винники коло Львова.

11. X. 1923.

ДОДАТКИ.

1. Як вимовляти грецьку β.

Додаток до ст. 20.

В давнішу добу греки вимовляли свою β здається близько до *б*; цю давнішу вимову β перейняли від греків римляне й передали її всім тим мовам, що повстали з їхньої мови; пор. гр. βάρβαρος і лат. barbarus, ἀλάβαστρος і alabaster, Ἀβέλ і Abel, ἀλφάβητον і alphabetum і т. п. Від цієї давнішої доби — з вимовою гр. β як *б* до нашої мови зайшло дуже мало слів, а саме: корабель, субота, обри.

Але в IX віці по Христі, коли греки понесли християнську віру слов'янам, вони вже вимовляли свою β як *в*, а не *б* (так вони й тепер її вимовляють), і св. Кирило, складаючи для слов'ян азбуку, взяв для слов'янського звука *к*, *в* форму тодішньої гр. β. От з того часу ми, українці, грецьку β вимовляємо виключно як *в*, а не як *б*, напр.: Авдій, Аверкий, Аврам, Авакум, Амвросій, Варвара, Василь, Венедикт, Газрило, Гервасій, Євсевій, Зиновія, Яків, Іов, Саватій, Авель, херувим, амвон, Вифлеєм, Византія, диявол, алфасит і т. п. Наші пам'ятки з XI-го віку в сотнях прикладів знають вимову β лише як *в*, а не *б*, напр. алфавитъ, аравийскъ, Авель, варваръ і т. п.

Тільки в деяких словах — їх дуже мало, — впрост перейнятих з Європи, брентить у нас β по чужому — як *б*, напр. бальзам (але давне валсамъ).

Росіяне, серби й болгаре так само споконвіку знають вимову *β* лише як *в*.

Поляки перейняли собі виключно римську вимову і послідовно скрізь грецьку *β* передають через *в*. За останнє століття за цією римською вимовою пішли й галичане, і, забуваючи свою тисячелітню традицію, почали грецьку *β* писати й вимовляти дуже часто (але не скрізь) як *б*, напр.: Амброзій, Арабія, альфабет, Бенедикт, Зинобія, амбон, Бізантія, Евзебій і т. п.

На Великій Україні міцно бережуть своєї рідної тисячелітньої традиції і грецьку *β* вимовляють і пишуть тільки як *в*.

Додам до цього, що в новогрецькій мові й тепер *β* вимовляється тільки як *в*, а не *б*.

2. Рід чужих слів в українській мові.

Категорія граматичного роду — мужеського чи жіночого — спочатку життя мови людської належала тільки назвам осіб живих, — перше людей, а потім і інших живих істот. Молоді живі істоти звичайно до зросту стояли поза цими групами і творили рід ніякий, або, — як ми кажемо, — середній (ліпше *б* — нейтральний). Таким чином саме життя поділило живі істоти на три групи, яких розрізнення скоро перейшло й до мови, до граматики.

Значно пізніше, уже в той час, коли людина в більшій мірі культивувалася, повставало потроху розуміння роду серед річей неживих. Допомогло цьому те, що перші люде персонифікували собі природу, — на все вони дивилися, як на живе, вірили в особливе життя всього, що було круг них. Так повставало поволі розрізнення роду серед річей, — і до цього розрізнення перші люде приклали вже готові форми родів

мужеського, жіночого або ще підростаючого, — ніякого, нейтрального в половім підборі.

Розрізнення роду живих істот не було трудним, бо було реальним та наочним; але розрізнення роду неживих істот — плід першої філософсько-поетичної праці людства — все було важким, суб'єктивним, і тут люде постійно плуталися і не згоджувалися.

Але з плином тисячеліть поволі кожний нарід, — але кожний згідно з своїм власним філософсько-поетичним поглядом на природу, — утворив собі своє власне розрізнення родів неживих істот, — звичайно, кажу тут лише про ті мови, що знають рід, бо більшість народів в світі роду не знають; в світі нема двох мов, щоби це розрізнення роду було в них однаковим, напр. хоч би в мові французській та німецькій в порівнянні з нашою: *буря* — orage м. р., das Ungewitter; *вікно* — la fenêtre, das Fenster; *вода* — l'eau ж. р., das Wasser; *дім* — la maison, das Haus; *поле* — le champ, das Land; *стіл* — la table, der Tisch і т. п.

Це саме ми бачимо і в мові українській, — у нас нема хитання в розрізненні роду живих істот (хитаємося інколи хіба лише там, де фізіологічний рід проступає не ясно), але в розрізненні роду неживих річей у нас часто нема єдності.

Рід річей неживих ми, українці, розрізняємо виключно по граматичному закінченні їх; при цьому найголовніша ріжниця родів з плином часу витворилася в нас така:

а. До мужеського роду відносимо всі назви, що вдавнину кінчилися на твердий глухий звук, цеб-то на *ъ*; пізніше, коли *ъ* в X—XII віках зник з нашої мови на кінці слова, головною ознакою мужеського роду став твердий приголосний звук на кінці слова, — *стіл*, *дім*, *ніж*, *піл*, *грунт* і т. п.

б. До жіночого роду належать всі назви з *-а* (*-я*) на кінці: вода, земля і т. п.

в. До середнього роду належали всі назви, що мали на кінці не глухий звук (**ъ**, **ь**), а чисте **о**, **е** або **а**; тепер до середнього роду належать назви з закінченням *-о*, *-е*, або з закінченням *-я*, а по шиплячих *-а*, але такі, що й в родовім відмінкові мають *-я* чи *-а*, або слова так званої приголосної зміни.

Це були і єсть найголовніші ріжниць для розпізнавання роду неживих річей. Але поза цими трома групами маємо ще досить велику групу слів, що колись кінчилася на м'який глухий звук, — на **ь**, тепер на *-ь*, — група хитка, бо не мала вона усталеного роду: слова на **ь**, тепер *-ь* належали почасти до мужеського роду, а почасти й до роду жіночого. От з цими словами на *-ь* вже вдавнину була велика плутанина, котра з плином часу все збільшувалася. Так, скажемо, слова **болю**, **голѣбу**, **мозоль**, **моль**, **псалтирь**, **ступень**, **сажень** і т. п., теперішні: **біль**, **голуб**, **мозіль**, **міль**, **псавтир**, **ступінь**, **сажень** вже вдавнину були то муж, то жін. роду і їх постійно, що до роду, плутали.

Щоб не плутатися в роді неживих річей на *-ь*, мова сама вже з давнини стала давати собі ради; в першу чергу в той спосіб, що перейначувала закінчення *-ь* на *-я* (по шиплячих *-а*), цеб-то давала їм виразну й міцну ознаку жін. роду; так, вже в давній нашій мові були форми: **гѣсь** і **гѣська**, **лѣжь** і **лѣжа**, **псалтирь** і **псалтиря**, **тополь** і **тополя**, **постель** і **постеля**, **тѣнь** і **тѣня** і т. п., так як було нарѣ і **пара**, **акрида** і **акрида**.

З плином віків цей нормальний процес в нашій мові все збільшувався, і мова часто користується з того, що давньому слову на *-ь* невиразного роду надає закінчення *-а* чи *-я*, і цим відразу вже виразно прикріплює це слово до роду жіночого; так, скажемо,

з давніх *МОЗОЛЬ*, *МЫШЬ* у нас стає *МОЗОЛЯ*, *МИША*, маємо *ОДІЖ* і *ОДЕЖА*; маємо навіть *МИСЛЯ*, *БОЛЯ*, з давніх *МЫСЛЬ*, *КОЛЬ* ж. р.

Другий засіб, з якого користає наша мова для точнішого зазначення роду неживих річей, це той, що слово набуває собі твердого закінчення, а цим самим переходить вже виразно до мужеського роду. Характерною ознакою українських приголосних звуків було те, що з плином часу вони все твердли, і більшість їх на сьогодні вже ствердла зовсім, тоді як вдавнину вони були м'якими. Коли вдавнину слова кінчилися на м'який приголосний, скажемо *ГОЛЪБЪ*, *ПЫЛЬ*, *ЛѢТОПИСЬ*, то вони були невиразного роду; коли ж кінцевий приголосний у них стверд, то це відразу ці слова — *ГОЛУБ*, *ПЫЛ*, *ЛІТОПИС* — перевело до роду мужеського. Так трапалося в нас з багатьма словами, разом з тим і з всіма словами на *-пис*, які в давнину були всі ж. р. на *-пись*, а тепер, по отвердінні кінцевого *с*, стали словами муж. роду.

Я навмисне докладніше спинився на історії роду взагалі, щоб стали нам видніцими закони зазначення роду слів. Знаючи все те, що досі сказано, нам легше буде орієнтуватися в роді тих чужих слів, які постійно заходять до нас.

Чужі слова, що до встановлення їхнього роду в нас, звичайно пішли традиційною дорогою наших власних слів. *Переймаючи якесь чуже слово, ми ніколи не цікавимося, якого роду було воно в своїй мові, — ми надаємо чужому слову, як і своєму, певного роду лише по його закінченні.* Це нормальний процес в житті кожної мови в світі, що знає роди, бо ж кожна мова, як бачили ми вище, має свої власні підстави для розподілу слів по родах. Отож, переймаючи чуже слово, ми даємо йому рід по його закінченні, ніколи не огляда-

ючись на те, якого роду було воно в своїй мові, звідки прийшло. Це єсть споконвічний закон нашої мови.

Так, як наша мова, роблять і всі інші мови, — позиченому слову надається рід по законах своєї власної мови, а не по законах тієї мови, звідки слово прийшло. Для доказу цього наведу хоч трохи прикладів, з яких видно, що мови, напр. французька та німецька не додержують одного роду, позичаючи слова одна від одної: le cabinet — das Kabinett, la catafalque — der Katafalk, le chokolat — die Schokolade, le cigare — die Zigarre, la colophane — das Kolophonium, la glycerin — das Glyzerin, le yacht — die Jacht, la laque — der Lack, le litre — das Liter, le maculatur — die Makulatur, la manœuvre — das Manöver, le monopol — das Monopol, le papier — das Papier, la porcelaine — das Porcelan, le rôle — die Rolle, la salle — der Saal, le séminaire — das Seminarium, le solo — das Solo, le système — das System, le théorème — das Theorem, le univorme — die Uniform.

Прикладів подібних можна було б збільшити на скільки вгодно, і вони красномовно свідчать нам, що кожна світова мова, переймаючи чуже слово, надає йому рода по своїх власних законах, а не по законах тієї мови, звідки бере слово.

Ось іще декільки прикладів, як мови європейські переймають слова з класичних мов: alphabetum *с. р.* — фр. alphabet *м. р.*, das Alphabet, іт. alfabeto *м.*; archivum *с.* — фр. archives *ж. р.*, das Archiv, іт. archivio *м. р.*; calendarium *с. р.* — le calendrier, der Kalender, іт. calendario *м. р.*; γυμνάσιον *с. р.* — le gymnase, das Gymnasium, іт. ginnasio *м.*; θεώρημα — le théorème, das Theorem, іт. teorema *ж. р.*; λίτρα — le litre, das Liter, іт. litro *м. р.* і т. п.

Як бачимо, європейські мови, позичаючи собі слова з мов класичних, надають їм рід по законах своєї мови

і при цьому звичайно не оглядаються на те, якого роду було це слово в мові класичній.

Так само робить і наша українська мова, — вона переймає чуже слово з його вимовою, але роду надає йому того, який по його закінченні мусить бути по законах нашої мови. Приклади: фр. *avance* ж. р. — аванс м. р., фр. *auto* ж. р., *das Auto* — авто с. р., фр. *autodafé* м. р. — автодафе с. р., фр. *automobile* ж. р., *das Automobil* — автомобиль м. р., фр. *adresse* ж. р. — адрес м. р., фр. *aquarelle* ж. р. — акварель м. р., гр. *ἀξίωμα* ж. р. — аксіома ж. р., лат. *actum* с. р. — акт м. р., нм. *Akzise* ж. р. — акциз м. р., гр. *ἀλφάβητον* с. р. — алфавит м. р., гр. *ἀνάγραμμα* ж. р. — анаграма ж. р., гр. *ἀνάλυσις* ж. р. — аналіз м. р., нм. *Halstuch* с. р. — галстук м. р., *νάφθα* с. р. — нафта ж. р., фр. *manœuvre* ж. р., *das Manöver* — маневр м. р., фр. *négligé* м. р. — негліжé с. р., нм. *Papier* с. р., *le papier* — папір м. р., фр. *rôle* м. р. — роль ж. р., іт. *soprano* м. р. — сопрано с. р. і т. п.

Цих прикладів можна подати скільки завгодно (див. їх в Словнику) і вони ясно свідчать, що українська мова, переймаючи собі чужі слова, надає їм рода лише по закінченні їх.

В українській мові свої слова на -ь, як ми вже бачили вище, часто належать до категорії слів з непевним родом. Коли ж заходило до нас чуже слово — м'ягкою приголосною на кінці, щоб-то з -ь, то з таким словом постійно було в нас хитання в означенні його роду, і це вагання з родом таких слів залишається і аж до сьогодні, — ми ніяк не встановимо постійного роду таким словам, як ось: рояль, віолончель, мавтар, мигрень, картофель, шрапнель, тувфель і т. п. Мова сама почала давати собі раду з подібними словами так само, як і з своїми, — почала зміняти кінцеве -ь на -я, щоб-то виразно прив'язувати їх до жі-

ночого роду; так повстали наші *псавтиря*, *картопля*, *шрапнеля*, *туфля* і т. п.

Із всіх європейських мов польська мова в способі позичання чужих слів займає чи не виключне становище. В більшості йде вона загальною для всіх дорогою, але надзвичайно часто додержує того роду позиченого слова, яким він єсть в мові, звідки слово перейнято. А щоб це не йшло всупереч законів своєї мови, поляки в той чи інший спосіб перероблюють закінчення слова, найчастіше на жіночий рід. Ось цьому приклади: *le négligé* — *negliż m. p.*, *la raffinée* — *rafinada ж.*, *die Akzise* — *аксуза ж.*, лат. *ambo* — *ambona ж.*, фр. *anecdote ж. p.* — *anekdota ж.*, *ἡ ἀνάλυσις* — *analiza ж. p.*, фр. *la cravate* — *krawatka ж.*, *die Rolle* — *rola ж. p.*, лат. *classis ж. p.* — *klasa ж. p.* і т. п.

Любить польська мова латинські слова на *-um* або *-ium* лишати незмінними і при тому додержує сер. роду, чого не роблять інші європейські мови, напр.: *akwarjum*, *gimnazjum*, *herbarjum* і т. п.; у множині ці слова мають у них теж латинське закінчення на *-a*: *herbarja*, *akta* і т. п.

Характерною для польської мови ознакою єсть також і те, що вона надзвичайно любить чужим словам надавати закінчення *-a*, цеб-то жіночий рід; цю ознаку мова польська перейняла собі з мови італійської, яка так само чужі слова охотніше переймає в жіночій формі, напр. польські: *alkowa*, *anilina*, *czokolada*, *flota*, *gliceryna*, *porcelana*, *sala*, *waselina* і т. п., — всі ці слова і в італійській мові ж. р. і кінчаються на *a*.

Підкреслю тут, що й іменники м. роду на *-ta* польська мова перейняла собі також з мови італійської; так, в італійській мові знаходимо (з мови сер.-лат.) такі назви мун. роду: *archivista*, *artista*, *metropolita*, *patriarca*, *poeta*, *linguista*, *polemista*, *evangelista*, *giurista* (юрид.), *telefonista*, *publicista*, *appendicista*, *turista*,

egoista, intervista, fatalista, arpista (арфіста), citarista і т. п. Форми ці одного часу, а саме в XVII столітті, з мови польської були поширилися і в українській літературній мові, а такі як *танцюриста*, *бандуриста*, *цимбаліста* стали народними й живуть в нашій мові ще й досі. Але подібні форми, з припиненням польського впливу, хутко вивітрилися з української мови.

Чужих слів на *-a* в мові польській надзвичайно багато, напр.: *doża*, *konduita*, *klasa*, *flota* і т. п.

Цей спосіб переймання чужих слів глибоко засів в самім організмі польської мови, і вона зробила його не тільки своїм національним, але й накинула його, як своєрідного, і своїм сусідам, — в великій мірі українцям, і в меншій мірі росіянам. Під цим польським впливом у нас в XVII віці вживалося багато слів муж. роду на *-ta*, напр.: митрополита, архимандрита, поета, евангелиста і т. п. Під польським також впливом ми інколи розбиваємо свою власну систему позичання чужих слів і надаємо їм закінчення *-a*, — і спосіб цей відчувається в нас ніби своїм рідним; пор. лимона, апельсина, роля, вазелина, глицерина, криза, база і т. п. Цей польський вплив постільки зацепив нам своє захочення до слів жің. роду, що воно не відчувається в нас особливо чужим (бо ми й самі часом слова на *-ь* переводимо на *-я*).

Як я вже давніше сказав, Польща часто йде в позичанні чужих слів і загальною дорогою всіх мов, — цеб-то надає чужому слову рід тільки по його закінченні, скажемо: *la romans* — *romans м. р.*, *das Cytat* — *cytat м. р.*, *la pédale* — *pedał м. р.* і т. п.

Це поплутання принципів позичання чужих слів надало польській мові особливого забарвлення, що дуже відріжняє її від усіх слов'янських мов взагалі, і від української мови зокрема.

Західні українці, особливо в Галичині, підпавши

під великий вплив Польщі, прийняли й польську поплутану систему позичання чужих слів. Західні українці забувають потроху свою власну тисячелітню традицію, але замість неї не виробляють ніякої іншої, — вони просто йдуть за мовою польською в способі надання роду чужим словам. Як раз цею польською системою переймання чужих слів західно-українська літературна мова дуже далеко відійшла від літературної мови Великої України.

На закид, ніби на Великій Україні додержуються російського способу позичання чужих слів, можна відповісти, що такий закид не має під собою історичного ґрунту. І справді, з самого початку українського письменства, ще з X-го віку можна вже бачити нашу власну систему надання роду перейнятим чужим словам. Був час на початку нашого історичного життя, коли мови українська та російська не різнилися багато, коли ми разом утворювали свої культурні цінності. От уже в той час ми й росіяне защемили собі однакову систему позичання чужих слів. А пізніше, за XVII і XVIII століття українці, що культурою перевищали росіян, самі взяли велику участь в перенесенні на Москву чужих слів*). От тому ніби російський спосіб надання роду чужим словам — це наш власний спосіб, це спосіб, що має за собою тисячелітню нашу традицію, це спосіб, який ми завжди можемо підперти численними цитатами з наших чисто українських пам'яток, від XI-го віку починаючи. Одірвані історичними подіями від рідної традиції, західні українці нічого оригінального, нічого свого в ділянці чужих слів не створили.

Відмін в роді чужих слів в Галичині і на Великій Україні — надзвичайно багато: і кожний раз, коли

---

*) Див. про це мої праці, зазначені вище на ст. 8.

рід галицького слова відмінний від роду чужого слова на Великій Україні, то він однаковий з родом польським — цеб-то мова галицька в наданні роду чужому слову йде за мовою польською. Щоб не бути голослівним, наведу на доказ хоч трохи прикладів (їх можна б подати цілі сотні; курсивом тут подано слова з В. У., далі йде слово г. і п.): *акці́з* — акциза, аксуза; *анагра́ма* — ана́грам, anagram; *ана́лиз* — аналіза, analiza; *анекдот* — анекдота, anekdota; *анилі́н* — аніліна, anilina; *апока́ліпсис* — апокаліпса, apokalipsa; *афі́ша* — афіш, afisz; *фарс* — фарса, farsa; *фенацетин* — фенацетина, fenacetyna; *флаг* — фляга, flaga; *флот* — фльота, flota; *фраза* — фразес, frazes; *сига́ра* — цигаро, cygaro; *цита́та* — цитат, cytata; *цукерка* — цукорок, cukierek; *шоколад* — чоколяда, czekolada; *шарж* — шаржа, szarża; *шимпанзе́* — шімпанс, szympanc; *шосе́* — шоса, szosa; *шрапнель* ж. р. — шрапнель м. р., szrapnel м. р.; *яхта* — яхт, jacht; *кліше́* — кліша, klisza; *клуба* — кльомб, klomb; *клас* — кляса, klasa; *контроль* — контроля, kontrola і т. п.

Як я вже казав, польська мова дуже часто додержує роду чужого слова, але також часто й відступає від цього. І цікаво підкреслити, що в Галичині не тільки перейняли польську систему додержання чужого роду, але перейняли також і всі відступлення її, що можна пояснити тільки великим наслідуванням польських зразків за браком своїх власних. На доказ наведу хоч би такі приклади, де мова польська не наслідує чужого роду, а українська мова в Галичині проте йде за мовою польською:

<i>Чуже:</i>	<i>Польське:</i>	<i>Галицьке:</i>
la attaque	atak	áтак
it. casamatta	kazamat	казамат
le conduit	konduita	кондуїта

la pédale	pedał	педал
la revanch	rewanż	реванж
le satin	satyna	сатина
la sause	sos	сос
das Turnier	turniej	турній
die Flöte	flet	флет
die Fhrase	frazes	фразес
das Zinn	cyna	цина

Справа надання роду перейнятому чужому слову єсть для кожної мови справою дуже складною й не-легкою, бо ці переймання відбуваються ріжного часу і при різних обставинах, відбуваються людьми ріжної освіти; звичайно, не обходиться й без того, щоби, переймаючи чуже слово, інколи й полишити незмінним його рід, коли він добре відомий; так, скажемо, з фр. la aventure у нас повстало авантюра ж. р. Але при цьому перейманні повинна панувати по можливості одна певна засада. І Український Нарід може похвалитися, що таку певну свою засаду він має і традиційно додержується її з найдавнішого часу.

3. Таблиця вимови чужих слів.

В Європі існує дві вимови чужих слів: одна для тих, що пишуть латинкою, і друга для тих, що пишуть гражданкою. Українці повинні свято й непорушно берегти свою тисячелітню традицію і писати тільки так, як тут зазначено під гражданкою :

Чужий звук	Вимова у тих, що пишуть		Про це див. на стор.
	громадянкою	латинкою	
γ, g	Г : гарантія, глadiator, філологія.	Г : <i>garantia, gladiator, filologia.</i>	25—28
λ, l	Л : план, клас, флот, Платон.	Ль : <i>plan, klasa, fłota, Platon.</i>	204—209
ϕ, th	Ф : Афон, сфир, Афіни.	Т : <i>Atos, eter, Ateny.</i>	430—434
ϕ	В : алфавит, Амеросій, Віфлеєм, амвон, Венедикт, Аравія.	Б : <i>alfabet, Ambrozy, Bettlechem, ambona, Benedykt, Arabia.</i>	478—479
σ	С : Діонисій, Софія, Сидір, Анастасій.	З : <i>Dionizy, Zofja, Izydor, Anastazy.</i>	351—352
τ, υ, i	И : міністер, філософ.	І : <i>minister, filozof.</i>	162—167
τ	И : амвнъ, аллдуя, Ірина, химія, ефир, Ісус, Іспанія, амністія.	Е : <i>amen, aleluja, Irena, chemja, eter, Jezus, Espanja, amnestja.</i>	169—170

Пояснення скорочень

Головними джерелами для цієї праці, крім творів наукових були: 1. Давні українські пам'ятки, 2. Кращі збірки народніх творів, 3. Твори кращих письменників з Великої України, 4. Твори письменників Галицької Землі, 5. Шкільні галицькі підручники і 6. Сучасна періодична преса з Великої України та Галичини.

Скорочень ужито таких:

- а.** — архаїзм, старе слово, часто в літературній мові вже не вживане, але вживане лише в деяких окремих говірках.
- а. г.** — давне (архаїчне) українське слово, що вживається в Галичині, але вже забуте на Великій Україні.
- а. г. м.** — давне українське слово, що збереглося ще в мові Галичини та в Росії, або живе ще під московським впливом.
- А. Д.** — Историческія пѣсни малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова, т. I—II, Київ 1874—1875 р.
- а. м.** — архаїзм, що піддержується в мові московським впливом.
- англ.** — анрлійське слово.
- а. п.** — слово, що вживалося вдавнину, тепер зникає, але підтримується ще польським впливом.
- араб** — арабське слово.
- арх.** — архаїчний
- Барв. Г.** — Ганна Барвинокъ. Оповідання зъ народнихъ устъ. Київ, 1902 р.
- бельг.** — бельгійське слово.
- Бирч.** — В. Бирчак. Василько Ростиславич, т I—II, Берлин, 1923 р., видання „Українського Слова” №№ 32—33.
- білор.** — білоруське слово.
- Бож. Сп.** — М. Мешлер, Божественний Спаситель, переклав о. П. Котович, Жовква, 1921 р.
- болг.** — болгарське слово.
- вжив.** — вживається.
- в.** — відмінок.
- „Вперед”** — львівський часопис.

В. У. — Велика Україна або літературна мова Великої України (цеб-то східної частини України, що була під Росією).

г. — слово, звичайно вживане в Галичині (часом взагалі західно-українське слово).

Г. — Галичина, часом — західна Україна взагалі; в **Г.** — в Галичині.

г. а. — див. **а г.**

Гал. Св. 1144 р. — Четвероевангеліє Галичское 1144 р., видання Арх. Амфилохія, ч. I, Москва, 1884 р.

г. м. — слово, що вживається в Галичині і знаходиться також в мові московській; або галицьке слово, що повстало чи живе під впливом мови московської.

голанд. — голандське слово.

гот. — готське слово.

г. п. — галицьке слово, перейняте з мови польської; або слово, що повстало під впливом чи ще живе через польський вплив.

гр. — грецьке слово.

Гр. — Грінченко Б. Під тихими вербами. Видання друге, Київ, 1910 р.

Гр. I, II, III — Етнографічні матеріали, зібрані в Черниговській і сусідніх з нею губерніях Б. Грінченко. Чернігів 1895, 1896 і 1899 р., 3 томи.

Гр. Сл. — Словарь українського язика, зібраний редакцією журналу „Кіевская Старина“, редакція Б. Грінченка, 4 томи, Київ 1907—1909 р. Звідси я взяв і деякі приклади.

грам. — грамота.

Гр. В. — „Громадський Вістник“, львівський часопис. **давні.** — давній.

д. в. — давальний чи третій відмінок, *dativus*.

д.-г.-н.м. — давне-гірно-німецьке слово.

діал — діалектичне, місцеве слово.

„Діло” — львівський часопис.

дільн.-нм. — дільно-німецьке слово.

Драг. — Малорусскія народныя преданія и рассказы, М. Драгоманів, Київ, 1876 р.

Думи — Др.- Ф. Колесса. Українські народні думи перше повне видання.

Етн. Зб. — Етнографічний Збірник „Наукового Товариства ім. Шевченка”. Львів.

Єв. Верковича — Євангеліє зо Збірки Верковича, половина XIV-го віку, опис мови в „Русск. Филолог. Вѣстн.” т. 32 за 1894 р.

Єв. Уч. — Євангеліє Учительное 1619 р К. Транквіліона, Рохманів.

Жел. Сл. — Е. Желеховский, Малоруско-німецкий словарь, т. I—II, Львів, 1886.

Жит. Феод. — Життя преп. Феодосія Печерського, XII в. „Чтенія въ Общ. Ист. и Древн. Росс.”, Москва, 1899 р. кн. 2.

Житом. Єв. — Житомирське Євангеліє 1571 р., „Волинській Историко-Археологическій Сборникъ” вип. 2, Житомир, 1900 р.

ж. р. — жіночий рід.

зам. — замість.

з.-у. — західно - українське слово (Західна Україна: Галичина, Буковина, Угорська Русь, частина Поділля та Басарабії, Підляшша і західна Волинь).

Збірн. 1073 р. — Збірник князя Святослава Ярославича 1073 р., фототипичне видання „Общ. Люб. Др. Письменности” ч. LV. Спб. 1880 р.

З. о. Ю Р — Записки о Южной Руси, Издаль П Кулишъ, 2 томи, Спб. 1856—1857.

іб. — *ibidem*, там же.

Іпат. Літ. — Літопис по Іпатському спискові (к. XIV в.), видання Археологической Комисії, Спб. 1871 р.

ісп. — іспанське слово

каш. — кашубське слово.

Кв. — Сочиненія Г. О. Квитки, Харків, 1887, 2 томи.

кл в. — кличний чи п'ятий відмінок, *vocativus*.

Ключ Роз. — „Ключъ Разумѣнія” 1665 р. Іоаникія Галлятовського, Львів.

Корд. — Др М. Кордуба, Картини із Всесвітньої Історії. Чернівці, 1909.

Котл. — Виргилієва Енеїда, Котляревського, Х а р к і в, 1842 р.

Коц. — Коцюбинський, Оповідання, Київ, 1903 р. т. I.

Крим. — Кримський А. Пальмове гилля, Львів, 1901 р.

Куз. — Словар чужих слів, зібрани Др. З. Кузеля і М. Чайковський, Чернівці, 1910 р.

Кул. — Куліш П. **Чорна Рада**, Спб. 1857 р.; **Байда**, Спб. 1885 р.; **Дзвін**, 1893 р.; **Досвітки**, Спб. 1862 р.; **Юв**, Львів, 1869 р.; **Крашанка**, Львів, 1882 р.; **Святе Письмо**, **Новий Заповіт**, Відень, 1908 р.; **От.** — Шекспірові твори, **Отелло**, Львів, 1882 р.; **Хуторна поезія**, Львів, 1882 р.

лат. — латинське слово.

Лев. — Повісті Івана Нечуя

лат. — Повісті Івана Нечуя (Левіцького), Львів, т. I, 1872 р.; **Пов.** — Повісті Івана Левіцького, Київ, 1874 р.

Леп. — Богдан Лепкий, **3 гл.** — **3** глибин душі, Львів, 1905 р.; **3 ж.** — **3** життя, Львів, 1899 р.

літ. — літературний.

Лк. — Луки Євангеліє.

м. — слово московське (російське), або слово чи вираз, що вживається під московським впливом.

Мак. Яр. — Осип Маковей, Ярошенко, Львів, 1905 р.;

Рев. — Ревун, Львів, 1911.

Матв. — Євангеліє Матвія.

м. в. — місцевий чи сьомий відмінок, *locativus*.

М. В. — Народні оповідання Марка Вовчка, т. I—II, Спб. 1861—1862 р.

Метл. — Народня южнорускія пѣсни, А. Метлинського, Київ, 1854 р.

Мл. л. сб. — Малорусскій літературный сборникъ, Д. Мордовцева, Саратов, 1859 р.

мн. — множина, *pluralis*.

Мнж. — Сказки, пословицы, И. Манжура, Харків, 1890.

Мог. — Твори А. Могильницького, Львів, 1913 р., „Руска Письменність”.

Мор. — Морачевський, Святе Євангеліє, вид. 1921 р., Львів.

м. р. — мужеський рід.

Мр. — Євангеліє Марка.

Мт. — Євангеліє Матвія.

мц. — місцева форма, котрої літературна укр. мова не вживає.

наз. в. — називний чи перший відмінок, *nominativus*.

нар. — народне слово.

Н.Пр. — „Наш Прапор” львівський часопис.

- нм.** — німецьке слово, або слово, що повстало під німецьким впливом, чи по німецькому зразку складене.
- Ном.** — М. Номис, Українські приказки, Спб. 1864 р.
- Олекс.** — Тишівська Олександрія з початку XVIII в., видав Др. Ів. Панкевич, Ужгород, 1922 р.
- Опис кийвських замків 1552 р., „Архивъ Ю.-З. Росс.” ч. VII, т. I.**
- ор. в.** — орудний чи шостий відмінок, *ablativus*.
- осм.** — османський.
- Осн.** — „Основа”, Спб. 1861—1862 р.
- Остр. Єв.** — Остромирове Євангеліє 1056 р, видання 1883 р. Спб.
- п.** — слово польське, або слово, що повстало чи вживається під польським впливом.
- Паломн. Дан.** — Паломник ігумена Данила XII в.
- Панд. Ант.** — Пандекти Антіоха по списк. XI в.
- Пат. Син.** — Патерик Синайський по списк. XI в.

- Перес. Єв.** — Пересопницьке Євангеліє 1556—1561 р., видання (Єв. Луки) П. Житецького в „Труды 3 археол. съѣзда”, Київ, 1876 р.
- перс.** — персидське слово.
- Пов. вр. літ** — Повість вгеменних літ.
- Полт. акти** — Актовья книги Полтавскаго городского уряда XVII-го вѣка, вип. I, Справы поточныя 1664—1671 гг. Видав В. Модзалевський, Чернигів, 1912 р.
- пр. в.** — причиновий чи четвертий відмінок, *accusativus*.
- прик. сп.** — приказовий спосіб.
- р. в.** — родовий чи другий відмінок, *genetivus*.
- Р К.** — „Рідний Край”, львівський часопис.
- рос.** — російське слово.
- Рудов.** — о. Йоан Рудович, Коротка історія біблійна, Львів, 1917 р.
- Рудч. Ск.** — Народныя южнорусскія сказки, издалъ И. Рудченко, 22 вип., Київ, 1869—1870.
- рум.** — румунське слово.

- Свидн.** — Свидницький А. Люборацьки. Київ, 1901 р.
- сер.-г.-нім.** — середньо-гірно-німецьке слово
- Сл. П. Бер.** — Лексіконъ Славенороскій Памви Беринди, Київ, 1627 р.
- См.-Ст.** — Ст. Смаль Стоцький і Ф. Гартнер, Граматика руської мови, Відень, 1924 р. вид. 3.
- сп.** — спосіб.
- с. р.** — середній рід.
- срб.** — сербське слово.
- ст.-г.-нім.** — старо-гірно-німецьке слово.
- Стор. М. Пр** — А. Стороженко, Марко Проклятий, Одеса, 1879 р.
- сх.-укр.** — східно-українське слово.
- тат.** — татарське слово.
- теп.** — теперішнє слово.
- Тимч.** — Проф. Є. Тимченко, Українська граматика, Київ, 1917 р.
- тюрк.** — тюркське слово.
- Укр. Г.** — „Український Голос”, перемиський часопис.
- Укр. Д.** — „Українська Думка” львівський часопис.
- Федьк.** — Писання Осипа Юрія Федьковича, т. I—II, Львів, 1902 р.
- фр.** — французьке слово.
- Фр.** — Франко Іван, З. Б. — Захар Беркут, Львів, 1902 р. — **З в.** — 3 вершин і низин, Л. 1887 р. — **Ів. Виш.** — Іван Вишенський, вид. „Універз. Бібл.” т. 10. — **М.** — Мойсей, Л. 1922 р. вид. 3.
- Хотк.** — Гнат Хоткевич, Камінна душа, Чернівці, 1911 р.
- ц.-сл.** — церковно-слов'янське слово.
- Чайк.** — Андрій Чайківський;
- Від.** — Відячився, вид. 2, Коломия, 1922 р. — **За с.** — За сестрою, Кол. 1922 р. — **Мал.** — Малолітний, Станиславів, 1920 р. **На ух.** — На уходах, Кол. 1921 р. — **Од.** — Одарка, Кол. 1921 р. — **Ол.** — Олюнька, Львів, 1918 р., вид. 2.
- Черк.** — С. Черкасенко, Твори, т. I, Відень, 1920 р.
- чс.** — чеське слово.
- Чуб.** — Труды етнографической статистической экспедиции в зап.-русс. край, П. П. Чубинський, I—VII томів, Спб. 1872—1878 р.
- Шевч.** — Тарас Шевченко, Кобзар, вид. „Катеринослав. Видавництва”, Лейпциг, 1920 р. Також — Кобзар, Прага, 1876 р.

4410022

\$ 75